Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum

Tien jaar later

Ontwikkelingen in de maatschappelijke positie van Syrische vluchtelingen in Nederland

Cahier 2026-13

W. Nooitgedagt (WODC/EUR)
M. Maliepaard (WODC)
L. van Leeuwen (CBS)

Tien jaar later

Ontwikkelingen in de maatschappelijke positie van Syrische vluchtelingen in Nederland

Cahier 2026-13

W. Nooitgedagt (WODC/EUR) (redactie)
M. Maliepaard (WODC) (redactie)
L. van Leeuwen (CBS) (redactie)
V. Barsegyan (WODC)
J. Dagevos (EUR/SCP)
Z. Driessen (CBS)
M. Geenen (WODC)
H. Nicolaas (CBS)
K. Otten (WODC/EUR)
Z. Tamimy (WODC)
P. Vrolijk (CBS)

ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

Centraal Bureau voor de Statistiek

Cahier
De reeks Cahier omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum is verricht. Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie en Veiligheid weergeeft.

Alle rapporten van het WODC zijn gratis te downloaden van WODC Repository.

Inhoud

Samenvatting van de bevindingen en aandachtspunten voor beleid **5**
Wybren Nooitgedagt (WODC/EUR), Mieke Maliepaard (WODC), Jaco Dagevos (SCP/EUR)

1 Tien jaar later – Positieverwerving van Syrische Nederlanders in cijfers **18**
Mieke Maliepaard (WODC), Wybren Nooitgedagt (WODC/EUR), Jaco Dagevos (SCP/EUR)

1.1 Vrijwel iedereen bleef in Nederland 20
1.2 Nederlandse taal 21
1.3 Ontwikkelingen in arbeidsmarktpositie en werk 22
1.4 Thuis in Nederland 25
1.5 Sociale contacten en eenzaamheid 26
1.6 Mentale gezondheidsproblematiek houdt aan 28
1.7 Reflectie op de bevindingen 30
1.8 Literatuur 32

2 De loopbaanontwikkeling van Syrische Nederlanders **33**
Paula Vrolijk, Zoë Driessen, Han Nicolaas, Lisanne van Leeuwen (CBS)

2.1 Inleiding 33
2.2 Achtergrond en relevantie 34
2.3 Data en methode 37
2.3.1 Populatie 37
2.3.2 Variabelen 38
2.3.3 Analyse 39
2.4 Resultaten 41
2.4.1 Beschrijvende statistieken 41
2.4.2 Beschrijving clusters 43
2.5 Discussie & conclusie 52
2.6 Literatuur 54

3 Verborgen Verhalen: Sociale Stratificatie en Mobiliteit tussen Syrische Nederlanders op de lange termijn **56**
Vardan Barsegyan, Mees Geenen & Zenab Tamimy (WODC)

3.1 Inleiding 56
3.2 Theorie 57
3.2.1 Multidimensionale Participatie – een Conceptualisatie 57
3.2.2 Stratificatie: welke participatiegroepen verwachten wij? 58
3.2.3 Voorspellers van stratificatie en mobiliteit 60
3.3 Data en methode 62
3.3.1 Steekproef 62
3.3.2 Variabelen 62
3.3.3 Modellen en Analyse 64
3.4 Resultaten 64
3.4.1 Groepen inhoudelijk 64
3.4.2 De predictoren van groepslidmaatschap 65
3.4.3 Transitiekansen 68
3.4.4 Voorspellers van de transitiekansen 70
3.5 Discussie en conclusie 73
3.6 Literatuur 75

4 De invloed van de woonregio op het leven van Syrische Nederlanders over de tijd 78
Kasper Otten (WODC/EUR)
4.1 Inleiding 78
4.2 Theorie 80
4.3 Data en methode 84
4.3.1 Steekproef 84
4.3.2 De quasi-willekeurige toewijzing van woonregio's 84
4.3.3 Variabelen 85
4.3.4 Analyses 86
4.4 Resultaten 87
4.4.1 Regionale variatie in participatie 87
4.4.2 Samenhang tussen regionale uitkomsten op verschillende dimensies 91
4.4.3 De rol van regiokenmerken in de regionale variatie 92
4.5 Discussie 96
4.6 Literatuur 99

5 Oorzaak of gevolg? Mentale gezondheid als randvoorwaarde én resultaat van participatie 106
Zenab Tamimy (WODC)
5.1 Inleiding 106
5.2 Theorie 108
5.2.1 Determinanten van mentale gezondheid en hun wisselwerking 108
5.2.2 De relatie tussen mentale gezondheid en participatie 109
5.3 Data en methode 112
5.3.1 Onderzoeksopzet: modelleren van binnen-persoons veranderingen 112
5.3.2 Steekproef 112
5.3.3 Variabelen 112
5.3.4 Methode 113
5.4 Resultaten 114
5.5 Discussie 116
5.6 Literatuur 120

Bijlage 1 Samenstelling begeleidingscommissie 124

Bijlage 2 Tabellen en technische toelichting bij hoofdstuk 2 125

Bijlage 3 Verborgen Verhalen: sociale stratificatie en mobiliteit tussen Syrische Nederlanders op de lange termijn 131

Bijlage 4 Oorzaak of gevolg? Mentale gezondheid als randvoorwaarde én resultaat van participatie 141

Samenvatting van de bevindingen en aandachtspunten voor beleid

Wybren Nooitgedagt (WODC/EUR)
Mieke Maliepaard (WODC)
Jaco Dagevos (SCP/EUR)

Samenvatting van de bevindingen en aandachtspunten voor beleid

Wybren Nooitgedagt (WODC/EUR), Mieke Maliepaard (WODC), Jaco Dagevos (SCP/EUR)

In de studie 'Tien jaar later' is onderzocht hoe de maatschappelijke positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders zich in de afgelopen tien jaar na hun aankomst in Nederland heeft ontwikkeld en welke factoren hierbij een rol spelen. Hieronder worden de belangrijkste bevindingen samengevat, trekken we conclusies en formuleren we een aantal aandachtspunten voor beleid. Meer verdiepende informatie over de theoretische achtergronden, methodologische aanpak, en gedetailleerde uitkomsten zijn te vinden in de afzonderlijke hoofdstukken van het rapport.

Inleiding

Na hun vestiging in Nederland moeten vluchtelingen hun leven opnieuw opbouwen. Vaker dan andere migranten hebben zij nog geen kennis van de taal of de arbeidsmarkt, en ontbreekt het hen aan netwerken op de plaats van bestemming. Ook kampen zij veelvuldig met mentale gezondheidsproblemen als gevolg van ervaringen in landen van herkomst en tijdens de vlucht. Hoe mensen na het ontvangen van een verblijfsvergunning hun leven weer opbouwen en een positie verwerven in de Nederlandse samenleving is onderwerp van deze studie. We kijken onder meer naar het leren van de Nederlandse taal, participatie op de arbeidsmarkt en het aangaan van sociale contacten. Waar veel onderzoek onder vluchtelingen zich richt op de eerste fase na aankomst, bestrijkt dit onderzoek een langere periode, namelijk tien jaar. We weten dat in de eerste fase van het verblijf zich tal van ontwikkelingen voordoen. In deze studie brengen we in kaart in hoeverre de dynamiek van de eerste jaren zich voortzet naarmate mensen langer in Nederland zijn en welke factoren hierbij door de jaren heen een (veranderende) rol spelen.

Een groot deel van de vluchtelingen die in Nederland de afgelopen jaren een verblijfsvergunning heeft ontvangen is afkomstig uit Syrië. Sinds 2014 vormen zij de grootste groep in verleende asielvergunningen (CBS, 2025). Op basis van unieke longitudinale register- en surveydata die zijn verzameld onder deze groep, kunnen wij uitspraken doen over hun positieverwerving gedurende de eerste tien jaar van hun verblijf in Nederland. Hoewel het onderzoek zich richt op één herkomstgroep, zijn de inzichten die voortkomen uit het onderzoek breder te benutten voor beleid en onderzoek op het gebied van asielzoekers en statushouders.

Longitudinaal & multidimensionaal perspectief op participatie

We bekijken in deze studie de maatschappelijke positie en leefsituatie vanuit een longitudinaal perspectief, dat wil zeggen dat de nadruk ligt op ontwikkelingen door de tijd. Doordat mensen gedurende de eerste tien jaar in Nederland worden gevolgd, kan gedetailleerd in kaart worden gebracht hoe ontwikkelingen verlopen, en in welke fase er veranderingen plaatsvinden. Ook kan op die manier worden onderzocht of ontwikkelingen anders verlopen voor verschillende groepen Syrische Nederlanders (bijvoorbeeld mannen en vrouwen, jongeren en ouderen), en welke andere factoren van invloed zijn op het verloop van ontwikkelingen.

Daarnaast kijken we multidimensionaal - we richten ons op ontwikkelingen op verschillende terreinen of dimensies van positieverwerving en de leefsituatie. Arbeidsmarktparticipatie, taalvaardigheid, sociale netwerken, mentale gezondheid en gevoelens van belonging (je thuis voelen) zijn dimensies die als rode draad door het rapport lopen. Deze dimensies komen in de migratieliteratuur naar voren als centrale thema's die elkaar ook onderling beïnvloeden (bijv. Ager & Strang, 2008; Harder et al., 2018). Het zijn ook onderwerpen die van belang zijn volgens Syrische Nederlanders zelf (zie box 2) en die relevant zijn voor het op statushouders gerichte beleid. Het meenemen van verschillende dimensies stelt ons in staat om een breed beeld te schetsen van de positieverwerving en leefsituatie van vluchtelingen.

Box 1. Syrische Nederlanders

Dit onderzoek gaat over personen met een Syrische achtergrond die tussen 2014 en medio 2016 in Nederland een verblijfsstatus hebben gekregen. Deze groep is inmiddels ca. 10 jaar in Nederland. Omdat ruim negentig procent van hen intussen een Nederlands paspoort heeft (CBS, 2025) spreken we in dit rapport in het algemeen over Syrische Nederlanders. We gebruiken de term (Syrische) statushouders wanneer we zaken bespreken die specifiek van toepassing waren op de periode vóór naturalisatie. Dit kan bijvoorbeeld gaan over de inburgeringsperiode.

Opbouw van het rapport

Naast dit hoofdstuk is dit rapport opgebouwd uit één breed beschrijvend hoofdstuk (H1) en vier verdiepende hoofdstukken (H2-H5) die elk dieper ingaan op specifieke processen. In hoofdstuk 1 beschrijven we de ontwikkelingen op verschillende dimensies, zoals taal, werk, sociale netwerken en gezondheid. Hierbij onderzoeken we de ontwikkelingen van de groep als geheel, maar kijken we ook naar verschillen tussen mannen en vrouwen, leeftijdsgroepen en naar opleidingsniveau. In hoofdstuk 2 wordt ingezoomd op ontwikkelingen in de arbeidsmarktparticipatie, door loopbaanpaden in beeld te brengen. In hoofdstuk 3 onderscheiden we verschillende participatiegroepen, die laten zien in hoeverre positieverwerving op het ene terrein samenvalt met positieverwerving op het andere terrein en hoe dit verandert door de tijd. In hoofdstuk 4 is er aandacht voor de rol van de regio waarin mensen worden geplaatst nadat zij een verblijfsstatus krijgen. Dat wil zeggen, de impact van de regio op de maatschappelijke positie van vluchtelingen, en de ontwikkeling van die impact door de tijd. In hoofdstuk 5 wordt tot slot dieper ingegaan op de wederzijdse relatie tussen de maatschappelijke positie en mentale gezondheid.

Het LOCS programma

Deze studie maakt deel uit van het Longitudinaal Onderzoek Cohort Statushouders (LOCS). Het LOCS heeft als doel om de maatschappelijke positie en leefsituatie van (voormalige) statushouders te beschrijven en te verklaren.

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen maken we in dit rapport gebruik van twee databronnen. Voor hoofdstukken 1, 3, 4 en 5 maken we gebruik van de vier waves van het surveyonderzoek Nieuwe Statushouders in Nederland (NSN-survey), uitgevoerd in 2017, 2019, 2022, 2024 onder dezelfde Syrische Nederlanders. Op basis van deze gegevens kunnen we uitspraken doen over de groep die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een verblijfsvergunning asiel heeft gekregen. Iedereen die meedeed aan het onderzoek was in 2017 15 jaar of ouder. Meer informatie over deze longitudinale survey is te vinden in bijlage B1.1 en in de afzonderlijke hoofdstukken. Naast surveygegevens maken we gebruik van een door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) samengesteld bestand van gekoppelde registergegevens, waarmee we de positie van alle Syriërs die tussen 2014 en medio 2016 een status kregen kunnen volgen tot eind 2023. De registerdata vormen de basis voor hoofdstuk 2. In de hoofdstukken worden uiteenlopende analysestrategieën toegepast, afhankelijk van de onderzoeksvraag. In de betreffende hoofdstukken worden deze analyses verder toegelicht.

Het LOCS-programma loopt sinds 2017 en wordt uitgevoerd op verzoek van de ministeries van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en Justitie en Veiligheid. Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC), de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR), en het CBS werken aan het LOCS mee. Eerdere publicaties binnen het programma zijn te vinden op de website van het WODC.

Box 2. De rol van ervaringsdeskundigen

In voorbereiding op dit onderzoek is in samenwerking met Pharos een groep Syrisch-Nederlandse ervaringsdeskundigen samengesteld. Aan hen is de vraag voorgelegd welke onderwerpen volgens hen op dit moment het meest belangrijk waren voor Syrische Nederlanders die ongeveer 10 jaar in Nederland wonen. Het doel van de bijeenkomst was om tot onderzoeksthema's te komen die niet enkel vanuit wetenschappelijk of beleidsmatig perspectief relevant zijn, maar ook voor mensen uit de groep zelf.

Hieruit kwam in twee interactieve sessies naar voren dat het thema bestaanszekerheid in brede zin wordt gezien als het meest relevant in deze fase. Hierbij gaat het enerzijds om financiële situatie en werk, maar ook om je thuis voelen, geaccepteerd worden en welzijn (incl. mentale gezondheid als belangrijk thema).

De insteek was om de informatie van de ervaringsdeskundigen zo veel mogelijk te gebruiken bij het verdere onderzoek binnen het bredere LOCS- onderzoeksprogramma (zie 'Het LOCS programma'). Deze thema's vormen de basis voor een kwalitatief onderzoek onder Syrische Nederlanders dat momenteel wordt uitgevoerd door het Verwey-Jonker instituut in opdracht van WODC. Daarnaast hebben we waar mogelijk de thema's ook meegenomen in het huidige onderzoek. De mogelijkheden hiervoor waren wel wat meer beperkt, doordat de data al was verzameld. Bij de ervaringsdeskundigen kwam bijvoorbeeld ook het onderwerp terugkeerintenties naar voren als relevant thema om te onderzoeken, en dan met name de impact van de val van het Assad-regime. Omdat vrijwel alle data voor dit onderzoek zijn verzameld voor de val van het Assad-regime, kon dit onderwerp hier helaas niet worden meegenomen.

Bevindingen H1- Tien jaar later. Positieverwerving van Syrische Nederlanders in cijfers

Mieke Maliepaard (WODC), Wybren Nooitgedagt (WODC/EUR), Jaco Dagevos (SCP/EUR)

In dit hoofdstuk worden ontwikkelingen in de maatschappelijke postieverwerving en leefsituatie in de eerste tien jaar na aankomst in Nederland in beeld gebracht. De ontwikkelingen blijken per onderzochte dimensie sterk te verschillen, waarbij er duidelijk onderscheid te zien is tussen taal en werk enerzijds, en de andere dimensies.

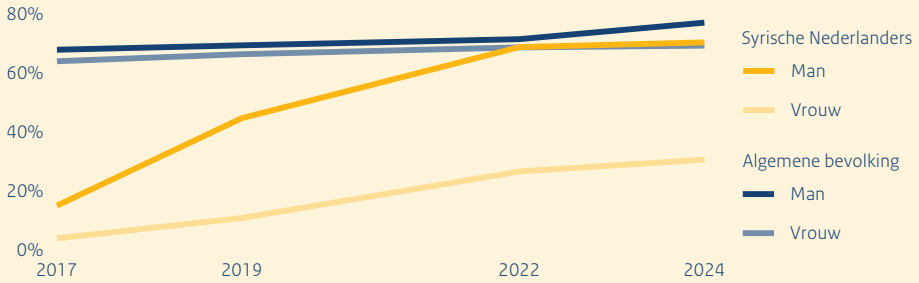
De bevindingen wijzen op een dynamische beginfase waarin op het terrein van taal en werk veel groei zit. In de eerste drie jaar, wanneer de meeste mensen bezig zijn met inburgeren, zien we een sterke toename in Nederlandse taalvaardigheid. Deze toename vlakt daarna af, zowel bij mensen die goed Nederlands spreken als bij mensen die nog veel moeite hebben met Nederlands. Na afronding van de inburgering maken veel mensen de stap naar werk, vinden ze banen op hoger niveau, en hebben ze steeds vaker vaste banen. De sterkste groei zit in de eerste jaren na de inburgering.

Op andere terreinen zien we minder gunstige ontwikkelingen. In de loop der jaren voelen steeds meer Syrische Nederlanders zich eenzaam en het blijft het slecht gesteld met de mentale gezondheid. De sociale contacten nemen over de tijd af. Deze bevindingen laten zien dat veel Syrische Nederlanders niet kunnen terugvallen op functionele netwerken en dat maakt dat zij in combinatie met een vaak slechte mentale gezondheid een kwetsbare maatschappelijke positie innemen.

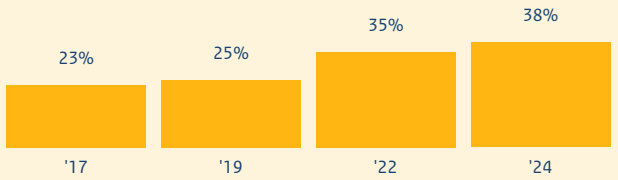
Er zijn grote verschillen in positieverwerving tussen groepen. Mensen die jonger waren bij aankomst in Nederland, maken zich de taal veel makkelijker eigen en maken veelal de stap naar werk. Ook zijn zij minder vaak eenzaam en hebben grotere sociale netwerken dan ouderen. Het opleidingsniveau van mensen voordat zij naar Nederland kwamen, maakt verschil op het gebied van taal en werk. Vooral mensen met maximaal basisonderwijs verschillen van de overige groepen: zij hebben veel meer moeite met het spreken van Nederlands en het vinden van een baan. Ondanks de verschillen tussen de groepen, zijn de ontwikkelingen door de tijd in hoge mate vergelijkbaar.

Tussen mannen en vrouwen zien we in het bijzonder verschillen op het terrein van werk. Met name Syrisch-Nederlandse mannen zijn er in de afgelopen 10 jaar in geslaagd om in groten getale aan het werk te komen, maar voor vrouwen geldt dit minder. Een derde van de Syrisch-Nederlandse vrouwen heeft een baan. Hoewel die participatie nog licht toeneemt, is het niet te verwachten dat zij het niveau van vrouwen in de algemene bevolking zullen benaderen.

Arbeidsparticipatie van vrouwen is lager, maar groeit nog door
Percentage met een betaalde baan, naar geslacht

Syrische Nederlanders hebben steeds minder vaak contact met vrienden
Percentage dat minder dan wekelijks sociaal contact heeft met vrienden en kennissen

In 2024 had 24% van de algemene bevolking minder dan wekelijks contact met vrienden

Syrische Nederlanders hebben vaker angst- of depressiegevoelens
Percentages met een MHI-5 score lager dan 76 (2024)

Bevindingen H2 – Loopbaanontwikkeling van Syrische Nederlanders

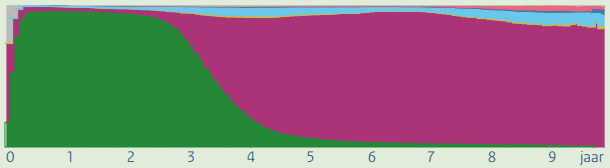
Paula Vrolijk, Zoë Driessen, Han Nicolaas, Lisanne van Leeuwen (CBS)

De arbeidsparticipatie onder Syrische Nederlanders neemt toe naarmate zij langer in Nederland verblijven, maar deze stijging vlakt de laatste jaren af. Onduidelijk is of deze stabilisatie betekent dat dezelfde personen langdurig werk behouden, of dat er sprake is van een onderliggende dynamiek van mensen die werk vinden en anderen die werk weer kwijtraken. De arbeidsloopbaan van Syrische Nederlanders kan niet op voorhand worden opgevat als een lineair proces, maar als een traject waarin verschillende fases elkaar opvolgen en waarin vroege ervaringen (zoals het langdurig volgen van onderwijs) invloed kunnen hebben op latere arbeidsdeelname. We onderzoeken dit door middel van een sequentieanalyse. Daarbij wordt niet alleen gekeken of zij aan het werk zijn, maar vooral hoe hun arbeidsloopbanen zich ontwikkelen. De analyse laat zien dat er zes loopbaantrajecten te onderscheiden zijn (zie figuren). Concluderend zijn er duidelijke verschillen tussen Syrische Nederlanders in individuele loopbaantrajecten en verhullen geaggregeerde cijfers de hoge mate van diversiteit in de loopbanen.

Legenda loopbaantrajecten

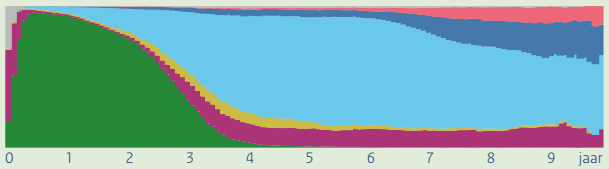
- Bezig met inburgeren
- Niet werkend
- Vast
- Zelfstandige
- Onderwijsvolgend
- Flexibel contract
- Onbekend

Voornamelijk niet-werkend (39%)

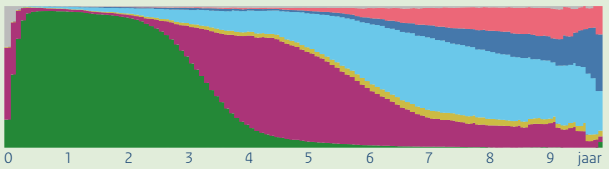
Relatief veel vrouwen, met name vrouwen met partner en kinderen, evenals ouderen en personen die het inburgeringsexamen niet hebben behaald.

Voornamelijk flexibel werk (17%)

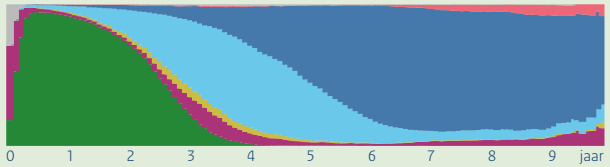
Voornamelijk jonge alleenstaande mannen of mannen met partner en kinderen. Werken vaak via uitzendbureaus en in sectoren als horeca en vervoer.

Latere instroom werk (16%)

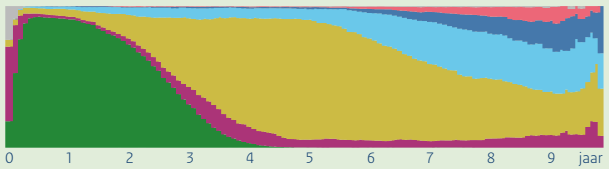
Voornamelijk mannen van middelbare leeftijd met een partner en kinderen. Zij zijn oververtegenwoordigd in de middelste inkomenscategorie.

Van flexibel naar vast (12%)

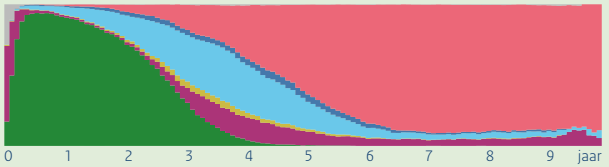
Vaker jonge mannen die relatief vaak het inburgerings-examen hebben behaald. Zij verdienen gemiddeld het hoogste uurloon.

Voornamelijk onderwijsvolgend (8%)

Relatief veel jonge vrouwen met een behaald inburgerings-examen (of tijdelijke vrijstelling).

Zelfstandigen (7%)

Voornamelijk jonge mannen met een partner en kinderen, die gemiddeld lagere uurlonen hebben.

Bevindingen H3 – Verborgen verhalen: Sociale mobiliteit van Syrische Nederlanders op de lange termijn

Vardan Barsegyan, Mees Geenen & Zenab Tamimy (WODC)

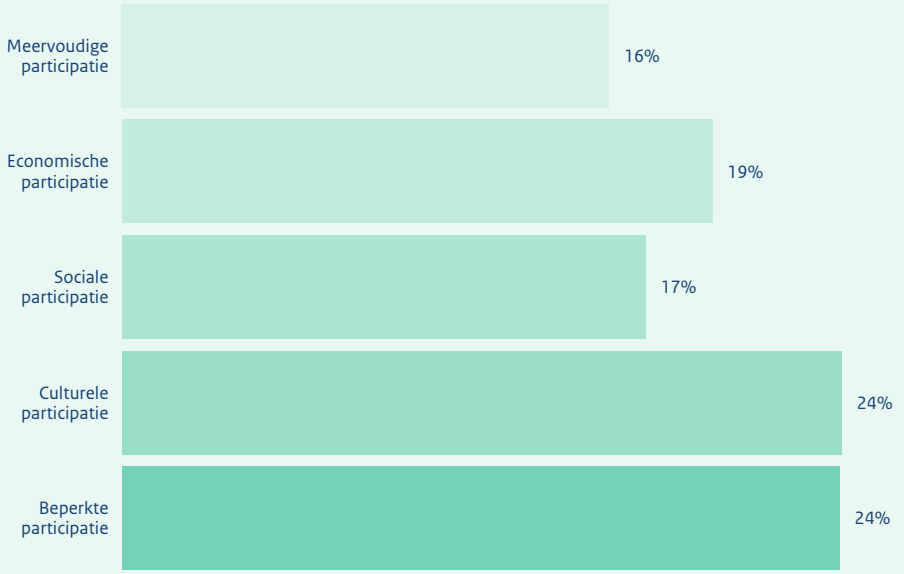
We onderzoeken hoe positieverwerving op verschillende dimensies (economisch, sociaal, cultureel, zie box 3) samengaat over de tijd. We vinden onder Syrische Nederlanders verschillende patronen van positieverwerving, zogenoemde 'participatiegroepen'. De resultaten tonen vijf verschillende participatiegroepen. Eén groep participeert relatief veel op alle dimensies, drie groepen participeren vooral op één van de drie dimensies, en de laatste groep participeert in alle dimensies relatief weinig. Deze groepen ontstaan vroeg, maar niet direct na aankomst en statusverlening; ze kristalliseren enkele jaren na aankomst uit.

We onderzoeken hoe mensen in de tijd tussen groepen bewegen (opwaartse of neerwaartse sociale mobiliteit). Zo krijgen we zicht op ontwikkelingen in plaats van momentopnames. Wij verwachten dat Syrische Nederlanders over tijd transities maken van de ene naar de andere groep. Hierbij is 'opwaartse sociale mobiliteit' een transitie naar een groep met relatief meer participatie; 'neerwaartse sociale mobiliteit' is een transitie naar een groep met relatief minder participatie. Transities tussen groepen met een vergelijkbare mate van participatie beschouwen we als 'horizontale mobiliteit'.

Sociale mobiliteit doet zich relatief vaak voor: afhankelijk van de participatiegroep is er bij ongeveer de helft tot twee derde van de leden sprake van sociale mobiliteit gedurende de onderzoeksperiode. Er is het minst vaak sprake van sociale mobiliteit in de beperkte en meervoudige participatiegroepen. Dat wil zeggen, als mensen vroeg meervoudig participeren dan blijven zij later vaak ook veel participeren, terwijl mensen die beperkt participeren later veelal ook beperkt participeren. Vrouwen en ouderen hebben, vergeleken met mannen en jongeren, een kleinere kans op opwaartse mobiliteit. Ongeveer tien jaar na aankomst in Nederland bevinden vrouwen zich vaker in de beperkte en minder vaak in de economische participatiegroep. Oudere Syrische Nederlanders bevinden zich vaker in de culturele participatiegroep en minder vaak in de economische en meervoudige participatiegroep. Op de korte termijn geldt dat ook voor mensen die langer in opvanglocaties verbleven of meerdere malen zijn overgeplaatst, alhoewel dit effect verdwijnt na verloop van tijd. Daarentegen maken een hoog premigratie opleidingsniveau en het behalen van het inburgeringsdiploma het makkelijker om tot de meervoudige participatiegroep te blijven behoren.

Beleidsfactoren zoals verblijfsduur bij COA spelen vooral in de eerste jaren na huisvesting in een gemeente een rol. Dan ontstaan vroege verschillen, die daarna veelal niet meer verdwijnen. Juist kwetsbare groepen ervaren minder sociale mobiliteit. Om participatie te bevorderen en ongelijkheid te verkleinen is daarom vroegtijdig, gericht beleid nodig: vrouwen, lager opgeleiden en ouderen bevinden zich vaker in beperkte participatiegroepen en ervaren minder opwaartse mobiliteit.

Relatieve verdeling van Syrische Nederlanders over de participatiegroepen (2024)

Box 3. Dimensies van participatie

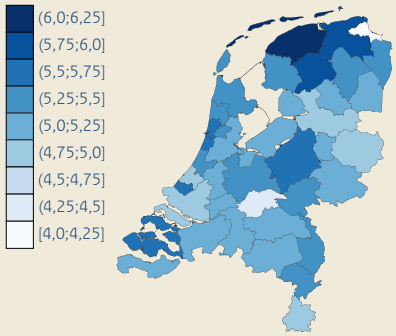
We hebben twaalf indicatoren onderzocht, die we groeperen in drie dimensies: de economische dimensie (het al dan niet hebben van een baan, tevredenheid met de financiële situatie, algemene gezondheid en psychische gezondheid); de sociale dimensie (frequentie van sociaal contact met Syriërs, met Nederlanders en met andere migrantengroepen); en de culturele dimensie (thuisgevoel in Nederland, identificatie met Nederland, hoe vaak moeite met het spreken van Nederlands, lezen en schrijven).

Bevindingen H4 – De invloed van de woonregio op het leven van Syrische Nederlanders over de tijd

Kasper Otten (WODC/EUR)

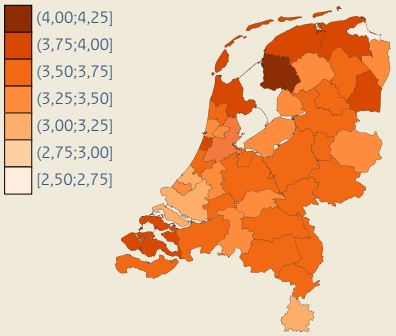
Vanwege het huisvestingsbeleid wonen statushouders gespreid over Nederland en kunnen ze niet kiezen waar ze worden geplaatst. Dit hoofdstuk onderzoekt of en hoe de woonregio van invloed is op de kans om mee te doen in de samenleving. Hierbij wordt gekeken naar vier centrale dimensies van het leven van statushouders: arbeidsparticipatie, taalvaardigheid, mentale gezondheid, en sociale contacten. De woonregio blijkt van invloed op elk van de vier dimensies – waar statushouders geplaatst worden heeft dus invloed op hun participatiekansen. Deze invloed is over het algemeen klein, maar niet verwaarloosbaar. Er zijn duidelijke verschillen tussen dimensies in wanneer de regio van invloed is. Welke regiokenmerken samenhangen met gunstige en ongunstige uitkomsten verschilt ook per dimensie, zoals beschreven bij de figuren hieronder.

De resultaten onderstrepen de invloed van de woonregio. Kennis over welke regio's gunstig zijn voor welke dimensie, kan worden gebruikt om statushouders die vanwege hun woonregio op een bepaalde dimensie nadeel hebben, extra te ondersteunen. Personen die in een ongunstige woonregio worden geplaatst voor arbeidsparticipatie, kunnen bijvoorbeeld extra begeleiding krijgen bij het vinden van werk, terwijl personen die in een ongunstige woonregio worden geplaatst voor taal, extra taallessen aangeboden kunnen krijgen. De periode waarin deze ondersteuning het best geboden kan worden, kan op basis van onze bevindingen worden afgestemd op de periode waarin de woonregio van invloed is.

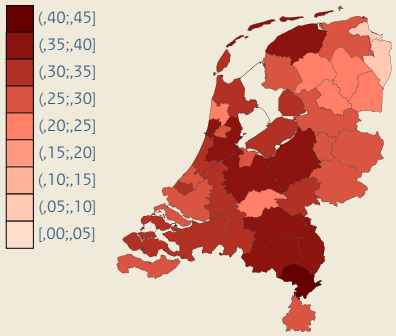
Taalvaardigheid

In regio's met meer Nederlanders zonder migratieachtergrond en veiligere regio's is de taalvaardigheid hoger. Zij kunnen in die regio's waarschijnlijk makkelijker in aanraking komen met de Nederlanders, wat goed is voor hun taalvaardigheid. De invloed van de woonregio is vooral merkbaar in de beginperiode, de fase waarin mensen bezig zijn met de inburgering.

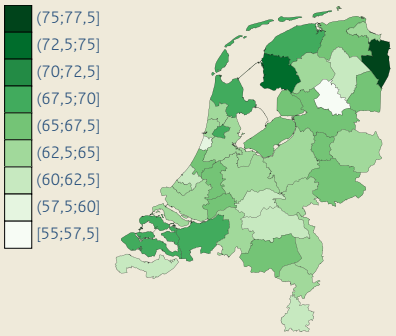
Sociale contacten

In veiligere regio's hebben Syrische Nederlanders vaker contact met Nederlanders zonder migratieachtergrond, en in regio's waar meer mensen op radicaal-rechtse partijen stemmen juist minder vaak. Mogelijk komt dit omdat er in die regio's een grotere sociale afstand is tussen Syrische Nederlanders en andere inwoners. De invloed van de regio is relatief stabiel over de tijd.

Arbeidsparticipatie

De invloed van de woonregio is vooral merkbaar in de middenperiode, wanneer mensen na inburgering de stap naar werk maken. In regio's met meer werkloosheid is de arbeidsparticipatie lager.

Mentale gezondheid

Over de tijd blijken er steeds regio-verschillen te bestaan, de invloed van de regio op mentale gezondheid is dus relatief stabiel over de tijd. Deze verschillen blijken echter niet te verklaren met de onderzochte regiokenmerken.

Bevindingen H5 – Oorzaak of gevolg? Mentale gezondheid als randvoorwaarde én resultaat van participatie

Zenab Tamimy (WODC)

Het is niet goed gesteld met de mentale gezondheid van veel Syrische Nederlanders (zie H1). In dit hoofdstuk wordt gekeken in hoeverre (problemen op het gebied van) mentale gezondheid gevolgen hebben voor participatie van Syrische Nederlanders, en in hoeverre zij juist voortkomen uit participatie. Uit de resultaten blijkt beide: mentale gezondheid beïnvloedt participatie, én participatie heeft invloed op de mentale gezondheid, maar de invloeden verschillen wel per fase en domein.

Kort na aankomst hebben vooral thuisgevoelens invloed op mentale gezondheid. Statushouders die zich vlak na vergunningverlening meer thuis voelen in Nederland, zijn beter beschermd tegen mentale problematiek. Opvallend is dat deze relatie zich in latere fases omdraait: op middellange termijn zorgt een goede mentale gezondheid er juist voor dat mensen zich meer thuis voelen in Nederland.

Op lange termijn zien we vooral de invloed van economische participatie: acht jaar na vergunningverlening heeft vooral de financiële situatie invloed op de latere mentale gezondheid. Ook deze relatie blijkt wederkerig, maar dan vooral in de vroege fase: statushouders die vroeg na aankomst mentaal gezonder zijn, staan er later financieel beter voor.

De bevindingen laten zien dat mentale gezondheid een randvoorwaarde én resultaat is voor participatie. Deze wederkerigheid vergroot de kans op een negatieve spiraal van aanhoudende mentale problematiek en verminderde participatie wanneer niet tijdig wordt ingegrepen.

Het is daarom van belang om mentale gezondheid vroegtijdig, langdurig en laagdrempelig te ondersteunen, bijvoorbeeld door deze onderdeel uit te laten maken van trajecten voor wonen, taal en werk. Dit levert op de langere termijn meervoudige winst op. Vroegtijdig inzetten op een verbeterde mentale gezondheid betaalt zich uit in latere, sterkere economische participatie. Duurzaam inzetten op de verbetering van mentale gezondheid zorgt er voor dat (voormalig) statushouders zich lang na aankomst ook thuis (blijven) voelen in Nederland.

Dit vereist dat thuisgevoelens vooral in de beginfase bevorderd worden. Op de lange termijn zijn trajecten die duurzame structurele participatie bevorderen, zoals effectieve van-bijstand-naar-werkprogramma's en stimulerende onderwijsroutes, essentieel om mentale gezondheid te borgen en verbeteren. Mentale gezondheid is namelijk geen geïsoleerd zorgdomein, maar een scharnierpunt van participatie.

Causale relaties tussen thuisgevoelens en mentale gezondheid, en financiële situatie en mentale gezondheid
Alleen de significante causale relaties over de tijd zijn weergegeven (2017, 2019, 2022, 2024)

Conclusies en belangrijkste bevindingen

In deze studie is op verschillende manieren onderzoek gedaan naar de ontwikkelingen in de maatschappelijke positieverwerving en leefsituatie van Syrische Nederlanders die rond 2015 in Nederland een verblijfstatus hebben gekregen. Uit de veelheid aan bevindingen trekken we een aantal overkoepelende conclusies.

Divergerende ontwikkelingen: vooruitgang, stabilisatie en achteruitgang

Dit onderzoek laat duidelijk zien dat het idee van positieverwerving als een lineaire ontwikkeling waar posities op verschillende dimensies zich geleidelijk aan verbeteren niet opgaat. Met betrekking tot de arbeidsparticipatie en taalverwerving zien we in de eerste jaren een duidelijke verbetering die later voor de groep als geheel afvlakt. De gemiddelde mentale gezondheid verandert in de onderzoeksperiode nauwelijks en blijft op een zorgelijk ongunstig niveau. Mensen voelen zich vaker eenzaam en minder thuis, en ervaren vaker discriminatie naarmate ze langer in Nederland verblijven (h1). De sociale contacten nemen over de tijd af, zowel met personen zonder migratieachtergrond als met andere Syrische Nederlanders. Het zijn bevindingen die ingaan tegen heersende ideeën van integratietheorieën dat ontwikkelingen op verschillende terreinen (taal, werk, sociale contacten) elkaar op een positieve manier wederzijds beïnvloeden en mettertijd leiden tot een verbetering in de positie (vgl. Ager & Strang, 2008). Wie, zoals wij in dit onderzoek, meerdere dimensies in ogenschouw neemt, ziet verschillende uiteenlopende ontwikkelingen.

Fasen in positieverwerving bij taal en werk

Uit de verschillende hoofdstukken blijkt dat het voor de ontwikkelingen in arbeidsmarktparticipatie en taalverwerving mogelijk is om een onderscheid te maken tussen een vroege, midden, en latere periode na statusverlening.

Vroege periode (de eerste drie jaar)

De eerste jaren na aankomst kenmerken zich door een hoge mate van dynamiek op het gebied van taal en werk. In deze periode wegen individuele, regionale en beleidsfactoren het zwaarst (h3, h4). Mensen starten met de inburgering, en in die periode is er een duidelijke stijging in Nederlandse taalvaardigheid (h1), al is deze toename niet bij alle groepen even sterk. In deze periode blijkt ook van belang te zijn in welke regio mensen zijn geplaatst (h4). In sommige regio's leren mensen beter Nederlands dan in andere regio's: bijvoorbeeld waar het regionale percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond hoger is. In deze vroege periode maken nog weinig mensen de stap naar werk (h1, h2) – inburgeren is voor veruit de meeste mensen hun hoofdactiviteit. De combinatie van werken en inburgeren komt bij deze onderzoeksgroep – die onder de vorige wet is ingeburgerd – weinig voor (zie ook Miltenburg & Dagevos, 2020).

Middenperiode (4-7 jaar)

De middenperiode (vier tot zeven jaar na statusverlening) is de periode waarin mensen de inburgering hebben afgerond en die daarmee een nieuwe fase markeert. Opvallend is dat in de middenperiode de Nederlandse taalvaardigheid stabiliseert, een ontwikkeling de we zien bij alle leeftijds- en opleidingsgroepen (h1). Wel tekenen zich grote onderlinge verschillen af: jongeren en mensen met een hoger opleidingsniveau spreken (veel) beter Nederlands dan ouderen en lageropgeleiden, bij wie de Nederlandse taalvaardigheid op een laag niveau stabiliseert. Dit is een algemeen bekend patroon bij taalverwerving, jongere mensen (Hartshorne, Tenenbaum, & Pinker, 2018) en mensen met een hoger opleidingsniveau pakken een nieuwe taal (veel) sneller op (Kirsten & Seuring, 2021). De verschillen in taalniveau ontstaan voornamelijk tijdens de inburgeringsperiode (Nooitgedagt & Dagevos, 2026).

De middenperiode kenmerkt zich met name door de toename in de arbeidsparticipatie. Het afronden van de inburgering geeft ruimte om de stap te maken naar (veelal flexibel) werk (h1, h2). Deze sterke toename zien we in het begin vooral onder mannen, en later en veel minder bij vrouwen. Hoe succesvol de stap naar werk is in deze fase hangt voor een deel af van de woonregio waar mensen gevestigd zijn. In regio's waar meer werkloosheid is, maken mensen moeilijker de stap naar werk (h4). Economische participatie in deze periode heeft ook weer consequenties voor de langere termijn; zo blijkt dat Syrische Nederlanders die er in deze fase financieel beter voor staan, op de lange termijn beter beschermd zijn tegen mentale gezondheidsproblematiek (h5). In deze middenperiode beginnen (meer dan kort na statusverlening) duidelijkere patronen van maatschappelijke positieverwerving zich uit te kristalliseren (h3), waarbij het met name vrouwen en lageropgeleiden zijn die een cumulatieve achterstand opbouwen.

Latere periode (8-10 jaar)

De posities die in de eerdere perioden zijn betrokken, beïnvloeden in sterke mate de maatschappelijke posities in de latere periode. Er is sprake van padafhankelijkheid. Dit blijkt ten eerste uit de loopbaananalyses (h2): wie in de eerste 7 jaar niet op de arbeidsmarkt participeerde, doet dat doorgaans in latere jaren ook niet. Ook het onderzoek naar de participatiegroepen (h3) wijst erop dat de positie die na een aantal jaren is ingenomen tot op zekere hoogte het vervolg van de positieverwerving bepaalt. Deze bevindingen wijzen op het belang van investeringen in de eerste jaren na aankomst.

Toch is er in de latere periode nog de nodige dynamiek. Hoewel de arbeidsdeelname van vrouwen op een lager niveau is, stijgt die nog licht door. Onder de werkenden is er sprake van een geleidelijke verbetering van de positie, zichtbaar in meer vaste banen, grotere banen

en hogere beroepsniveaus (h1). Ook het onderzoek naar de participatiegroepen wijst uit dat posities niet volledig vastliggen en er ook in latere jaren nog steeds mobiliteit en verschuivingen plaatsvinden (h3).

Grote verschillen binnen de Syrisch-Nederlandse groep

De resultaten uit dit onderzoek wijzen erop dat niet alleen in de beginfase, maar ook op de langere termijn opleiding, leeftijd en geslacht grote verschilmakers zijn als het gaat om positieverwerving. Ouderen – en dat zijn bij Syrische Nederlanders vaak personen rond de 50 –, vrouwen en lager opgeleiden beheersen het Nederlands minder goed en hebben een aanzienlijk minder goede arbeidsmarktpositie en loopbaantrajecten. Ook mobiliteit naar gunstige participatiegroepen is vooral weggelegd voor hoger opgeleiden, mannen en jongeren. Individuele kenmerken blijken een groot gewicht in de schaal te leggen.

Mentale gezondheid als spil voor sociaal-economische positie en *belonging*

Het is geen nieuwe bevinding dat statushouders vaak een slechte mentale gezondheid hebben. Wel nieuw zijn de uitkomsten van de in dit rapport uitgevoerde analyses dat mentale gezondheid fungeert als oorzaak voor verschillen in participatie en belonging, die op hun beurt gevolgen hebben voor verschillen in mentale gezondheid. Deze wisselwerking – mentale gezondheid als oorzaak en als gevolg – wijst op het belang van mentale gezondheid voor de kansen en het welzijn van (voormalige) statushouders, en daarmee ook op het belang dat mentale gezondheid in het beleid zou moeten hebben.

Het belang van beleid: opvang-, huisvestings- en inburgeringsbeleid

Deze studie wijst op het belang van beleid voor participatie op allerlei terreinen op de korte en de langere termijn. Het huisvestingsbeleid sorteert verschillende effecten op arbeidsparticipatie, taalverwerving en sociale contacten (h4). Met name de arbeidsmarktomstandigheden en de ontmoetingskansen (aandeel personen met of zonder migratieachtergrond, politieke voorkeur) in een regio zijn medebepalend voor de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders. In lijn met eerder onderzoek wijzen de bevindingen van deze studie op de invloed van de opvangperiode. Een lange asielprocedure en dito verblijf in opvanglocaties, verhuizingen tijdens de opvangperiode en uitblijven van zelfstandige huisvesting van statushouders hebben een aantoonbaar negatief effect op participatie en opwaartse mobiliteit (h3).

Wat betreft het inburgeringsbeleid laat deze studie opnieuw zien dat de inburgering een belangrijke fase markeert in het leven van (Syrische) statushouders: bijna iedereen doet hieraan mee en voor een grote groep is dit de hoofdactiviteit in de eerste jaren na statusverlening (h2); het afronden van de inburgering draagt bij aan opwaartse mobiliteit (h3).

Aandachtspunten voor beleid

Tegen de achtergrond van dit brede palet aan uitkomsten van dit onderzoek zouden we een viertal bevindingen, die wijzen op een ongunstige (ontwikkeling in) positieverwerving of leefsituatie, onder de aandacht van het beleid willen brengen:

1. De aanhoudend slechte mentale gezondheid van veel Syrische Nederlanders
2. De bevinding dat 40% van de Syrische Nederlanders die hier al geruime tijd wonen niet of nauwelijks betaald werk heeft gehad. Dit geldt vooral voor vrouwen; van hen heeft 70% niet of nauwelijks werk gehad.
3. De forse en aanhoudende verschillen in Nederlandse taalvaardigheid tussen leeftijdsgroepen en mensen met verschillende opleidingsniveaus.
4. Afname in sociale contacten en thuisgevoel, toename ervaren discriminatie

Deze bevindingen speelden in meer of mindere mate ook al bij eerdere vluchtelingengroepen in Nederland (Bakker, 2016; Maliepaard, Witkamp, & Jennissen, 2017). Dit wijst erop dat we te maken hebben met een weerbarstig vraagstuk. Wil beleid hierop van invloed zijn, dan is het nodig dat het beleid effectiever wordt. Hieronder bespreken we onze aandachtspunten voor beleid. Ons vertrekpunt is dat de overheid met het bestaande opvang- en inburgeringsbeleid een breed instrumentarium in handen heeft om de positie en leefsituatie te verbeteren. Echter om dat te bereiken zijn binnen zowel het opvang- en inburgeringsbeleid belangrijke aanpassingen nodig. We bespreken deze in het licht van de huidige knelpunten van het beleid en in relatie tot recente beleidsontwikkelingen (i.h.b. de door het Kabinet onlangs uitgebrachte “Startnotitie Werk en Meedoen Nieuwkomers”).

Bestaand beleid verbeteren

Opvangbeleid: meer participatiemogelijkheden, maar langere wachttijden

Uit dit en ander onderzoek weten we dat het opvangbeleid invloed heeft op zowel de mentale gezondheid als de latere participatiekansen van statushouders. Het veelvuldig verhuizen, de beperkte voorzieningen en gebrekkige privacy, het ontbreken van mogelijkheden om de taal te leren en te werken, en het lange wachten op een status bezorgen statushouders een slechte start. Hier is veel winst te behalen. Recente beleidsontwikkelingen doen hiertoe een eerste aanzet. Zo staat in het coalitieakkoord dat in de opvang “waar nodig, ingezet [wordt] op […] verbeterde trauma- en verslavingszorg. (p.37)”, hetgeen het belang onderstreept dat er al gedurende de opvangperiode meer aandacht is voor mentale gezondheidsproblematiek van asielzoekers. Het beleid heeft ook op het terrein van participatie stappen gezet. Met het schrappen van de 24 wekeneis zijn sinds eind 2023 de mogelijkheden toegenomen van asielzoekers om te werken, en dat is zichtbaar in de cijfers (CBS, 2024). In de Startnotitie Werk en Meedoen Nieuwkomers worden aanvullende maatregelen voorgesteld (zoals werken toestaan

niet na 6 maar na 3 maanden) die beogen de arbeidsparticipatie van (kansrijke) asielzoekers te stimuleren. Verder krijgen (kansrijke) asielzoekers de mogelijkheid om vanaf het begin van de opvangperiode Nederlands te leren. Deze plannen, die al geruime tijd door onderzoekers en beleidsmakers zijn bepleit, zullen er hopelijk toe leiden dat de asielperiode minder in het teken zal komen te staan van "verloren tijd" of "wachttijd" en gaan bijdragen aan een betere mentale gezondheid en gunstigere participatiekansen. Belangrijk is wel dat dergelijke beleidsinspanningen ook terechtkomen bij groepen waarvan we uit dit onderzoek weten dat het risico op achterstand groot is, zoals lager opgeleiden en ouderen.

Of deze positieve verwachtingen uitkomen is echter nog maar de vraag. In de genoemde Startnotitie is het streven geformuleerd naar een 'stabiel toelatings- en opvanglandschap'. Daar is echter op dit moment geen sprake van, terwijl dit voor de participatie en mentale gezondheid van asielzoekers en statushouders van groot belang is. De duur van het verblijf in de opvang en de wachttijden nemen alleen maar toe en asielzoekers moeten vaak verhuizen tijdens de opvangperiode. Dit zijn factoren waarvan we weten dat ze belemmerend zijn voor de mentale gezondheid, het leren van de taal en de kansen op werk. Met de invoering van het Europees Asiel- en Migratiepact is het bovendien te verwachten dat de wachttijden in de opvang op gaan lopen (Algemene rekenkamer, 2026a). Het is niet onwaarschijnlijk dat er dan nog meer mensen in de noodopvang terecht komen. Dit zal niet bijdragen het verbeteren van de (al stevige) mentale gezondheidsproblemen onder asielzoekers. Het blijft dus zaak om te investeren in stabiliteit in de opvangperiode (weinig verhuizingen), eigen voorzieningen voor bewoners en volop participatiemogelijkheden. Maar om daadwerkelijk een impuls te geven aan de taalverwerving, participatie en aan de verbetering van de mentale gezondheidsproblemen zal de opvangduur aanzienlijk naar beneden moeten.

Inburgeringsbeleid: taal leren op B1 niveau en nadruk op werk, met de nodige knelpunten

Sinds 2022 is een nieuwe inburgeringswet in werking, die ertoe moet leiden dat een groot deel van de inburgeraars een hoger taalniveau (B1) bereikt en vaker aan het werk gaat. Dualiteit is een belangrijke doelstelling van het beleid, dat wil zeggen dat het leren van de taal en (arbeids) participatie worden gecombineerd en elkaar versterken. In hoeverre het huidige inburgeringsbeleid een belangrijke bijdrage kan leveren aan de door ons geconstateerde aandachtspunten van het beleid, is nog moeilijk te zeggen. De inburgeringsperiode duurt drie jaar en nog maar onlangs zijn de eerste kwantitatieve gegevens naar buiten gebracht (CBS, 2026). Tussentijdse evaluaties wijzen evenwel op verschillende knelpunten in het inburgeringsbeleid (Algemene rekenkamer, 2026b; Damen et al., 2026; Witvliet, Van der Zwan, Mack, & Belhaj-Haddou, 2026). Er is sprake van lange wacht- en doorlooptijden, er zijn aanwijzingen dat minder inburgeraars dan verwacht op B1-taalniveau zullen inburgeren, en werken en inburgeren blijken in de praktijk elkaar niet altijd te versterken. In de al eerder genoemde Startnotitie Werk en Meedoen Nieuwkomers wordt een aantal voorstellen gedaan om deze en andere knelpunten in de inburgering weg te nemen. Daarbij is het uitgangspunt helder: 'Betaald werk is de standaard', aldus de notitie. Er moeten meer mogelijkheden komen om tijdens de inburgering te werken, het aantal startbanen wordt uitgebreid en er komen maatregelen die ertoe moeten leiden dat werkende statushouders gaan wonen in de gemeente waar ze werken. In beginsel zijn dit veelbelovende voorstellen, maar kanttekeningen zijn er ook.

Een sterkere nadruk op werk

De nadruk op arbeidsmarktparticipatie in het voorgenomen beleid vergt duidelijkheid over de plaats van werk in het inburgeringsbeleid, zowel voor de uitvoering als voor de statushouders zelf. Momenteel is het zo dat werken en inburgeren elkaar in de weg zitten: wie werkt heeft minder tijd om aandacht te besteden aan inburgeringslessen en wie zich sterk wil richten op de inburgering, heeft minder ruimte om te werken (Dagevos et al., 2026; Damen et al., 2026). Het is belangrijk om hier voorzieningen voor te treffen. Dit zou bijvoorbeeld kunnen door het aanbieden van (meer) avondlessen. Uit onderzoek blijkt echter dat het concentreren op de stof bij avondlessen vaak lastig is (Damen et al., 2026). Er is daarom waarschijnlijk meer winst te behalen op het aanbieden van duale trajecten, waar werk en leren op elkaar zijn afgestemd. Dit gebeurt vooralsnog weinig, en dit is iets waar het kabinet op in wil zetten. (Dagevos et al., 2026; Damen et al., 2026). Bij de uitwerking van dit beleid dient wel goed te worden nagedacht over de wijze waarop het leren op de werkvloer kan worden gefaciliteerd. Er zijn namelijk aanwijzingen dat in veel banen waar statushouders terechtkomen de leer- en ontwikkelmogelijkheden beperkt zijn (Dagevos et al., 2026; Damen et al., 2026). Het is een risico dat werk ten koste gaat van taalverwerving. Het is van belang om te voorkomen dat een "werk boven alles"-benadering leidt tot een groep aan de onderkant van de arbeidsmarkt die niet goed Nederlands leert, met negatieve gevolgen voor (passende) baankansen en sociale inbedding zoals we dat nu lijken te zien bij Oekraïense vluchtelingen (Nooitgedagt, Oijevaar, & Van Enk, 2026; Tamimy & Maliepaard, 2026).

Uit onderzoek is bekend dat een Nederlandse diploma de kans op het vinden van een baan die beter aansluit bij het opleidingsniveau bevordert (Bakker, 2016; Kanas & Van Tubergen, 2009). Toch blijkt uit ons onderzoek dat maar een klein deel van de statushouders die route volgt. Uit oogpunt van participatie is dat jammer. De onderwijsroute in de huidige wet inburgering biedt hiervoor meer mogelijkheden. Tot nu toe is de deelname hieraan echter beperkt, ondanks de relatief grote groep jonge statushouders (CBS, 2026). Dat dit ook anders kan blijkt bijvoorbeeld uit de keuze van de gemeente Amsterdam om deze route te stimuleren, en dat is zichtbaar in de deelnamecijfers (De Gruijter, Acherrat, & Gehring, 2025). Het is van belang dat

de nieuwe aanpak om statushouders aan het werk te krijgen deelname aan de onderwijsroute niet ontmoedigt.

Het inburgeringsbeleid werkt niet voor iedereen even goed

Het inburgeringsbeleid heeft tot doel om de taalvaardigheid en arbeidsparticipatie van statushouders te bevorderen. Uit ons onderzoek blijkt dat er op deze twee terreinen forse en aanhoudende verschillen zijn tussen groepen. Het is waarschijnlijk ook niet realistisch om te verwachten dat alle asielzoekers en statushouders even goed Nederlands zullen kunnen leren (zoals ouderen, laaggeletterden) of even vaak aan het werk kunnen gaan (zoals ouderen). Feitelijk is de arbeidsmarktparticipatie van (Syrisch-Nederlandse) mannen na 10 jaar niet zoveel lager dan dat van de algemene bevolking. Maar de arbeidsdeelname van vrouwen blijft ver achter bij mannen, ondanks hun vergelijkbare Nederlandse taalvaardigheid. Bij de vrouwen is het onbenut arbeidspotentieel daarmee ontzettend groot. Onderzoek naar de arbeidsparticipatie van Syrisch-Nederlandse vrouwen wijst op het belang van verschillende factoren zoals traditionele opvattingen over de rol van vrouwen, de gezinssituatie en discriminatie (Van der Zwan & Van Tubergen, 2024). Ook blijkt het huidige beleid vrouwen nog onvoldoende te bereiken (De Gruijter et al., 2025). Hoewel het een van de doelen van het huidige kabinet is om de participatie van vrouwelijke statushouders te verhogen, zijn hier nog geen concrete stappen voor voorgesteld. Als het doel is om de arbeidsparticipatie van statushouders te verhogen, is het dus essentieel om veel explicieter in te zetten op vrouwen.

Belangrijke stappen in het opvang- en inburgeringsbeleid, maar niet alle knelpunten weggenomen

Met het opvang- en inburgeringsbeleid heeft de overheid belangrijke instrumenten in handen om de mentale gezondheid, taalverwerving en arbeidsparticipatie van asielzoekers en statushouders te verbeteren en de knelpunten die wij hierboven signaleren aan te pakken. In de afgelopen jaren zien we dat het beleid zich steeds sterker richt op het stimuleren van het leren van de taal en de arbeidsparticipatie. In het licht van de door ons geformuleerde aandachtspunten zijn dit belangrijke stappen. In de eerder genoemde startnotitie verschuift het zwaartepunt nog sterker naar werk, en het leren van taal op en door werk gedurende de opvang- en inburgering. Hierbij is aanvullend winst te behalen als het opvang- en inburgeringsbeleid sterker op elkaar gaan aansluiten, waardoor inburgerings- en participatieactiviteiten van gemeenten eerder en beter kunnen worden uitgevoerd. Het is lang staand advies van wetenschappers en een lang gekoesterde wens van (gemeente)bestuurders (ABDTopconsult, 2024; VNG, 2025) en maatschappelijke organisaties om opvang en inburgering als een aaneengesloten keten te zien (en niet als aparte beleidsterreinen). Het is wel van belang dat het zwaartepunt niet te ver naar werk verschuift, zodat het niet ten koste gaat van het leren van Nederlands.

Aanvullend beleid

Het op asielzoekers en statushouders gerichte opvang- en inburgeringsbeleid bestrijkt de eerste jaren van hun verblijf in Nederland. Een van de conclusies van deze studie is dat er over de onderzochte periode van 10 jaar geen eenduidige beweging is naar een stabiele en verbeterde positie en leefsituatie. Een andere constatering is dat er geen specifiek beleid bestaat dat zich richt op meer sociaal-culturele vraagstukken als thuisgevoel en sociale contacten, waarvan we vaststellen dat deze zich eerder ongunstig dan gunstig ontwikkelen. Er zijn dus goede redenen om na te denken over de vraag of er beleid nodig is voor de periode na de inburgering en voor beleid gericht op zaken als thuisgevoel, sociale contacten en discriminatie. Een goed begin van deze gedachtevorming is om te onderzoeken in hoeverre algemene voorzieningen voor (voormalige) statushouders het zelfde bereik en dezelfde werking hebben als voor personen uit de algemene bevolking. Denk hierbij aan bijvoorbeeld de Participatiewet, de Jeugdzorg en instellingen voor de geestelijke gezondheidszorg. Als dit niet het geval is, kan gericht worden bepaald hoe de dienstverlening voor (voormalige) statushouders te verbeteren. Verder is het van belang om effectieve initiatieven te inventariseren die aangrijpen op het bevorderen van een brede inbedding van statushouders in dit land. Dit onderzoek laat zien dat de mate van thuis voelen over de tijd bezien aan slijtage onderhevig is en ervaringen met discriminatie toenemen. Ook is er de afgelopen periode veel onrust rondom het openen van nieuwe azc's, hetgeen zich op een aantal plekken uitte in gewelddadig gedrag richting opvanglocaties (NOS, 2026). Het is niet ondenkbaar dat deze ontvangst het thuis kunnen voelen in Nederland van asielzoekers nadelig beïnvloedt en op die manier ook hun mentale gezondheid. Het gevoel geen onderdeel van een samenleving te (mogen) zijn heeft in potentie allerhande nadelige gevolgen en het zou dan ook te betreuren zijn als we over 10 jaar moeten constateren dat het sterke thuisgevoel van Syrische Nederlanders of nieuwe statushouders in de loop van die jaren is weggezakt.

Literatuur

ABDTopconsult. (2024). *Bouwstenen voor het asielbeleid en asielstelsel.* Den Haag: ABDTopconsult.

Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies, 21*(2).

Algemene rekenkamer. (2026a). *Achterstanden in de asielprocedure lopen weer verder op, screening op terrorisme pas na 2 jaar.* Geraadpleegd op 17-06-2026, van https://www.rekenkamer.nl/actueel/nieuws/2026/05/20/achterstanden-in-de-asielprocedure-lopen-weer-verder-op-screening-op-terrorisme-pas-na-2-jaar

Algemene rekenkamer. (2026b). *Onbenut potentieel: Gebrek aan resultaten taalverwerving en arbeidsparticipatie bij inburgering.* Den Haag: Algemene rekenkamer.

Arendt, J. N., Dustmann, C., & Ku, H. (2025). Permanent residency and refugee immigrants' skill investment. *Journal of Labor Economics, 43*(2).

Bakker, L. (2016). *Seeking Sanctuary in the Netherlands: Opportunities and obstacles to refugee integration* (PhD Proefschrift). Erasmus Universiteit Rotterdam. van http://hdl.handle.net/1765/79617

CBS. (2024). *Tewerkstellingsvergunningen voor asielzoekers: Eén jaar na de afschaffing van de 24-wekeneis.* Den Haag: CBS.

CBS. (2025). *Asiel en integratie 2025: Cohortonderzoek asielzoekers en statushouders.* Den haag: CBS

CBS. (2026). *Helft statushouders gestart in 2022 binnen drie jaar ingeburgerd.* Geraadpleegd op 2026-09-07, van https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2026/25/helft-statushouders-gestart-in-2022-binnen-drie-jaar-ingeburgerd

Dagevos, J., Damen, R., Hekelaar, A., Moors, F., Rens, M., & Watzeels, A. (2026). *Op koers met het nieuwe inburgeringsbeleid in Rotterdam?: Samenvatting, conclusies en aanbevelingen.*

Damen, R., Hekelaar, A., Moors, F., Rens, M., Watzeels, A., & Dagevos, J. (2026). *Op koers met het nieuwe inburgeringsbeleid in Rotterdam?: Procesresultaten en verdiepend onderzoek naar dualiteit.*

De Gruijter, M., Acherrat, F., & Gehring, A. (2025). *De Wet inburgering 2021 in uitvoering: Ervaringen van inburgeraars en professionals in Amsterdam.* Utrecht: Verwey-Jonker.

Harder, N., Figueroa, L., Gillum, R. M., Hangartner, D., Laitin, D. D., & Hainmueller, J. (2018). Multidimensional measure of immigrant integration. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 115*(45), 11483–11488.

Hartshorne, J. K., Tenenbaum, J. B., & Pinker, S. (2018). A critical period for second language acquisition: Evidence from 2/3 million English speakers. *Cognition, 177*, 263–277.

Kanas, A., & Van Tubergen, F. (2009). The impact of origin and host country schooling on the economic performance of immigrants. *Social forces, 88*(2), 893–915.

Kirsten, C., & Seuring, J. (2021). Destination-language acquisition of recently arrived immigrants: Do refugees differ from other immigrants? *Journal for Educational Research Online, 13*(1), 128–156.

Maliepaard, M., Witkamp, B., & Jennissen, R. (2017). *Een kwestie van tijd?: De integratie van asielmigranten, een cohortonderzoek.* Den Haag: WODC.

Miltenburg, E., & Dagevos, J. (2020). Looking Beyond Employment: Participation Profiles of Syrian Refugees in the Netherlands. *International Migration, 59*(4), 59–73.

Nooitgedagt, W., & Dagevos, J. (2026). *Policy matters: Developments in the language acquisition of Syrian refugees in the Netherlands and the impact of reception and civic integration policies.* [Manuscript submitted for publication]. https://doi.org/10.31235/osf.io/qk6hx_v1

Nooitgedagt, W., Oijevaar, H., & Van Enk, B. (2026). *Ontwikkelingen in arbeidsmarkt-participatie en taalvaardigheid van Oekraïense vluchtelingen: Resultaten uit longitudinaal surveyonderzoek.* Den Haag: WODC.

NOS. (2026). *Binnenkijken in de noodopvang Loosdrecht: 'Ik voelde me bang'.* NOS Nieuws. Geraadpleegd op 2026-07-20, van https://nos.nl/video/2621362-binnenkijken-in-de-noodopvang-loosdrecht-ik-voelde-me-bang

Tamimy, Z., & Maliepaard, M. (2026). *Psychosociaal welbevinden van Oekraïense vluchtelingen in Nederland: Resultaten uit longitudinaal surveyonderzoek.* Den Haag: WODC.

Van der Zwan, R., & van Tubergen, F. (2024). Employment and work intentions of refugee women. Evidence on Syrians in the Netherlands. *Ethnic and Racial Studies, 48*(16), 3293–3314. https://doi.org/10.1080/01419870.2024.2388684

VNG. (2025). *Van wachtstand naar werkstand. Een alternatief plan voor opvang en integratie.* Den Haag: Vereniging voor Nederlandse gemeenten.

Witvliet, M., Van der Zwan, R., Mack, A., & Belhaj-Haddou, S. (2026). *Tussenevaluatie Wet Inburgering 2021. Eindrapport.* Amsterdam: Regioplan.Bevindingen H2 – Loopbaanontwikkeling van Syrische Nederlanders

Hoofdstuk 1. Tien jaar later

Positieverwerving van Syrische Nederlanders in cijfers

Mieke Maliepaard (WODC)
Wybren Nooitgedagt (WODC/EUR)
Jaco Dagevos (SCP/EUR)

1. Tien jaar later. Positieverwerving van Syrische Nederlanders in cijfers

Mieke Maliepaard (WODC), Wybren Nooitgedagt (WODC/EUR), Jaco Dagevos (SCP/EUR)

Inleiding

Sinds 2014 zijn Syriërs ieder jaar met afstand de grootste groep die een asielvergunning krijgen (CBS, 2025a); begin 2025 woonden er iets meer dan 190.000 mensen van Syrische origine in Nederland (migranten en hun kinderen). In dit onderzoek volgen we een grote groep ('cohort') Syrische Nederlanders die tussen 2014 en medio 2016 in Nederland een verblijfsstatus kregen. In 2017 interviewden wij meer dan 3.000 Syriërs uit deze groep over hun leven hier. Diezelfde mensen zijn in 2019, 2022, en 2024 opnieuw gevraagd om mee te doen aan het onderzoek en een groot deel van hen deed dat ook (zie box 1.1). Op basis van deze informatie kunnen we hun levens in Nederland volgen. Het gaat om mensen die in 2017 15 jaar of ouder waren. Omdat ruim negentig procent van de groep intussen een Nederlands paspoort heeft (CBS, 2025a) spreken we in dit hoofdstuk over Syrische Nederlanders.

Allereerst wordt in beeld gebracht wie er na tien jaar nog in Nederland is, en wie er weer is vertrokken. Vervolgens richten we ons op de mensen die in Nederland zijn gebleven. We brengen in kaart hoe het met Syrische Nederlanders gaat op een aantal terreinen en hoe dit is veranderd in de afgelopen tien jaar: Nederlandse taalvaardigheid, de arbeidsmarktpositie, de affectieve bindingen met Nederland, sociale netwerken, en mentale gezondheid.

We bouwen hiermee voort op eerdere rapportages over deze groep (Dagevos et al., 2018; Dagevos et al., 2020; Maliepaard et al., 2023). In 2020 concludeerden we dat er nog veel ruimte was voor verbeteringen in de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders. Mensen waren de eerste jaren druk geweest met het 'landen' in de gemeente, met gezinshereniging en inburgeren; de meesten gaven hun Nederlands een onvoldoende en nog maar een kleine groep had de stap naar werk gemaakt. In ons rapport 'Navigeren in een nieuwe samenleving' uit 2023, is te zien dat zo'n 7 à 8 jaar na aankomst op een aantal terreinen er duidelijk sprake was van positieverbetering (bijvoorbeeld in de arbeidsmarktparticipatie), maar dat op andere terreinen eerder ingezette ontwikkelingen niet doorzetten (bijvoorbeeld in Nederlandse taalvaardigheid), of zelfs achteruitgingen (bijvoorbeeld in de omvang van sociale netwerken en mentale gezondheid). Dat was echter kort na de coronapandemie, en het was toen de vraag of deze (mede) oorzaak was van deze ontwikkelingen én hoe de trends op deze terreinen zich na afloop van de pandemie zouden ontwikkelen. We maken in dit eerste hoofdstuk van het rapport de balans op na 10 jaar verblijf in Nederland en brengen de belangrijkste ontwikkelingen in beeld. We schetsen daarbij een beeld van de Syrisch-Nederlandse groep als geheel, en als er sprake is van betekenisvolle verschillen laten we de ontwikkelingen zien voor leeftijdsgroepen, mannen en vrouwen en opleidingsniveaus. Het hoofdstuk eindigt met een korte reflectie op de bevindingen.

Box 1.1 Databeschrijving

In dit hoofdstuk maken we gebruik van vier rondes dataverzameling van het onderzoek Nieuwe Statushouders in Nederland (NSN). In NSN volgen we mensen van 15 jaar en ouder uit Syrië die tussen 1 januari 2014 en 31 juni 2016 een verblijfsstatus kregen in Nederland. Hiervoor is in 2017 een representatieve steekproef getrokken door het CBS, waarna de eerste ronde data is verzameld in 2017 onder ruim 3.200 Syrische statushouders. Dezelfde mensen zijn benaderd om weer mee te doen aan het onderzoek in 2019, 2022 en 2024. De respons van iedere wave was boven de 80%, hetgeen bijzonder hoog is voor surveyonderzoek. Toch zijn er tussen de waves mensen uitgevallen, bijvoorbeeld omdat zij niet meer mee wilden doen, of niet bereikt zijn, of (in mindere mate) omdat zij niet meer in Nederland woonden of overleden waren. Mannen en jongeren zijn vaker uitgevallen. Om uitspraken te kunnen doen over de gehele groep maken we daarom in dit hoofdstuk gebruik van weging. Meer informatie over de NSN data, uitval en weging is te vinden in bijlage 1.1.

Regelmatig worden er in dit hoofdstuk vergelijkingen gemaakt met de algemene bevolking, veelal op basis van CBS-cijfers. Databronnen en leeftijdsafbakeningen kunnen per thema verschillen en worden daarom per thema toegelicht in bijlage 1.2. Daar worden ook vraagformuleringen en antwoord categorieën per thema toegelicht.

Als we in dit hoofdstuk spreken over Syrische Nederlanders bedoelen we steeds de groep die tussen januari 2014 en juli 2016 een status kreeg in Nederland. We kijken op twee manieren naar ontwikkelingen. Door een vergelijking te maken tussen de jaren waarop de survey is uitgevoerd (dus 2017, 2019, 2022, 2024). Deze manier maakt het mogelijk om vergelijkingen te maken met de algemene bevolking en de mogelijke invloed van tijdgebonden ontwikkelingen zoals de covid-19 pandemie of de arbeidsmarktconjunctuur worden beter zichtbaar. De andere manier van vergelijken is om naar de verblijfsduur in Nederland te kijken. In dat geval laten we ontwikkelingen zien in jaren sinds statusverlening.

Voor alle thema's is onderzocht in hoeverre ontwikkelingen verschillen tussen mannen en vrouwen, leeftijdsgroepen en opleidingsniveaus. Als deze ontwikkelingen erg verschillen zullen we dit in tekst of beeld aangeven. Waar verschillen worden benoemd gaat het altijd om statistisch significante verschillen.

1.1. Vrijwel iedereen bleef in Nederland

Weinig Syrische Nederlanders vetrokken

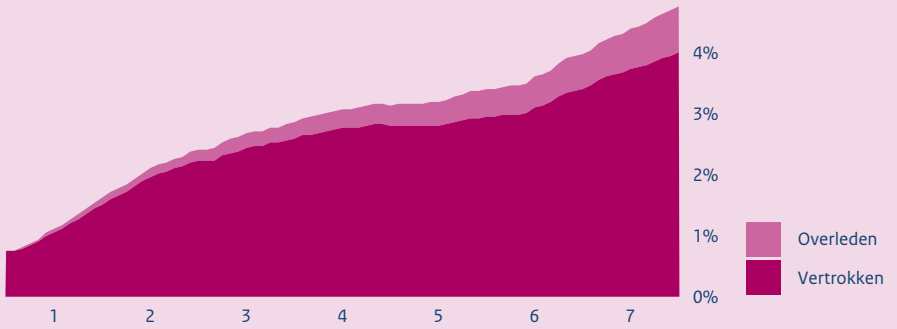
Tussen migrantengroepen zijn grote verschillen in de mate van mobiliteit. Studie- en arbeidsmigranten blijven over het algemeen korter in Nederland, terwijl gezinsmigranten zich vaker permanent vestigen. Mensen die als asielzoeker naar Nederland komen en zich vestigen, keren het minst vaak terug (Maliepaard et al. 2018; CBS, 2025b).

Ook voor Syrische Nederlanders geldt dat de overgrote meerderheid die tussen 2014 en medio 2016 een vergunning kreeg, nog steeds in Nederland woont. 94% van de oorspronkelijke populatie was op 1 juli 2024 nog woonachtig in Nederland, één procent is overleden en vijf procent is in de loop der jaren uit Nederland vertrokken. Het aandeel dat uit Nederland is vertrokken, is geleidelijk toegenomen in de loop der jaren. Vier op de tien die uit Nederland vertrokken had op dat moment een Nederlands paspoort. Met een Nederlands paspoort is het makkelijker om je in andere (Europese) landen te vestigen, maar ook na 5 jaar blijft het aantal mensen dat vertrekt laag. De bestemming van de mensen die uit Nederland zijn vertrokken is niet bekend; het kan gaan om doormigratie of om terugkeer naar Syrië.

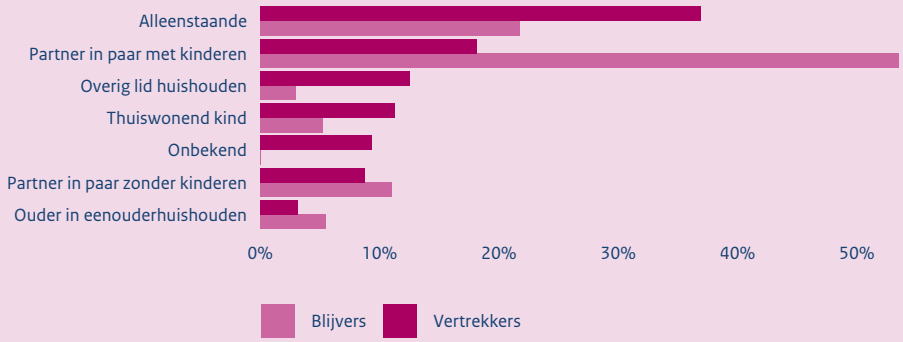
Op basis van de CBS-registergegevens is het mogelijk om degenen die zijn vertrokken te vergelijken met de (veel grotere) groep die in Nederland is gebleven. Hierbij springt vooral de gezinssamenstelling in het oog. Syrische Nederlanders die (nadat zij een status hebben gekregen) weer uit Nederland zijn vertrokken zijn veel vaker dan de 'blijvers' alleenstaand. Mensen die in Nederland samenwonen met hun kinderen vetrekken daarentegen zelden.

In de registers worden mensen gevolgd die in 2017 15 jaar of ouder waren; hoe jonger mensen waren bij aankomst, hoe groter de kans is dat ze weer vertrokken. De verschillen zijn echter klein (van de groep die in 2017 tussen de 15 en 25 jaar oud was vertrok 6%; van de groep die in 2017 45 jaar of ouder was vertrok 3,5%). Mannen en vrouwen vertrokken even vaak uit Nederland.

94% van de oorspronkelijke populatie was op 1 juli 2024 nog woonachtig in Nederland
Percentage vertrokken en overleden naar ja na aankomst

Alleenstaande Syrische Nederlanders vertrekken vaker
Gezinssamenstelling 'blijvers' en 'vertrekkers'

1.2. Nederlandse taal

Nederlandse taalvaardigheid neemt niet verder toe

Het leren van Nederlands is een van de speerpunten van het inburgeringsbeleid. In de eerste jaren na het krijgen van een verblijfsstatus leren statushouders intensief de taal. In die jaren neemt de (zelfgerapporteerde) taalvaardigheid ook sterk toe. Daarna vlakt de toename duidelijk af. Tien jaar na statusverlening geven Syrische Nederlanders zichzelf gemiddeld een krappe voldoende als rapportcijfer. De toename in de taalvaardigheid valt grotendeels samen met de inburgeringsperiode van drie jaar. Het Nederlandse inburgeringsbeleid richt zich overwegend op het verbeteren van de taalvaardigheid, en dat werpt zijn vruchten af. Als de inburgering is afgerond en geen taallessen meer worden gevolgd stagneert de Nederlandse taalvaardigheid (vgl. Nooitgedagt & Dagevos, 2026).

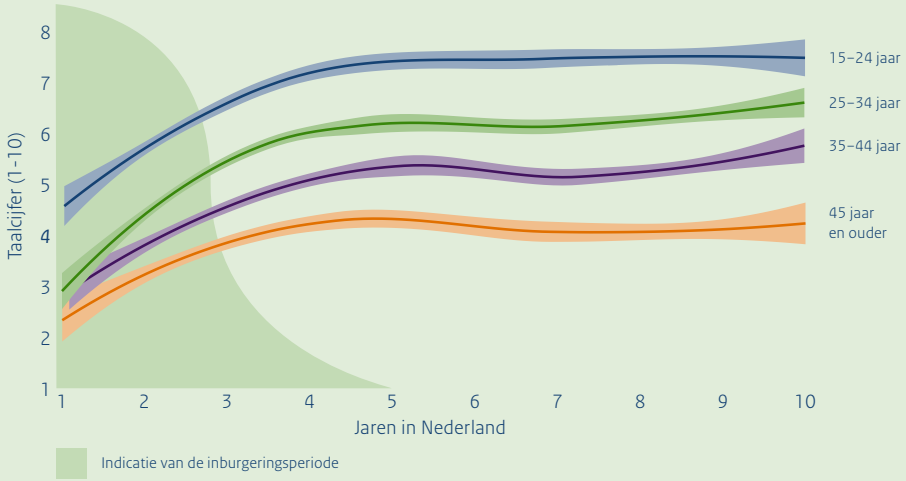
Grote verschillen tussen groepen

De trend van een sterke toename in Nederlandse taalvaardigheid gevolgd door een afvlakking is heel consistent. We zien vergelijkbare trends bij mannen, vrouwen, jongeren, ouderen, en mensen van alle opleidingsniveaus. De mate waarin een afvlakking problematisch is, hangt heel erg af van het niveau waarop het taalniveau stabiliseert. Er zijn grote verschillen tussen groepen in het niveau van de taalvaardigheid na 10 jaar.

De leeftijd bij aankomst is een belangrijke factor. Jongeren gaan in de eerste jaren veel sneller vooruit in hun Nederlandse taalvaardigheid dan ouderen. Wanneer na vijf jaar de ontwikkeling stabiliseert zijn jongeren al een stuk verder. Ook opleidingsniveau speelt een rol bij het leren van Nederlands: hier beoordelen met name personen met maximaal basisonderwijs hun Nederlands een stuk minder goed. De Syrische Nederlanders in dit onderzoek vielen onder de vorige inburgeringswet, waarin een aanzienlijke groep is ontheven van de inburgeringsplicht. Dit betrof overwegend ouderen en mensen die maximaal basisonderwijs hebben gevolgd (Maliepaard et al., 2023), groepen die vaak moeite hebben met het leren van het Nederlands. Tot slot blijkt dat er geen verschil is in het taalcijfer tussen mannen en vrouwen.

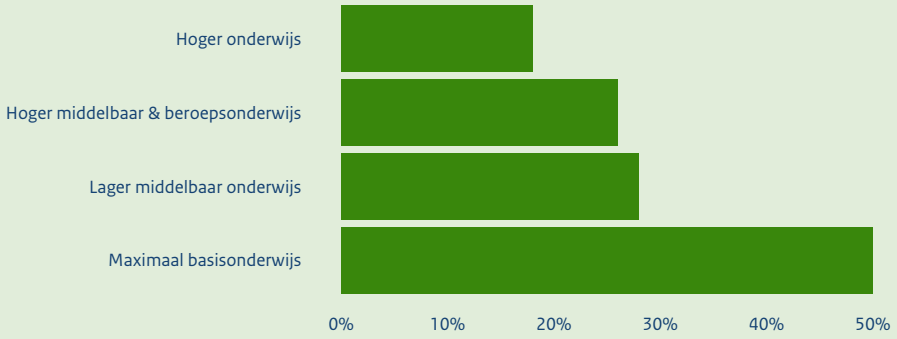
Voornamelijk in de eerste jaren een sterke toename in taalniveau

Zelfgerapporteerde rapportcijfers Nederlands (1-10), naar leeftijd, met standaardafwijkingen

Hoger opgeleiden hebben minder vaak moeite met Nederlands spreken

Percentage dat vaak of altijd moeite heeft met het spreken van Nederlands, naar opleidingsniveau (2024)

1.3. Ontwikkelingen in arbeidsmarktpositie en werk

Trend van de arbeidsparticipatie is vergelijkbaar met andere vluchtelingen

Van de Syrische Nederlanders in ons cohort heeft in 2024 de helft een betaalde baan (iedereen met een betaalde baan, ongeacht het aantal uren of dienstverband telt mee). In vergelijking met de meting van 2017 is dit duidelijk hoger (kort na aankomst in Nederland had 13% betaald werk). De arbeidsparticipatie neemt na de meting van 2022 niet verder toe en ligt in 2024 op hetzelfde niveau. Registergegevens van het CBS wijzen op hetzelfde beeld: na een periode van ongeveer 5 jaar waarin de arbeidsparticipatie gestaag toeneemt, zet de stijging daarna niet door (CBS, 2025b).

Een dergelijke ontwikkeling lijkt typerend te zijn voor de vluchtelingengroepen die in de afgelopen decennia naar Nederland zijn gekomen. Onderzoek onder het cohort vluchtelingen dat in de periode 1995-1999 naar Nederland kwam laat een vergelijkbaar beeld zien: na een aantal jaren van toename van de arbeidsparticipatie vlakt deze daarna af (Bakker et al. 2016; Bakker, Dagevos & Engbersen, 2017). Het lijkt erop dat na een aantal jaren het reservoir is uitgeput van mensen met betaald werk. Dat dit patroon zich ook nu weer voordoet, is enigszins onverwacht vanwege de gunstige conjunctuur van de afgelopen jaren. Wel laten CBS-cijfers zien dat de arbeidsparticipatie van recente cohorten statushouders in de eerste jaren op een enigszins hoger niveau liggen dan bij de cohorten die tien jaar geleden een status kregen (CBS, 2025b).

Verschillen tussen Syrische Nederlanders en algemene bevolking vooral groot bij vrouwen

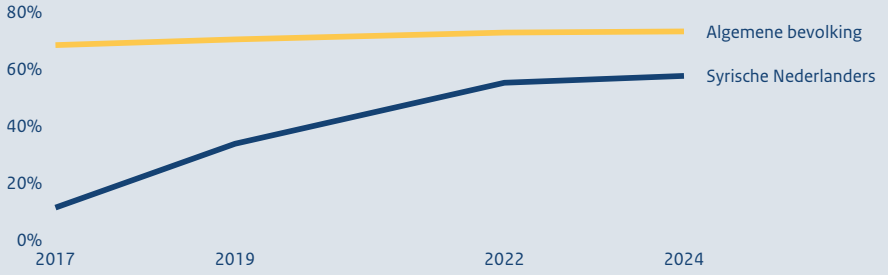
De arbeidsparticipatie van mannen is in 2024 aanmerkelijk hoger dan die van de vrouwen. In de algemene bevolking heeft 77% van de mannen betaald werk, bij de Syrisch-Nederlandse mannen is dit 70%. In de algemene bevolking heeft 69% van de vrouwen tussen de 15 en 75 jaar een betaalde baan, bij Syrisch-Nederlandse vrouwen is dit 31%. Ook vergeleken met andere migrantengroepen blijft de arbeidsmarktparticipatie van Syrische vrouwen achter (Dagevos, De Voogd-Hamelink & Damen, 2022). De participatie van vrouwen neemt echter tussen 2022 en 2024 nog wel licht toe.

Grote verschillen in arbeidsparticipatie naar leeftijd

Hoe jonger mensen waren bij aankomst in Nederland, hoe vaker zij een baan hebben. Net als bij de Nederlandse taalvaardigheid blijft vooral de groep die bij aankomst 45 jaar of ouder was achter. Ook naar opleidingsniveau zijn er verschillen in de arbeidsmarktpositie, maar deze verschillen zijn kleiner en bestaan vooral tussen de groep die maximaal basisonderwijs heeft gevolgd en de overige Syrische Nederlanders. Hoewel er grote verschillen zijn tussen subgroepen, zijn de ontwikkelingen door de tijd in hoge mate vergelijkbaar. Zo is bijvoorbeeld bij alle groepen een afvlakking in arbeidsmarktparticipatie zichtbaar in de laatste jaren.

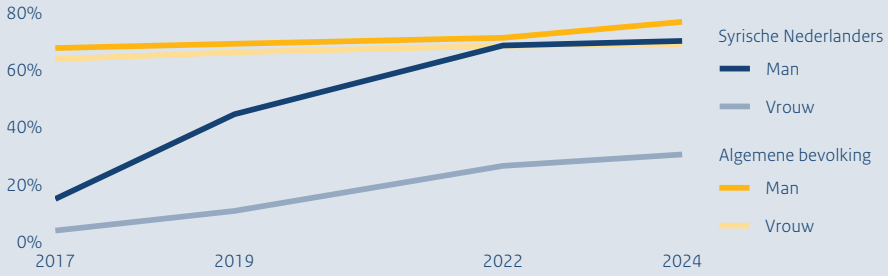
Stijging van de arbeidsparticipatie stagneert

Percentage met een betaalde baan

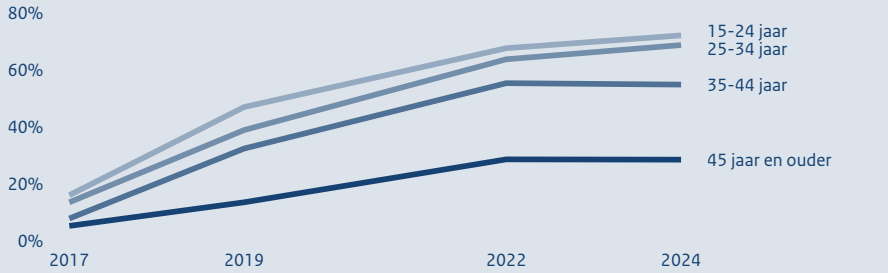
Arbeidsparticipatie van vrouwen is lager, maar groeit nog door

Percentage met een betaalde baan, naar geslacht

Jongeren zijn vaker aan het werk

Percentage met een betaalde baan, naar geslacht

Niet iedereen is actief op de arbeidsmarkt

Voor het inzicht in de arbeidsmarktpositie is het ook van belang om te weten welk aandeel van de groep niet actief is op de arbeidsmarkt. In dat geval gaat het om mensen die geen betaald werk hebben, daar niet actief naar op zoek zijn of op korte termijn beschikbaar zijn voor betaald werk. Zij maken geen deel uit van de (werkzame of werkloze) beroepsbevolking.

In vergelijking met de eerste meting in 2017 is het aandeel mannen dat niet actief is op de arbeidsmarkt fors gedaald (non-participatie lag in 2017 op 72% en is in 2024 afgenomen tot 25%). Wel is het zo dat de daling in de afgelopen jaren niet doorzet.

Syrisch-Nederlandse vrouwen zijn in de afgelopen periode vaker actief geworden op de arbeidsmarkt, maar dat laat onverlet dat nog steeds een ruime meerderheid van hen niet actief is op de arbeidsmarkt (65% in 2024, tegenover 92% in 2017). Vrouwen die 45 jaar en ouder waren bij aankomst in Nederland zijn veelal niet actief op de arbeidsmarkt, dit geldt voor 85%. Ook vrouwen met jonge kinderen zijn vaak niet actief op de arbeidsmarkt. Onderzoek naar de arbeidsmarktparticipatie van Syrisch-Nederlandse vrouwen wijst op het belang van verschillende factoren zoals traditionele opvattingen over de rol van vrouwen, de gezinssituatie en discriminatie (Van der Zwan & Van Tubergen, 2024). Daarnaast pakt gemeentelijk inburgerings- en toeleidingsbeleid minder gunstig uit voor vrouwen dan voor mannen (De Gruijter et. al, 2025; De Gruijter & Razenberg, 2019).

Mannen steeds vaker in voltijd, vrouwen in grote deeltijdbaan

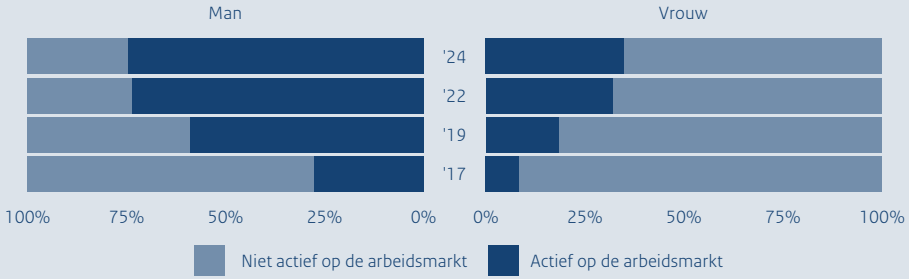
In de afgelopen 10 jaar is het aandeel Syrisch-Nederlandse werkende mannen in een voltijdbaan (meer dan 35 uur) gestaag toegenomen. In 2024 geldt dit voor 63% van de werkende mannen, in 2017 was dit nog 31%. Bij de werkende Syrisch-Nederlandse vrouwen zien we vooral een toename in grote deeltijdbanen (67% werkt in 2024 12-34 uur) en een daling van kleine deeltijdbanen (nog maar 14% werkt in 2024 11 uur en minder). In de algemene bevolking werkt 71% van de mannen en 31% van de vrouwen in voltijd en heeft 49% van de werkende vrouwen in een grote deeltijdbaan (CBS statline, 2026d).

Steeds vaker vaste banen

Bij zowel mannen als vrouwen zien we een toename in vaste banen. Vrouwen hebben iets minder vaak een vaste baan dan mannen, maar groot zijn de verschillen in 2024 niet (43 vs. 47%) en de ontwikkeling verloopt vergelijkbaar. In de algemene bevolking heeft in 2024 67% van de werknemers in de werkzame beroepsbevolking een vast dienstverband (CBS statline, 2026c).

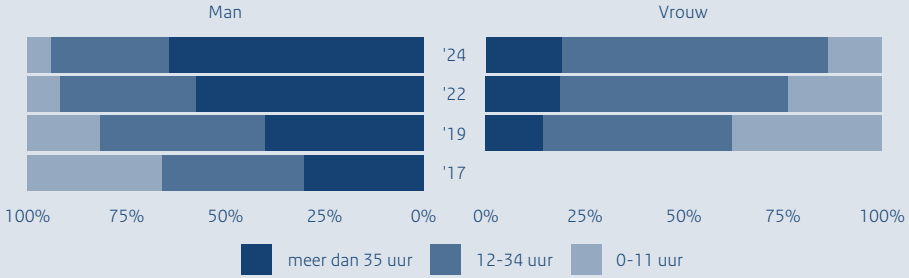
Veel vrouwen zijn niet actief op de arbeidsmarkt

Aandeel zonder betaalde baan dat niet actief op zoek of beschikbaar is voor werk, naar geslacht

Steeds vaker banen met meer uren

Percentage werkenden naar aantal gewerkte uren per week, naar geslacht

N.B. In 2017 is het aantal werkende vrouwen per categorie te laag om te kunnen rapporteren.

Zowel mannen als vrouwen hebben steeds vaker vaste banen

Percentage werknemers met een vast contract

N.B. In 2017 is het aantal werkende vrouwen per categorie te laag om te kunnen rapporteren.

Syrische Nederlanders werken vaak op lagere beroepsniveaus

De meerderheid van Syrische Nederlanders werkt in banen op lagere beroepsniveaus. In de eerste jaren na aankomst waren dit relatief vaker banen op beroepsniveau 1, waarvoor een lagere schoolopleiding volstaat (zoals schoonmaakwerk). Sinds 2022 is het aandeel dat op dit beroepsniveau werkt stabiel op 11%. Veruit de grootste groep Syrische Nederlanders werkt op beroepsniveau 2, waarvoor een middelbareschooldiploma of een MBO-opleiding nodig is. Het aandeel Syrische Nederlanders dat in de hoogste twee beroepsniveaus werkt stijgt geleidelijk. In 2024 is bijna een op de drie Syrische Nederlanders op deze hogere niveaus werkzaam.

Aandeel bijstandsuitkeringen sterk gedaald, maar daling vlakt af

Omgekeerd aan de toename van de arbeidsparticipatie is er een forse afname van het aandeel Syrische Nederlanders dat gebruik maakt van een bijstandsuitkering. Deze afname zet na 2022 niet door, wat in lijn is met de stagnerende arbeidsparticipatie na 2022. In 2024 maakt 35% van de Syrische Nederlanders gebruik van een bijstandsuitkering, vergeleken met 2,2% van de algemene bevolking. Er zijn zeer grote leeftijdsverschillen in de mate van bijstandsgebruik; hoe ouder mensen waren bij aankomst in Nederland, hoe groter de bijstandsgebruik in 2024.

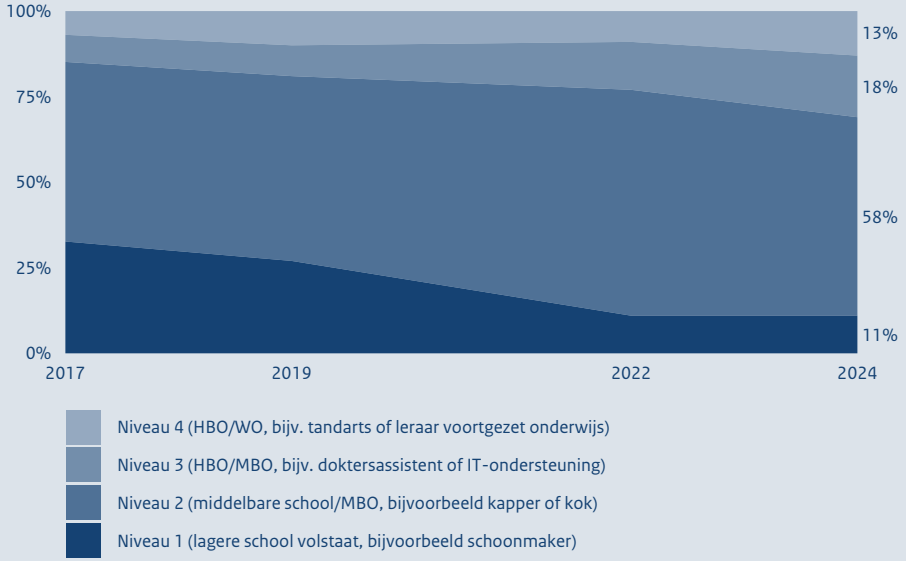
Syrisch-Nederlandse vrouwen maken vaker dan mannen gebruik van de bijstand (42 vs. 32%). Toch is het verschil in bijstandsgebruik tussen mannen en vrouwen wel aanmerkelijk kleiner dan het verschil in arbeidsmarktparticipatie. Recht op bijstand wordt namelijk gebaseerd op het gezinsinkomen, en veel vrouwen die zelf niet actief zijn op de arbeidsmarkt hebben wel een werkende partner.

Conclusie

In de afgelopen 10 jaar is sprake geweest van de nodige veranderingen in de arbeidsmarktpositie van de Syrische Nederlanders. Er zijn grote verschillen binnen de Syrisch-Nederlandse groep. Over het geheel genomen doen jongeren, hoger opgeleiden en mannen het relatief goed op de arbeidsmarkt. De arbeidsparticipatie van mannen is fors toegenomen en de verschillen met de mannen in de algemene bevolking zijn niet meer groot. Wel is de toename gestagneerd. Het is een beeld dat we herkennen van vluchtelingengroepen die eerder kwamen. Met name ouderen, lager opgeleiden en vrouwen blijven vaak buiten de arbeidsmarkt. Onder de vrouwen is wel sprake van een doorstijgende arbeidsmarktparticipatie, maar die ligt nog op een beduidend lager niveau. Hoewel de toename in arbeidsparticipatie afvlakt, is er nog wel sprake van een voortdurende verbetering in de arbeidspositie van Syrische Nederlanders. Dit is zowel bij mannen als bij vrouwen te zien in een toename in vaste banen, banen met meer uren en op hogere beroepsniveaus.

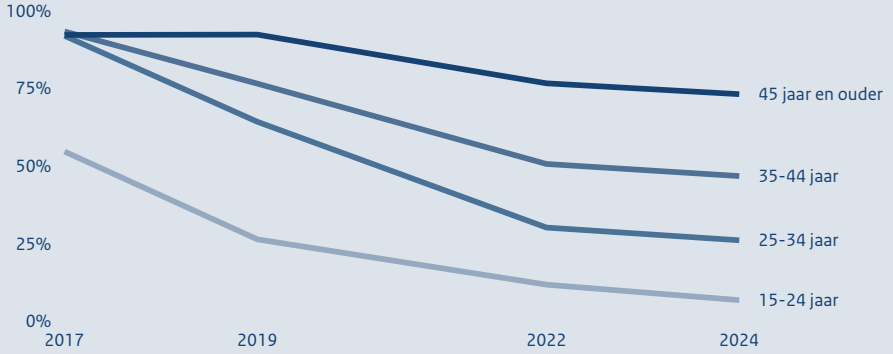
Kleine verbetering in baanniveaus

Percentage werkenden naar beroepsniveau

Sterke daling aantal bijstandsuitkering, maar daling vlakt af

Percentage mensen met een bijstandsuitkering, naar leeftijd

1.4. Thuis in Nederland

Tevredenheid daalt en ervaren discriminatie neemt toe

Waar in 2017 Nederland nog met een ruime 8,5 beoordeeld werd, is dit cijfer geleidelijk aan gedaald naar een 7,5 in 2024. In 2017 gaf een derde van de Syriërs hun leven in Nederland een 10. In 2024 gold dat nog "slechts" voor 13%. Tegelijkertijd is het beeld nog steeds zeer positief, maar een op de tien Syrische Nederlanders beoordeelt het leven in Nederland lager dan een zes. Ter vergelijking, van de algemene Nederlandse bevolking beoordeelt 27% dit met een onvoldoende (SCP, 2024, p.28).

De daling in tevredenheid met het leven in Nederland gaat gepaard met een geleidelijke toename in de ervaren discriminatie: een groeiende groep Syrische Nederlanders geeft aan zelf te maken te hebben gehad met discriminatie door Nederlanders. In de eerste jaren na aankomst waren er maar weinig mensen die aangaven in Nederland zelf te maken te hebben gehad met discriminatie (10%). In 2024 is dat aandeel toegenomen tot 25%. Wel is het aandeel Syrische Nederlanders dat vaak of zeer vaak discriminatie ervaart (4% in 2024) beduidend lager dan bij andere migrantengroepen in de Nederlandse samenleving (zie bijv. Dagevos, De Voogd-Hamelink & Damen, 2022, p. 37).

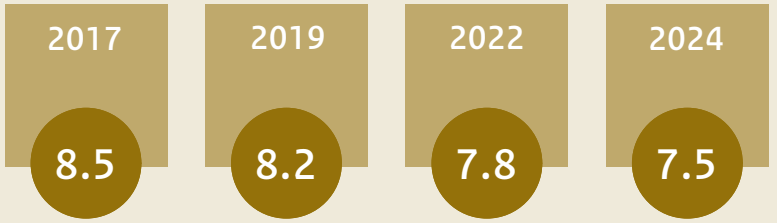
Net als bij andere migrantengroepen zijn het vooral de jongeren en hoger opgeleiden die meer discriminatie door Nederlanders ervaren. Dit is in lijn met de integratieparadox, die stelt dat juist mensen die veel participeren in de samenleving meer uitsluiting ervaren (Verkuyten, 2016).

Ruim een derde ervaart discriminatie op het werk

Hoewel er geen direct vergelijkbare cijfers zijn, blijkt uit onderzoek van het CBS dat 22% van de buiten Europa geboren mensen discriminatie op het werk hebben meegemaakt in het afgelopen jaar (CBS, 2023). 38% van de werkende Syrische Nederlanders heeft discriminatie ervaren op het werk; 45% van de Syrische Nederlanders heeft ervaringen van discriminatie in minimaal een van de andere institutionele contexten, zoals discriminatie door de verhuurder, door de gemeente, politie, docenten of de huisarts. Het is belangrijk te vermelden dat het aandeel mensen dat vaak of zeer vaak discriminatie door instituties heeft ervaren zeer laag is (5% op werk, 9% in andere contexten). Weer geldt dat jongeren en hoger opgeleiden meer institutionele discriminatie ervaren.

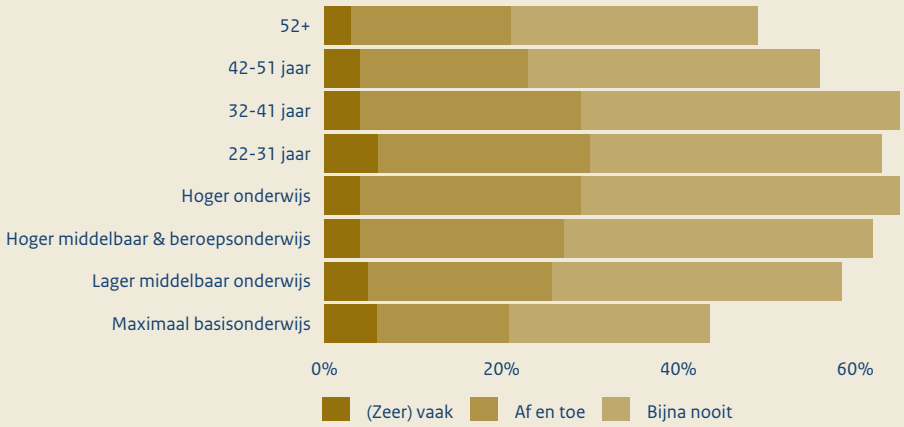
Tevredenheid met Nederland neemt af

Gemiddeld 'rapportcijfer' tevredenheid met Nederland

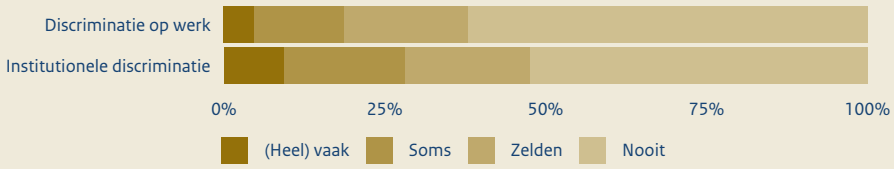
Vooral jongeren en hoger opgeleiden ervaren discriminatie

Ervaren discriminatie naar leeftijd en opleidingsniveau (2024)

Ruim een derde ervaart discriminatie op werk

Ervaren discriminatie op werk en ervaren institutionele discriminatie (2024)

1.5. Sociale contacten & eenzaamheid

Minder vaak sociale contacten

Na vestiging in Nederland moeten vluchtelingen hun sociale netwerk veelal helemaal opnieuw opbouwen. Na verblijf in asielzoekerscentra worden zij gehuisvest in een gemeente in Nederland, waar zij starten met de inburgering. In hoeverre lukt het om sociale netwerken in Nederland op te bouwen en te behouden?

In de eerste tien jaar na aankomst in Nederland nemen de contacten van Syrische Nederlanders geleidelijk aan af. Dit geldt zowel voor contacten met andere Syrische Nederlanders als voor contacten met Nederlanders zonder migratieachtergrond. Hoewel de afname tussen elke wave klein is, is er tussen 2017 en 2024 toch een forse afname als we kijken naar het aandeel dat ten minste wekelijks contact heeft met vrienden, kennissen of buren. Het aandeel Syrische Nederlanders dat wekelijks of vaker contact heeft met Nederlanders nam met 20 procentpunt af naar 52%. Bijna de helft van de Syrische Nederlanders geeft aan dat zij graag meer contacten zouden willen hebben met andere Nederlanders dan dat zij nu hebben; kennelijk lukt het niet om dat te realiseren.

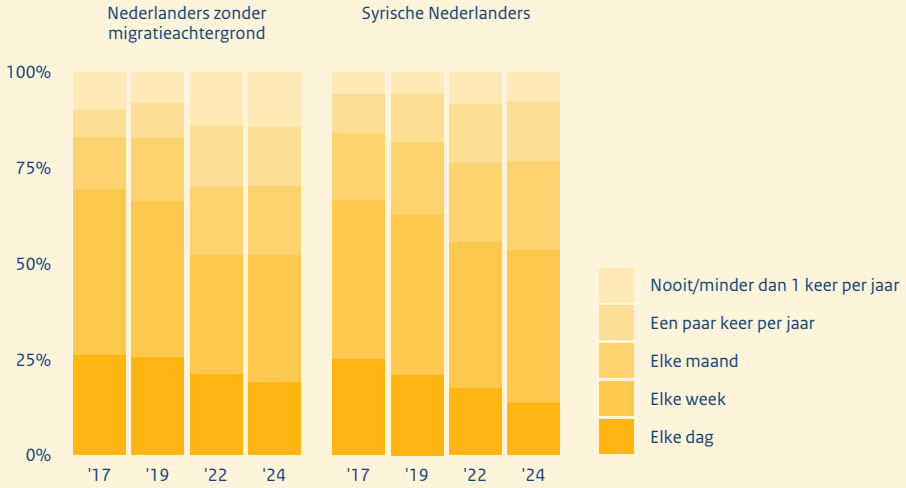
Ook contacten met andere Syrische Nederlanders namen af. Het aandeel dat wekelijks contact heeft met andere Syrische Nederlanders daalde tussen 2017 en 2024, met 14 procentpunt naar 54 procent.

Tussen subgroepen zijn weinig in het oog springende verschillen in de sociale contacten die mensen hebben; de enige groep die er opvallend uit springt is de jongste groep, zij hebben – net als het geval is in de algemene bevolking (CBS statline, 2025) – veel frequenter contact met vrienden dan andere leeftijdsgroepen. De trend van afname in (frequent) sociaal contact is bij alle subgroepen zichtbaar.

Een op de vier Syrische Nederlanders heeft weinig sociale contacten, hier gemeten als minder dan wekelijks contact met vrienden en kennissen in de vrije tijd (ongeacht waar diegene vandaan komt). Het aandeel Syrische Nederlanders met weinig sociale contacten is toegenomen ten opzichte van eerdere jaren en is aanmerkelijk hoger dan onder de algemene bevolking (CBS statline, 2025). Tussen 2019 en 2022 zagen we al een sterke afname van sociale contacten onder Syrische Nederlanders, maar dit schreven we toen deels toe aan de gevolgen van de covid-19 pandemie. Nu zien we dat na 2022 de groep met weinig sociale contacten nog verder is gegroeid.

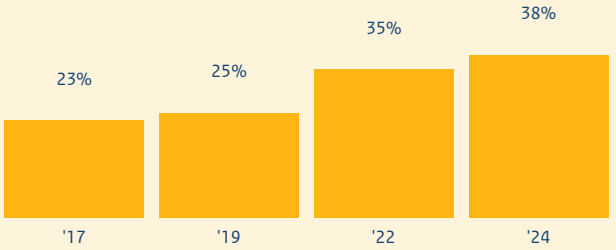
Sociale contacten nemen verder af

Percentage dat sociaal contact heeft met:

Syrische Nederlanders hebben steeds minder vaak contact met vrienden

Minimaal sociaal contact met vrienden en kennissen (percentage)

In 2024 had 24% van de algemene bevolking minder dan wekelijks contact met vrienden

Veel mensen hebben een beperkt sociaal vangnet

De sociale contacten nemen dus af over tijd. Weinig sociaal contact is op zichzelf niet per definitie problematisch, als de contacten die mensen hebben wel kwalitatief goed zijn. Dit is echter bij veel Syrische Nederlanders ook niet het geval. De helft van de Syrische Nederlanders kan namelijk gecategoriseerd worden als “sterk sociaal eenzaam”. Dit wil zeggen dat zij weinig of geen mensen hebben om op terug te vallen of met wie zij zich verbonden voelen (zie De Jong-Gierveld et al. 1999). Eenzaamheid is onder Syrische Nederlanders een veel groter probleem dan bij andere groepen. Onder de algemene bevolking is het aandeel dat sterk sociaal eenzaam met 14% aanmerkelijk lager. Voor zover wij weten zijn er geen vergelijkbare cijfers voor andere vluchtelingengroepen in Nederland. Wanneer we Syrische Nederlanders vergelijken met andere eerste generatie migranten afkomstig uit landen buiten Europa, is de eenzaamheid onder Syrische Nederlanders meer dan twee keer zo hoog (CBS statline, 2026a).

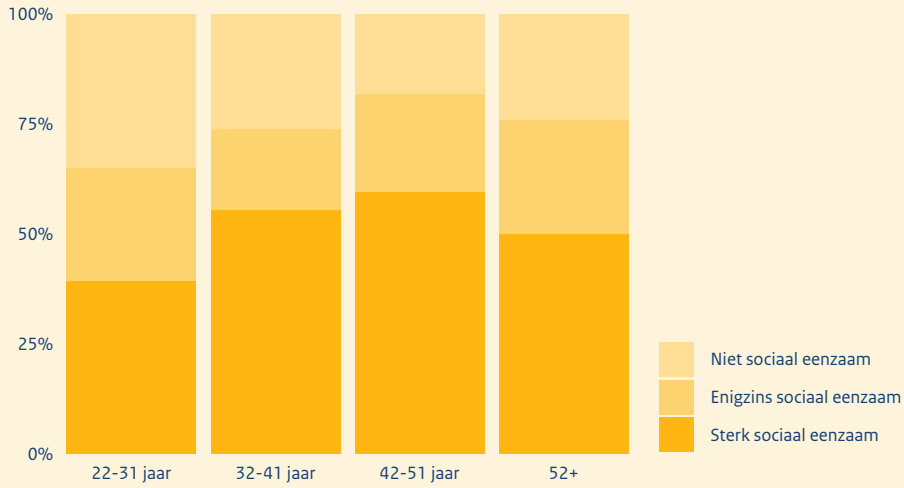
De hoge mate van sociale eenzaamheid beperkt zich niet tot specifieke subgroepen in de populatie, maar komt gelijkelijk voor bij mannen, vrouwen, hoger- en lager opgeleiden. Wel geldt dat de jongste groep (tussen 22 en 30 jaar) het minst sociaal eenzaam is, gevolgd door de oudste groep. Net als in de algemene bevolking zijn de middelste leeftijdsgroepen eenzamer, zij het bij de Syrische Nederlanders op een veel hoger niveau (CBS statline, 2026a).

Conclusie

Waar de sociale contacten in de algemene bevolking na covid weer opleefden, zien we bij de Syrische Nederlanders dat de frequentie waarmee zij in hun vrije tijd contact hebben met vrienden en kennissen juist verder is afgenomen. Deze afname van sociale contacten gaat gepaard met gevoelens van eenzaamheid onder een substantiële en groeiende groep Syrische Nederlanders.

De jongste en oudste groep zijn het minst sociaal eenzaam

Percentages sociale eenzaamheid, naar leeftijd (2024)

Syrische Nederlanders voelen zich vaker sterk sociaal eenzaam

Percentages sterk sociaal eenzaam (2024)

1.6. Mentale gezondheidsproblematiek houdt aan

Veelal slechte mentale gezondheid

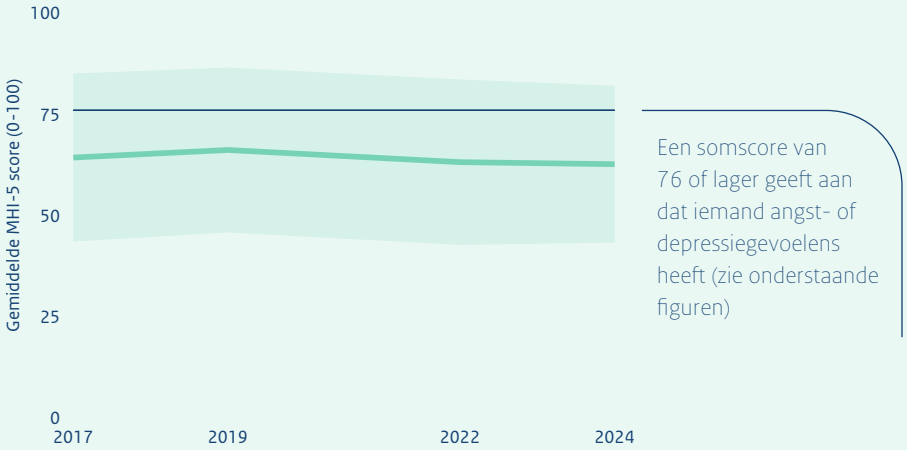
De mentale gezondheid van vluchtelingen is gemiddeld genomen (veel) slechter dan die van de algemene bevolking (Blackmore et al., 2020). Hierbij spelen ervaringen in landen van herkomst en ervaringen op de vlucht een grote rol, maar ook de situatie na migratie is van invloed (Porter & Haslam, 2005). Ook in Nederland is gebleken dat de mentale gezondheid van mensen met een vluchtachtergrond vaak ver achterblijft bij de algemene bevolking (Gerritsen et al. 2006; Otten, 2024). Dit geldt ook voor Syrische Nederlanders; zij waren in 2022 bijna drie keer zo vaak psychisch ongezond als de algemene bevolking (39 vs. 14%; Maliepaard et al., 2023). De afgelopen jaren is de mentale gezondheid relatief stabiel. Dit betekent dat na langer verblijf in Nederland de – zorgelijke – mentale gezondheid min of meer onveranderd is gebleven. In hoofdstuk 5 wordt verder ingegaan verklaringen voor verschillen in mentale gezondheid.

Slechte mentale gezondheid speelt bij alle groepen

Het is opvallend dat er onder Syrische Nederlanders geen verschillen bestaan tussen mannen en vrouwen in mentale gezondheid; bij de algemene bevolking rapporteren vrouwen wel vaker een slechtere mentale gezondheid (CBS statline, 2026b), en ook onder Oekraïense ontheemden (Otten, 2024) en de meeste andere vluchtelingengroepen is dit het geval (Gerritsen et al. 2006; Schellingerhout, 2011). Ook opvallend is dat Syrisch-Nederlandse hoger opgeleiden vaker mentaal ongezond zijn dan lager opgeleiden. In de algemene bevolking is dit juist omgekeerd (CBS statline, 2026b), net als bij vluchtelingengroepen die voor 2009 naar Nederland zijn gekomen (Schellingerhout, 2011). Tussen leeftijdsgroepen zien we geen verschillen.

Mentale gezondheid van Syrische Nederlanders blijft slecht

Gemiddelde & standaardafwijking mhi-5 score van Syrische Nederlanders

Syrische Nederlanders hebben vaker angst- of depressiegevoelens

Percentages met een MHI-5 score lager dan 76 (2024)

Syrische Nederlanders ervaren relatief vaak stress

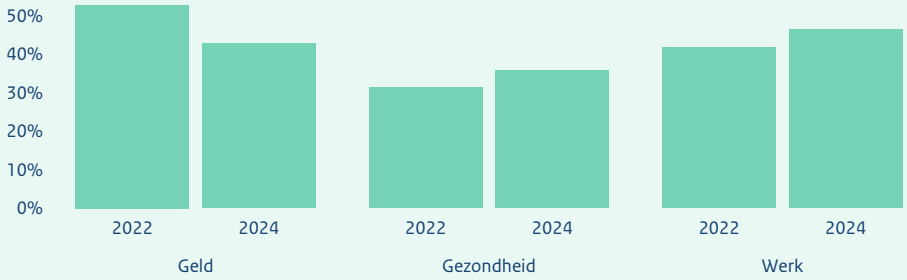
Ongeveer een op de drie Syrische Nederlanders ervaart (heel) veel stress. Dit is aanzienlijk hoger dan onder de algemene bevolking, waarvan een kwart (heel) veel stress ervaart (RIVM, 2025). De afgelopen jaren is het aandeel Syrische Nederlanders dat veel stress ervaart relatief stabiel. Er zijn geen grote verschillen tussen subgroepen. Oorzaken van stress zijn vooral werk, financiën en gezondheid. Het aandeel mensen dat stress heeft over financiën is tussen 2022 en 2024 wel flink afgenomen (van 53% naar 43%). In 2022 waren de energieprijzen hoog, wat mogelijk heeft bijgedragen aan financiële stress in die periode.

Onderbenutting GGZ

Het aandeel Syrische Nederlanders dat hulp ontvangt van een psycholoog veranderde de afgelopen jaren niet; dat is met 11% ongeveer vergelijkbaar met de algemene bevolking. Omdat het aandeel mensen met psychische klachten onder Syrische Nederlanders wel al jaren hoger ligt dan onder de algemene bevolking lijkt het erop dat er sprake is van onderbenutting van professionele hulp door Syrische Nederlanders. Er is ook breder gevraagd of mensen steun ontvangen bij stress of somberheid; 13% geeft in 2024 desgevraagd aan hiervoor steun te krijgen van derden, meestal van familie, vrienden of de huisarts. Het merendeel van de Syrische Nederlanders ontvangt dus geen formele of informele hulp om om te gaan met stress of somberheid. De meesten geven aan daar ook geen behoefte aan te hebben. Een op de zes mensen die nu geen hulp ontvangt bij stress, somberheid of angsten, heeft daar wel behoefte aan. De meest genoemde reden voor het toch niet zoeken van hulp is de kosten (39%).

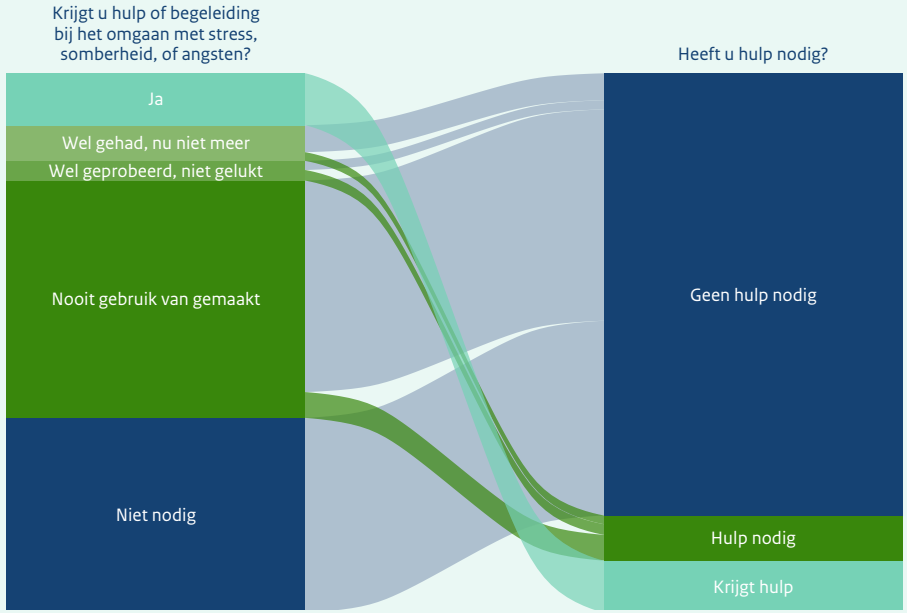
Werk is de grootste bron van stress

Percentages Syrische Nederlanders die stress ervaarden, naar bron van stress (2024)

Veel mensen geven aan geen hulp nodig te hebben bij het omgaan met psychische klachten

Relaties tussen de hulpbehoeftes van Syrische Nederlanders en het krijgen van hulp (2024)

1.7. Reflectie op de bevindingen

Trends verschillen per terrein

Het doel van dit hoofdstuk was om ontwikkelingen in de eerste tien jaar na aankomst in Nederland in beeld te brengen. De ontwikkelingen blijken te verschillen per terrein, waarbij er duidelijk onderscheid te zien is tussen taal en werk enerzijds, en de andere onderzochte dimensies van participatie anderzijds.

Taal wordt vaak gezien als de basis voor verder participatie in de samenleving, en hier wordt in het inburgeringsbeleid dan ook zwaar op ingezet in de eerste jaren. Dat betaalt zich uit in een sterke toename in Nederlandse taalvaardigheid in die periode. Deze toename vlakt daarna af, zowel bij mensen die goed Nederlands spreken als bij mensen die nog veel moeite hebben met Nederlands. Naast taal staat arbeidsmarktparticipatie centraal in het beleid voor statushouders. Werk wordt niet alleen beschouwd als indicator van succesvolle participatie in de samenleving, maar ook als aanjager van participatie in andere domeinen (Ager & Strang 2008). In de eerste tien jaar is de arbeidspositie van Syrische Nederlanders aanmerkelijk verbeterd, waarbij de grootste groei zit in de fase na de inburgering. Dan maken veel mensen de stap naar (grotere) banen. Met name Syrisch-Nederlandse mannen zijn er in de afgelopen 10 jaar in geslaagd om in groten getale aan het werk te komen.

Op andere terreinen zien we minder gunstige ontwikkelingen. De afnemende sociale netwerken, de grote gevoelde eenzaamheid en de slechte mentale gezondheid zijn ontwikkelingen die de meeste zorgen baren. De sociale bindingen nemen over de tijd af in plaats dat ze sterker worden. Deze afname is mogelijk versterkt door de coronapandemie, maar anders dan bij de algemene bevolking hebben de netwerken zich in de jaren erna niet hersteld. Deze bevindingen laten zien dat veel Syrische Nederlanders niet kunnen terugvallen op functionele netwerken en dat maakt dat zij in combinatie met een vaak slechte psychische gezondheid een kwetsbare positie innemen.

Niet alleen de sociale contacten nemen af, maar ook de tevredenheid met het leven in Nederland. Daarnaast ervaren Syrische Nederlanders vaker discriminatie dan in de beginperiode van hun verblijf in Nederland. Mensen (en dan met name mensen die veel participeren) worden geconfronteerd met de minder positieve kanten van het leven als migrant in Nederland. Het zogenoemde *migrant optimism* dat we bij de Syrische Nederlanders in het begin van hun verblijf in overvloed waarnamen, slijt naarmate zij langer in Nederland wonen.

Grote verschillen in positie tussen groepen

Er blijken forse verschillen te zijn binnen de Syrisch-Nederlandse groep naar leeftijd, geslacht en opleidingsniveau. Leeftijd bij aankomst maakt enorm uit voor nagenoeg alle onderwerpen van dit onderzoek. Het is overduidelijk dat hoe jonger mensen zijn bij aankomst in Nederland, hoe makkelijker zij de taal leren en de stap naar de arbeidsmarkt maken. Jongeren zijn ook minder vaak eenzaam en hebben grotere sociale netwerken dan ouderen. In dit onderzoek werden mensen gevolgd die in 2017 vijftien jaar of ouder waren. Onder Syriërs die naar Nederland kwamen waren ook veel jonge kinderen, en veel Syrische vluchtelingen hebben ook in Nederland nog kinderen gekregen. Deze kinderen zijn in Nederland opgegroeid en hebben hier onderwijs gevolgd. De verwachting is dat de positieverwerving van deze jongere groepen om die reden nog wat beter zal zijn dan de jongste groep die in dit hoofdstuk wordt gevolgd (cf. CBS, 2024). Daartegenover staat dat de positie van oudere Syrische Nederlanders zorgwekkend is. Met name de Syrische Nederlanders die 45 jaar en ouder waren bij aankomst in Nederland lopen het risico om permanent aan de zijlijn te blijven staan.

Het opleidingsniveau van mensen voordat zij naar Nederland kwamen, maakt vooral het verschil op het gebied van taal en werk. Vooral mensen die maximaal basisonderwijs hebben genoten (dit geldt voor 31% van de Syrische Nederlanders; Dagevos et al., 2018) verschillen van de overige groepen: zij hebben veel meer moeite met het spreken van Nederlands en vinden maar moeilijk werk. Onder de oude wet inburgering kreeg een groot deel van deze groep een vrijstelling van de inburgering. Onder de nieuwe wet inburgering zouden velen van hen waarschijnlijk in de Z-route terecht komen; het is belangrijk om te monitoren in hoeverre deze route de taalvaardigheid en de slagingskans op de arbeidsmarkt van laaggeletterden verhoogt, of dat er meer nodig is.

Er blijken geen grote man-vrouwverschillen te zijn in taalvaardigheid, sociale netwerken of gezondheid. Op de arbeidsmarkt zijn daarentegen forse verschillen waarneembaar. De arbeidsparticipatie van Syrisch-Nederlandse vrouwen ligt op een aanzienlijk lager niveau dan van de Syrische mannen en van vrouwen in de algemene bevolking. Bijna tweederde van de vrouwen werkt niet en is ook niet op zoek naar werk. Hoewel die participatie nog licht toeneemt, is het niet realistisch om te verwachten dat zij het niveau van vrouwen in de algemene bevolking zullen benaderen. Vier op de tien vrouwen maakt gebruik van een bijstandsuitkering, en de kans om daaruit uit te stromen wordt mettertijd kleiner (Barsegyan & Negash, 2026); voor vrouwen die niet werken en geen gebruik maken van een bijstandsuitkering geldt veelal dat zij financieel afhankelijk zijn van een werkende partner. Dit betekent dat een groot deel van de Syrisch-Nederlandse vrouwen zich in een economisch kwetsbare positie bevindt. Daartegenover staat dat de positie van werkende vrouwen mettertijd verbetert: zij zijn meer uren gaan werken en hebben bijna net zo vaak als mannen inmiddels een vaste aanstelling.

Trends vergelijkbaar tussen groepen

Een opvallende bevinding uit het onderzoek is dat hoewel er grote verschillen zijn tussen de onderzochte subgroepen, de ontwikkelingen door de tijd heen relatief vergelijkbaar verlopen voor jongeren, ouderen, mannen, vrouwen, lager- en hogeropgeleiden. Waar er sprake is van een toename, geldt dat voor vrijwel alle subgroepen en omgekeerd: waar er sprake is van een afname of stabilisatie zie je dit bij vrijwel alle subgroepen. Ondanks de grote invloed van leeftijd en opleidingsniveau op participatie, lijkt het erop dat de trends maar beperkt afhankelijk van deze kenmerken in de onderzochte periode. De verschillen tussen groepen in combinatie met de zeer vergelijkbare trends. Dit geeft een indicatie van de uniformiteit van de ontwikkelingen door de tijd. Deze ontwikkelingen wijzen op een dynamische beginfase (grofweg de eerste zes jaar na statusverlening) waarin met name in de structurele positieverwerving (taal, werk) veel groei zit. Daarna is er sprake van een bepaalde mate van stabilisatie op deze terreinen. Na de beginjaren zien we op andere terreinen nog wel veranderingen, maar deze wijzen niet op een versteviging van de positie over tijd (afnemende sociale contacten, toenemende eenzaamheid, toenemende ervaren discriminatie). Deze bevindingen impliceren dat de 'winst' met name in de eerste jaren te behalen valt, een periode die beleidsintensief is en waarin beleid, zo is bekend uit eerder onderzoek, ook de grootste invloed heeft.

We moeten concluderen dat de positieverwerving van migranten geen eenduidig, lineair proces is. Doordat in dit onderzoek een grote groep mensen door de tijd kon worden gevolgd, wordt meer dan voorheen duidelijk dat per dimensie andere ontwikkelingen zichtbaar zijn. In de migratieliteratuur is al veel geschreven over het niet-lineaire verloop van participatie (integratie, of assimilatie) over tijd, maar hierbij is niet altijd evenveel aandacht voor uiteenlopende ontwikkelingen tussen dimensies. Onze bevindingen schetsen, samen met bevindingen uit ander longitudinaal onderzoek onder migranten, een beeld van meer genuanceerde ontwikkeling door de tijd afhankelijk van de dimensie waarnaar gekeken wordt (cf. Gijsberts & Maliepaard, 2022).

De resultaten in dit hoofdstuk laten zien hoe weerbarstig het voor nieuwkomers is om hun weg te vinden in een nieuw land. Het is een constatering die ook geldt voor eerder aangekomen vluchtelingengroepen (Dourleijn & Dagevos, 2011; Maliepaard, Witkamp & Jennissen, 2017), en voor andere nieuwkomers in Nederland (Gijsberts & Lubbers, 2015). Nu we voor het eerst een groep zo langdurig hebben kunnen volgen, wordt duidelijk dat er ook jaren na aankomst nog drempels zijn om in alle facetten van het leven in Nederland mee te kunnen doen.

1.8. Literatuur

Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies, 21*(2). https://doi.org/10.1093/jrs/fen016

Bakker, L. (2016). *Seeking sanctuary in the Netherlands: Opportunities and obstacles to refugee integration* [Proefschrift, Erasmus Universiteit Rotterdam]. van http://hdl.handle.net/1765/79617

Bakker, L., Dagevos, J., & Engbersen, G. (2017). Explaining the refugee gap: A longitudinal study on labour market participation of refugees in the Netherlands. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 43*(11), 1775–1791. https://doi.org/10.1080/136918 3X.2016.1251835

Barsegyan, V. & Negash, S. (2026) (No) Longer Dependent: the Impact of Reception and Civic Integration Policies on Social Assistance Dependency Among Refugees in the Netherlands. [Manuscript submitted for publication]

Blackmore, R., Boyle, J. A., Fazel, M., Ranasinha, S., Gray, K. M., Fitzgerald, G., ... & Gibson-Helm, M. (2020). The prevalence of mental illness in refugees and asylum seekers: A systematic review and meta-analysis. *PLoS Medicine, 17*(9). https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1003337

CBS (2023). *Discriminatie op de werkvloer*. https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2023/discriminatie-op-de-werkvloer

CBS (2024). *Rapportage integratie en samenleven 2024*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2025a). *Asiel en integratie 2025: Cohortonderzoek asielzoekers en statushouders*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek

CBS (2025b). *Immigranten van de laatste 10 jaar blijven langer in Nederland*. Geraadpleegd op 2026-4-20, van https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2025/28/immigranten-van-de-laatste-10-jaar-blijven-langer-in-nederland

CBS statline. (2025). *Sociale contacten en maatschappelijke participatie*. Geraadpleegd op 20-4-2026, van https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/85541NED

CBS statline. (2026a). *Werkzame beroepsbevolking; arbeidsduur*. Geraadpleegd op 20-4-2026, van https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/85275NED/table?ts=1763137253661

CBS statline. (2026b). *Werkzame beroepsbevolking; positie in de werkkring*. Geraadpleegd op 20-4-2026, van https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/85278NED

CBS statline. (2026c). *Eenzaamheid; persoonskenmerken*. Geraadpleegd op 20-4-2026, van https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/85766NED

CBS statline. (2026d). *Gezondheid en zorggebruik; persoonskenmerken*. Geraadpleegd op 20-4-2026, van https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/85454NED

Constant, A., & Massey, D. S. (2002). Return migration by German guestworkers: Neoclassical versus new economic theories. *International migration, 40*(4), 5-38.

Dagevos, J., Huijnk, W., Maliepaard, M., & Miltenburg, E. (Red.) (2018). *Syriërs in Nederland. Een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dagevos, J. et al. (Red.). (2020). *Syrische statushouders op weg in Nederland. De ontwikkeling van hun positie en leefsituatie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dagevos, J., De Voogd-Hamelink, M., & Damen, R. (2022). *Gevestigd, maar niet thuis. Eerste bevindingen uit de Survey integratie migranten (sim2020)*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dourleijn, E. & Dagevos, J. (2011). *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Gerritsen, A. A., Bramsen, I., Devillé, W., van Willigen, L. H., Hovens, J. E., & Van der Ploeg, H. M. (2006). Physical and mental health of Afghan, Iranian and Somali asylum seekers and refugees living in the Netherlands. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology, 41*, 18-26.

Gijsberts, M., Lubbers, M. & Ross, J. (2015) *Langer in Nederland: Ontwikkelingen in de leefsituatie van migranten uit Pplen en Bulgarije in de eerste jaren na migratie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

Gijsberts, M. & Maliepaard, M. (2022). The dynamics of early immigrant integration: Lessons learned from longitudinal research. In: *Migration and Ethnic Relations: Current directions for theory and research*. Utrecht: ERCOMER.

De Gruijter, M. de, & Razenberg, I. (2019). 'Work first', vrouwen later? Arbeidstoeleiding van vrouwelijke statushouders. In: *Beleid en maatschappij, 46*, 1, p. 7-22.

De Gruijter, M. de, Kool, T.A., Gehring, A., Dusault, Y., Zundert. S. van, & Acherrat, F. (2025). *KIS-Monitor 2025 Arbeidstoeleiding en Inburgering*. Utrecht: KIS.

De Jong-Gierveld, J., & Van Tilburg, T. G. (1999). *Manual of the loneliness scale*. VU Amsterdam.

Dourleijn, E. & Dagevos, J. (2011). *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Leerkes, A., Hoon, M. de (2019). *Blijven vergunninghouders in Nederland?* Den Haag: WODC.

Maliepaard, M., Witkamp, B. & Jennissen, R. (2017) *Een kwestie van tijd? De integratie van asielmigranten: een cohortonderzoek*. Den Haag: WODC.

Maliepaard, M., Van der Meer, M., Noyon, S. M. & Schans, D. (2018). *Migratie in beeld*. Den Haag: WODC.

Maliepaard, M. et al. (2023). *Navigeren in een nieuwe samenleving. De ontwikkeling van de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders*. Den Haag: WODC.

Nooitgedagt, W. & Dagevos, J. (2026) *Policy matters: Developments in the language acquisition of Syrian refugees in the Netherlands and the impact of reception and civic integration policies* [Manuscript submitted for publication], van https://osf.io/preprints/socarxiv/qk6hx_v1

Otten, K. D. (2024). Gezondheid. In *Tijdelijk thuis? De positie van Oekraïense vluchtelingen in Nederland*. WODC.

Porter, M., & Haslam, N. (2005). Predisplacement and postdisplacement factors associated with mental health of refugees and internally displaced persons: a metaanalysis. *Jama, 294*(5), 602-612.

RIVM. (2025). *Mentale gezondheid*. Geraadpleegd op 20-4-2026, van https://www.rivm.nl/gezondheidsonderzoek-covid-19/kwartaalonderzoek-volwassenen/mentale-gezondheid

Schellingerhout, R. (2011). Ervaren gezondheid, leefstijl en zorggebruik. In: Dourleijn, E. en Dagevos, J. (Red). *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*, pp. 142-164. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

SCP (2024). Burgerperspectieven 2024 Bericht 3. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. https://www.scp.nl/documenten/2024/12/30/burgerperspectieven-2024-bericht-3

Trimbos (2024). *Factsheet Herijking afkapwaarden MHI-5*. https://www.trimbos.nl/kennisbank/tri-32-001-factsheet-herijking-afkapwaarden-mhi-5/

Van der Zwan, R., & van Tubergen, F. (2024). Employment and work intentions of refugee women. Evidence on Syrians in the Netherlands. *Ethnic and Racial Studies, 48*(16), 3293–3314. https://doi.org/10.1080/01419870.2024.2388684

Verkuyten, M. (2016). The Integration Paradox: Empiric Evidence From the Netherlands. *American Behavioral Scientist, 60*(5-6), 583-596. https://doi.org/10.1177/0002764216632838

2 De loopbaanontwikkeling van Syrische Nederlanders

Paula Vrolijk, Zoë Driessen, Han Nicolaas, Lisanne van Leeuwen (CBS)

2.1 Inleiding

Een duurzame deelname aan de arbeidsmarkt vormt een cruciaal onderdeel van de participatie van mensen met een vluchtachtergrond in de maatschappij. Dit geldt niet alleen voor de fase als statushouder, maar ook nadat statushouders naturaliseren tot Nederlander en hun weg vinden in de samenleving. Werk blijft ook dan een essentieel onderdeel om mee te kunnen doen in de maatschappij. Werk biedt namelijk niet alleen een bron van inkomsten, maar creëert ook kansen voor het ontwikkelen van sociale netwerken en vaardigheden (Ager & Strang, 2008). Bovendien is werk geassocieerd met een betere mentale gezondheid (Lai et al., 2022). In hoofdstuk 5 wordt dieper ingegaan op de relatie tussen de financiële situatie van personen en mentale gezondheid. Er is echter relatief weinig bekend over de individuele loopbaanontwikkeling van statushouders op langere termijn.

Uit recente cijfers van het CBS blijkt dat het aandeel werkende Syrische Nederlanders[1] toeneemt naarmate zij langer in Nederland verblijven (CBS, 2025a). Deze stijging is aanvankelijk sterk, maar vlakt na circa vijf jaar af. Zo had van de Syriërs die in 2014 hun verblijfsvergunning kregen, na vijf jaar 41% werk. Na negen jaar was dat percentage toegenomen tot 52%. Deze cijfers op basis van registraties komen in grote lijnen overeen met die in hoofdstuk 1 op basis van surveydata[2]. Daaruit komt naar voren dat de helft van het onderzochte cohort in 2024 werk heeft. Tussen de laatste twee meetmomenten (2022 en 2024) is er, net zoals bij de registerdata, een lichte stijging van de arbeidsparticipatie van Syrische Nederlanders te zien. Als er alleen naar mannen wordt gekeken zien we geen verdere stijging, maar een stabilisatie in arbeidsdeelname.

Volgens verschillende bronnen lijkt de stijging in de arbeidsdeelname van Syrische Nederlanders af te nemen. Deze afvlakking in arbeidsdeelname op groepsniveau hoeft geen stabiliteit in individuele loopbanen te weerspiegelen. Stabiliteit kan namelijk worden bepaald door dezelfde personen die langdurig werk behouden, of door wisselende groepen die tijdelijk werk vinden. Bovendien is arbeid onder veel (voormalig) statushouders niet de belangrijkste bron van inkomsten: eerder onderzoek wijst uit dat dit komt omdat tijdelijke banen worden afgewisseld met periodes van werkloosheid (Driessen et al., 2021). Dit hoofdstuk gaat daarom verder dan overkoepelende cijfers over de gehele groep en richt zich op individuele loopbanen.

Door middel van een sequentieanalyse worden loopbanen van Syrische Nederlanders over de tijd in kaart gebracht. Zo worden maandelijkse arbeidsstatussen (bijvoorbeeld

[1] Dit onderzoek betreft mensen met een Syrische achtergrond die tussen 2014 en medio 2016 een asielvergunning kregen, plus hun nagekomen partners en kinderen. Deze groep woont nu circa tien jaar in Nederland; ruim 90% heeft een Nederlands paspoort (CBS, 2025). Daarom spreken we doorgaans van 'Syrische Nederlanders'. Alleen voor situaties van vóór naturalisatie (bijv. inburgering) gebruiken we '(Syrische) statushouders'.

[2] De cijfers in de CBS-publicatie zijn inclusief personen die inmiddels zijn vertrokken. De aandelen zijn daar dus berekend over de totale groep. In hoofdstuk 1 zijn de personen die inmiddels zijn vertrokken buiten beschouwing gelaten.

niet-werkend, flexibel werk of vast werk) van elke Syrische Nederlander in chronologische volgorde uitgezet. Hierdoor kunnen verschillende typen trajecten (clusters) worden onderscheiden, zoals groepen die langzaam op gang komen maar uiteindelijk stabiel werk vinden, tegenover groepen die vaak wisselen tussen werk en geen werk. Zo ontstaat meer inzicht in de diversiteit van loopbaantrajecten binnen de groep Syrische Nederlanders. Het daadwerkelijke baanverloop van Syrische Nederlanders is nog niet eerder op deze manier onderzocht.

Daarnaast brengen we in beeld welke groepen een stabiele arbeidsdeelname kennen en welke geen stabiele of helemaal geen arbeidsdeelname kennen. Dit doen we op basis van kenmerken die medebepalend kunnen zijn voor de arbeidsdeelname van personen. We kijken zowel naar achtergrondkenmerken van personen (zoals geslacht en leeftijd) als naar kenmerken van de banen (zoals sector en uurloon) binnen de verschillende loopbaanclusters. Inzicht in deze groepen kan bijdragen aan het identificeren van kwetsbare groepen met een afstand tot de arbeidsmarkt die mogelijk ondersteuning nodig hebben. Daarnaast geeft dit onderzoek in het algemeen een beter inzicht in de loopbaantrajecten van Syrische Nederlanders, de verschillen binnen die groep en de kenmerken die hiermee samenhangen.

Anders dan in de andere hoofdstukken (gebaseerd op een survey onder ruim 3 duizend Syrische (voormalig) statushouders) is dit hoofdstuk gebaseerd op registerdata van de **volledige** populatie Syrische (voormalig) statushouders die van 1 januari 2014 tot en met 1 juli 2016 een Nederlandse verblijfsvergunning hebben ontvangen en op het moment van verkrijgen van de vergunning 18 t/m 55 jaar oud waren. We verwijzen naar deze groep als ‘Syrische Nederlanders’, omdat veruit het grootste deel van deze groep inmiddels genaturaliseerd is (CBS, 2025a).

2.2 Achtergrond en relevantie

Syrische Nederlanders vormen de grootste groep voormalig statushouders die sinds 2014 naar Nederland zijn gekomen en hier een (asiel)status hebben verkregen (CBS, 2025a). Het is daarom interessant om te analyseren hoe het deze groep vergaat op langere termijn in termen van participatie op de arbeidsmarkt. De resultaten die uit dit onderzoek naar voren komen kunnen gebruikt worden bij beleidsaanbevelingen die gericht zijn op betere arbeidsmarktparticipatie van Syrische Nederlanders (en mogelijk ook voor andere, vergelijkbare groepen) en bewustwording en bestrijding van eventuele problemen die zich hierbij voordoen.

De arbeidsdeelname van deze groep neemt duidelijk toe naarmate zij langer in Nederland verblijven. Van de Syriërs die in de periode 2014-2016 een verblijfsvergunning kregen, heeft na vier jaar ongeveer een derde werk. Na zeven jaar is dit bijna de helft. Er bestaan echter verschillen tussen groepen. Na zeven jaar is bijvoorbeeld ongeveer 60% van de mannelijke Syrische Nederlanders aan het werk, tegenover circa 25% van de vrouwen. De stijging in arbeidsdeelname bij mannen lijkt te stabiliseren, terwijl de toename bij vrouwen nog steeds doorzet (CBS, 2025b). Een soortgelijke ontwikkeling zien we ook in de resultaten die in hoofdstuk 1 worden beschreven: bij de mannen stagneert de arbeidsparticipatie tussen 2022 en 2024 terwijl onder de vrouwen de participatie in deze periode nog toeneemt.

De verschillen tussen groepen wijzen erop dat arbeidsdeelname geen uniform proces is. Achter de totaalcijfers gaan namelijk uiteenlopende ontwikkelingen schuil: sommige

statushouders stromen snel in betaald werk in, anderen pas na verloop van tijd. Bovendien kan de toename van het aandeel werkenden deels het gevolg zijn van mensen die tijdelijk werk vinden, en niet van structurele verbeteringen in individuele werkzekerheid, zoals het vinden van een vaste baan. Zo heeft het merendeel van de Syrisch-Nederlandse werknemers een tijdelijk contract: na negen jaar geldt dit voor 60% van de Syrisch-Nederlandse werknemers. Tegelijkertijd is er een toename te zien in het aantal Syrische Nederlanders met een vast contract (CBS, 2025b). Om een beter beeld te krijgen van de diversiteit binnen loopbanen en tussen personen, kan een sequentieanalyse van arbeidsloopbanen uitkomst bieden. Deze manier van analyseren geeft daarnaast inzicht in het soort werk (vast of flexibel), het aantal banen dat iemand gedurende een bepaalde periode heeft, het aantal en de soort wisselingen in sociaaleconomische positie die een persoon of groep in zijn leven doormaakt (vast werk, geen werk, uitkering, werk op contractbasis e.d.). Dit inzicht is van belang omdat er nog weinig bekend is over onderliggende individuele loopbanen van Syrische Nederlanders op langere termijn.

Door middel van sequentieanalyse kunnen groepen van vergelijkbare loopbanen in kaart gebracht worden waaraan persoonskenmerken gekoppeld kunnen worden. Tevens biedt dit de mogelijkheid om te onderzoeken of de stabiliteit in het aandeel werkenden dat zichtbaar is in de geaggregeerde cijfers echte stabiliteit weergeeft of alleen een gemiddelde stabiliteit (met individuele loopbaanwisselingen). Dit sluit aan bij het *life course perspective* (Aisenbrey & Fasang, 2010). Dit perspectief beschouwt levenslopen als dynamische processen, waarbij individuele uitkomsten, zoals arbeidsdeelname, het resultaat zijn van opeenvolgende gebeurtenissen en transities (Elder, 1995). Niet alleen het uiteindelijke resultaat, maar juist het pad waarlangs iemand dat bereikt, staat hierbij centraal. Arbeidsparticipatie kent volgens dit perspectief een levenslange ontwikkeling. De timing en het verloop van de transities (bv. van onderwijs naar werk) kunnen beïnvloed worden door verschillende factoren zoals leeftijd of opleidingsniveau.

De arbeidsloopbaan van Syrische Nederlanders kan dus niet op voorhand worden opgevat als een lineair proces, maar als een traject waarin verschillende fases elkaar opvolgen en waarin vroege ervaringen (zoals het langdurig volgen van onderwijs) invloed kunnen hebben op latere arbeidsdeelname. Eerder onderzoek naar Syrische Nederlanders heeft zich voornamelijk gericht op momentopnames of totale arbeidsparticipatie. Dit onderzoek vult dat aan door individuele loopbaanpaden over meerdere jaren te analyseren. Daarbij wordt niet alleen gekeken *of* Syrische Nederlanders aan het werk zijn, maar vooral **hoe** hun arbeidsloopbanen zich ontwikkelen.

De eerste onderzoekvraag luidt: *Welke typen loopbaanpaden kunnen binnen de groep Syrische Nederlanders worden onderscheiden?*

Uit bestaande literatuur blijkt dat arbeidsdeelname van statushouders wordt beïnvloed door een combinatie van persoonlijke en contextuele factoren. Leeftijd speelt bijvoorbeeld een rol. Cijfers laten zien dat werkende jongeren meer verdienen dan werkende ouderen (CBS, 2025a). Dit kan mogelijk verklaard worden door het onderwijsniveau aangezien jongeren vaker een hbo- of wo-opleiding hebben gevolgd en personen met deze opleidingen vaker betaald werk hebben dan personen met basisonderwijs, een vmbo- of mbo-1 opleiding. Onderzoek laat verder zien dat de werkzaamheid tot 27 jaar toeneemt (hoe ouder, hoe vaker werk), en na 27 jaar de werkzaamheid weer afneemt (hoe ouder, hoe minder werk) (Dieleman et al., 2021).

Daarnaast zijn er duidelijke verschillen naar geslacht. Syrische mannen hebben vaker betaald werk dan vrouwen (Dieleman et al., 2021), hoewel steeds meer vrouwen aangeven wel te willen werken. Factoren zoals de gezinssamenstelling en zorgtaken spelen hierbij een rol: vrouwen nemen doorgaans het grootste deel van de zorg voor kinderen op zich (Van der Zwan & Tubergen, 2022). Het krijgen van een baby kan zorgen voor een lagere arbeidsdeelname (Dieleman et al., 2021). Vrouwen zullen daarom naar verwachting vaker een loopbaan hebben die gekenmerkt wordt door geen werk, een flexibel contract of (meerdere) baanwisselingen.

De wijze waarop statushouders het inburgeringstraject afronden is eveneens relevant. Het behalen van het inburgeringsexamen gaat gepaard met een betere positie op de arbeidsmarkt, terwijl het niet behalen of het krijgen van een ontheffing zorgt voor een minder goede positie (Driessen et al., 2024).

Daarnaast spelen kenmerken van de baan zelf een rol bij de stabiliteit van arbeidsdeelname. Syrische statushouders werken vooral in de eerste jaren na het verkrijgen van een verblijfsvergunning vaker in sectoren die gevoelig zijn voor economische wisselingen, zoals de uitzendbranche en horeca. Ook hebben zij relatief vaak een tijdelijk contract en wisselen regelmatig van baan. Ongeveer een derde van de Syrische Nederlanders heeft, negen jaar na het verkrijgen van hun vergunning, vijf of meer banen gehad (CBS, 2025b). Deze factoren zeggen iets over de (in)stabiliteit van hun loopbanen.

Tot slot kunnen ook factoren tijdens het verblijf in het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) meespelen, zoals verblijfsduur en het aantal verhuizingen binnen het COA (Barsegyan & Negash, 2024). Een langer verblijf in COA en meerdere verhuizingen tijdens de opvangperiode vertragen de snelheid waarmee iemand werk vindt.

Eerder onderzoek heeft dus inzicht gegeven in factoren die samenhangen met de arbeidsdeelname van Syrische Nederlanders. Het huidige onderzoek bouwt hierop voort door deze factoren te relateren aan specifieke loopbaantrajecten. Op deze manier wordt zichtbaar welke groepen een duurzame positie op de arbeidsmarkt verwerven en welke juist kwetsbaar blijven.

De tweede onderzoeksvraag luidt daarom: *Welke kenmerken hebben de personen die tot deze loopbaanpaden behoren?*

We brengen de volgende persoonskenmerken in beeld voor de mogelijke clusters/typologieën van loopbaancarrières die uit de sequentieanalyse tevoorschijn komen: geslacht, leeftijd, plaats in huishouden (in combinatie met geslacht), het hoogst gevolgde onderwijsniveau in Nederland en het behalen van het inburgeringsexamen. Op deze manier kan zichtbaar worden gemaakt welke groepen een stabiele arbeidsdeelname kennen en welke juist kwetsbaar zijn. Ook kijken we naar de baankenmerken arbeidssector en uurloon. Als laatst kijken we nog naar de leeftijd tijdens het verkrijgen van de vergunning, het aantal geboren baby's en het aantal verhuizingen binnen de COA-opvang.

2.3 Data en methode

Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van longitudinale registergegevens over (voormalig) statushouders, afkomstig uit het microdatabestand 'Asielcohorten'. Dit bestand bevat informatie over alle asielzoekers die sinds 1 januari 2014 zijn ingestroomd bij het COA en over alle statushouders die vanaf 1 januari 2014 een verblijfsvergunning hebben ontvangen, inclusief gezinsleden die als nareiziger of via gezinshereniging zijn overgekomen.

De registers bevatten gedetailleerde maandelijkse informatie over verschillende domeinen waaronder demografie, arbeid, inkomen en onderwijs. De gegevens zijn afkomstig uit diverse administratieve bronnen, waaronder de Basisregistratie Personen (BRP), de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO), het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) en het Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Het voordeel van deze registerdata is dat ze de volledige populatie Syrische Nederlanders bevatten en deze personen over een langere periode kunnen volgen. Zo zijn er maandelijkse observaties van arbeidsstatus beschikbaar tot en met in ieder geval 2023. Een beperking is dat niet alle aspecten van arbeidsdeelname of participatie in registers worden vastgelegd. Activiteiten als vrijwilligerswerk, opleidingsniveau in land van herkomst, informele arbeid of werkervaring in het land van herkomst zijn bijvoorbeeld niet meegenomen.

2.3.1 Populatie

De onderzoekspopulatie bestaat uit Syrische Nederlanders die in de periode 1 januari 2014 tot en met 1 juli 2016 een Nederlandse verblijfsvergunning hebben ontvangen. De onderzoekspopulatie is afgebakend in aansluiting op de LOCS-panelstudie en betreft reguliere statushouders, nareizigers en gezinsherenigers in 2014 en 2015 en reguliere statushouders en nareizigers in 2016. De populatie is beperkt tot personen die op het moment van verkrijgen van hun verblijfsvergunning tussen de 18 en 55 jaar oud waren. Hiermee wijkt de populatie qua leeftijd iets af van die in de andere hoofdstukken waarin Syrische (voormalig) statushouders van 15 jaar of ouder zijn ondervraagd. De reden hiervoor is dat we in dit hoofdstuk alleen onderzoek doen naar arbeidsparticipatie terwijl in de andere hoofdstukken ook andere aspecten aan de orde komen die een bredere leeftijdscategorie rechtvaardigen. Deze afbakening zorgt ervoor dat alle personen gedurende de observatieperiode (tot en met 2023) ruim onder de AOW-leeftijd blijven en dus deel kunnen uitmaken van de potentiële arbeidsmarktpopulatie. Personen die tijdens de onderzoeksperiode zijn overleden, zijn niet meegenomen in dit onderzoek (n=140[3]). Daarnaast zijn personen die aan het einde van de onderzoeksperiode uit Nederland zijn vertrokken en/of niet meer in de BRP te vinden zijn ook niet meegenomen in dit onderzoek (n=1.140).

De uiteindelijke onderzoekspopulatie omvat 23.480 personen van wie 72% man en 28% vrouw is. Gemiddeld waren zij 32 jaar bij het verkrijgen van hun vergunning (SD=9,3). Afhankelijk van het jaar waarin de verblijfsvergunning is verkregen, worden maandelijkse metingen van arbeidsstatus gebruikt over een periode van 89 tot 119 maanden na vergunningverlening. Personen die op 1 juli 2016 een verblijfsvergunning hebben ontvangen kunnen namelijk 89 maanden gevolgd worden, terwijl personen die

[3] In dit hoofdstuk zijn aantallen die betrekking hebben op personen afgerond op tientallen en percentages op hele getallen.

in januari 2014 een vergunning hebben ontvangen, 119 maanden gevolgd konden worden (tot en met december 2023). Deze onderzoeksperiode is wat minder recent dan de andere hoofdstukken, omdat gegevens over zelfstandigen tijdens het schrijven van dit hoofdstuk nog niet beschikbaar zijn vanaf 2024.

2.3.2 Variabelen

Arbeidsstatus is grotendeels afgeleid uit niet-openbare microdata van het CBS. Hierbij zijn twee bestanden gebruikt:
1 Banen en lonen op basis van de polisadministratie.
2 Personen sociaaleconomische categorie.

Het bestand 'Banen en lonen' bevat gegevens over banen en lonen van werknemers bij Nederlandse bedrijven. De volgende informatie wordt uit dit bestand herleid: 1) Of een persoon werknemer is, 2) of een persoon zelfstandige is, en 3) het soort contract dat een persoon heeft. Het bestand 'Personen sociaaleconomische categorie' bevat voor elke maand de sociaaleconomische categorie van een persoon, die wordt bepaald op basis van de belangrijkste inkomensbron. De inkomensbron met het hoogste bedrag is in principe leidend voor deze categorie (behalve onderwijsvolgend, die krijgt voorrang). Deze informatie is verrijkt met informatie die door DUO is aangeleverd over inburgeringsplichtigen vanuit het Informatiesysteem Inburgering (ISI). Op deze manier kunnen we maandelijks bepalen of de inburgeringsplicht van personen nog lopend is. De drie databronnen zijn gecombineerd om per maand één arbeidsstatus te bepalen.

Bij de indeling van arbeidsstatus is een vaste beslisvolgorde gehanteerd. Eerst zijn personen met sociaaleconomische categorie scholier of student (met of zonder inkomen) ingedeeld als 'onderwijsvolgend'. Vervolgens worden personen met een baan als werknemer ingedeeld naar type arbeidsovereenkomst. Werknemers met een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd worden geclassificeerd als 'vast contract', terwijl werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd worden ingedeeld onder 'flexibel contract'. Daarna worden personen die als zelfstandige aangifte hebben gedaan bij de Belastingdienst geclassificeerd als 'zelfstandige'. In tegenstelling tot alle andere metingen die maandelijks zijn, kan 'zelfstandige' alleen jaarlijks worden vastgesteld.

Personen zonder informatie over werk als werknemer of zelfstandige, maar die nog bezig zijn met inburgeren, worden aangemerkt als 'bezig met inburgeren'. Indien na bovenstaande stappen nog personen overblijven die niet zijn ingedeeld, maar zij wel onderwijs blijken te volgen, worden zij geclassificeerd als 'onderwijsvolgend'. De sociaaleconomische categorie van deze personen is geen scholier of student, omdat zij bijvoorbeeld een uitkering hadden als voornaamste inkomensbron. Personen met een sociaaleconomische status die duidt op een uitkering of geen inkomen en die geen onderwijs volgen, worden geclassificeerd als 'niet-werkend'. Alle resterende observaties worden geclassificeerd als 'onbekend'.

Op basis van bovenstaande beslisvolgorde zijn dan zeven categorieën van arbeidsstatus te onderscheiden:

1 bezig met inburgeren;
2 niet-werkend;
3 onderwijsvolgend;

4 een flexibel contract;
5 een vast contract;
6 zelfstandige;
7 onbekend.

Deze maandelijkse meting van arbeidsstatus wordt gebruikt om personen in te delen in groepen die vergelijkbare loopbaanontwikkelingen hebben. Naast het identificeren van deze clusters van loopbaanontwikkeling worden verschillende achtergrond- en contextkenmerken meegenomen om de groepen verder te duiden. Deze kenmerken worden niet beschouwd als voorspellers of uitkomsten van loopbaanontwikkeling, maar dienen om verschillen en overeenkomsten tussen de clusters beschrijvend in kaart te brengen. De kenmerken zijn: geslacht, leeftijd tijdens het verkrijgen van een verblijfsvergunning, huishoudenspositie, hoogst gevolgd onderwijsniveau, inburgeringsstatus, arbeidssector, uurloon, aantal in Nederland geboren baby's tijdens de onderzoeksperiode en het aantal verhuizingen binnen COA.

Een deel van deze kenmerken kan variëren over de tijd (bijv. uurloon kan verschillen per peilmoment). Voor de analyse is per persoon één waarde opgenomen om de resultaten makkelijker te kunnen interpreteren en overzichtelijk te houden. Voor bijna alle tijd-variërende kenmerken wordt de laatst bekende waarde meegenomen aan het einde van de onderzoeksperiode, omdat deze het meest complete beeld geeft van de situatie van een persoon. Aan het begin van de onderzoeksperiode hebben personen bijvoorbeeld nog weinig kans gehad om het inburgeringsexamen te halen en is het aantal verhuizingen nog geen goede weerspiegeling van de meegemaakte veranderingen van een persoon. De kenmerken die we bekijken aan het einde van de onderzoeksperiode zijn daarom: hoogst gevolgd onderwijsniveau, inburgeringsstatus, uurloon, aantal geboren baby's en aantal verhuizingen binnen het COA.

Voor huishoudenspositie en arbeidssector is gekozen voor de meest voorkomende categorie gedurende de onderzoeksperiode, omdat dit beter de typische situatie van een persoon gedurende deze periode weerspiegelt. Dit kenmerk wordt bovendien apart geanalyseerd voor mannen en vrouwen, omdat de samenhang met loopbaanontwikkeling naar verwachting verschilt voor mannen en vrouwen.

2.3.3 Analyse

Het verloop van de arbeidsstatus over de verschillende peilmaanden per persoon vormt het individuele loopbaantraject. Om meer inzicht in deze loopbanen te krijgen, wordt een sequentieanalyse uitgevoerd. Een sequentieanalyse kijkt naar de volgorde van gebeurtenissen of statussen over de tijd en vergelijkt de trajecten van verschillende personen. Op deze manier kan worden bekeken hoe individuele loopbanen verlopen en kunnen patronen in deze ontwikkeling worden ontdekt (bijv. of een vast contract meestal volgt op een flexibel contract). Meer uitleg over de analysemethode is te vinden in box 2.1.

Box 2.1 Methode

Voor het identificeren van vergelijkbare loopbanen (clusters) wordt gebruikgemaakt van de TraMineR-software (Gabadihno et al., 2011). De gelijkenis tussen verschillende sequenties (loopbanen) is bepaald met de Optimal Matching (OM)-methode. Deze methode vergelijkt sequenties op basis van hun volgorde en de relatieve timing van arbeidsstatussen.

Een belangrijk voordeel van OM is dat het kan omgaan met lengteverschillen in sequenties. Personen worden namelijk niet allemaal gedurende een gelijke periode gevolgd, omdat zij op verschillende momenten hun verblijfsvergunning hebben ontvangen. Niet alle personen kunnen daarom de maximale 119 maanden gevolgd worden. OM voorkomt dat ontbrekende maanden ten onrechte worden geïnterpreteerd als inhoudelijke verschillen tussen sequenties. De OM-methode analyseert de structurele opbouw van loopbaanprojecten en de focus ligt minder op exacte timing. Dit is van belang omdat externe gebeurtenissen op verschillende tijdstippen plaatsvinden voor verschillende personen: voor de één begint de COVID-19-periode na ongeveer 6,5 jaar na ontvangen van een verblijfsvergunning, terwijl dit voor de ander na 4 jaar is. De absolute timing is daarom niet volledig vergelijkbaar tussen personen.

De OM-methode analyseert sequenties als gehele trajecten, waarbij de focus ligt op de complete structuur van loopbaantrajecten in plaats van afzonderlijke maanden. Dit is van belang omdat er veel maand-tot-maand variatie is tussen personen. Zo zijn er 20.695 verschillende unieke sequenties. Sequenties die compleet overeenkomen bestaan voornamelijk uit sequenties waarbij personen eerst een aantal jaar bezig zijn met inburgeren en vervolgens elke maand als arbeidsstatus 'niet-werkend' hebben. De OM-methode kijkt naar welke veranderingen er nodig zouden zijn om het ene traject in het andere om te zetten en kent hier kosten aan toe, zodat trajecten die qua structuur en timing vergelijkbaar zijn dichter bij elkaar liggen. Hierbij wordt rekening gehouden met indelkosten en substitutiekosten. Indelkosten worden ingezet voor het toevoegen of verwijderen van een status en substitutiekosten voor het vervangen van de ene status door de andere. Standaard staan indelkosten op 1 en substitutiekosten op 2. Deze instellingen hebben wij aangepast om zo goed mogelijk aan te sluiten bij onze verwachtingen.

Omdat de exacte maand waarin iemand een bepaalde status heeft minder belangrijk is, is een lagere indel-kost van 0,5 gebruikt. Een lage indel maakt verschuivingen tussen statussen wat goedkoper (het maakt dus minder uit of een verschuiving plaatsvindt in maand 5 of maand 6). Voor substitutiekosten is onderscheid gemaakt naar type overgang. De veranderingen van 'niet-werkend' naar categorieën die wijzen op werk of onderwijs (en andersom) krijgen een hoge substitutiekost van 1, terwijl veranderingen van 'bezig met inburgeren' naar 'niet-werkend' (en andersom) een lagere kost van 0,1 krijgen. Alle overige substituties zijn op 0,5 gezet.

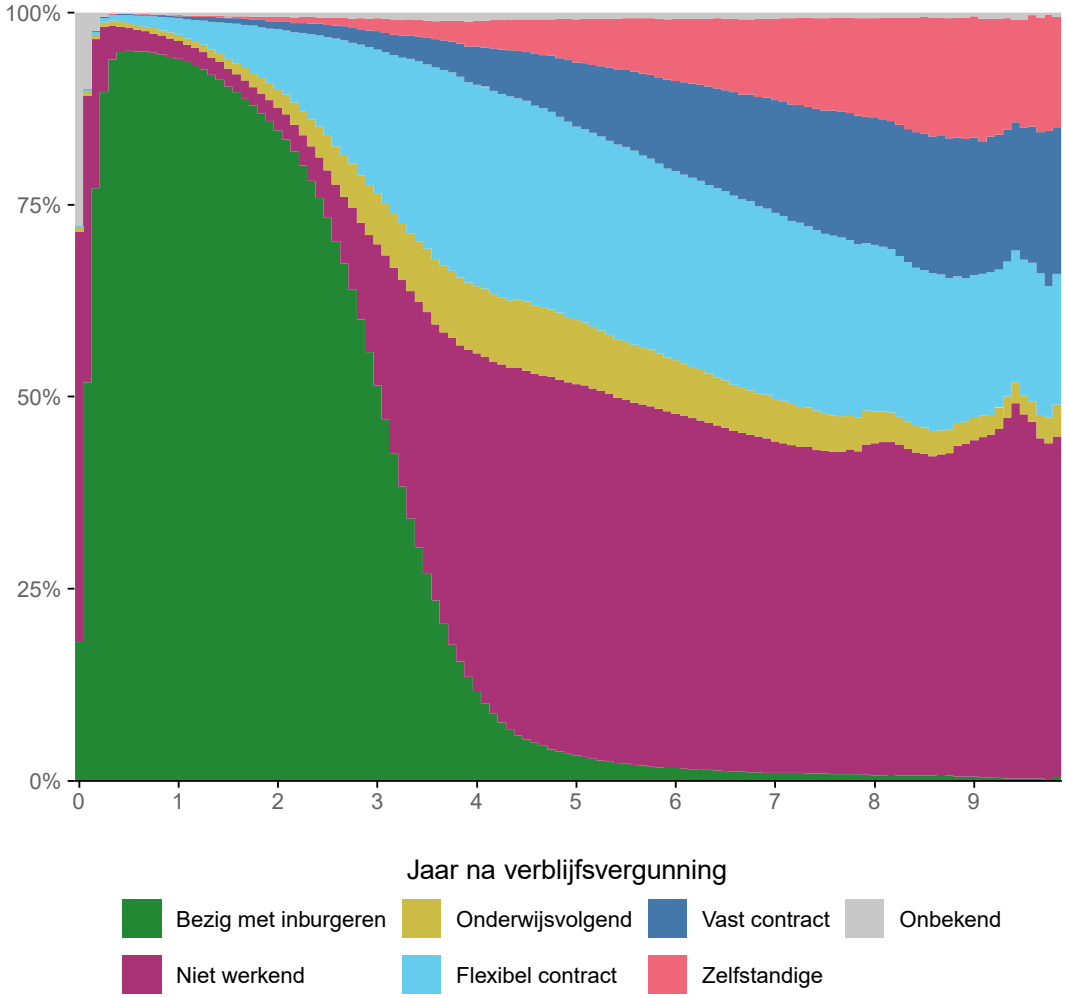
Op basis van de berekende afstanden tussen loopbaantrajecten zijn clusters gevormd met behulp van de methode *Partioning Around Medoids* (PAM). Deze methode groepeert personen met vergelijkbare trajecten en kiest per cluster één representatief loopbaanpatroon (een zogenaamde medoïde) waartegen andere trajecten worden afgezet.

2.4 Resultaten

2.4.1 Beschrijvende statistieken

Figuur 2.1 geeft voor de totale populatie per maand na het verkrijgen van een vergunning aan wat de verhouding is tussen de verschillende arbeidsstatussen. De categorie 'onbekend' komt voornamelijk voor in de eerste maanden na het verkrijgen van een vergunning en neemt daarna snel af. In de eerste jaren na het verkrijgen van een vergunning is het merendeel van de personen bezig met inburgeren. Na twee jaar is dit 86% van de populatie. Na drie jaar is dit aandeel gedaald tot 56%, waarna het verder afneemt. Rond vier jaar na het verkrijgen van een vergunning heeft een kwart van de personen een flexibel contract (26%), terwijl dit aandeel daarna licht afneemt. Ook het aandeel onderwijsvolgenden bereikt rond deze periode een piek (9%) en daalt vervolgens. Het aandeel personen met een vaste baan of werk als zelfstandige is na vier jaar nog beperkt (respectievelijk 5% en 3%), maar neemt daarna toe tot respectievelijk 18% en 16% negen jaar na het verkrijgen van een verblijfsvergunning. Het aandeel niet-werkenden stijgt in de eerste jaren tot bijna de helft van de populatie (48%) na vijf jaar en daalt vervolgens licht naar 43% na negen jaar. Deze ontwikkelingen wijzen op een geleidelijke verschuiving van inburgeren en niet-werken naar verschillende vormen van arbeid en onderwijs. Over de gehele onderzoeksperiode heeft de helft van de personen 4 of minder transities gehad. Gemiddeld zijn er 5,9 transities in arbeidsstatus per persoon.

Figuur 2.1 Verdeling arbeidsstatus over tijd

Noot: Personen kunnen 89 tot 119 maanden gevolgd worden, afhankelijk van wanneer zij hun verblijfsvergunning hebben ontvangen (zie kopje 'Populatie'). Personen die in een betreffende maand niet meer gevolgd kunnen worden, worden niet meer opgenomen vanaf die maand na verkrijgen verblijfsvergunning. De populatie op 12 maanden na ontvangen verblijfsvergunning kan dus verschillen van de populatie op 105 maanden na ontvangen verblijfsvergunning.

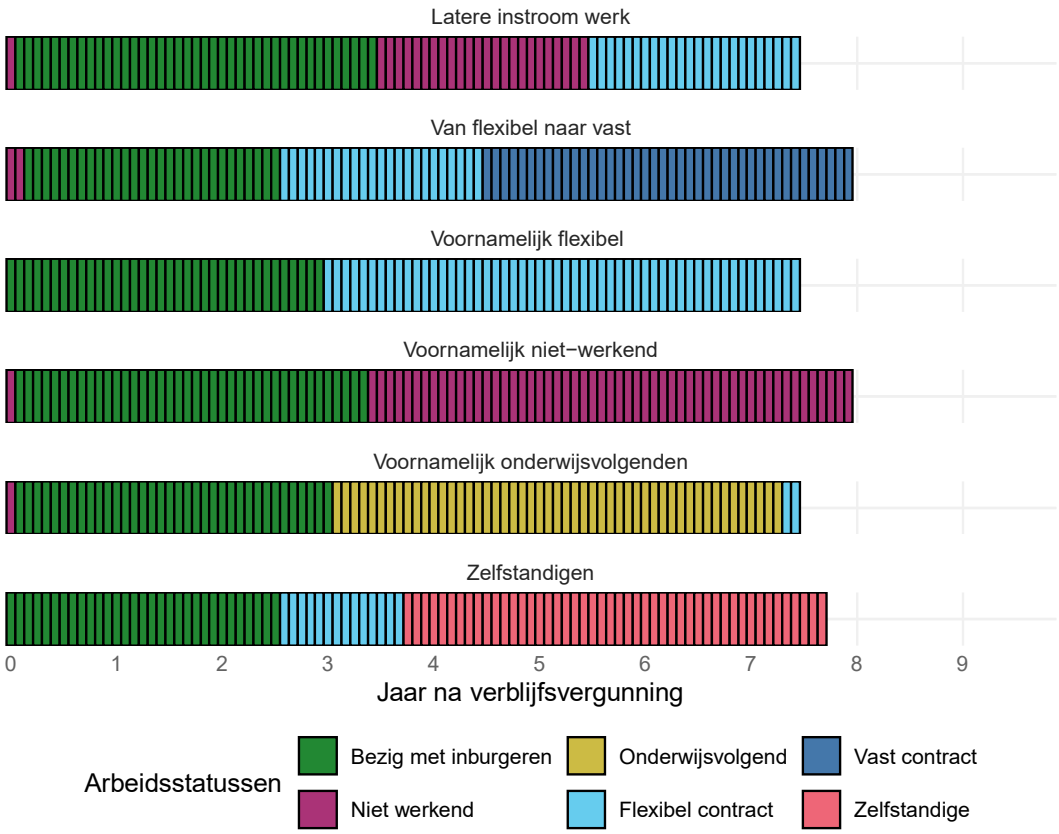
Onderzoeksvraag 1: *Welke typen loopbaanpaden kunnen binnen de groep Syrische Nederlanders worden onderscheiden?*

Na het bekijken van de fitstatistieken (tabel B2.2, bijlage 2) en inhoudelijke interpretaties van de afzonderlijke clusters is gekozen om voor de oplossing met zes clusters te gaan (figuur B2.1 en B2.2, bijlage 2). Meer informatie over hoe tot deze 6 clusters is gekomen, is te vinden in de technische toelichting in bijlage 2. In alle clusters is te zien dat verreweg het grootste gedeelte van de personen begint met inburgeren op het moment van het verkrijgen van hun verblijfsvergunning. Binnen enkele jaren zijn er echter verschillen te vinden in arbeidsstatus tussen de verschillende clusters. In volgorde van grootte zijn dan de volgende clusters te onderscheiden: 1) voornamelijk niet-werkend, 2) voornamelijk flexibel, 3) latere instroom werk, 4) van flexibel naar vast, 5) voornamelijk onderwijsvolgenden en 6)

zelfstandigen. De verdeling van de arbeidsstatussen per cluster is te vinden in tabellen B2.4 en B2.5 in bijlage 2.

Figuur 2.2 toont de medoïde van elk cluster voor de zes-clusteroplossing. Dit is de representatieve loopbaan per groep, waar de overige loopbaanpaden mee vergeleken zijn. Loopbanen zijn vervolgens ingedeeld bij de medoïde waar de meeste gelijkenissen mee zijn. De weergegeven medoïde in het figuur is vooral een vereenvoudigde weergave van het meest representatieve patroon binnen een cluster. Hoewel het lijkt alsof deze medoïdes relatief stabiele loopbaanpatronen weerspiegelen (er zijn weinig transities), kunnen de individuele loopbaantrajecten binnen de clusters gekenmerkt worden door frequente wisselingen tussen arbeidsstatussen. De medoïdes zijn minder geschikt om de volledige dynamiek van de individuele loopbanen te beschrijven. De diversiteit van loopbaantrajecten binnen de clusters wordt uitgebreider besproken bij het behandelen van elk afzonderlijk cluster.

Figuur 2.2 Loopbaantrajecten medoïdes zes-clusteroplossing

2.4.2 Beschrijving clusters

Van het grootste tot het kleinste cluster zullen nu de clustereigenschappen uitgebreider besproken worden. In tabel 2.1 is een overzicht te zien van de clusters. Vervolgens wordt beschreven welke kenmerken de personen hebben die tot de zes clusters behoren. In tabel 2.2 is voor elk cluster de verhouding van de verschillende kenmerken vergeleken met de gemiddelde verhouding in de populatie (zoals weergegeven in de kolom 'totaal' van tabel 2.2) en met de verhouding in de andere clusters. In bijlage 2 is een tabel te vinden met de verdeling van elk kenmerk in

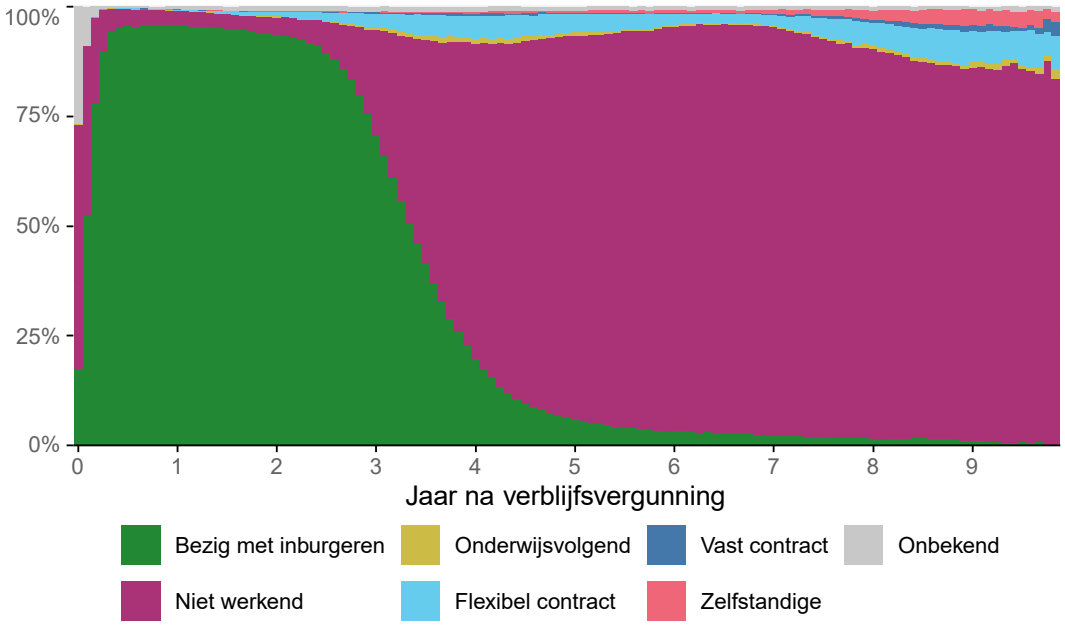
verschillende clusters (tabel B2.1, bijlage 2). De resultaten worden per cluster besproken. Wanneer bepaalde kenmerken niet verder worden toegelicht voor een specifiek cluster, betekent dit dat er geen opvallende of interessante bevindingen voor dat kenmerk waren.

Onderzoeksvraag 2: *Welke kenmerken hebben de personen die tot deze loopbaanpaden behoren?*

Tabel 2.1 Overzicht clusters

Cluster	Grootte		Transities		Aantal banen als werknemer	
	N	%	M	*SD*	M	*SD*
Voornamelijk niet-werkend	9.250	39	3,5	2,8	0,6	1,1
Voornamelijk flexibel	4.040	17	8,9	4,3	4,2	2,4
Late instroom werk	3.830	16	7,7	4,2	2,6	1,9
Van flexibel naar vast	2.850	12	6	3	2,7	1,7
Voornamelijk onderwijsvolgenden	1.780	8	6,8	3,7	4,0	2,7
Zelfstandigen	1.740	7	6,9	3,7	2,2	1,8

Figuur 2.3 Verdeling arbeidsstatus over tijd – Voornamelijk niet-werkend

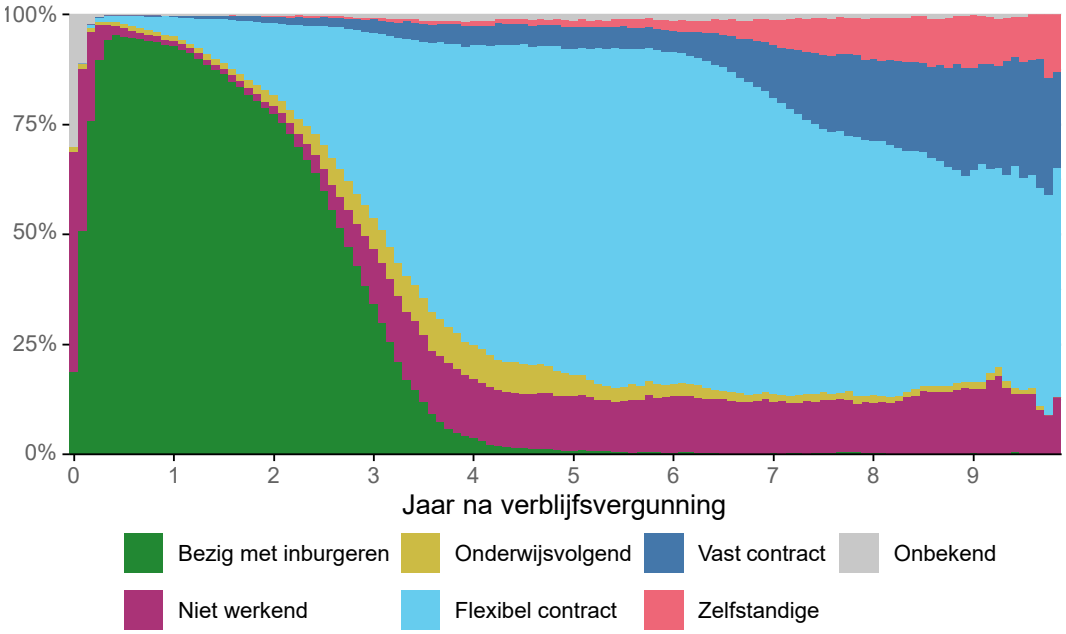

Voornamelijk niet-werkend (9.250 personen, 39%): Het grootste cluster bestaat uit mensen die over het grootste gedeelte van de tijd niet werkend zijn, dat betekent dat zij op dat moment geen werk hebben, geen onderwijs volgen en niet bezig zijn met inburgeren (gemiddeld 55% van de peilmomenten). Gemiddeld zijn zij eerst 40 maanden bezig met inburgeren (*SD*=11), waarna ze vervolgens geen baan hebben of onderwijs volgen. Inburgering lijkt bij dit cluster het langst te duren, maar hier is geen definitieve conclusie over te trekken, omdat het bij de andere clusters zou kunnen zijn dat een andere arbeidsstatus voorrang krijgt op inburgeren en dat de

inburgeringsperiode daar dus eigenlijk langer duurt. Dit cluster heeft gemiddeld de minste transities in arbeidsstatus (gemiddeld 3,5 transities, *SD*=2,8). Van dit cluster heeft 64% nooit werk gehad en nooit onderwijs gevolgd in Nederland. De rest heeft wel eens werk gehad (voornamelijk flexibele contracten), maar voor kortere periodes (gemiddeld 7 maanden achter elkaar). In de laatst bekende peilmaand heeft 7% van dit cluster een flexibel contract en is 87% van dit cluster niet-werkend.

Zowel voor mannen als vrouwen is het 'voornamelijk niet-werkend' cluster absoluut gezien het grootste. In vergelijking met het populatiegemiddelde bevinden relatief veel vrouwen zich in dit cluster. Gemiddeld gezien is dit het oudste cluster. Als we naar leeftijd kijken in combinatie met geslacht zien we echter dat ook jongere vrouwen relatief vaak in dit cluster zitten in vergelijking met het populatiegemiddelde. Het cluster bestaat voor een groot gedeelte uit vrouwen met een partner en kinderen, en er zijn relatief gezien weinig alleenstaande mannen. Bijna niemand in dit cluster heeft onderwijs in Nederland gevolgd. Iets meer dan de helft van de personen in dit cluster heeft het inburgeringsexamen gehaald of een (tijdelijke) vrijstelling, wat lager is dan het populatiegemiddelde. Het gemiddelde aantal in Nederland geboren baby's ligt voor de vrouwen in dit cluster hoger dan voor de mannen, het populatiegemiddelde en de meeste andere clusters. Dit cluster kent verder het minst aantal verhuizingen binnen COA.

Figuur 2.4 Verdeling arbeidsstatus over tijd – Voornamelijk flexibel contract

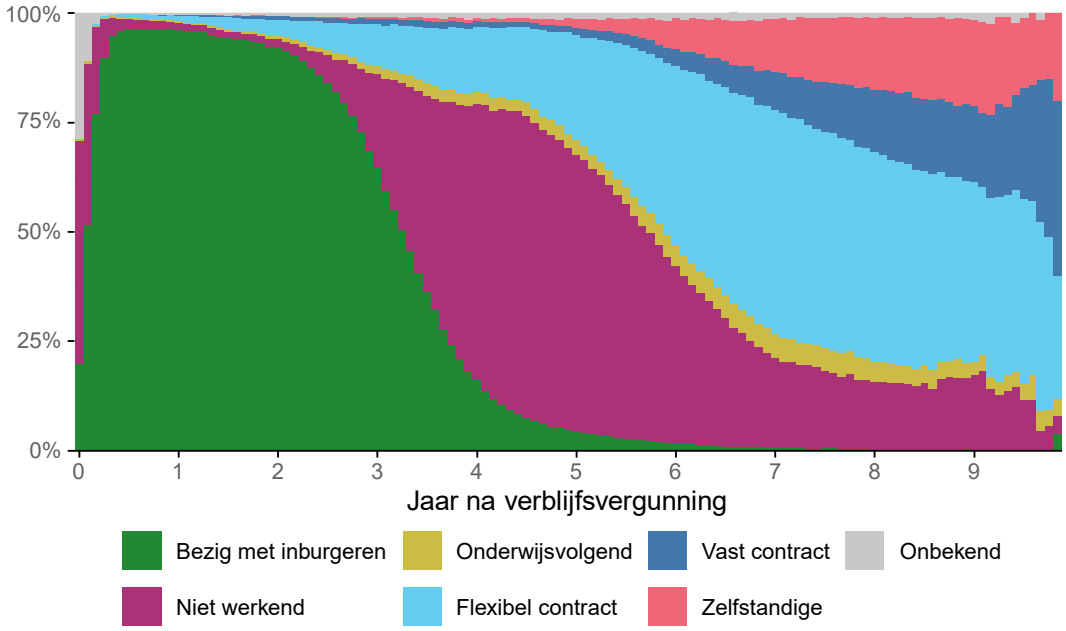

Voornamelijk flexibel contract (4.040 personen, 17%): Het tweede grootste cluster bestaat uit personen die allemaal een flexibel contract hebben gehad. Zij hebben gemiddeld 47% van de onderzoeksperiode een flexibel contract. Nadat ze eerst gemiddeld 28 maanden (*SD*=10) bezig zijn met inburgeren, hebben zij daarna vaak een flexibel contract. Dit is het geval voor 60% van dit cluster. Voor 25% van dit cluster geldt dat zij eerst geen werk hebben, maar daarna veelal een flexibel contract hebben. Gemiddeld zijn ze 7 maanden achter elkaar niet-werkend. Bijna de helft van dit cluster heeft gedurende de onderzoeksperiode op enig moment een vast contract

gehad, maar voor een relatief korte periode. De maximale opeenvolgende periode waarin zij een vast contract hadden bedraagt gemiddeld 11 maanden (*SD*=7). Dit is in ongeveer de helft van de gevallen aan het einde van de onderzoeksperiode, terwijl de andere helft voornamelijk eindigt met een flexibel contract. Ter vergelijking: in het vaste-cluster is de gemiddelde lengte van de langst opeenvolgende periode met een vast contract 38 maanden (*SD*=14). Het flexibele cluster is daarnaast de groep met de meeste transities: gemiddeld 8,9 transities (*SD*=4,3). Zij hebben gemiddeld ook de meeste banen gehad, namelijk 4,2 banen. In de laatste maand die we kunnen meenemen heeft 48% een flexibel contract, 24% een vast contract, 11% is zelfstandige en 14% heeft geen werk en volgt geen onderwijs.

Dit cluster bestaat voor het grootste gedeelte uit mannen. In vergelijking met de totale populatie vallen meer jongeren van 18 t/m 25 jaar en minder personen van 46 t/m 55 jaar in dit cluster. Vrouwen, ongeacht leeftijd, huishouden en onderwijsniveau, komen weinig voor in dit cluster. In dit cluster zitten vooral mannen met een partner en kinderen en alleenstaande mannen. Mannen die voorgezet onderwijs of mbo hebben gevolgd in Nederland zijn oververtegenwoordigd in dit cluster. Het grootste gedeelte van dit cluster heeft zijn inburgeringsexamen behaald of een (tijdelijke) vrijstelling. Personen in dit cluster zijn relatief vaak werkzaam in de arbeidsbemiddeling, uitzendbureaus en personeelsbeheer. Ook werken zij iets vaker in de horeca en vervoer, informatie en communicatie. Wat betreft uurloon verdienen ze minder vaak 15 euro of meer in vergelijking met het 'flexibel naar vast' cluster, maar vaker dan het populatiegemiddelde. Ze verdienen daarnaast vaker tussen de 13 en 15 euro per uur dan het 'flexibel naar vast' cluster en het populatiegemiddelde.

Figuur 2.5 Verdeling arbeidsstatus over tijd – Latere instroom werk

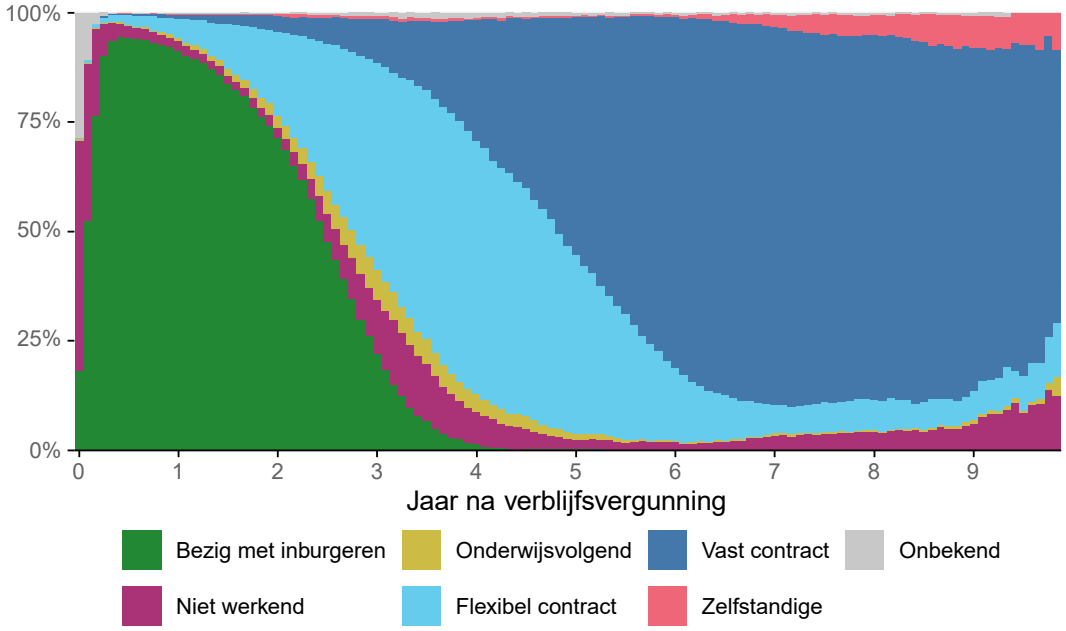

Latere instroom werk (3.830 personen, 16%): Dan is er nog een cluster dat veel gemeen heeft met het 'Voornamelijk flexibel contract' cluster, omdat bijna iedereen een flexibel contract heeft gehad (91%), de rest heeft bijvoorbeeld werk (gehad) als zelfstandige. Echter, zij lijken later in te stromen in werk dan het vorige cluster. Zij zijn dus wat langer bezig met inburgeren, namelijk 36 maanden (*SD*=10),

vergelijkbaar met het 'voornamelijk niet-werkend' cluster. Na het inburgeren kennen zij een periode van geen werk en geen onderwijs (62%) of een periode van een flexibel contract (27%), waarna ze vervolgens vaak een periode geen werk hebben. Gemiddeld is dit cluster 38% van de tijd bezig met inburgeren, heeft 28% van de maanden geen werk en volgt geen onderwijs en heeft 22% van de tijd een flexibel contract. Uiteindelijk hebben zij, in tegenstelling tot het 'voornamelijk niet-werkend' cluster, vaak aan het einde van de onderzoeksperiode een flexibel contract (43%). De rest heeft een vast contract (16%), werk als zelfstandige (17%) of is niet-werkend (19%).

Ook dit cluster bestaat voor een groot deel uit mannen, maar de man-vrouw verhouding ligt meer in lijn met het populatiegemiddelde. Mannen van 26 t/m 45 jaar zijn oververtegenwoordigd, net als mannen met partner en kinderen. Voor vrouwen is dit na het 'Voornamelijk niet-werkend' cluster het grootste cluster. Personen in dit cluster verdienen vaker tussen de 13 en 15 euro (de een na hoogste categorie) dan personen uit andere clusters en het populatiegemiddelde.

Figuur 2.6 Verdeling arbeidsstatus over tijd – Flexibel naar vast contract

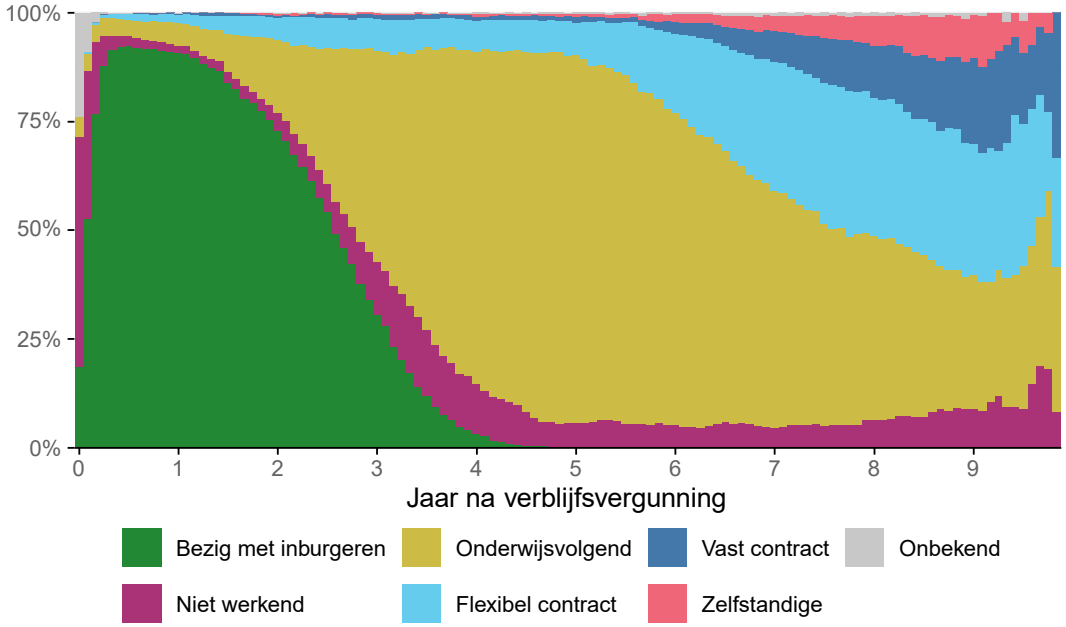

Flexibel naar vast contract (2.850 personen, 12%): Het vierde cluster is het cluster dat van een flexibel contract naar een vast contract gaat. Zij hebben allemaal in de onderzoeksperiode een vast contract gehad. Dit cluster, samen met het 'voornamelijk flexibel' cluster, 'voornamelijk zelfstandigen' cluster en 'voornamelijk onderwijsvolgende' cluster is het kortst bezig met inburgeren, namelijk 27 maanden (*SD*=9). Meer dan de helft van de personen in dit cluster heeft na het inburgeren een flexibel contract, een kwart heeft eerst een periode geen werk (gemiddeld ongeveer 5 maanden), en de rest heeft direct een vast contract of volgt onderwijs. Gemiddeld duurt het 33 maanden (*SD*=13) vanaf het verkrijgen van een verblijfsvergunning tot de personen in dit cluster een flexibel contract hebben. Dit is vergelijkbaar met het 'voornamelijk flexibel' cluster (34 maanden), maar een stuk korter dan het 'latere instroom werk' cluster. Deze laatste groep doet hier gemiddeld 53 maanden over. Het duurt tot slot 55 maanden (*SD*=16) tot zij een vast contract hebben. Aan het einde

van de periode heeft 77% een vast contract, 9% een flexibel contract en is 7% zelfstandige. Het aandeel niet-werkenden in de laatst bekende maand is het laagst voor dit cluster, samen met het 'zelfstandigen' cluster en 'voornamelijk onderwijsvolgenden' cluster (tussen 6 en 7%).

Ook in dit cluster zitten in verhouding tot de populatie meer mannen dan vrouwen. Daarnaast is de leeftijdsgroep 26 t/m 35 jaar oververtegenwoordigd, terwijl de oudste leeftijdsgroep minder aanwezig is in dit cluster. Wanneer we naar het huishouden kijken, blijkt dat er relatief meer alleenstaande mannen en mannen met partner en kinderen zijn, en minder vrouwen met een partner en kinderen. Het merendeel in dit cluster heeft het inburgeringsexamen gehaald of een (tijdelijke) vrijstelling. Wat werk betreft, werkt een groot deel in de nijverheid (geen bouw) en energie. Deze groep verdient relatief vaak 15 euro of meer in vergelijking met andere clusters en het populatiegemiddelde. Het gemiddelde aantal in Nederland geboren baby's ligt voor de mannen in dit cluster hoger dan voor de vrouwen.

Figuur 2.7 Verdeling arbeidsstatus over tijd – Voornamelijk onderwijsvolgenden

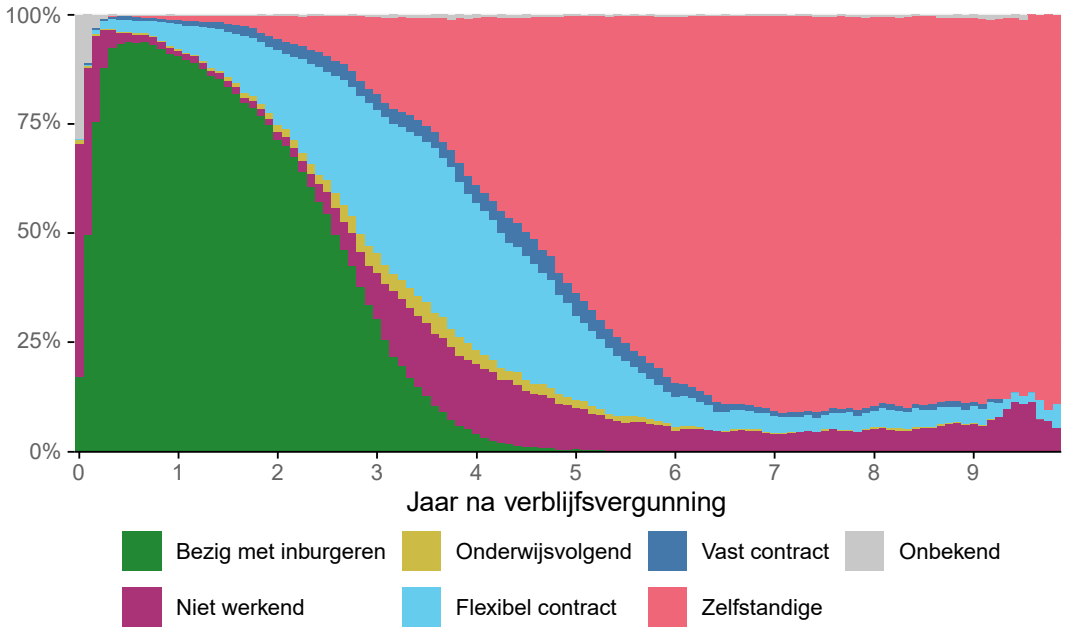

Voornamelijk onderwijsvolgenden (1.780 personen, 8%): Dit cluster volgt bijna de helft van de maanden onderwijs als voornaamste arbeidsstatus. Vaak is dit de eerste arbeidsstatus na het inburgeren (41%), wat gemiddeld 28 maanden duurt (*SD*=10). Ook heeft een gedeelte eerst geen werk of onderwijs (28%) of eerst een flexibel contract (21%) alvorens ze onderwijs volgen. Gemiddeld volgen de personen in dit cluster 39 maanden achtereenvolgend onderwijs (*SD*=15). Naast onderwijs is het mogelijk dat deze personen een (bij)baan hebben. Bijna iedereen heeft binnen dit cluster wel eens een baan gehad als voornaamste arbeidsstatus (84%). Een groot gedeelte van dit cluster heeft een flexibel contract gehad, namelijk 80%. Vaak volgen zij eerst onderwijs en krijgen daarna een flexibel contract. In de laatst bekende peilmaand volgt 37% nog onderwijs, heeft 34% een flexibel contract, heeft 15% een vast contract en is 7% aan de slag als zelfstandige. Dit cluster heeft ongeveer evenveel banen gehad als het 'voornamelijk flexibele' cluster, namelijk 4 banen

(*SD*=2,7) tegenover gemiddeld 4,2 banen (*SD*=2,4) bij het flexibele cluster. Dit is een hoger gemiddelde dan de andere clusters hebben.

In dit cluster, net als in het 'niet-werkende' cluster, zijn er in verhouding meer vrouwen dan mannen vergeleken met het populatiegemiddelde. Een groot gedeelte van het cluster is tussen de 18 t/m 25 jaar oud. De gemiddelde leeftijd bij het verkrijgen van een verblijfsvergunning is in dit cluster het laagst. Het betreft voornamelijk thuiswonende kinderen of alleenstaanden. De helft van dit cluster heeft hbo of wo onderwijs als hoogst gevolgde opleiding en de andere helft van dit cluster heeft voorgezet onderwijs of mbo-niveau als hoogst gevolgde opleiding. Twee derde van de vrouwen en de helft van de mannen die hbo of wo onderwijs heeft gevolgd zit in dit cluster. Bijna iedereen in dit cluster heeft het inburgeringsexamen gehaald of heeft een (tijdelijke) vrijstelling. Wat werk betreft, zijn zij voornamelijk werkzaam in de arbeidsbemiddeling, uitzendbureaus en personeelsbeheer, overheid en zorg en detailhandel. Het uurloon is relatief vaak laag (19% verdient minder dan 11 euro per uur), maar tegelijkertijd ook relatief vaker hoog (56% verdient meer dan 15 euro per uur). Voor de vrouwen in dit cluster ligt het gemiddelde aantal in Nederland geboren baby's hoger dan voor de mannen.

Figuur 2.8 Verdeling arbeidsstatus over tijd – Voornamelijk zelfstandigen

Voornamelijk zelfstandigen (1.740 personen, 7%): Na een gemiddelde periode van 26 maanden van inburgeren (*SD*=10), heeft de helft van dit cluster een flexibel contract. Daarnaast kent 20% na het inburgeren een periode van geen werk of onderwijs, en gaat 14% direct aan de slag als zelfstandige. De aansluitende periode dat dit cluster geen werk heeft is gemiddeld 6 maanden (*SD*=7). De personen in dit cluster zijn 45% van de onderzoeksperiode werkzaam als zelfstandige. Gemiddeld zijn zij 43 maanden achtereenvolgend zelfstandige (*SD*=17). In het laatste peilmoment is 88% van dit cluster nog werkzaam als zelfstandige. Daarvoor hebben ze vaak een flexibel contract: 81% heeft ergens in de onderzoeksperiode een flexibel contract gehad. Een kleiner gedeelte van dit cluster, namelijk 24%, heeft een vast contract

gehad en is daarna aan de slag gegaan als zelfstandige. Tot slot heeft 13% nog ergens in de onderzoeksperiode onderwijs gevolgd.

Ook in dit cluster zijn mannen oververtegenwoordigd, vooral mannen tussen de 18 en 35 jaar oud. Het zijn vooral mannen met partner en kinderen in dit cluster, meer dan in de andere clusters en het populatiegemiddelde. Er zitten in verhouding meer personen die geen onderwijs hebben gevolgd in Nederland in dit cluster dan in de andere clusters (met uitzondering van het niet-werkende cluster). Het grootste gedeelte van dit cluster heeft het inburgeringsexamen behaald of een (tijdelijke) vrijstelling. Het uurloon is wat lager dan het populatiegemiddelde. Zo verdienen zij relatief vaker minder dan 11 of 11 tot 13 euro per uur. Het gemiddeld aantal in Nederland geboren baby's is in dit cluster het hoogst.

Tabel 2.2 Verdeling van kenmerken naar cluster

Kenmerk \ Cluster	Voor-namelijk niet-werkend (39%)	Voor-namelijk flexibel (17%)	Latere instroom werk (16%)	Van flexibel naar vast (12%)	Voor-namelijk onderwijs volgenden (8%)	Zelfstan-digen (7%)	Totaal (100%)
Geslacht %							
Man	51	95	80	90	64	95	72
Vrouw	49	5	20	10	36	5	28
Leeftijd %							
18 t/m 25 jaar	16	38	24	28	84	32	29
26 t/m 35 jaar	35	39	43	48	14	46	38
36 t/m 45 jaar	29	19	25	20	2	19	23
46 t/m 55 jaar	20	4	7	4	0	3	11
Geslacht * leeftijd %							
Man 18 t/m 25 jaar	7	36	18	26	54	30	21
Man 26 t/m 35 jaar	15	37	34	43	9	44	27
Man 36 t/m 45 jaar	16	18	21	18	1	18	16
Man 46 t/m 55 jaar	13	4	7	4	0	3	8
Vrouw 18 t/m 25 jaar	10	2	6	2	30	2	8
Vrouw 26 t/m 35 jaar	20	2	9	5	5	2	11
Vrouw 36 t/m 45 jaar	12	1	5	2	1	1	6
Vrouw 46 t/m 55 jaar	7	0	1	0	0	0	3
Geslacht * huishouden %							
Man Alleenstaande	14	40	26	34	38	30	26
Man Partner in paar zonder kinderen	2	6	3	6	7	5	4
Man Partner in paar met kinderen	33	47	49	47	9	57	40
Man Ouder in eenouderhuishouden	1	0	1	0	0	1	1
Man Thuiswonend kind	0	2	1	1	8	1	1
Man Overig lid huishouden	1	1	1	1	2	0	1
Vrouw Alleenstaande	3	1	2	1	5	0	2
Vrouw Partner in paar zonder kinderen	3	1	1	1	4	0	2
Vrouw Partner in paar met kinderen	37	3	15	6	15	4	20
Vrouw Ouder in eenouderhuishouden	6	0	2	1	2	0	3
Vrouw Thuiswonend kind	0	1	0	0	10	0	1
Vrouw Overig lid huishouden	0	0	0	0	1	0	0

Kenmerk \ Cluster	Voor-namelijk niet-werkend (39%)	Voor-namelijk flexibel (17%)	Latere instroom werk (16%)	Van flexibel naar vast (12%)	Voor-namelijk onderwijs volgenden (8%)	Zelfstan-digen (7%)	Totaal (100%)
Hoogst gevolgd onderwijsniveau %							
Hbo, wo	1	6	4	8	51	3	7
Voortgezet onderwijs, mbo	5	25	17	18	49	12	16
Geen onderwijs	95	69	80	74	0	85	77
Geslacht * hoogst gevolgd onderwijsniveau %							
Man Hbo, wo	0	5	2	7	36	2	5
Man Voortgezet onderwijs, mbo	2	23	11	16	28	12	12
Man Geen onderwijs	48	66	67	67	0	81	55
Vrouw Hbo, wo	0	1	1	1	15	0	2
Vrouw Voortgezet onderwijs, mbo	2	2	6	2	21	0	4
Vrouw Geen onderwijs	47	3	13	7	0	4	22
Examen behaald of (tijdelijke) vrijstelling	54	81	71	86	99	81	71
Geen examen behaald of (tijdelijke) vrijstelling	46	19	29	14	1	19	29
Arbeidssector %[a]							
Arbeidsbemiddeling, uitzendbureaus en personeelsbeheer	25	24	18	6	21	18	19
Bouwnijverheid	3	4	4	9	2	7	5
Detailhandel	9	8	9	8	16	6	9
Groothandel incl. reparatie van auto's	8	8	7	10	4	9	8
Horeca	16	18	14	9	14	17	15
Nijverheid (geen bouw) en energie	6	8	8	21	4	5	9
Overheid en zorg	8	6	11	9	20	5	9
Overig	6	6	7	10	5	13	7
Vervoer, informatie en communicatie	10	13	15	9	7	15	12
Zakelijke dienstverl. (excl. arbeidsbemiddeling)	8	4	6	8	8	4	6
Uurloon %							
minder dan 11 euro	22	5	9	3	19	21	11
11 tot 13 euro	26	7	10	4	6	32	13
13 tot 15 euro	30	29	34	13	19	19	26
15 euro of meer	22	59	47	80	56	28	50
Gemiddelden							
Leeftijd tijdens verkrijgen vergunning	35,9	29,4	32,1	30,6	22,3	29,9	32,1
Aantal in Nederland geboren baby's	0,7	0,6	0,7	0,7	0,4	0,9	0,7
Aantal in Nederland geboren baby's bij een man	0,5	0,6	0,7	0,7	0,3	0,9	0,6
Aantal in Nederland geboren baby's bij een vrouw	0,8	0,5	0,7	0,4	0,7	0,8	0,7
Aantal verhuizingen COA	1,6	2,0	1,9	1,9	1,7	2,0	1,8

a Voor arbeidssector, laatstverdiend uurloon en huishouden waren soms onbekenden. Aangezien deze niet informatief zijn, zijn deze niet meegenomen in de percentageberekeningen.

Noot: In bijlage 2 is een vergelijkbare tabel te vinden (tabel B2.1) met de verdeling van de persoonskenmerken over de clusters.

2.5 Discussie & conclusie

In dit hoofdstuk zijn door middel van een sequentieanalyse individuele loopbanen van Syrische Nederlanders door de tijd in kaart gebracht. Hiervoor is registerdata gebruikt van Syrische Nederlanders die tussen 2014 en halverwege 2016 een verblijfsvergunning hebben gekregen. Zij zijn gevolgd vanaf het moment dat zij een verblijfsvergunning kregen tot en met 2023. Hiermee is inzicht verkregen in cijfers over arbeidsdeelname op groepsniveau die vaak als stabiel of licht stijgend worden gepresenteerd.

De resultaten laten zien dat de arbeidsmarktparticipatie onder Syrische Nederlanders geen uniform of lineair proces is, maar onderverdeeld kan worden in meerdere duidelijke typen loopbaanpaden. Deze verschillen niet alleen in voornaamste arbeidsstatus, maar ook in stabiliteit en inkomensniveau. Hoewel er op macroniveau dus sprake lijkt van stabilisatie van de arbeidsparticipatie, blijken er onderliggend grote verschillen in individuele loopbaantrajecten. Het merendeel van de Syrische Nederlanders is de eerste jaren na het verkrijgen van een vergunning bezig met inburgeren. Het aandeel niet-werkenden stijgt in de eerste vijf jaren tot bijna de helft van de populatie en daalt vervolgens naar 43% na negen jaar. Deze ontwikkelingen wijzen op een geleidelijke verschuiving van inburgeren en niet-werken naar verschillende vormen van arbeid en onderwijs. De verschillende loopbanen zijn gegroepeerd in zes clusters.

Het grootste cluster (39%) bestaat uit personen die gedurende vrijwel de gehele onderzoeksperiode geen betaald werk verrichten en geen onderwijs volgen. Binnen dit cluster bevinden zich relatief veel vrouwen met partner en kinderen, ouderen, en personen die het inburgeringsexamen niet hebben gehaald. De omvang van deze groep en het gebrek aan transities suggereert dat er geen sprake is van vertraagde instroom in de arbeidsmarkt. De personen binnen deze groep hebben weinig of geen werkervaring in Nederland en zijn dus mogelijk kwetsbaar op de arbeidsmarkt. Eerder onderzoek toont aan dat vrouwen vaak de verantwoordelijkheid dragen voor de (mantel)zorgtaken. Een deel van de vrouwen wil wel aan het werk, maar ervaart barrières op de arbeidsmarkt, zoals een slechte beheersing van de Nederlandse taal (Van der Zwan & Van Tubergen, 2022). Dit kan ook meespelen bij het niet halen van het inburgeringsexamen.

Vervolgens zijn er twee middelgrote groepen te onderscheiden met personen die bijna allemaal flexibel werk hebben gehad en qua grootte ongeveer gelijk aan elkaar zijn (16-17%), namelijk het ‘voornamelijk flexibel contract’ cluster en het ‘latere instroom naar werk’ cluster. Het voornaamste verschil tussen deze twee clusters is de timing van arbeidsintrede. De tweede groep is langer bezig met inburgeren en kent langere periodes van geen werk en geen onderwijs. Ondanks dat de meeste personen werk hebben aan het einde van de onderzoeksperiode, kenmerken beide clusters zich door relatief veel transities en weinig langdurige vaste contracten. Er is dus veel werkervaring, vooral in het ‘voornamelijk flexibele cluster’, maar dit resulteert niet per se in stabiliteit door middel van een vast contract. Er lijken wel mogelijkheden tot ontwikkeling op dat gebied, omdat 16% van de groep die wat later instroomde in werk en 24% van de groep van het ‘voornamelijk flexibele cluster’ een vast contract heeft aan het einde van de onderzoeksperiode. In beide clusters zitten relatief veel mannen met partner en kinderen, al zit in het ‘latere instroom naar werk’ cluster ook een groter aandeel vrouwen met partner en kinderen. Voor vrouwen is dit, na het ‘voornamelijk-niet werkend’ cluster, het grootste cluster. In het ‘voornamelijk flexibele

cluster' zitten juist meer alleenstaande mannen en is de gemiddelde leeftijd wat lager. Personen in dit cluster hebben wat vaker voortgezet onderwijs of mbo gevolgd in Nederland en hebben een hoger gemiddeld uurloon dan in het cluster dat later instroomt in werk.

Het cluster dat van 'flexibel naar vast' werk gaat (12%) laat een meer duurzame loopbaanontwikkeling zien. Dit cluster bestaat voornamelijk uit mannen, zowel alleenstaand als met een partner en kinderen. Zij hebben ook relatief vaak het inburgeringsexamen gehaald en verdienen het meest in vergelijking met de andere clusters. Na flexibele contracten, heeft drie kwart van dit cluster aan het einde van de onderzoeksperiode een vast contract, wat gezien kan worden als een stabiele positie op de arbeidsmarkt.

Ook het onderwijsvolgende cluster (8%) lijkt een meer duurzame positie op de arbeidsmarkt te verwerven. Zij hebben ook vaak het inburgeringsexamen gehaald en vooral jonge vrouwen met hbo of wo onderwijs gevolgd in Nederland zijn oververtegenwoordigd in dit cluster. Hoewel hun arbeidsdeelname aanvankelijk lager ligt (al hebben zij naast onderwijs vaak ook betaald werk), betekent dit niet dat zij een achterstand oplopen op de arbeidsmarkt. Het kan juist bijdragen aan een zekerdere arbeidspositie, want als deze groep werk heeft aan het einde van de onderzoeksperiode, hebben zij relatief vaak een vast contract vergeleken met andere clusters. Het aandeel dat werk heeft aan het einde van de onderzoeksperiode kan nog laag zijn, omdat een aanzienlijk deel van dit cluster nog onderwijs volgt. Dit cluster toont aan dat een lage arbeidsparticipatie niet per definitie gelijkgesteld hoeft te worden aan kwetsbaarheid op de arbeidsmarkt.

Tot slot is er een 'zelfstandigen' cluster (7%) dat vooral uit jonge mannen bestaat met partner en kinderen en die geen onderwijs hebben gevolgd in Nederland. Zij hebben gemiddeld een lager inkomensniveau dan de andere groepen. Ook deze groep heeft, net zoals het 'voornamelijk flexibele cluster' relatief veel werkervaring. Hoewel zij een hoge arbeidsparticipatie hebben, hoeft dat niet per se een stabiele loopbaan te betekenen. Aan het einde van de onderzoeksperiode heeft de meerderheid van dit cluster werk als zelfstandige, maar in het algemeen lopen zzp'ers een groter (langdurig) armoederisico dan werknemers (CBS, 2026*).* Dit kan komen omdat zelfstandigen economisch afhankelijk zijn van opdrachtgevers en zij geen sociale zekerheden kennen die werknemers wel hebben, zoals doorbetaling bij ziekte.

Concluderend laten deze resultaten zien dat de stabiliteit in het aandeel werkenden op groepsniveau geen compleet beeld geeft van de verschillen in individuele loopbaanpaden van Syrische Nederlanders. Achter deze cijfers gaan verschillende trajecten schuil: langdurige inactiviteit, instabiele flexibiliteit, opwaartse mobiliteit en investeringen via onderwijs. Aan het einde van de onderzoeksperiode heeft een relatief grote groep geen werk. Dit zijn niet alleen personen die nooit werk hebben gehad en nooit onderwijs hebben gevolgd, maar ook personen die ergens in de onderzoeksperiode (flexibel) werk hebben gehad. Er is dus een groep die weinig stabiliteit heeft in hun arbeidspositie. Wanneer de positie van Syrische Nederlanders op de arbeidsmarkt leidt tot financiële zorgen, zou dit mogelijk invloed kunnen hebben op hun mentale gezondheid (zie hoofdstuk 5). Het is daarom van belang om een goed beeld te hebben van deze mogelijk kwetsbare groepen.

Hoewel de resultaten van dit onderzoek een belangrijk inzicht geven in de loopbaanontwikkeling van Syrische Nederlanders, zijn er ook beperkingen.

Registerdata geven geen volledig beeld van de werkelijke situatie. Hierdoor konden niet alle relevante variabelen opgenomen worden, zoals werkervaring en behaalde diploma's in het land van herkomst of informele arbeid. Daarnaast biedt registerdata geen inzicht in motivatie, voorkeuren of ervaren belemmeringen. Niet-werken kan bijvoorbeeld ook het gevolg zijn van een vrijwillige keuze. Bovendien hoeft een stabiele arbeidspositie niet te betekenen dat werk aansluit bij de capaciteiten en wensen van de werknemer (zie bijvoorbeeld recente bevindingen van de Algemene Rekenkamer, 2026).

De focus op Syrische Nederlanders betekent dat de bevindingen daarnaast niet te generaliseren zijn naar andere groepen van voormalig statushouders. Toekomstig onderzoek zou andere populaties kunnen onderzoeken en daarnaast een vergelijking kunnen trekken met de Nederlandse bevolking. Deze directe vergelijking mist nog in dit onderzoek, maar is ook lastig te maken in verband met populatieverschillen in bijvoorbeeld geslacht en leeftijd.

In vervolgonderzoek kan de context van het huishouden meegenomen worden door gezinsleden aan elkaar te koppelen en op deze manier rekening te houden met afhankelijkheid binnen de data. Ook kan dan gekeken worden of mensen al kinderen hadden op het moment dat ze naar Nederland kwamen. Tevens kan de rol van de partner en of deze eventueel werk heeft worden onderzocht (Van der Zwan, 2026).

Samenvattend laat dit hoofdstuk zien dat de arbeidsmarktdeelname geen eenduidig proces is maar het resultaat van meerdere structureel verschillende individuele loopbaantrajecten. Waar een deel van de groep een pad richting stabiele arbeid volgt, blijft een aanzienlijk deel langdurig werkloos en volgt geen onderwijs, of bevindt zich in een mogelijk kwetsbare arbeidspositie door flexibele contracten en zelfstandig werk. De stabilisatie van arbeidsdeelname op macroniveau verhult daarmee mogelijk onderliggende ongelijkheid in loopbaanontwikkeling. Dit onderzoek biedt een genuanceerd beeld van deze verschillen in loopbaantrajecten.

2.6 Literatuur

Ager, A. & Alison, S. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of refugee studies, 21*(2),166-191.

Aisenbrey, S. & Fasang, A. E. (2010). New Life for Old Ideas: The 'Second Wave' of Sequence Analysis Bringing the 'Course' Back Into the Life Course. *Sociological Methods & Research*, *38*(3), 420-462.

Algemene Rekenkamer (2026). *Onbenut potentieel*. Algemene Rekenkamer.

Barsegyan, V., & Negash, S. M. 2024. (Niet) langer afhankelijk? De effecten van opvang- en inburgeringsbeleid op de uitstroom uit bijstand naar werk onder statushouders. In J. M. Dagevos (EUR/SCP), M. Maliepaard (WODC), M. de Mooij (CBS), *Met beleid vooruit? Wat betekent het opvang-, inburgerings- en spreidingsbeleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van statushouders?* (Cahier 2024-16). WODC/EUR/CBS/RIVM.

CBS (2024). *Integratie en samenleven 2024*. CBS.

CBS, 2025a). *Asiel en integratie 2025*. CBS.

CBS (2025b, 15 april). *Dashboard Asiel en integratie*. Geraadpleegd op 21 november 2025, van Dashboards Asiel en integratie.

CBS, 2026. Bijna de helft van de arme werkenden heeft niet het hele jaar werk.

Damen, R. E. C., Huijnk, W. & Dagevos, J. (2023). *Explaining recently arrived refugees' labor market participation: The role of policy characteristics among Syrians in the Netherlands*. doi: 10.3389/fhumd.2022.1028017.
Dieleman, D., Huisman, C., & Verschuren, S. (2021). Arbeidsdeelname van statushouders en hun dynamiek op de arbeidsmarkt. In J. Dagevos, D. Schans, E. Uiters, W. Huijnk, M. Djundeva, A. Ruijsbroek, M. de Mooij, F. Vermeulen, I. van Liempt & R. Staring (Red.), *Met beleid van start: Over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statusouders* (pp. 61-93). SCP.
Driessen, Z., Ebenau, E., Huisman, C., & Verschuren, S. (2021). *Asiel en integratie 2021: Cohortonderzoek asielzoekers en statushouders*. CBS.
Driessen, Z., Hogendoorn, B., & Huisman, C. (2024). De invloed van (on)succesvolle inburgering op de positie op de arbeidsmarkt. In J. M. Dagevos (EUR/SCP), M. Maliepaard (WODC) & M. de Mooij (CBS), *Met beleid vooruit? Wat betekent het opvang-, inburgerings- en spreidingsbeleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van statushouders?* (Cahier 2024-16). WODC/EUR/CBS/RIVM.
Elder, G. H., Jr., 1995. The life course paradigm: Social change and individual development. In P. Moen, G. H. Elder, Jr., & K. Lüscher (Eds.), *Examining lives in context: Perspectives on the ecology of human development* (pp. 101–139). American Psychological Association.
Gabadinho, A., Ritschard, G., Mueller, N. S., & Studer, M., 2011. Analyzing and visualizing state sequences in R with TraMineR. *Journal of Statistical Software*, *40*(4), pp. 1–37.
Lai, H, Due, C, & Ziersch A. (2022) *The relationship between employment and health for people from refugee and asylum-seeking backgrounds: A systematic review of quantitative studies*. SSM Popul Health. doi: 10.1016/j.ssmph.2022.101075.
Van der Zwan, R., & Van Tubergen, F. (2022). Syrische vrouwen in Nederland ervaren barrières op de arbeidsmarkt. *Demos: bulletin over bevolking en samenleving,* 38(10), 1-4.

3 Verborgen Verhalen: Sociale Stratificatie en Mobiliteit tussen Syrische Nederlanders op de lange termijn

Vardan Barsegyan, Mees Geenen & Zenab Tamimy (WODC)

3.1 Inleiding

Migratie is inherent verbonden aan sociale stratificatie, de hiërarchische rangschikking van de maatschappij in strata, en aan mobiliteit, het doorstromen van de ene naar de andere strata (Cederberg, 2017; Panichella et al., 2021; Sorokin, 1927). Vluchtelingen specifiek hebben vaak een kwetsbare startpositie en daarmee een beperkte mate van participatie in het aankomstland (Maliepaard et al., 2017). Toch bestaat ook binnen vluchtelingengroepen aanzienlijke variatie in hun mate van participatie (Hunkler et al., 2022).

Tussen 2014 en medio 2016 hebben 44.000 Syriërs een verblijfsvergunning gekregen in Nederland (Dagevos et al., 2018). De participatie van dit cohort, inmiddels overwegend genaturaliseerde Nederlanders, heeft zich in het afgelopen decennium op uiteenlopende manieren ontwikkeld. Wij conceptualiseren participatie als bestaande uit een economisch-structurele, sociale en culturele dimensie. Wat betreft de economisch-structurele dimensie, is over tijd de arbeidsparticipatie gegroeid, maar inmiddels onder mannen gestabiliseerd (zie hoofdstuk 1; Dagevos & Miltenburg, 2020; Driessen et al., 2024). Een steeds groter deel van de Syrische Nederlanders ervaart de eigen gezondheid als matig of slecht (Kuijpers & Uiters, 2023; Uiters & Wijga, 2020). Het aandeel Syrische Nederlanders met psychische gezondheidsklachten is consistent hoog (zie hoofdstuk; Kuijpers & Uiters, 2023; Kuijpers & Uiters, 2024).

Wat betreft de sociale dimensie had in 2017 de grootste groep Syrische Nederlanders ongeveer wekelijks contact met Nederlanders zonder migratieachtergrond, met Syrische Nederlanders én met andere migrantengroepen (Damen et al., 2022). Tegelijkertijd hadden aanzienlijke groepen voornamelijk contact met Syrische Nederlanders óf juist voornamelijk contact met Nederlanders zonder migratieachtergrond. De contacten met al deze groepen zijn over tijd echter verminderd (zie hoofdstuk 1; Damen & Huijnk, 2020; Nooitgedagt, 2023).

Wat betreft de culturele dimensie zijn er verschillende patronen voor taalvaardigheid en identificatie enerzijds, en thuisgevoel anderzijds. Zo is de Nederlandse taalvaardigheid vooral in de eerste jaren van het verblijf sterk verbeterd, maar in de afgelopen jaren stabiel gebleven (zie hoofdstuk 1; Maliepaard, 2023; Nooitgedagt & Dagevos, 2024b); hetzelfde geldt voor de identificatie als Nederlander (zie hoofdstuk 1; Maliepaard & Noyon, 2020; Nooitgedagt, 2023). In 2019 voelde een grote meerderheid van de Syrische Nederlanders zich thuis in Nederland (Maliepaard & Noyon, 2020), maar Syrische Nederlanders ervaren meer uitsluiting en discriminatie naarmate ze langer in Nederland zijn (zie hoofdstuk 1; Nooitgedagt, 2023; Nooitgedagt & Dagevos, 2024a).

Deze eerdere resultaten zijn echter steeds unidimensioneel besproken. In dit onderzoek kijken we daarentegen naar participatie als multidimensioneel construct, omdat participatiedimensies zich over de tijd en in relatie tot elkaar ontvouwen (zie

hoofdstuk 5; Ager en Strang, 2008). We onderzoeken dus hoe economische, sociale en culturele participatie samen optreden over de tijd, en kijken daarnaast ook naar factoren die participatie kunnen versterken of hinderen, zoals mentale gezondheid. In plaats van losse indicatoren zoeken we naar terugkerende patronen van participatie, zogenoemde 'participatiegroepen'. Zijn er groepen bij wie het op meerdere vlakken tegelijk goed gaat, bij wie het gemend is, of bij wie het op weinig vlakken soepel gaat?

Vervolgens onderzoeken we welke achtergrondkenmerken samenhangen met deze participatiegroepen en hoe mensen in de tijd tussen groepen bewegen (opwaartse of neerwaartse mobiliteit). Het identificeren van groepen op basis van participatie, en de mogelijke voorspellers van lidmaatschap van de groepen, kan beleidsmakers informeren over *wie in welke dimensie* meer gerichte ondersteuning nodig heeft. Naast verschillen door onder meer opleidingsniveau, sekse en leeftijd kunnen verschillen tussen mensen ontstaan door de uitwerking van beleid; denk aan hoe lang iemand in een azc verblijft, hoeveel verhuizingen iemand doormaakt, of hoe snel iemand inburgert (Dagevos et al., 2024). Deze verschillen door beleid kunnen ook invloed uitoefenen op participatie. Bovendien hoeven verschillen in participatie niet noodzakelijkerwijs op hetzelfde moment in de postmigratieperiode te ontstaan: iemand die in het begin vooral economisch goed meekomt kan later ook cultureel of sociaal inbedding beter meekomen, en vice versa. Identificeren *wanneer* verschillen ontstaan kan beleidsmakers informeren over het juiste moment van additionele interventies.

Het ontstaan van verschillende participatiegroepen in de populatie van Syrische Nederlanders noemen wij in dit hoofdstuk 'postmigratie sociale stratificatie'. De beweging tussen de groepen, bijvoorbeeld van een minder participerende groep naar een meer participerende groep, noemen we 'postmigratie sociale mobiliteit'. In dit hoofdstuk onderzoeken wij in hoeverre postmigratie sociale stratificatie en mobiliteit optreden op basis van drie dimensies: een economisch-structurele dimensie (arbeidsmarktparticipatie, gezondheid, enz.), een sociale dimensie (frequentie van sociale contacten met Syriërs dan wel Nederlanders) en een culturele dimensie (thuisgevoel in Nederland, identificatie met Nederland en taal) (Ager & Strang, 2008; Favell, 2019; Kalter, 2022; Klarenbeek, 2021; Penninx & Garcés-Mascareñas, 2016).

We onderzoeken wie het voor de wind gaat en in welke dimensie. Dit doen we door te kijken in hoeverre individuele kenmerken (geslacht, leeftijd, opleidingsniveau) en beleidsgerelateerde kenmerken (verblijfsduur in opvanglocaties, aantal verhuizingen tussen opvanglocaties en inburgeringsstatus) het lidmaatschap van participatiegroepen en de sociale mobiliteit (transities tussen groepen over tijd) voorspellen. Hiermee brengen we in kaart welke groepen Syrische Nederlanders relatief meer of minder participeren en hoe dat over tijd verandert. Daarmee gaat deze benadering verder dan eerder onderzoek: we kijken niet alleen naar afzonderlijke dimensies, maar bieden een overkoepelend, multidimensionaal en langetermijnperspectief op de betrokkenheid en participatie van Syrische Nederlanders.

3.2 Theorie

3.2.1 Multidimensionale Participatie – een Conceptualisatie

Het proces dat gelijke participatie voor mensen met een migratieachtergrond mogelijk maakt, wordt vaak aangeduid als 'integratie' (Kalter, 2022). Deze term is echter sterk

bekritiseerd omdat deze geïnterpreteerd werd als eenzijdige verantwoordelijkheid van de migrant, en dit verheft de gevestigde bevolking tot normatief ideaal (Saharso, 2019; Schinkel, 2018). Als reactie op deze kritiek zijn meer genuanceerde conceptualisaties van integratie ontwikkeld. Hierin is integratie niet alleen toepasbaar op migranten, maar juist op de samenhang van een samenleving als geheel (Favell, 2019); integratie is wederkerig en behoort ook tot de verantwoordelijkheid van de ontvangende samenleving (Klarenbeek, 2021). Desondanks blijft de term integratie diffuus en omstreden. Hierom hanteren wij de term 'participatie'. Wij zien participatie als relationeel en contextueel, waarin zowel kenmerken van migranten als institutionele en maatschappelijke contexten bepalend zijn. De participatie van Syrische Nederlanders in alle dimensies is het gevolg van wederkerige in-/exclusie vanuit de algemene bevolking, bijvoorbeeld via beleid.

Waar participatie vaak alleen als sociaal-economisch wordt gezien, is onze conceptualisatie van participatie multidimensionaal. Wij onderscheiden tussen economisch-structurele, sociale, en culturele dimensies van participatie (Kalter, 2022; Penninx & Garcés-Mascareñas, 2016). Dit volgt eerder onderzoek en eerdere conceptualisaties van participatie, waaronder de *Indicators of Integration* (Ager & Strang, 2008), de *Immigration Policy Lab Integration Index* (IPL; Harder et al., 2018) en onderzoek naar Syrische Nederlanders, inclusief gesprekken met Syrisch-Nederlandse ervaringsdeskundigen (bijv. Dagevos et al., 2024; Huijnk et al., 2021).

Op basis van eerder onderzoek en conceptualisaties identificeren we de economisch-structurele dimensie als omvattend: arbeidsparticipatie, financiële tevredenheid, algemene gezondheid en psychische gezondheid. De sociale dimensie gaat over sociale contacten met Nederlanders zonder migratieachtergrond, Syrische Nederlanders, en andere migrantengroepen. De culturele dimensie conceptualiseren we als thuisgevoel in, en identificatie met, Nederland, en Nederlandse taalvaardigheid (spreken, lezen en schrijven). Voor de consistentie gebruiken we in dit hoofdstuk de term 'culturele participatie', maar dit kan ook gezien worden als 'betrokkenheid' in plaats van participatie. Tot slot zien wij algemene en psychische gezondheid als voorwaarden voor participatie, en is het belangrijk om op te merken dat taalvaardigheid ook een facilitator, of voorwaarde, is voor participatie in alle dimensies. Daarom wordt taalvaardigheid in andere studies ook vaak tot de structurele of sociale dimensie gerekend.

3.2.2 Stratificatie: welke participatiegroepen verwachten wij?

Omdat de mate van participatie van Syrische Nederlanders in de dimensies kan verschillen, blijft de vraag staan hoe deze dimensies samen voorkomen: welke participatiegroepen kunnen we verwachten? Volgens *Segmented Assimilation Theory* ontwikkelt de participatie van verschillende groepen migranten zich verschillend over tijd (SAT; Portes & Rumbaut, 2001; Portes & Zhou, 1993). De term assimilatie is vatbaar voor dezelfde kritiek als de term integratie en bovendien behandelt deze theorie herkomstgroepen als homogeen geheel. Wat de SAT desondanks te bieden heeft aan onderzoek is de expliciete nadruk op het samengaan van uitkomsten in meerdere dimensies over tijd. De SAT is ontwikkeld om intergenerationele assimilatie te duiden: waar eerdere theorieën aannamen dat (de nakomelingen van) migranten na verloop van tijd onvermijdelijk assimileren in één dominante sociale klasse, benadrukt de SAT juist dat assimilatie in verschillende lagen van de samenleving mogelijk is (Portes & Zhou, 2025): er is dus sprake van stratificatie in verschillende participatiegroepen.

Daarin maakt de SAT onderscheid tussen drie participatiegroepen: opwaartse assimilatie, neerwaartse assimilatie en selectieve assimilatie (Portes & Rumbaut, 2001; Portes & Zhou, 1993). De 'opwaartse assimilatie'-groep wordt gekenmerkt door assimilatie richting de dominante middenklasse: hoge economisch-structurele en culturele participatie, en voornamelijk contact met groepen zonder migratieachtergrond. Als gevolg van discriminatie en uitsluiting, onderscheidt de SAT ook een 'neerwaartse assimilatie'-groep, die assimileert richting gemarginaliseerde groepen. Deze wordt gekenmerkt door lage economisch-structurele en culturele participatie, en contact met groepen met een migratieachtergrond. Als reactie op uitsluiting, vormen sommigen een 'selectieve assimilatie'-groep: zij participeren veel in de economisch-structurele dimensie maar minder in de culturele dimensie, en behouden voornamelijk contact met de eigen groep (Portes & Zhou, 2025). Waar de SAT opwaartse assimilatie verbindt aan contact met de 'witte middenklasse' en neerwaartse assimilatie aan contact met een 'etnische minderheidsklasse', benadrukken wij dat alle vormen van contact participatie kunnen faciliteren.

Op basis van de SAT verwachten wij dat er op verschillende momenten een aantal stratificatiegroepen te onderscheiden zijn binnen de groep Syrische Nederlanders: één groep met hoge participatie in alle dimensies; één groep met lage participatie in alle dimensies; en een of enkele groepen met hoge participatie in één dimensie en lage participatie in andere dimensies (analoog aan selectieve assimilatie). Waar selectieve assimilatie door de SAT als bewuste reactie op discriminatie wordt gezien, gaat dit mogelijk niet op voor elke groep met hoge participatie in één dimensie. Zo is een hypothetische groep met veel sociaal contact, maar geen gedeelde identiteit of thuisgevoel en lage arbeidsparticipatie waarschijnlijk meer een gevolg van dan een reactie op discriminatie. De verwachte participatiegroepen belichamen de sociale stratificatie binnen de groep Syrische Nederlanders en zijn daarmee relatief: een lid van de groep met lage participatie, participeert relatief minder dan andere Syrische Nederlanders, maar niet per definitie weinig.

Wij verwachten dat Syrische Nederlanders over tijd transities maken van de ene naar de andere groep. Hierbij is 'opwaartse sociale mobiliteit' een transitie naar een groep met relatief meer participatie; 'neerwaartse sociale mobiliteit' is een transitie naar een groep met relatief minder participatie. Transities tussen groepen met een vergelijkbare mate van participatie, alhoewel in andere dimensies, beschouwen we als 'horizontale mobiliteit'. Wanneer geen transities optreden (als een persoon in dezelfde groep blijft), is sprake van 'sociale immobiliteit'. Sociale immobiliteit is niet per se slecht. Zo kan een individu uit de groep met hoge participatie in alle dimensies geen opwaartse mobiliteit ervaren; diegene participeert immers al relatief veel. De startpositie in stratificatiegroepen is van belang voor de interpretatie van sociale mobiliteit. Tabel 3.1 toont een overzicht van de verhouding tussen stratificatie en verschillende vormen van mobiliteit.

Tabel 3.1 Interpretatie van mobiliteit tussen groepen

Van oorspronkelijke groep	Naar bestemmingsgroep		
	De minst participerende groep	Deels participerende groepen	De meest participerende groep
De minst participerende groep	Immobiliteit	Opwaartse mobiliteit	Opwaartse mobiliteit
Deels participerende groepen	Neerwaartse mobiliteit	Immobiliteit / Horizontale mobiliteit[a]	Opwaartse mobiliteit
De meest participerende groep	Neerwaartse mobiliteit	Neerwaartse mobiliteit	Immobiliteit

a We spreken van horizontale mobiliteit wanneer er sprake is van een transitie van een groep met hoge participatie in één dimensie naar een andere groep met hoge participatie in één dimensie.

3.2.3 Voorspellers van stratificatie en mobiliteit

Multidimensionale participatie en sociale mobiliteit zijn afhankelijk van individuele, contextuele én beleidskenmerken (Kalleberg & Mouw, 2018; Penninx & Garcés-Mascareñas, 2016; Portes & Rumbaut, 2001; Portes & Zhou, 1993). De rol van context wordt verder onderzocht in hoofdstuk 4 van dit rapport; dit hoofdstuk is gericht op individuele en beleidskenmerken. Eerder onderzoek heeft aangetoond dat de individuele kenmerken geslacht, leeftijd, en opleidingsniveau, en de beleidskenmerken verblijfsduur in azc's, het aantal verhuizingen tussen opvanglocaties, en de inburgeringsstatus van belang zijn voor de participatie van Syrische Nederlanders (Dagevos et al., 2024; Huijnk et al., 2021). Hieronder formuleren wij enkele algemene verwachtingen voor hoe deze kenmerken samenhangen met postmigratiestratificatie en mobiliteit.

Geslacht, leeftijd en opleiding
Op basis van eerder onderzoek naar genderverschillen onder Syrische Nederlanders verwachten wij dat Syrisch-Nederlandse vrouwen vergeleken met Syrisch-Nederlandse mannen ondervertegenwoordigd zijn in economisch-structurele en sociale participatiegroepen (Dagevos et al., 2018; Dagevos et al., 2024; Huijnk et al., 2021; Maliepaard et al., 2023; Miltenburg et al., 2019). Genderverschillen in de sociale dimensie vlak na migratie zijn veelal vergelijkbaar met genderverschillen jaren na migratie: dit wijst dus niet op genderverschillen in sociale mobiliteit. Het verschil in arbeidsparticipatie tussen Syrisch-Nederlandse mannen en vrouwen is daarentegen over tijd gegroeid (zie ook hoofdstuk 1), en in recentere jaren juist weer iets afgenomen. Syrisch-Nederlandse vrouwen ervaren hogere barrières tot de arbeidsmarkt, onder andere door discriminatie of zorgtaken binnen het gezin (de Gruijter & Razenberg, 2019; van der Zwan & van Tubergen, 2022).

Ook verwachten wij dat Syrisch-Nederlandse ouderen ten opzichte van Syrisch-Nederlandse jongeren ondervertegenwoordigd zijn in economisch-structurele en sociale participatiegroepen. De lagere participatie van oudere vluchtelingen is al kort na aankomst in Nederland zichtbaar. De ongelijkheid in arbeidsparticipatie, Nederlandse taalvaardigheid en algemene gezondheid neemt in de loop van de tijd toe (Dagevos et al., 2018; Dagevos et al., 2024; Huijnk et al., 2021; Maliepaard et al., 2023; Miltenburg et al., 2019). Daarnaast blijkt uit voorgaand onderzoek dat

opwaartse mobiliteit voornamelijk plaatsvindt in vroegere levensfasen (Kalleberg & Mouw, 2018; Maliepaard et al., 2017).

Tot slot verwachten wij dat hoger opgeleide Syrische Nederlanders ten opzichte van lager opgeleide Syrische Nederlanders oververtegenwoordigd zijn in economisch-structurele participatiegroepen, maar ondervertegenwoordigd in culturele participatiegroepen (Dagevos et al., 2018; Dagevos et al., 2024; Huijnk et al., 2021; Maliepaard et al., 2023; Miltenburg et al., 2019). Enerzijds worden juist hoger opgeleiden geraakt door de integratieparadox, met als mogelijk gevolg dat zij zich ten naar verloop van tijd minder thuis voelen dan andere Syrische Nederlanders. Anderzijds is een hogere opleiding dé toegangspoort naar opwaartse mobiliteit, vooral in de economisch-structurele dimensie (Barone & Schizzerotto, 2011; Kalleberg & Mouw, 2018; Maliepaard et al., 2017).

Verblijfsduur in azc, verhuizingen tussen opvanglocaties en inburgeringsstatus

Eerder onderzoek heeft laten zien dat Syrische Nederlanders die langer in azc's verbleven of vaker tussen COA locaties verhuisd zijn, minder vaak werken. Syrische Nederlanders die succesvol ingeburgerd zijn werken daarentegen vaker en voelen zich meer thuis (Barsegyan & Negash, 2024; Dagevos et al., 2024). Op basis hiervan verwachten wij dat Syrische Nederlanders die relatief langer in azc's verbleven ondervertegenwoordigd zijn in economische participatiegroepen. Hetzelfde verwachten wij voor Syrische Nederlanders die vaker verhuisd zijn. Tot slot verwachten wij dat Syrische Nederlanders die succesvol ingeburgerd zijn oververtegenwoordigd zijn in economisch-structurele en culturele participatiegroepen (Dagevos et al., 2024).

Eerder onderzoek heeft aangetoond dat het effect van alle beleidsfactoren, inclusief het aantal verhuizingen en inburgeringsstatus, uitdooft naarmate de tijd vordert (Barsegyan & Negash, 2024; Dagevos et al., 2024). Wij verwachten dan ook dat beleidsfactoren voornamelijk van belang zijn voor de stratificatie in participatiegroepen in de eerste jaren na aankomst in Nederland, en in mindere mate voor de sociale mobiliteit tussen deze groepen. Voor hoe beleidsfactoren samenhangen met mobiliteit formuleren wij dan ook geen specifieke verwachtingen.

3.3 Data en methode

3.3.1 Steekproef

Box 3.1 Steekproef

We maken gebruik van de Nieuwe Statushouders in Nederland (NSN) survey. De doelgroep voor de survey bestaat uit alle Syriërs die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een verblijfsvergunning asiel hebben gekregen en die in 2017 minimaal 15 jaar oud waren. Van deze doelgroep is door het CBS in 2017 een geclusterde aselecte steekproef getrokken van 4.000 personen. In wave 1 in 2017 hebben hiervan 3.209 personen meegedaan aan de survey (respons van 80%). Van deze personen hebben er 2.544 deelgenomen aan wave 2 in 2019 (respons van 79% ten opzichte van wave 1), vervolgens deden 1.920 personen mee in wave 3 in 2022 (respons van 75% ten opzichte van wave 2), en ten slotte deden 1.457 personen mee in wave 4 in 2024 (respons van 76% ten opzichte van wave 3). Hiermee komt het aantal observaties over alle vier de waves uit op 9.130. In alle waves kregen personen eerst de mogelijkheid om de survey online in te vullen (CAWI). Indien zij de survey niet online invulden, werden ze op hun woonadres bezocht door een interviewer die de survey in persoon afnam (CAPI). Hoewel er sprake kan zijn van selectieve uitval tussen waves, blijkt de selectiviteit in uitval over het algemeen klein (Barsegyan & Tamimy, 2026; Negash & Van Dijke, 2023). In vergelijking met andere surveys, is de respons en retentie juist bijzonder hoog.

3.3.2 Variabelen

Om participatie te operationaliseren nemen we data van verschillende binaire indicatoren mee voor elke dimensie:

- de economische-structurele dimensie:
  - arbeid (het al dan niet hebben van een baan)
  - tevredenheid met financiële situatie ((zeer) tevreden versus de rest)
  - algemene gezondheid ((zeer) goed versus de rest)
  - psychische gezondheid (gezond/ongezond)
- de sociale dimensie:
  - drie afzonderlijke frequentie van sociaal contact indicatoren: met Syriërs, met Nederlanders, en met andere migrantengroepen (wekelijks of vaker versus minder dan wekelijks)
- de culturele dimensie:
  - thuisgevoel in Nederland (ja versus soms en nee)
  - identificatie met Nederland ((heel) sterk versus de rest)
  - drie afzonderlijke taal indicatoren: hoe vaak moeite met het spreken, lezen, en schrijven van Nederlands (nooit moeite versus de rest).

Als voorspellende variabelen nemen we mee: geslacht, leeftijd, premigratie-opleidingsniveau (maximaal basisonderwijs, lager middelbaar onderwijs, hoger middelbaar en beroepsonderwijs, hoger onderwijs), verblijfsduur in azc (in maanden), aantal verhuizingen tussen opvanglocaties, en inburgeringsstatus (ontheffing, nog bezig, ingeburgerd). Tabel 3.2 toont de beschrijvende statistieken. Tabel 1.1 in supplementair materiaal 1 beschrijft de gegevensverwerking en de hercodering van de variabelen. De correlatietabellen zijn gerapporteerd in supplementair materiaal 2, tabel 2.1 t/m 2.4.

Tabel 3.2 Beschrijvende statistieken per wave

	2017	2019	2022	2024
Variabelen	3.143	2.488	1.866	1.412
Heeft nu een betaald werk	338 (11%)	794 (32%)	942 (50%)	722 (51%)
Financiële tevredenheid	1.205 (38%)	951 (38%)	498 (27%)	507 (36%)
Algemene gezondheid	2.269 (72%)	1.701 (68%)	1.075 (58%)	725 (51%)
Psychische gezondheid	2.068 (66%)	1.719 (69%)	1.158 (62%)	868 (61%)
Contacten met Syriërs	1.897 (69%)	1.395 (64%)	924 (57%)	737 (52%)
Contacten met Nederlanders	2.052 (74%)	1.585 (69%)	910 (57%)	735 (52%)
Contacten met andere groepen	670 (25%)	524 (25%)	444 (29%)	291 (21%)
Nooit moeite met spreken NL	243 (7,7%)	401 (16%)	335 (18%)	196 (15%)
Nooit moeite met lezen NL	260 (8,3%)	405 (16%)	346 (19%)	271 (19%)
Nooit moeite met schrijven NL	660 (21%)	662 (27%)	407 (22%)	292 (21%)
Thuisgevoel in NL	2.451 (79%)	1.975 (80%)	1.353 (73%)	967 (70%)
Identificatie met NL	925 (33%)	970 (43%)	814 (47%)	682 (51%)
Vrouw	1.011 (32%)	833 (33%)	671 (36%)	537 (38%)
Leeftijd	32 (25, 41)	34 (26, 43)	39 (31, 48)	41 (34, 51)
Onderwijsniveau				
1 – Maximaal basisonderwijs	654 (21%)	498 (20%)	353 (19%)	256 (18%)
2 - Lager middelbaar onderwijs	606 (19%)	484 (19%)	346 (19%)	244 (17%)
3 - Hoger middelbaar en beroepsonderwijs	945 (30%)	743 (30%)	562 (30%)	425 (30%)
4 - Hoger onderwijs	938 (30%)	763 (31%)	605 (32%)	487 (34%)
Verblijfsduur in opvangcentra (COA)	8,0 (5,0, 11,0)	8,0 (5,0, 11,0)	8,0 (4,0, 11,0)	8,0 (4,0, 11,0)
Aantal verhuizingen	20,00 (00,0, 3.0)	2.0 (0,0, 3,0)	2,0 (0,0, 3,0)	2,0 (0,0, 3,0)
Inburgering status				
0 – ontheffing	-	198 (8,0%)	Samen 605 (32,5%)	Samen 457 (32,4%)
1 - bezig	-	1.486 (60%)		
2 – ingeburgerd	-	804 (32%)	1.261 (68%)	955 (68%)

Noot: de meeste cellen rapporteren het aantal observaties en het percentage binnen de waves tussen haakjes. Voor de continue variabelen, zoals leeftijd, wordt de mediane gerapporteerd samen met Q1 en Q3 waarden tussen haakjes. Sommige statistieken worden alleen voor gemengde cellen gerapporteerd vanwege exportregels van het CBS.

3.3.3 Modellen en Analyse

We volgen een driestappenprocedure in de analyses:

1 Het identificeren van het aantal latente participatiegroepen door het fitten van Latente Klasse Analyse (LKA, zie box 3.2) modellen op iedere wave afzonderlijk.
2 Het inhoudelijk interpreteren van de latente participatiegroepen per wave. Het onderzoeken of de latente participatiegroepen per wave vergelijkbaar zijn.
3 Het toepassen van multinomiale logistische regressie modellen om de rol van de voorspellers te duiden in de kans op lidmaatschap van bepaalde participatiegroepen en transities tussen latente participatiegroepen tussen waves (zie box 3.2).

Box 3.2 Latente klasse en latente transitie analyse

We gebruiken Latente Klasse Analyse (LKA) en Latente Transitie Analyse (LTA) om de data te analyseren (Collins & Lanza, 2010; Lund & Ritz, 2025; Newsom, 2023; Nylund-Gibson et al., 2023). LKA is een statistische methode die gebruikt wordt om respondenten op te delen in subgroepen (ook wel latente klassen), gebaseerd op individuele verschillen. De latente klassen worden geïdentificeerd door respondenten zo te groeperen dat de individuele verschillen binnen een klasse kleiner zijn dan de individuele verschillen tussen klassen. De identificatie gebeurt op basis van de antwoorden van de respondenten op alle items van de participatiedimensies. Dat wil zeggen dat individuen die qua antwoordpatronen sterk op elkaar lijken in dezelfde klasse worden geplaatst, omdat ze allemaal in vergelijkbare mate hoog of laag scoren op dezelfde dimensies. Deze methode kan daarmee dus gezien worden als een analyse waarin de respondenten centraal staan, en niet de afzonderlijke dimensies. Voor het longitudinale aspect gebruiken we de aan dit model gerelateerde Latente Transitie Analyse (Lund & Ritz, 2025), zie de bijlage 3, paragraaf 3.3 voor meer details). Een belangrijk onderdeel van LKA en LTA is het bepalen van het optimale aantal klassen. Het doel is om een model te kiezen dat voldoende onderscheid maakt tussen groepen, zonder onnodig veel klassen te creëren. Dit doen we door meerdere modellen met elkaar te vergelijken. Bijlage 2 beschrijft het proces van model selectie en latente klasse enumeratie.

3.4 Resultaten

3.4.1 Groepen inhoudelijk

Om de participatiegroepen inhoudelijk te interpreteren, hebben we de verdeling van indicatoren per groep per wave (conditionele kansen) onderzocht. Voor wave 2 zijn deze gerapporteerd in tabel 3.3; voor 3 en 4 zijn deze inhoudelijk vergelijkbaar met wavage 3.3). De groepen in wave 1 zijn niet direct vergelijkbaar met die in waves 2–4 (zie bijlage 3, paragraaf 3.3). Voor elke wave controleren we per indicator of het aandeel onder of gelijk aan/boven het gemiddelde van die wave ligt.

Vanaf wave 2 tot wave 4 ontstaan vijf inhoudelijk vergelijkbare groepen. Allereerst een groep met lage scores op de meeste dimensies (*de beperkte participatiegroep*) en een groep met hoge scores op de meeste dimensies (de *meervoudige participatiegroep*). De drie overige groepen kenmerken zich door hoge participatie op sommige dimensies en lagere participatie op andere. Groep 2 scoort het hoogst op thuisgevoel in Nederland en identificatie met Nederland (de culturele dimensie), maar laag op vrijwel alle overige dimensies; we noemen deze de **culturele participatiegroep**.

Tegelijkertijd liggen de Nederlandse taalvaardigheden in deze groep onder het wavegemiddelde en beduidend lager dan in de gunstige groep 5. Deze bevinding staat op gespannen voet met de theoretische verwachting dat taalvaardigheid een integraal onderdeel vormt van de culturele dimensie van participatie. Groep 3 scoort hoog op sociale contacten met Syriërs, Nederlanders en andere migrantengroepen; we duiden deze aan als *de* **sociale participatiegroep**. Groep 4 scoort hoog op de economisch-structurele dimensie[4]. We noemen deze groep daarom de **economische participatiegroep**. Het valt op dat de taalvaardigheden in deze groep relatief laag zijn.

Tabel 3.3 De kans op 'positieve' uitkomst per bivariaat indicator naar participatiegroep in wave 2 (conditionele kansen)

Klassen	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Groep 4	Groep 5
	Beperkte participatie groep	Culturele participatie groep	Sociale participatie groep	Economische participatie groep	Meervoudige participatie groep
Heeft u nu betaald werk?	0,21	0,09	0,38	0,39	0,48
Financiële tevredenheid	0,15	0,39	0,39	0,51	0,40
Algemene gezondheid	0,47	0,06	0,74	1,00	0,88
Psychische gezondheid	0,21	0,66	0,69	0,91	0,83
Nooit moeite met spreken NL	0,07	0,00	0,11	0,06	0,66
Nooit moeite met lezen NL	0,07	0,02	0,05	0,04	0,77
Nooit moeite met schrijven NL	0,18	0,12	0,14	0,15	0,86
Contacten met Syriërs	0,57	0,50	0,95	0,58	0,62
Contacten met Nederlanders	0,44	0,60	0,96	0,66	0,79
Contacten met andere groepen	0,11	0,16	0,66	0,11	0,27
Thuisgevoel in NL	0,37	0,98	0,77	0,95	0,83
Identificatie met NL	0,14	0,56	0,37	0,53	0,50
N	**414**	**413**	**433**	**844**	**384**

Noot: Lichtgroene cellen markeren per indicator en per wave het percentage lager dan de gemiddelde per wave; donkergroene cellen markeren het percentage gelijk aan of hoger dan gemiddelde per wave.

3.4.2 De predictoren van groepslidmaatschap

Voor elke wave analyseerden we, op basis van de predictoren, de kans op groepslidmaatschap (zie figuur 3.1). In wave 2 kwam 'beperkte participatie' vaker voor onder vrouwen (ten opzichte van mannen), ouderen (ten opzichte van jongeren) en hoogopgeleiden (ten opzichte van laagopgeleiden). Beleidsgerelateerde variabelen hingen slechts beperkt samen met de beperkte participatiegroep. In lijn met deze bevinding kwam 'meervoudige participatie' minder vaak voor onder vrouwen en ouderen; hetzelfde gold voor personen die langer in opvanglocaties verbleven en vaker tussen opvanglocaties verhuisden. Syrische Nederlanders die ingeburgerd waren of nog inburgerden participeerden op de meeste dimensies vaker dan personen met een

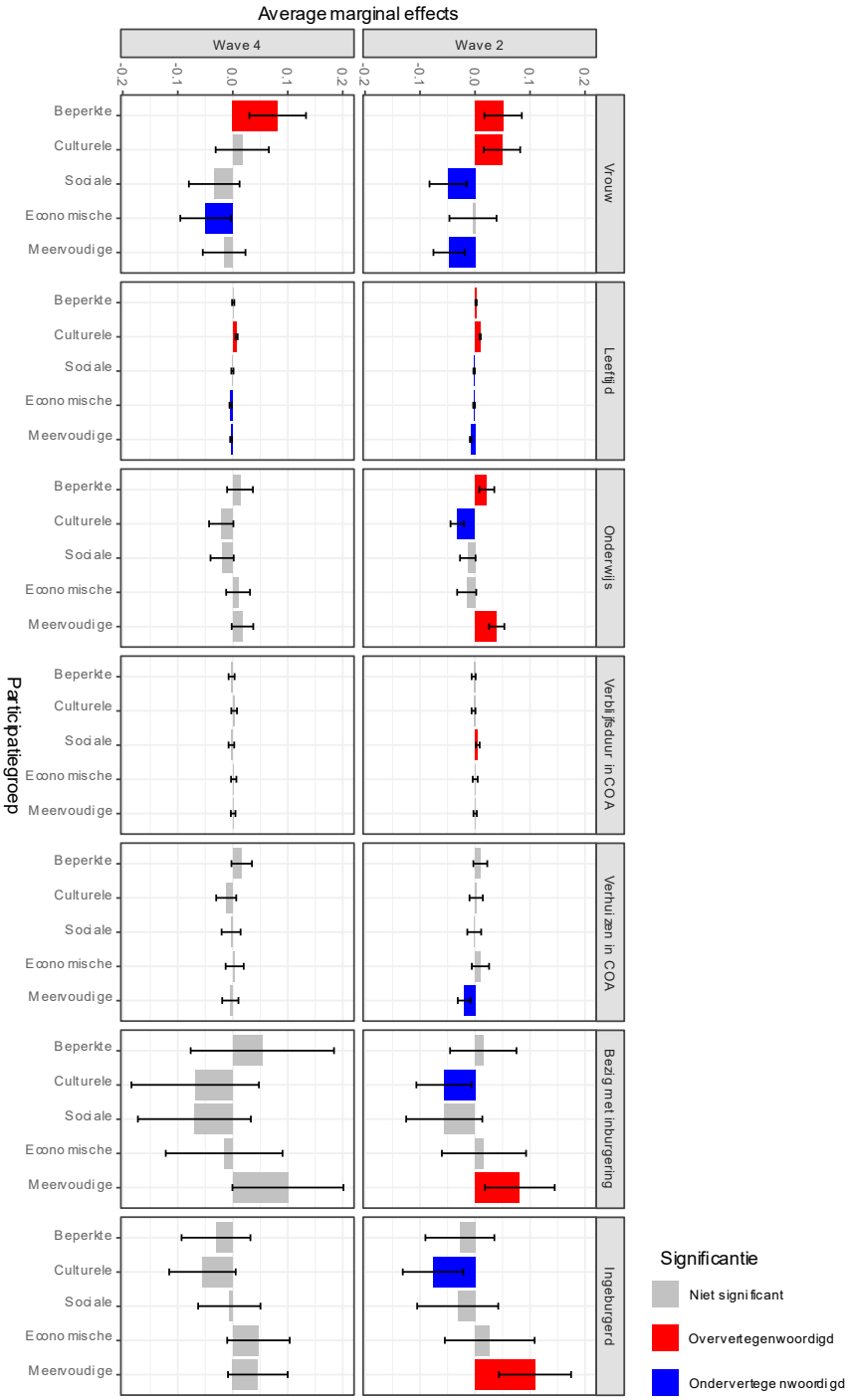
[4] Voor de eenvoud, gebruiken we in het restant van de resultatensectie de term 'economisch' in plaats van 'economisch-structureel'

ontheffing van inburgering. Hoogopgeleiden participeerden minder vaak binnen de culturele dimensie. Dit patroon is in lijn met de integratieparadox.

Voor wave 4 (2024) zagen we dat alleen geslacht en leeftijd overbleven als belangrijke voorspellers van klassenlidmaatschap. Vrouwen participeerden minder vaak op de meeste dimensies; dit was met name zichtbaar binnen de economische dimensie, waar zij aanzienlijk minder vaak participeerden. Oudere Syrische Nederlanders participeerden minder vaak binnen de economische dimensie, evenals op de meeste andere dimensies. Tegelijkertijd participeerden zij iets vaker binnen de culturele dimensie dan jongere Syrische Nederlanders. De rol van beleidsgerelateerde factoren nam in de loop van de tijd af en doofde rond tien jaar na aankomst in Nederland uit, zelfs het aanvankelijk sterke effect van inburgering.

Vanwege de veelheid aan resultaten richtten we ons bij de interpretatie vooral op de kans op lidmaatschap van de beperkte-participatiegroep en de meervoudige-participatiegroep. De exacte coëfficiënten en aanvullende resultaten zijn opgenomen in tabel 3.1, supplementair materiaal 3.

Figuur 3.1 De predictoren van groepslidmaatschap

Noot: de figuur toont de resultaten van de multinomiale logistische regressiemodellen met hoofdeffecten (model 1 en model 3 in tabel 3.1 in supplementair materiaal 3). De gemiddelde marginale effecten (average marginal effects) zijn weergegeven. Statistisch niet-significante coëfficiënten zijn in grijs weergegeven; statistisch significante coëfficiënten zijn in kleur weergegeven. Rode coëfficiënten duiden op een hogere kans op groepslidmaatschap en blauwe coëfficiënten op een lagere kans, per predictor en per wave.

3.4.3 Transitiekansen

Om de transities tussen participatiegroepen te interpreteren hanteren we de conceptualisatie in tabel 3.1 in de theorie sectie. Het is belangrijk om op te merken dat opwaartse sociale mobiliteit weliswaar wenselijk is, maar dat sociale immobiliteit niet per definitie onwenselijk is. Het is wenselijk dat iemand die in wave 2 al veel participeert, in wave 4 even vaak blijft participeren.

In deze sectie analyseren we de algemene trends in transities tussen participatiegroepen zonder voorspellers (onvoorwaardelijke transitiekansen). Omdat de participatiegroepen in wave 1 niet direct vergelijkbaar zijn met die in waves 2–4, analyseren we de transities tussen wave 2 en wave 4 (tabel 3.4), en tonen we de transities tussen waves 2, 3 en 4 (figuur 3.2).

Ten eerste was de groepsstabiliteit hoog: voor elke groep in wave 2 bleef het grootste aandeel in wave 4 in dezelfde groep. De meervoudige-participatiegroep was het meest stabiel: 56% van de personen die in wave 2 op de meeste dimensies vaak participeerden, deden dat in wave 4 opnieuw. Ook de beperkte-participatiegroep vertoonde substantiële stabiliteit. Dit patroon suggereert dat een goede start samenhangt met aanhoudend hoge participatie, terwijl een zwakke start samenhangt met langdurig lagere participatie onder Syrische Nederlanders.

Ten tweede zagen we duidelijke patronen van opwaartse sociale mobiliteit. De meest voorkomende opwaartse transitie betrof individuen die aanvankelijk slechts beperkt participeerden, en later cultureel participeerden (20%), gevolgd door economische participatie (16%) en meervoudige participatie (12%). Individuen die vooral sociaal participeerden, hadden de hoogste kans om later meervoudig te participeren (16%). Dit onderstreepte het belang van sociale contacten en netwerken.

Ook zagen we duidelijke trends in neerwaartse sociale mobiliteit. Individuen die aanvankelijk vooral binnen de culturele dimensie participeerden, hadden de grootste kans om later op alle dimensies beperkt te participeren (30%). Daarnaast participeerde een deel van de personen die aanvankelijk op alle dimensies vaak participeerden, later nog slechts binnen de economische dimensie (15%).

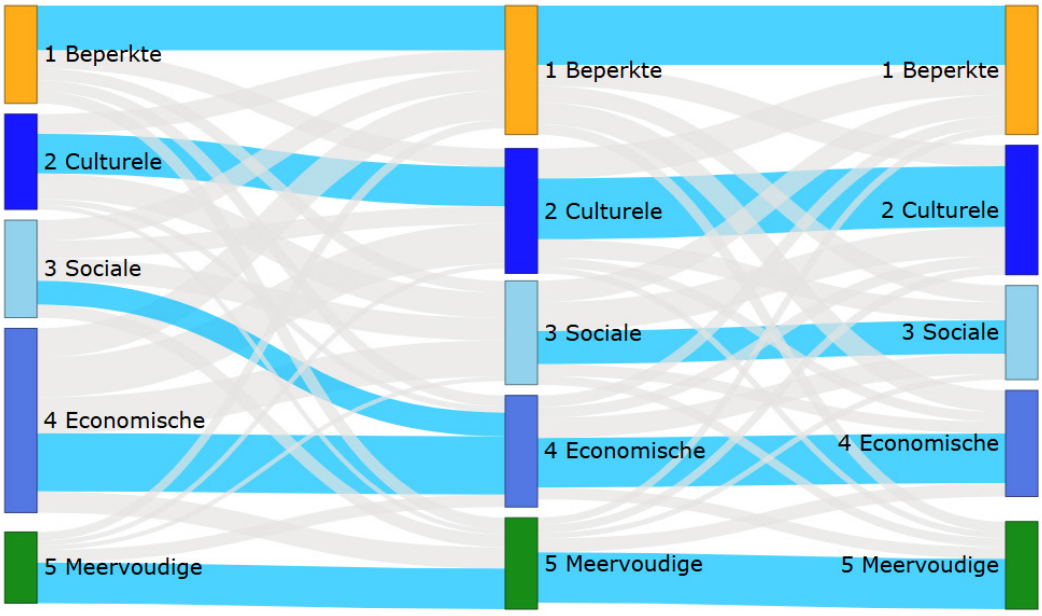
In tabel 4.1 en 4.2 in supplementair materiaal 4 staan de transitiekansen van wave 1 naar wave 4 en tussen opeenvolgende waves. Bijlage 3.4.1 en figuur B3.1 tonen aan dat deze transities niet het gevolg waren van paneluitval.

Tabel 3.4 Transitie kansen tussen participatiegroepen van wave 2 naar wave 4

Oorspronkelijke groep in wave 2	Bestemmingsgroep in wave 4				
	Beperkte participatie groep	Culturele participatie groep	Sociale participatie groep	Economische participatie groep	Meervoudige participatie groep
Beperkte participatie groep	0,43	0,20	0,10	0,16	0,12
Culturele participatie groep	0,30	0,42	0,19	0,05	0,04
Sociale participatie groep	0,17	0,15	0,28	0,24	0,16
Economische participatie groep	0,18	0,25	0,17	0,29	0,11
Meervoudige participatie groep	0,09	0,09	0,09	0,15	0,56

Noot: Donkergroene cellen duiden op opwaartse sociale mobiliteit; lichtgroene cellen op neerwaartse sociale mobiliteit. Aandeel oorspronkelijke klasse: beperkte participatiegroep – 17%, culturele participatiegroep – 17%, sociale participatiegroep – 17%, economische participatiegroep – 34%, meervoudige participatiegroep – 15%.

Figuur 3.2 Transitiekansen tussen opeenvolgende waves 2, 3 en 4

Noot: de meest waarschijnlijke transitiekansen zijn in lichtblauw gemarkeerd. Transities met minder dan tien waarnemingen zijn niet weergegeven. De participatiegroepen in wave 1 zijn niet opgenomen in de figuur.

3.4.4 *Voorspellers van de transitiekansen*

Om langetermijntrends in sociale mobiliteit te verkennen, presenteren we hier de resultaten voor transities tussen wave 2 en wave 4. Figuur 3.3 geeft de *average marginal effects* weer.

Individuele en premigratie kenmerken

Geslacht
Figuur 3.3 toont dat vrouwen een lagere kans op opwaartse sociale mobiliteit hebben dan mannen, vooral binnen de economische dimensie. Vrouwen die in wave 2 op de meeste dimensies weinig participeerden, hadden in wave 4 een 13 procentpunt lagere kans om in de economische dimensie te participeren dan mannen. Bovendien hadden vrouwen die in wave 2 vooral binnen de economische dimensie participeerden, een 7 procentpunten lagere kans om in wave 4 meervoudig te participeren.

We zagen ook neerwaartse mobiliteit onder vrouwen. Vrouwen die in wave 2 op de meeste dimensies participeerden, hadden een 17 procentpunten grotere kans dan mannen om in wave 4 vooral binnen de culturele dimensie te participeren. Tegelijkertijd participeerden vrouwen 10 procentpunten minder vaak binnen de sociale dimensie dan mannen, als zij in wave 2 op de meeste dimensies participeerden. Samengevat hadden vrouwen vooral een lagere kans op opwaartse mobiliteit binnen de economische dimensie; bovendien hadden vrouwen die wél binnen de economische dimensie participeerden eveneens een lagere kans op opwaartse mobiliteit, dat wil zeggen om in meerdere dimensies te participeren.

Opleidingsniveau
Figuur 3.3 toont dat opleiding vooral groepsstabiliteit bevorderd. Van de Syrische Nederlanders die in wave 2 meervoudig participeerden, hadden degenen met een hoger opleidingsniveau een 12 procentpunt hogere kans om in wave 4 eveneens vaak in meerdere dimensies te participeren, vergeleken met Syrische Nederlanders met een lager opleidingsniveau. Zodra stratificatiepatronen zich eenmaal hadden gevormd, hield opleiding deze in stand. Tegelijkertijd hadden hogeropgeleiden, die in wave 2 vooral economisch participeerden, een lagere kans om in wave 4 uitsluitend in de culturele dimensie te participeren, wat aansloot bij de integratieparadox.

Leeftijd
Figuur 3.3 en tabel 4.1 in supplementair materiaal 4 tonen dat oudere Syrische Nederlanders een kleinere kans hebben op opwaartse mobiliteit ten opzichte van jongere Syrische Nederlanders. Zo hadden Syrische Nederlanders die in wave 2 beperkt participeerden, of vooral in de sociale dimensie of economische dimensie participeerden, per levensjaar respectievelijk een 0,4-, 0,7- en 0,6-procentpunt kleinere kans om in wave 4 meervoudig te participeren. Een 50-jarige Syrisch-Nederlander die in wave 2 beperkt participeerde, had daarmee een 12 procentpunt kleinere kans om in wave 4 vaak meervoudig te participeren, vergeleken met een 20-jarige Syrisch-Nederlander met dezelfde kenmerken.

Oudere Syrische Nederlanders die in wave 2 beperkt participeerden, bleken echter een grotere kans te hebben om in wave 4 vaker in de culturele dimensie te participeren. Opvallend was dat ook oudere Syrische Nederlanders die in wave 2 vooral in de sociale of economische dimensies participeerden, in wave 4 een hogere kans hadden om in de culturele dimensie te participeren. Samenvattend hing leeftijd niet samen met neerwaartse mobiliteit, hadden ouderen consequent een kleinere kans om vaak in

meerdere dimensies te participeren, maar hadden zij tevens een grotere kans op opwaartse mobiliteit richting de culturele participatiegroep, en kwam horizontale mobiliteit regelmatig voor.

Beleidsgerelateerde variabelen

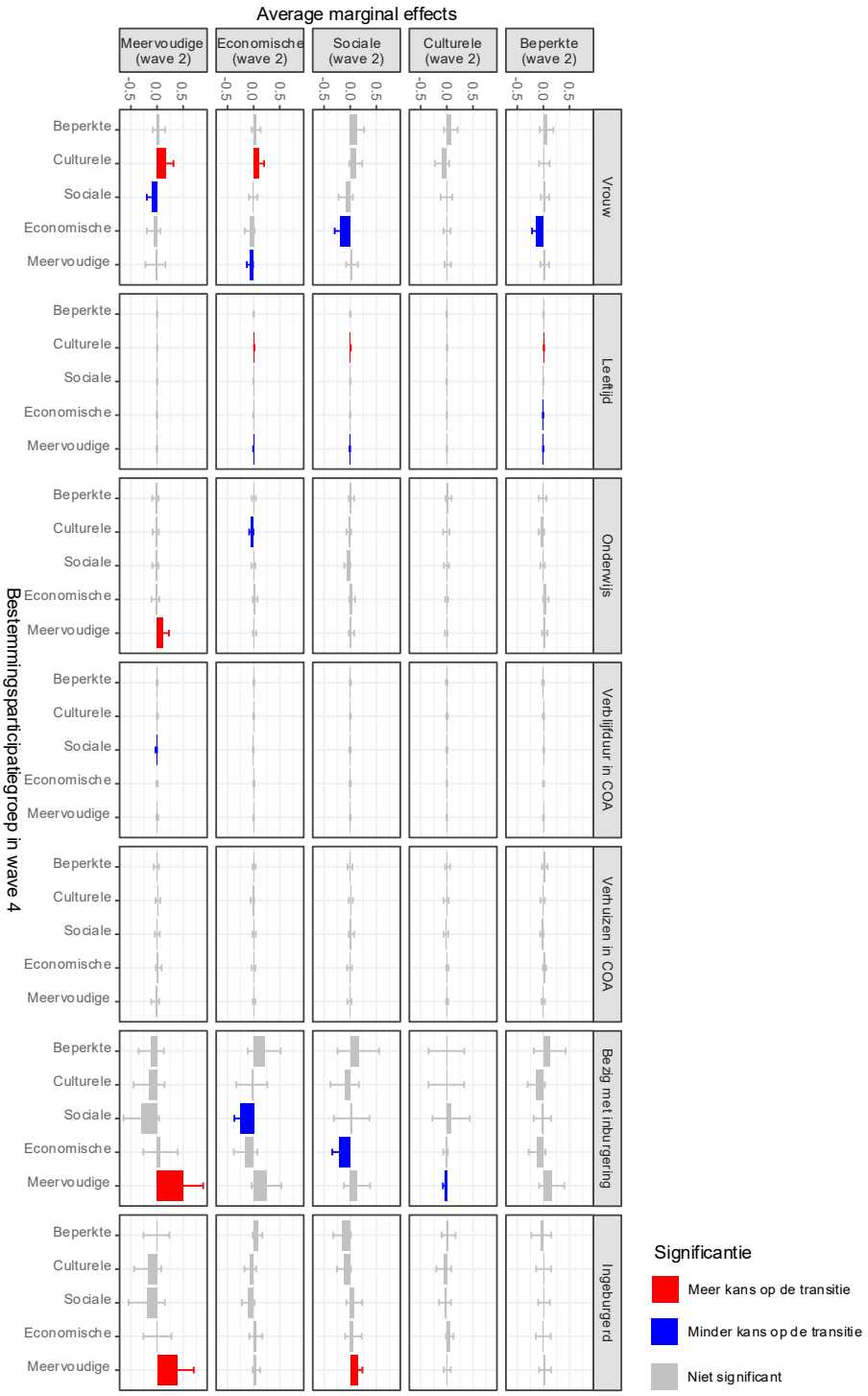
Inburgeringsstatus
We vergeleken mensen die een inburgeringsdiploma hadden behaald, en mensen die nog bezig waren met inburgering, met mensen die een ontheffing hadden (zie figuur 3.3. en tabel 4.1 in supplementair materiaal 4). Van de Syrische Nederlanders die in wave 2 meervoudig participeerden, hadden degenen met een inburgeringsdiploma een 38-procentpunt grotere kans om ook in wave 4 meervoudig te participeren, vergeleken met Syrische Nederlanders met een ontheffing. Voor Syrische Nederlanders die nog bezig waren met de inburgering was deze kans zelfs 50-procentpunt groter dan voor Syrisch-Nederlanders met een ontheffing. We concluderen dat zowel het afronden van, als het bezig zijn met, de inburgering de groepsstabiliteit onder de meest participerende individuen bevorderde. We zagen ook dat Syrische Nederlanders met een afgerond inburgeringsprogramma die in wave 2 vaak sociaal participeerden, een hogere kans hadden om in wave 4 vaak in de meeste dimensies te participeren, vergeleken met mensen die een ontheffing kregen. Inburgering bevorderde dus ook de opwaartse sociale mobiliteit.

Verblijfsduur in opvanglocaties
Figuur 3.3 en tabel 4.1 supplementair materiaal 4 tonen dat de verblijfsduur in opvanglocaties geen grote rol speelde in de sociale mobiliteit van Syrische Nederlanders op de lange termijn. We weten echter uit de onderzoeksliteratuur dat de effecten van veel beleidsgerelateerde factoren in de loop der tijd uitdoven (Barsegyan & Negash, 2024; Dagevos et al., 2024). Het kan daarom zijn dat de verblijfsduur vooral in de eerste jaren na huisvesting van statushouders een belangrijke rol speelde. Modellen 1 t/m 3 in tabel 4.1 in supplementair materiaal 4 bevestigen dit: er zijn drie statistisch significante coëfficiënten in de transities tussen wave 1 en 2, vier tussen wave 2 en 3, en slechts één statistisch significant coëfficiënt in de transities tussen wave 3 en 4 en wave 2 en 4.

Frequentie van verhuizingen
Tot slot bleek de frequentie van verhuizingen tussen opvanglocaties tijdens de opvangperiode geen rol te spelen in **de lange termijn** sociale mobiliteit van Syrische Nederlanders van 2019 (wave 2) naar 2024 (wave 4). Keken we naar **kortetermijn**effecten, dan zagen we dat Syrische Nederlanders die vaker waren verhuisd een kleinere kans hadden om in de meeste dimensies vaak te participeren wanneer zij aanvankelijk weinig of slechts in één dimensie participeerden. Bovendien hadden zij een hogere kans om vergelijkbaar weinig te blijven participeren. Meerdere verhuizingen beïnvloedden dus wel de participatie in de eerste jaren na huisvesting, maar dit effect hield na verloop van tijd geen stand.

De onderliggende tabel met alle coëfficiënten die in figuur 3.3 worden gerapporteerd, en de overige transities tussen de waves 1 t/m 4, staan in tabel 4.2 in supplementair materiaal 4.

Figuur 3.3 Transitiekansen van oorspronkelijke naar bestemmingsparticipatiegroepen: van wave 2 (2019) naar wave 4 (2024)

Noot: de figuur toont de resultaten van de multinomiale logistische regressie met interactie-effecten (model 2 in tabel 4.1 van supplementair materiaal 4). Average marginal effects met 95%-betrouwbaarheidsintervallen zijn weergegeven. Statistisch significante coëfficiënten zijn in rood en blauw aangeduid.

3.5 Discussie en conclusie

Na tien jaar in Nederland was vooralsnog onduidelijk in hoeverre er binnen de groep van Syrische Nederlanders, over tijd, sprake is van sociale stratificatie en mobiliteit in meerdere participatiedimensies. In dit hoofdstuk hebben we deze **verborgen participatiegroepen** onderzocht: welke participatiegroepen kunnen wij onderscheiden gedurende deze tien jaar; wat kenmerkt deze groepen; wie gaat na verloop van tijd deel uitmaken van een andere participatiegroep? Daarbij hebben wij verschillende participatiegroepen Syrische Nederlanders onderscheiden. Hierbij hebben wij participatie opgedeeld in drie dimensies: economisch-structureel (arbeid, financiële tevredenheid, algemene en mentale gezondheid), sociaal (contacten met Nederlanders, Syriërs en andere migrantengroepen) en cultureel (Nederlandse taalvaardigheid, thuisgevoel in en identificatie met Nederland). Ook verwachtten wij dat verscheidene individuele (geslacht, leeftijd, opleiding) en beleidskenmerken (verblijfsduur in azc, verhuizingen tussen COA-locaties, inburgeringsstatus) verband houden met de postmigratie sociale stratificatie én mobiliteit onder Syrische Nederlanders.

De eerste conclusie is dat er op de lange termijn vijf participatiegroepen van Syrische Nederlanders ontstaan, wat het multidimensionale karakter van participatie bevestigt. Conform de theoretische verwachting van de SAT van assimilatie richting de dominante middenklasse en assimilatie richting gemarginaliseerde groepen (Portes & Rumbaut, 2001; Portes & Zhou, 1993), vinden wij één beperkte participatiegroep met lage participatie in alle dimensies en één meervoudige participatiegroep met hoge participatie in alle dimensies. Analoog aan selectieve assimilatie, vinden wij drie groepen met hoge participatie in één dimensie: economisch-structureel, sociaal, of cultureel. De participatiegroepen belichamen de sociale stratificatie binnen Syrische Nederlanders en zijn daarmee relatief. Dat wil zeggen dat de lage participatiegroep relatief minder participeert dan andere Syrische Nederlanders, maar niet per definitie weinig. Deze sociale stratificatie ontstaat niet direct na migratie, maar pas ongeveer vijf jaar na aankomst, rond het einde van de inburgeringsperiode.

Waar de SAT verwacht dat meervoudige participatie samengaat met contact met groepen zonder migratieachtergrond en dat beperkte participatie samengaat met contact met groepen met migratieachtergrond, tonen onze resultaten een ander verhaal. De meervoudige participatiegroep heeft relatief regelmatig contact met alle groepen – Nederlanders zonder migratieachtergrond, Nederlanders met migratieachtergrond, en Syrische Nederlanders – terwijl de beperkte participatiegroep relatief weinig contact heeft met alle groepen. Divers contact is hier dus een onderdeel van meervoudige participatie.

De tweede conclusie is dat de kans op participatie in verschillende dimensies systematisch verschilt naar individuele en beleidskenmerken. Zo participeren vrouwen vergeleken met mannen, en ouderen vergeleken met jongeren, minder vaak in de meeste dimensies en vooral minder in de economisch-structurele dimensie (Huijnk et al., 2021; Van der Zwan & Van Tubergen, 2022). Hoger opgeleiden participeren vaker meervoudig, vergeleken met lager opgeleiden. Tegelijkertijd participeren hoger opgeleiden minder vaak in de culturele dimensie, die ook een hoge identificatie met Nederland omvat, wat de integratieparadox bevestigt. De verblijfsduur in COA-locaties, het aantal verhuizingen tussen COA-locaties en inburgeringsstatus hangen vooral in de eerste 5–7 jaar na aankomst samen met de participatie, maar na verloop van tijd dooft dit verband uit (Barsegyan & Negash, 2024; Dagevos et al., 2024).

De derde conclusie is dat Syrische Nederlanders een matige sociale stabiliteit en sociale mobiliteit ervaren. Afhankelijk van de participatiegroep blijft ongeveer een derde tot de helft van de leden tot het einde van de onderzoeksperiode in dezelfde participatiegroep. De groepen met beperkte en meervoudige participatie zijn tevens het meest stabiel. Een goede start kan dus doorwerken in langdurig meervoudige participatie van Syrische Nederlanders, maar een slechte start kan ook jarenlang tot beperkte participatie leiden.

Vrouwen hebben een lagere kans op opwaartse mobiliteit in participatie dan mannen, vooral in de economisch-structurele dimensie. Een hoger opleidingsniveau bevordert opwaartse mobiliteit en vergroot in de loop der tijd de kans om in de meeste dimensies te participeren (Kalleberg & Mouw, 2018). Tegelijkertijd is de kans op transities naar met name de culturele en sociale participatiegroepen wat lager onder hoger opgeleiden, wat de integratieparadox nogmaals bevestigt (Dagevos et al., 2022). Met de leeftijd neemt opwaartse mobiliteit in het algemeen af, al participeren oudere Syrische Nederlanders in de loop der tijd wel vaker in de culturele dimensie.

Ten slotte hebben individuen met een afgeronde inburgering (veel) minder kans op neerwaartse mobiliteit dan individuen met een ontheffing; dat geldt ook voor individuen die nog met de inburgering bezig zijn. De verblijfsduur in opvanglocaties en het aantal verhuizingen tussen COA-locaties laten geen langetermijneffecten zien, maar wel kortdurende effecten in de eerste 5–7 jaar na aankomst in Nederland.

Beleidsadvies

Om participatie te bevorderen en ongelijkheid te verkleinen, is vroegtijdig, doelgroepgericht beleid (vooral voor vrouwen, laag opgeleiden en ouderen) nodig. Daarom:

1 Zet in op een stabiele start in de eerste periode: verkort de asielprocedure, beperk het aantal verhuizingen tussen COA-locaties en versnel de huisvesting van statushouders.
2 Versterk economische kansen voor vrouwen: betaalbare kinderopvang, flexibele leer-werktrajecten en gerichte matching; handhaaf actief op discriminatie en begeleid van deeltijd naar duurzame uren.
3 Versnel de ontwikkeling van laagopgeleiden: aangepaste onderwijstrajecten, taal op de werkvloer, versterking van basisvaardigheden en gezondheids- en financiële coaching.
4 Bied maatwerk voor ouderen: routes naar vrijwilligerswerk en sociale/culturele participatie, met passende taalmodules en gezondheidsondersteuning.
5 Bevorder sociaal-culturele binding: stimuleer buurt- en buddyprogramma's die 'bridging social capital', thuisgevoel in en identificatie met Nederland versterken.

3.6 Literatuur

Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: a conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, *21*(2), 166–191. doi.org/10.1093/jrs/fen016.

Barone, C., & Schizzerotto, A. (2011). Introduction: Career Mobility, education, and intergenerational reproduction in five European societies. *European Societies*, *13*(3), 331–345. doi.org/10.1080/14616696.2011.568248.

Barsegyan, V., & Tamimy, Z. (2026). *Effect van populatieverandering, weging en selectieve uitval op trends in de data van de Nieuwe Statushouders in Nederland (NSN) survey (1-4 waves).* Wetenschappelijk Onderzoek en Datacentrum.

Barsegyan, V. M., & Negash, S. M. (2024). (Niet) langer afhankelijk? De effecten van opvang- en inburgeringsbeleid op de uitstroom uit de bijstand naar werk onder statushouders. In J. M. Dagevos, M. Maliepaard, & M. de Mooij (Eds.), *Met beleid vooruit? Wat betekent het opvang-, inburgerings- en spreidingsbeleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van statushouders?* (pp. 39–61). (Cahier 2024-16). WODC/EUR/CBS/RIVM.

CBS. (z.d.). *CBS Statline: Bevolking geboren buiten Nederland; herkomstland, verblijfsduur, 1 januari.* CBS.

Cederberg, M. (2017). Social class and international migration: Female migrants' narratives of social mobility and social status. *Migration studies*, *5*(2), 149–167. doi.org/10.1093/migration/mnw026.

Collins, L. M., & Lanza, S. T. (2010). *Latent Class and Latent Transition Analysis: With Applications in the Social, Behavioral, and Health Sciences*. John Wiley & Sons, Inc. doi.org/10.1002/9780470567333 .

Dagevos, J., Damen, R., & De Voogd-Hamelink, M. (2022). *Gevestigd, maar niet thuis: Eerste bevindingen uit de Survey integratie migranten (SIM2020)*. SCP.

Dagevos, J., Huijnk, W., Maliepaard, M., & Miltenburg, E. (2018). *Syriërs in Nederland: Een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland*. SCP/WODC/RIVM/CBS.

Dagevos, J., Maliepaard, M., & De Mooij, M. (2024). *Met beleid vooruit? Wat betekent het opvang-, inburgerings- en spreidingsbeleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van statushouders?* (Cahier 2024-16). WODC/EUR/CBS/RIVM.

Dagevos, J., & Miltenburg, E. (2020). Werk en werkloosheid. In *Syrische statushouders op weg in Nederland: de ontwikkeling van hun positie en leefsituatie*. SCP/WODC/RIVM/CBS.

Damen, R. E. C., & Huijnk, W. (2020). Sociale contacten. In J. Dagevos, D. Schans, E. Uiters, W. Huijnk, M. Djundeva, A. Ruijsbroek, M. de Mooij, F. Vermeulen, I. van Liempt & R. Staring (Red.), *Syrische statushouders op weg in Nederland: De ontwikkeling van hun positie en leefsituatie*. SCP/WODC/RIVM/CBS.

Damen, R. E. C., Huijnk, W., & Dagevos, J. (2022). Socio-cultural starting positions among recently arrived Syrian refugees in the Netherlands: A latent class analysis. *International Journal of Intercultural Relations*, *87*, 72–84.

De Gruijter, M., & Razenberg, I. (2019). 'Work first', vrouwen later? *Beleid en Maatschappij*, *46*(1), 7–22. doi.org/10.5553/BenM/138900692019046001003.

Driessen, Z., Hogendoorn, B., & Huisman, C. (2024). De invloed van (on)succesvolle inburgering op de positie op de arbeidsmarkt. In J. M. Dagevos, M. Maliepaard, & M. de Mooij (Eds.), *Met beleid vooruit? Wat betekent het opvang-, inburgerings- en spreidingsbeleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van statushouders*. WODC/EUR/CBS/RIVM/SCP.

Favell, A. (2019). Integration: twelve propositions after Schinkel. *Comparative Migration Studies*, *7*(1), 1–10.

Harder, N., Figueroa, L., Gillum, R. M., Hangartner, D., Laitin, D. D., & Hainmueller, J. (2018). Multidimensional measure of immigrant integration. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *115*(45), 11483–11488. doi.org/https://doi.org/10.1073/pnas.1808793115ER.

J. Dagevos, D. Schans, E. Uiters, W. Huijnk, M. Djundeva, A. Ruijsbroek, M. de Mooij, F. Vermeulen, I. van Liempt & R. Staring (2021). *Met beleid van start: Over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders*. SCP.

Hunkler, C., Scharrer, T., Suerbaum, M., & Yanasmayan, Z. (2022). Spatial and social im/mobility in forced migration: revisiting social class. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *48*(20), 4829–4846. doi.org/10.1080/1369183X.2022.2123431.

Kalleberg, A. L., & Mouw, T. (2018). Occupations, Organizations and Intragenerational Career Mobility. *Annual Review of Sociology*, *44*, 283–303. doi.org/10.1146/annurev-soc-073117-041249.

Kalter, F. (2022). Integration in migration societies. In *Handbook of sociological science* (pp. 135–153). Edward Elgar Publishing.

Klarenbeek, L. M. (2021). Reconceptualising 'integration as a two-way process'. *Migration studies*, *9*(3), 902–921.

Kuijpers, T., & Uiters, E. (2023). Gezondheid. In *Navigeren in een nieuwe samenleving: De ontwikkeling van de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders*. WODC/EUR/RIVM.

Kuijpers, T., & Uiters, E. (2024). De ontwikkeling van psychische gezondheid van Syrische oorlogsvluchtelingen in Nederland. In J. M. Dagevos, M. Maliepaard, & M. de Mooij (Eds.), *Met beleid vooruit? Wat betekent het opvang-, inburgerings- en spreidingsbeleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van statushouders*. WODC/EUR/CBS/RIVM.

Lund, L., & Ritz, C. (2025). Flexible and modular latent transition analysis: A tutorial using R. *PLOS ONE*, *20*(1), e0317617. doi.org/10.1371/journal.pone.0317617.

Maliepaard, M. (2023). Na de inburgering. In M. Maliepaard, S. Negash, J. Dagevos, W. Nooitgedagt, T. Kuijpers & E. Uiters (Eds.), *Navigeren in een nieuwe samenleving: De ontwikkeling van de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders*. WODC/EUR/RIVM.

Maliepaard, M., Negash, S., Dagevos, J., Nooitgedagt, W., Kuijpers, T., & Uiters, E. (2023). *Navigeren in een nieuwe samenleving: De ontwikkeling van de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders*. WODC/EUR/RIVM.

Maliepaard, M., & Noyon, S. (2020). Thuis in Nederland? In *Syrische statushouders op weg in Nederland: De ontwikkeling van hun positie en leefsituatie*. SCP/WODC/RIVM/CBS.

Maliepaard, M., Witkamp, B., & Jennissen, R. (2017). *Een kwestie van tijd? De integratie van asielmigranten: Een cohortonderzoek* (Cahier 2017-3). WODC/WRR/CBS/SCP.

Miltenburg, E., Dagevos, J., & Huijnk, W. (2019). *Opnieuw beginnen: Achtergronden van positieverschillen tussen Syrische statushouders.* SCP/WODC/RIVM/CBS.

Negash, S. M., & Van Dijke, R. (2023). Selectiviteit in de uitval van de NSN survey. In *Online bijlage bij 'Navigeren in een nieuwe samenleving: de ontwikkeling van de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders*. WODC/EUR/RIVM.

Newsom, J. T. (2023). Latent Class and Latent Transition. In J. T. Newsom (Red.), *Longitudinal Structural Equation Modeling: A Comprehensive Introduction*. Routledge.

Nooitgedagt, W. (2023). In- en uitsluiting. In M. Maliepaard, S. Negash, J. Dagevos, W. Nooitgedagt, T. Kuijpers & E. Uiters (Eds.), *Navigeren in een nieuwe samenleving: De ontwikkeling van de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders*. WODC/EUR/RIVM.

Nooitgedagt, W., & Dagevos, J. (2024a). Ervaren uitsluiting en de invloed van beleidsfactoren. In J. M. Dagevos, M. Maliepaard, & M. de Mooij (Eds.)*Met beleid vooruit? Wat betekent het opvang-, inburgerings- en spreidingsbeleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van statushouders*. WODC/EUR/CBS/RIVM.

Nooitgedagt, W., & Dagevos, J. (2024b). Ontwikkelingen in de taalverwerving van Syrische Nederlanders. In J. M. Dagevos, M. Maliepaard, & M. de Mooij (Eds.), *Met beleid vooruit? Wat betekent het opvang-, inburgerings- en spreidingsbeleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van statushouders*. WODC/EUR/CBS/RIVM.

Nylund-Gibson, K., Garber, A. C., Carter, D. B., Chan, M., Arch, D. A. N., Simon, O., Whaling, K., Tartt, E., & Lawrie, S. I. (2023). Ten frequently asked questions about latent transition analysis. *Psychological Methods*, *28*(2), 284–300. doi.org/10.1037/met0000486.

Panichella, N., Avola, M., & Piccitto, G. (2021). Migration, class attainment and social mobility: An analysis of migrants' socio-economic integration in Italy. *European Sociological Review*, *37*(6), 883–898. doi.org/10.1093/esr/jcab015.

Penninx, R., & Garcés-Mascareñas, B. (2016). The concept of integration as an analytical tool and as a policy concept. In B. Garcés-Mascareñas, R. Penninx(Eds.), *Integration processes and policies in Europe: Contexts, levels and actors* (pp. 11–29). Springer International Publishing.

Portes, A., & Rumbaut, R. G. (2001). *Legacies: The story of the immigrant second generation*. University of California Press.

Portes, A., & Zhou, M. (1993). The new second generation: Segmented assimilation and its variants. *The annals of the American academy of political and social science*, *530*(1), 74–96.

Portes, A., & Zhou, M. (2025). Segmented assimilation: Some reflections on a three-decade concept. *Ethnic and Racial Studies*, *48*(8), 1642–1650.

Saharso, S. (2019). Who needs integration? Debating a central, yet increasingly contested concept in migration studies. *Comparative Migration Studies*, *7*(1), 1–3.

Schinkel, W. (2018). Against 'immigrant integration': For an end to neocolonial knowledge production. *Comparative Migration Studies*, *6*(1), 31.

Sorokin, P. A. (1927). *Social Mobility*. Harper & Brothers.

Uiters, E., & Wijga, A. (2020). Gezondheid en zorggebruik. In *Syrische statushouders op weg in Nederland: De ontwikkeling van hun positie en leefsituatie*. SCP/WODC/RIVM/CBS.

Van der Zwan, R., & Van Tubergen, F. (2022). Syrische vrouwen in Nederland ervaren barrières op de arbeidsmarkt. *Demos: bulletin over bevolking en samenleving*, *38*(10), 1–4.

4 De invloed van de woonregio op het leven van Syrische Nederlanders over de tijd

Kasper Otten (WODC/EUR)

4.1 Inleiding

De huisvesting en participatie van vluchtelingen zijn twee actuele en belangrijke kwesties onder beleidsmakers, wetenschappers, en burgers (Bansak et al., 2016, 2023; de Vroome et al., 2011; de Vroome & van Tubergen, 2010; Hainmueller & Hopkins, 2014; Martinovic et al., 2009). Deze twee kwesties worden vaak afzonderlijk besproken, maar waar vluchtelingen worden gehuisvest en hoe zij participeren kunnen juist sterk met elkaar samenhangen. Hoewel in het algemene discours de nadruk vaak ligt op de rol van persoonlijke vaardigheden en motivaties als bepalende factoren voor de participatie van vluchtelingen, stellen wetenschappelijke theorieën dat de woonregio ook een sterke invloed heeft op hun participatie (Baalbergen et al., 2024; Brown et al., 2022; George & Patrick, 2017; Gijsberts & Dagevos, 2007; Kristiansen et al., 2022; Phillimore, 2021; Van der Meer et al., 2024; Vogiazides & Mondani, 2019). Hierbij wordt participatie gezien als het meedoen in de samenleving, bijvoorbeeld via arbeidsdeelname, het leren van de taal, en het onderhouden van sociale contacten. In dit hoofdstuk wordt onderzocht hoe de woonregio van Syrische Nederlanders van invloed is op hun participatie gedurende hun eerste tien jaar in Nederland.

Tijdens de vlucht en het daaropvolgende verblijf in een asielzoekerscentrum hebben vluchtelingen het gevoel dat hun 'leven in de wachtstand staat' (Hainmueller et al., 2016). In dit proces zijn ze vooral bezig met het ontvluchten van gevaar en het verkrijgen van asiel. Als vluchtelingen eenmaal een verblijfsvergunning krijgen, worden zij statushouder en daarmee gehuisvest in een van de Nederlandse gemeenten. Pas nadat ze huisvesting hebben gekregen, hebben ze het gevoel dat ze weer controle hebben over hun leven en kunnen beginnen met het opbouwen van een nieuw leven in hun gastland (Kox & Van Liempt, 2022; Van der Meer et al., 2024). Het moment van huisvesting is dus een cruciaal moment in het leven van vluchtelingen waarin ze een nieuwe start kunnen maken. Niet iedereen krijgt echter dezelfde start. Vanwege het spreidingsbeleid worden statushouders proportioneel verspreid over de gemeenten in Nederland, terwijl regio's sterk van elkaar kunnen verschillen in de mogelijkheden voor participatie (Baalbergen et al., 2024; Damen et al., 2023). Statushouders kunnen dus in heel Nederland terechtkomen, ze kunnen niet zelf kiezen waar ze worden gehuisvest en de gemeente mag ook niet kiezen welke statushouders ze huisvesten. Het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) koppelt statushouders aan een gemeente. Statushouders kunnen een voorkeur aangeven voor een bepaalde gemeente, maar deze voorkeur kan vaak niet worden ingewilligd vanwege het spreidingsbeleid dat stelt dat elke gemeente een proportioneel aantal statushouders huisvest.

Uit recente rapporten blijkt dat statushouders zelf de toewijzing van hun woonregio als grotendeels willekeurig ervaren (Van der Meer et al., 2024; Van Liempt & Staring, 2020), en hun ervaring wordt bevestigd door beleidsevaluaties (Engbersen et al., 2015) en verschillende empirische studies (Baalbergen et al., 2024; Damen et al.,

2023; Huijnk et al., 2021; Kristiansen et al., 2022). Deze quasi-willekeurige toewijzing van woonlocaties wordt in de wetenschappelijke literatuur beschouwd als een quasi-experiment dat de unieke mogelijkheid biedt om causale effecten in de echte wereld in plaats van in het lab te identificeren (Andersen et al., 2023; Bratsberg et al., 2020; Damm, 2014; Kanas & Kosyakova, 2022; Kristiansen et al., 2022; Marten et al., 2019). Nadat een huisvestingslocatie is toegewezen, is verhuizen naar een andere regio vaak niet haalbaar omdat dit doorgaans betekent dat er in de particuliere sector moet worden gehuurd of gekocht, wat de financiële situatie van vluchtelingen zelden toelaat (Adviesraad Migratie, 2022; Van Liempt & Staring, 2020). Uit onderzoek blijkt inderdaad dat de meeste statushouders lang in hun toegewezen woonregio blijven wonen (Boot & Driessen, 2019; Van der Meer et al., 2024).[5]

Dit hoofdstuk bouwt op twee manieren voort op bestaand onderzoek naar de causale invloed van de woonregio op het leven van vluchtelingen. Ten eerste kijkt bestaand onderzoek meestal naar de invloed van de woonregio op 1 participatiedimensie per keer, zoals deelname aan de arbeidsmarkt (Damm, 2014; Gërxhani & Kosyakova, 2022; Goßner et al., 2025; Kanas & Kosyakova, 2022; Marten et al., 2019; Stips & Kis-Katos, 2020). Recent onderzoek wijst echter op het belang van een multidimensionale benadering (Harder et al., 2018). Arbeidsdeelname, taalvaardigheid, sociale contacten, en mentale gezondheid worden allemaal als centrale elementen gezien in het leven van vluchtelingen en andere migranten (Ager & Strang, 2008; Harder et al., 2018; Puma et al., 2018). Het gezamenlijk onderzoeken van deze dimensies is belangrijk omdat wat gunstig is voor de ene dimensie niet per se gunstig hoeft te zijn voor andere dimensies. In de afgelopen jaren was er bijvoorbeeld een verbetering in de economische participatie van Syrische Nederlanders, maar tegelijk ook een afname van hun sociale contacten en mentale gezondheid (Maliepaard et al., 2026). We kunnen pas vaststellen of een regio in de algemene zin gunstig of ongunstig is voor het leven van vluchtelingen als we tegelijkertijd naar meerdere dimensies van belang kijken. In dit hoofdstuk wordt daarom gekeken naar de invloed van de woonregio op vier centrale participatiedimensies en de verbanden daartussen: 1) arbeidsdeelname, 2) taalvaardigheid, 3) sociale contacten, en 4) mentale gezondheid. Dit is niet alleen van theoretisch belang, maar kan ook beleid informeren. Kennis over welke regio's gunstig zijn voor vluchtelingen kan gebruikt worden a) om de (kansrijke) koppeling van statushouders aan regio's te verbeteren, b) om regio's die ongunstig zijn te identificeren als regio's die extra aandacht verdienen en verbeterd kunnen worden, en c) om statushouders die in ongunstige regio's zijn geplaatst extra ondersteuning te bieden om ongelijkheid te verminderen of voorkomen.

Ten tweede bouwt dit hoofdstuk voort op bestaand onderzoek door een longitudinale benadering. Bestaand onderzoek kijkt veelal naar de invloed van de woonregio op één moment. Maar wanneer en voor hoe lang de woonregio van invloed is, is zowel maatschappelijk als wetenschappelijk relevant (Sharkey & Faber, 2014). Als de invloed na verloop van tijd afneemt, kunnen beleidsmaatregelen zich vooral richten op het helpen van statushouders in ongunstige regio's gedurende de periode waarin de woonregio van invloed is. Als er echter sprake is van een langdurige en aanhoudende invloed, moeten structurele beleidsmaatregelen worden overwogen om ongelijkheid

[5] Sinds midden 2016 poogt het COA via de zogenoemde 'kansrijke koppeling' statushouders te koppelen aan een regio waarin hun kansen om te participeren hoger zijn (Van der Meer et al., 2024). Wij kijken echter naar statushouders die gehuisvest zijn in de periode voordat de kansrijke koppeling er was. Bovendien gaat de kansrijke koppeling niet ten koste van het spreidingsbeleid: elke gemeente moet nog steeds een proportioneel aantal statushouders huisvesten, maar welke statushouders zij ontvangen kan wel afhangen van de kansrijke koppeling.

als gevolg van de woonregio te voorkomen. Volgens de *cumulative advantage* theorie zal de invloed van de woonregio in de eerste jaren na huisvesting toenemen (Marten et al., 2019; Otten, 2024), maar dit is voor de meeste dimensies nog niet onderzocht. In dit hoofdstuk wordt gekeken hoe de invloed van de woonregio op de vier participatiedimensies (arbeid, taal, mentale gezondheid, en sociale contacten) verandert over een periode van tien jaar. Hiermee kunnen we als een van de eersten ook kijken naar effecten van de woonregio op de langere termijn.

Kortom, het huidige hoofdstuk beoogt een completer beeld te geven van de invloed van de woonregio door te kijken naar uitkomsten op verschillende levensdimensies (multidimensionaal perspectief) gedurende hun eerste tien jaar in Nederland (longitudinaal perspectief). Hiervoor wordt gebruikgemaakt van de longitudinale survey Nieuwe Statushouders in Nederland (NSN-survey). In deze steekproef wordt een grote representatieve groep van Syrische statushouders gevolgd die tussen 2014 en midden 2016 een verblijfsvergunning kregen. Zij zijn ondervraagd in 2017, 2019, 2022, en 2024. Omdat de meerderheid van deze groep over de tijd genaturaliseerd is, zullen we wanneer we naar deze groep verwijzen de term 'Syrische Nederlanders' gebruiken in plaats van 'Syrische statushouders'. Door de surveygegevens over hun arbeidsdeelname, taalbeheersing, mentale gezondheid, en sociale contacten te koppelen aan registergegevens over de woonregio, kunnen we de invloed van de woonregio in kaart brengen.

4.2 Theorie

Er zijn verschillende theorieën die voorspellen dat de woonregio een invloed heeft op de participatiekansen. Zo stelt de theorie van *spatial opportunity structures* dat de kansen op participatie verschillen tussen verschillende regio's (George & Patrick, 2017), niet alleen voor migranten maar ook voor de algemene bevolking. Specifiek voor migranten stelt de theorie van *arrival infrastructures* dat de aankomstcontext van migranten hun positieverwerving beïnvloedt (Baalbergen et al., 2024; Kox & Van Liempt, 2022; Meeus et al., 2019), waarbij de woonregio een belangrijk onderdeel is van de aankomstcontext. Vergelijkbaar met hoe de persoonlijke hulpbronnen van individuen – zoals werkervaring, opleidingsniveau, en inkomen – van invloed zijn op de participatie, biedt de woonregio ook hulpbronnen voor participatie (Phillimore, 2021; Sampson et al., 2002). Woonregio's bieden hulpbronnen zoals de aanwezigheid van banen, mensen (bijv. buren en andere ontmoetingsplekken), en voorzieningen (bijv. openbaar vervoer, taalscholen, en gemeentelijke begeleiding/steun), die allemaal bevorderend kunnen zijn voor participatie. Het vaststellen van de causale invloed van de woonregio is echter lastig onder de algemene bevolking en migranten. Zij kunnen immers tot op bepaalde hoogte zelf een woonregio kiezen, waardoor er ook sprake van selectie-effecten kan zijn. Zo is het mogelijk dat personen die al meer mogelijkheden hebben om te participeren (bijvoorbeeld door meer werkervaring, een hogere opleiding, of een groter sociaal netwerk) de woonregio's uitkiezen die ook gunstiger zijn voor participatie (Sampson et al., 2002; Sharkey & Faber, 2014; Vervoort et al., 2010).

Het spreidingsbeleid waarbij vluchtelingen quasi-willekeurig worden verspreid over de verschillende regio's in een land, biedt de mogelijkheid om dit soort selectie-effecten te voorkomen. Omdat noch de vluchteling zelf en noch de gemeente kunnen kiezen wie waar komt te wonen, is er geen sprake van selectie-effecten. Voor zover de instantie die de vluchteling koppelt aan een regio daarbij rekening houdt met

vluchtelingenkenmerken, kan causale identificatie hersteld worden door voor deze vluchtelingenkenmerken te controleren (Herpell et al., 2025; Imbens & Rubin, 2015). Nederland is niet uniek in dit quasi-willekeurige spreidingsbeleid. Soortgelijke vormen van spreidingsbeleid zijn in verschillende landen gebruikt als een natuurlijk experiment om de causale invloed van de woonregio te onderzoeken (Baalbergen et al., 2024; Damen et al., 2023; Damm, 2014; Gërxhani & Kosyakova, 2022; Goßner et al., 2025; Kanas & Kosyakova, 2022; Marten et al., 2019; Otten, 2024; Schmid, 2023; Stips & Kis-Katos, 2020).

Eendimensionaal of multidimensionaal?
Hoewel er dus al naar veel participatiedimensies is gekeken in eerder onderzoek, wordt er voornamelijk naar één dimensie per keer gekeken. De focus van eerder onderzoek op eendimensionale invloed vanuit de woonregio is vooral vanuit praktisch oogpunt; vaak is er maar data over één participatiedimensie. Zo wordt er in eerder onderzoek vaak gebruikgemaakt van register/administratieve data, waar data zijn over arbeidsparticipatie maar niet over andere vormen van participatie (Baalbergen et al., 2024; Marten et al., 2019; Schmid, 2023). Zoals eerder genoemd nemen wij in plaats van een eendimensionale benadering een multidimensionale benadering, waarbij we kijken naar arbeidsdeelname, beheersing van de taal van het gastland, mentale gezondheid, en sociale contacten met de meerderheidsgroep. Deze dimensies worden allemaal als essentiële kenmerken of voorwaarden van participatie gezien voor vluchtelingen en andere migranten (Ager & Strang, 2008; Harder et al., 2018; Puma et al., 2018). Bij sociale contacten worden vooral contacten met de meerderheidsgroep in het gastland als indicator gebruikt voor participatie in de samenleving (Harder et al., 2018). Sociale contacten met de meerderheidsgroep lijken doorgaans ook meer voorspellend voor de (economische) participatie van vluchtelingen dan sociale contacten binnen de eigen herkomstgroep (Kanas et al., 2011; Lancee, 2012). Vanwege deze redenen zullen we vooral focussen op sociale contacten met Nederlanders, maar we kijken ook naar sociale contacten binnen de eigen herkomstgroep.

Vanuit theoretisch oogpunt is het aannemelijk dat de invloed van de woonregio verder strekt dan een enkele dimensie. De hulpbronnen die een woonregio te bieden heeft, kunnen door haar inwoners op meerdere manieren worden ingezet. Als er bijvoorbeeld meer toegang is tot sociaal kapitaal in de woonregio voor vluchtelingen (bijvoorbeeld omdat de inwoners van de regio positieve houdingen tegenover vluchtelingen hebben en er ontmoetingsplekken en buurtcentra zijn die contacten tussen hen bevordert), kan dat hen helpen om werk te vinden (Cheung & Phillimore, 2013; Marten et al., 2019), sociale contacten te ontwikkelen (Otten & Negash, 2026), en de taal van het gastland te leren (Kanas et al., 2022). Een ander voorbeeld is de aanwezigheid van openbaar vervoer in de woonregio; deze kan door de inwoners worden ingezet om 1) in een breder gebied te zoeken naar werk, 2) sociale contacten te onderhouden met mensen buiten de eigen woonregio, en 3) toegang te krijgen tot taalscholen (aangezien die vaak niet aanwezig zijn in de eigen buurt) (Van der Meer et al., 2024). De aanwezigheid van recreatiemogelijkheden in de woonregio kan leiden tot meer mentale gezondheid maar ook tot het leggen van sociale contacten en het leren van Nederlands (Stack & Iwasaki, 2009). Al deze voorbeelden passen binnen een gemeenschappelijk mechanisme: de hulpbronnen van een regio kunnen op meerdere manieren worden ingezet door haar bewoners en daarmee leiden tot multidimensionale invloed op participatie.

Daarnaast is het mogelijk dat positieve uitkomsten in de ene dimensie leiden tot positieve uitkomsten in de andere dimensie. Het ontwikkelen van sociale contacten kan bijvoorbeeld helpen om werk te vinden (De Vroome & Van Tubergen, 2010; Martinovic et al., 2011), en vice versa kan het vinden van werk leiden tot nieuwe sociale contacten met collega's (Cheung & Phillimore, 2013; Kanas et al., 2011). Dit zijn zogenoemde 'spillovers'. Het is ook mogelijk dat positieve uitkomsten in de ene dimensie leiden tot negatieve uitkomsten in de andere dimensie, dit worden ook wel 'tradeoffs' genoemd. Het hebben van werk kan bijvoorbeeld juist de sociale contacten in de weg staan; zo rapporteren vluchtelingen bijvoorbeeld dat ze minder tijd hebben om buurtcentra en andere sociale ontmoetingsplekken te bezoeken als ze werkend zijn (Murad & Versey, 2021). Waar het in de vorige alinea ging over hoe de woonregio een **directe** invloed heeft op meerdere participatiedimensies, gaat het bij 'spillovers' en 'tradeoffs' om **indirecte** effecten vanuit de woonregio. De woonregio heeft dan invloed op de ene dimensie, en die dimensie werkt vervolgens weer door op de andere dimensie. Beide typen mechanismes kunnen leiden tot multidimensionale invloeden vanuit de woonregio en ze kunnen naast elkaar bestaan. Voordat dit soort mechanismes uit elkaar getrokken kunnen worden, is het eerst nodig dat wordt vastgesteld in hoeverre er überhaupt multidimensionale invloeden vanuit de woonregio zijn. Dit is wat wij in dit hoofdstuk pogen te doen.

Mechanismes voor veranderende invloed over de tijd
Naast de vraag of de woonregio meerdere participatiedimensies beïnvloedt, is de vraag hoe deze invloed zich ontwikkelt over de tijd. Hierover bestaan verschillende, conflicterende theoretische verwachtingen. Een toenemende invloed van de woonregio wordt voorspeld vanuit het proces van *cumulative advantage* (Bakker et al., 2016; DiPrete & Eirich, 2006; Merton, 1968). Volgens dit proces zullen personen met gunstige startomstandigheden – zoals plaatsing in een gunstige woonregio – deze omstandigheden gebruiken om nog verder op te klimmen, terwijl personen die beginnen met ongunstige omstandigheden juist achterblijven. Vluchtelingen die bijvoorbeeld in een regio worden geplaatst die gunstig is voor het leren van Nederlands (bijvoorbeeld omdat er veel Nederlanders in de buurt wonen of omdat er meer taalscholen zijn), zullen naar verwachting eerder een niveau bereiken waarop ze in het Nederlands kunnen communiceren (Foged & van der Werf, 2023). Door vervolgens dit Nederlands te gebruiken in alledaagse interacties, kan hun taalniveau zich nog verder ontwikkelen. Vluchtelingen die juist niet de drempel bereiken waarop de taal kan worden toegepast in alledaagse situaties, zullen dan achterblijven. Ook op het gebied van werk zijn zulke processen denkbaar (Otten, 2024). Personen die onder gunstige arbeidsomstandigheden – zoals een laag werkloosheidspercentage in de regio – worden gehuisvest en daardoor snel een baan vinden, bouwen werkervaring op die hen vervolgens nog aantrekkelijker maakt op de arbeidsmarkt. Personen die daarentegen onder ongunstige omstandigheden de arbeidsmarkt opgaan en als gevolg lang werkloos blijven, worden voor werkgevers juist mogelijk nog minder aantrekkelijk door de lange inactiviteit en het gat in hun cv.

Een afnemende invloed van de woonregio wordt voorspeld vanuit het idee dat de woonregio vooral van belang is als persoonlijke hulpbronnen ontbreken (Adsera et al., 2022; Phillimore, 2021). In de beginperiode van huisvesting hebben vluchtelingen nog weinig persoonlijke hulpbronnen, zowel op economisch vlak (zoals een baan en inkomen) als sociaal vlak (zoals een sociaal netwerk in het gastland). Het is daarom mogelijk dat het gebrek aan persoonlijke hulpbronnen hen extra afhankelijk maakt van de hulpbronnen die de woonregio te bieden heeft, zoals het lokale aanbod van vacatures, taalscholen, buurtcentra, begeleiding en financiële steun vanuit de

gemeente, enzovoort. Naarmate vluchtelingen langer in het gastland verblijven nemen hun persoonlijke hulpbronnen toe (Diehl et al., 2015; Maliepaard et al., 2023; Martinovic et al., 2009), waarmee de hulpbronnen van de woonregio mogelijk minder belangrijk worden. Bijvoorbeeld, als een vluchteling eenmaal een baan heeft met Nederlandse collega's en dus op de werkvloer de taal kan oefenen en sociale contacten kan opdoen, wordt het belang van het hebben van Nederlandse buren mogelijk minder groot. Of als een vluchteling eenmaal financiële hulpbronnen heeft verkregen (bijvoorbeeld door het vinden van een baan), kunnen deze middelen worden ingezet voor een auto of het openbaar vervoer waarmee naar andere regio's gereisd kan worden en de invloed van de eigen woonregio mogelijk afneemt.

Eerder onderzoek naar veranderende invloed over de tijd
Zoals vermeld, kijkt eerder onderzoek voornamelijk naar de invloed van de woonregio op één momentopname per studie. Naar welke momentopname wordt gekeken, verschilt per studie. Zo kijken sommige studies naar de invloed van de woonregio 1-3 jaar na huisvesting (van der Linden, 2020), 2-6 jaar na huisvesting (Damm, 2014), 7 jaar na huisvesting (Damm, 2009), of 8-9 jaar na huisvesting (Aslund et al., 2009). Andere studies nemen wel een longitudinale benadering door *time-to-event* analyses toe te passen zoals *survival* of *event-history* analyses (Auer, 2017; Baalbergen et al., 2024; Gërxhani & Kosyakova, 2022; Kristiansen et al., 2022). Hierbij wordt gekeken of de woonregio een invloed heeft op hoe lang het duurt voordat een uitkomst plaatsvindt, bijvoorbeeld de transitie van bijstand naar werk (Kristiansen et al., 2022). Hiermee kan echter niet worden onderzocht hoe de invloed van de woonregio verandert over de tijd. Daarvoor is het nodig om aparte effecten van de woonregio te schatten op verschillende tijdsmomenten, en deze vervolgens te vergelijken.

Twee studies die deze benadering toepassen laten zien dat de invloed van de woonregio op arbeidsdeelname sterk verandert over de tijd (Marten et al., 2019; Otten, 2024). In deze studies is er direct na huisvesting nog geen invloed van de woonregio merkbaar, daarna groeit de invloed van de woonregio met een piek rond drie jaar na huisvesting, waarna de invloed weer afneemt. Andere studies laten een vergelijkbare tijdsontwikkeling zien in de regionale invloed op inkomsten (Edin et al., 2003; Godøy, 2016). Op het gebied van taal en sociale contacten lijkt de invloed van de woonregio juist relatief stabiel over de tijd (Kanas & Kosyakova, 2022; Otten & Negash, 2026). Het is echter lastig om de tijdsontwikkeling in de invloed van de woonregio te vergelijken tussen verschillende dimensies. Dit komt omdat er nog maar weinig studies zijn naar deze tijdsontwikkeling – en dat de studies die er zijn sterk verschillen in welke landen, vluchtelingengroepen, en tijdsperiode ze bekijken. Neem bijvoorbeeld de vergelijking tussen een studie in Duitsland die een stabiele invloed van de woonregio op de sociale contacten laat zien en een studie in Nederland die een toenemende invloed van de woonregio op de arbeidsdeelname in Nederland laat zien. Dit verschil in de tijdsontwikkeling tussen de studies kan dan komen doordat de studies naar andere dimensies kijken, maar het zou evengoed kunnen komen doordat de studies kijken naar andere landen, of door andere verschillen tussen de studies. Om de tijdsontwikkeling op een vergelijkbare manier in kaart te brengen voor meerdere participatiedimensies, is het nodig dat dezelfde vluchtelingengroep, in hetzelfde land, met een vergelijkbare aankomstdatum, gevolgd wordt door de tijd met metingen op de verschillende participatiedimensies.

4.3 Data en methode

4.3.1 Steekproef

Box 4.1 Steekproef

We maken gebruik van de Nieuwe Statushouders in Nederland (NSN) survey. De doelgroep voor de survey bestaat uit alle Syriërs die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een verblijfsvergunning asiel hebben gekregen en die in 2017 minimaal 15 jaar oud waren. Van deze doelgroep is door het CBS in 2017 een geclusterde aselecte steekproef getrokken van 4.000 personen. In wave 1 in 2017 hebben hiervan 3.209 personen meegedaan aan de survey (respons van 80%). Van deze personen hebben er 2.544 deelgenomen aan wave 2 in 2019 (respons van 79% ten opzichte van wave 1), vervolgens deden 1.920 personen mee in wave 3 in 2022 (respons van 75% ten opzichte van wave 2), en ten slotte deden 1.457 personen mee in wave 4 in 2024 (respons van 76% ten opzichte van wave 3). Hiermee komt het aantal observaties over alle vier de waves uit op 9.130. In alle waves kregen personen eerst de mogelijkheid om de survey online in te vullen (CAWI). Indien zij de survey niet online invulden, werden ze op hun woonadres bezocht door een interviewer die de survey in persoon afnam (CAPI). Hoewel er sprake kan zijn van selectieve uitval tussen waves, blijkt de selectiviteit in uitval over het algemeen klein (Barsegyan & Tamimy, 2026; Negash & Van Dijke, 2023). In vergelijking met andere surveys, is de respons en retentie juist bijzonder hoog.

4.3.2 De quasi-willekeurige toewijzing van woonregio's

Om voor dit onderzoek te spreken van een quasi-experiment is het van belang dat statushouders die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een verblijfsvergunning kregen inderdaad grotendeels willekeurig verspreid werden over Nederland. In Nederland worden statushouders gehuisvest naar rato van het aantal inwoners in de gemeente (de zogeheten gemeentelijke taakstelling): grotere gemeenten moeten meer statushouders huisvesten. Doordat noch de gemeente, noch de statushouder kan kiezen wie waar komt te wonen, is er geen sprake van selectie-effecten waarbij statushouders die al hoge kansen hebben op participatie kiezen voor gemeenten met gunstigere omstandigheden of andersom. In theorie kan het COA statushouders huisvesten in de woonregio die de voorkeur heeft van de statushouders, zoals regio's waar er werk voor hen is, maar in de praktijk bleek dit zelden te gebeuren voor statushouders die een vergunning kregen voor 1 juli 2016. Zo stelt de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) in een beleidsrapport: 'Statushouders worden in principe over Nederland gespreid zonder rekening te houden met de mate waarin er voor hen lokaal wel of geen werk beschikbaar is' (Engbersen et al., 2015). Verschillende empirische onderzoeken bevestigen deze conclusie; statushouders blijken in grote mate willekeurig te worden verdeeld over de verschillende regio's in Nederland (Baalbergen et al., 2024; Huijnk et al., 2021; Huisman, 2020; Otten, 2024; Otten & Negash, 2026). Ook statushouders zelf ervaren dat zij in grote mate willekeurig worden verspreid over Nederland zonder daarin zeggenschap te hebben (Van der Meer et al., 2024; Van Liempt & Miellet, 2020; Van Liempt & Staring, 2020). Kortom, beleidsrapporten, empirische onderzoeken, en statushouders zelf wijzen allemaal op een grotendeels willekeurige spreiding van statushouders over Nederland voor 1 juli 2016. Mede door de constatering dat de spreiding van statushouders grotendeels willekeurig gebeurde, is vanaf midden 2016 het project Kansrijke Koppeling opgestart, waarmee juist wel wordt gepoogd om

statushouders te koppelen aan regio's waarin zij werk kunnen vinden (Alajak et al., 2026; Van der Meer et al., 2024). Wij kijken dus grofweg naar de meest recente groep statushouders die nog niet te maken had met de Kansrijke Koppeling. Hoewel onderzoek dus wijst op willekeurige spreiding van onze doelgroep, zullen we voor de zekerheid controleren voor achtergrondkenmerken van statushouders die in theorie door COA gebruikt kunnen worden om statushouders selectief te plaatsen. Deze achtergrondkenmerken worden beschreven in de subsectie 'Controlevariabelen'.

4.3.3 Variabelen

Afhankelijke variabelen: de participatiedimensies
Arbeidsdeelname. Dit is een binaire variabele die aangeeft of de respondent op het moment van de surveyafname betaald werk heeft of niet (0=nee, 1=ja). Ook personen die als zelfstandige werken, worden gerekend tot de groep werkenden.

Taalbeheersing. De Nederlandse taalbeheersing is gemeten via de vraag 'Hoe goed spreekt u de Nederlandse taal? Op een schaal van 1 tot 10, welk cijfer geeft u dan? Een 1 betekent dat u geen Nederlands spreekt, een 10 betekent dat u zeer goed Nederlands spreekt.'.

Mentale gezondheid. Dit is gemeten via de *Mental Health Inventory 5* (MHI-5), een internationale standaard voor het meten van mentale gezondheid (Berwick et al., 1991; Ten Have et al., 2024). Het bestaat uit vijf vragen die telkens gaan over de respondent zich de afgelopen vier weken voelde. De vragen zijn: 'Hoe vaak voelde u zich erg zenuwachtig?', 'Hoe vaak voelde u zich neerslachtig en somber?', 'Hoe vaak voelde u zich kalm en rustig?', 'Hoe vaak was u zo erg in de put ('down') dat niets u kon opvrolijken?', en 'Hoe vaak voelde u zich gelukkig?'. Elke vraag wordt beantwoord op een schaal van 0 (nooit) tot 5 (voortdurend). De negatief geformuleerde vragen worden vervolgens gehercodeerd zodat hogere scores een hogere mentale gezondheid aangeven. Daarna worden de scores op de vijf vragen bij elkaar opgeteld en vermenigvuldigd met vier, waarmee de MHI-5 schaal loopt van 0 (laagste mentale gezondheid) tot 100 (hoogste mentale gezondheid). We hanteren deze schaal als continue meting en gebruiken dus geen afkappunt waarop personen worden ingedeeld in wel of niet mentaal ongezond. Dit omdat er bij dergelijke afkappunten informatie verloren gaat en er geen consensus is over welk afkappunt te gebruiken.

Sociale contacten. De frequentie van sociale contacten is gemeten via vijf vragen: 1) 'Hoe vaak heeft u contact met Nederlandse vrienden of kennissen', 2) 'Hoe vaak heeft u contact met Nederlandse buren of buurtgenoten', 3) 'Hoe vaak heeft u contact met Syrische vrienden of kennissen?', 4) 'Hoe vaak heeft u contact met Syrische buren of Syrische mensen in uw buurt?', en 5) 'Hoe vaak heeft u in uw vrije tijd contact met mensen uit andere migrantengroepen?'. De antwoordopties lopen van elke dag contact tot nooit/minder dan 1 keer per jaar contact. We hebben de scores omgedraaid zodat hogere scores meer sociaal contact betekenen: 1) nooit/minder dan één keer per jaar, 2) een paar keer per jaar, 3) elke maand, 4) elke week, 5) elke dag. Respondenten konden ook 'niet van toepassing' kiezen, bijvoorbeeld als ze geen buurtgenoten van de desbetreffende groep hebben. Omdat deze personen dus geen sociale contacten hebben met de desbetreffende groep, rekenen we ze tot de categorie 'nooit/minder dan één keer per jaar'. Om de sociale contacten met Nederlanders te meten, nemen we het maximum van de twee vragen over sociale contacten met Nederlandse vrienden of kennissen en Nederlandse buren of buurtgenoten. Zoals eerder genoemd, is dit de hoofduitkomstmaat voor sociale

contacten. Daarnaast kijken we naar sociale contacten met Syriërs. Hiervoor nemen we maximum over de twee vragen over sociale contacten met Syrische vrienden of kennissen en Syrische buren of Syrische buurtgenoten. Eerder onderzoek laat zien dat de regio's die hoog scoren op sociaal contact met Nederlanders aanzienlijk anders zijn dan de regio's die hoog scoren op sociaal contact met Syriërs (Otten & Negash, 2026).

Onafhankelijke variabelen: de regio
In lijn met eerder onderzoek kijken we naar de woonregio op het niveau van COROP-regio's (Baalbergen et al., 2024; Damen et al., 2023; Otten, 2024). De Coördinatiecommissie Regionaal Onderzoeksprogramma (COROP) heeft Nederland op statistisch-inhoudelijke redenen ingedeeld in veertig regio's voor regionaal onderzoek (CBS, 2025). Een COROP-gebied bestaat uit een of meerdere gemeenten. Omdat statushouders evenredig worden verspreid over gemeenten, en elke gemeente slechts aan één COROP-gebied toebehoort, is er ook op COROP-niveau sprake van evenredige spreiding. Het aantal statushouders per COROP-gebied is dus naar rato van het aantal inwoners per COROP-gebied. Met veertig regio's is er genoeg dekking per regio in de NSN-survey om regio's statistisch met elkaar te vergelijken. In supplementair materiaal 5, tabel 5.1 is weergegeven hoeveel observaties er zijn per COROP-gebied.

Controlevariabelen
Hoewel de toewijzing aan woonregio's grotendeels willekeurig is, controleren we voor de zekerheid voor achtergrondkenmerken van de respondent die door het COA gebruikt zouden kunnen worden in de toewijzing. **Geslacht** is een binaire variabele waarbij vrouwen een 1 krijgen en mannen een 0. **Leeftijd** is een categorische variabele met de leeftijd bij aanvang van de NSN-survey, in de volgende categorieën: 15-24 jaar, 25-34 jaar, 35-44 jaar, en 45 jaar en ouder. **Opleidingsniveau** in het herkomstland is ingedeeld in vier categorieën: maximaal basisonderwijs, lager middelbaar onderwijs, hoger middelbaar en beroepsonderwijs, en hoger onderwijs. **Werkervaring** in het herkomstland is ook ingedeeld in vier categorieën: geen werkervaring in Syrië, werk in Syrië onbekende status, werk in Syrië van lagere status, en werk in Syrië van hogere status. Naast deze achtergrondvariabelen, controleren we voor de *surveywave*, of de respondent **verhuisd** is (0=nee, 1=ja), en of de respondent een **nareiziger** is (0=nee, 1=ja) omdat de woonregio voor personen die verhuisd zijn en voor nareizigers niet direct willekeurig is.

4.3.4 Analyses

De participatie-uitkomsten worden voorspeld aan de hand van de regio-dummies in lineaire regressiemodellen. Dit betekent dat er voor elk van de veertig regio's een effect op de participatie-uitkomsten wordt geschat. Om de gezamenlijke invloed van de regio's in kaart te brengen worden geneste modellen gebruikt waarbij eerst de controlevariabelen worden toegevoegd en daarna de regio-dummies. De toename in de verklaarde variatie na het toevoegen van de regio-dummies geeft een indicatie van de invloed van de regio (waarbij ook wordt gekeken naar de F-waarde van de toename en of die significant is). We doen dit eerst voor de gepoolde data, en daarna per wave zodat we kunnen kijken of de regio in alle waves een significante voorspeller is met vergelijkbare effectgrootte of dat de invloed zich beperkt tot een bepaalde tijdsperiode (bijvoorbeeld alleen de eerste of laatste wave).

Of de regio's die hoog scoren op de ene dimensie ook hoog scoren op de andere dimensies wordt bekeken op zowel regionaal als individueel niveau. We kijken eerst beschrijvend op regionaal niveau naar de correlaties tussen de gemiddelde regioscores

op de verschillende dimensies. We correleren dan bijvoorbeeld het percentage werkenden in de regio met het gemiddelde taalcijfer in de regio. Daarna kijken we verklarend op individueel niveau of we de uitkomsten van de respondent op de ene dimensie (bijvoorbeeld het hebben van werk) kunnen voorspellen aan de hand van de gemiddelde regioscores op de andere dimensies (bijvoorbeeld het gemiddelde taalcijfer, de gemiddelde MHI-5 score, etc.). Hierbij controleren we voor de eerdergenoemde individuele achtergrondkenmerken.

Ten slotte kijken we of de regionale verschillen in de participatie-uitkomsten verklaard kunnen worden door specifieke regiokenmerken. We kijken daarbij naar een selectie van regiokenmerken die in eerder onderzoek als relevant wordt geacht voor een of meer van de participatiedimensies (Baalbergen et al., 2024; Damen et al., 2023; Jonitz et al., 2024; Kox & Van Liempt, 2022; Mandemakers et al., 2021; Otten & Negash, 2026; Van der Meer et al., 2024). We nemen de volgende regiokenmerken mee: 1) het regionale werkloosheidspercentage, 2) afstand tot dichtstbijzijnde treinstation, 3) het regionale percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond, 4) het regionale percentage personen met een Syrische achtergrond, 5) het regionale percentage radicaal-rechts stemmers, 6) afstand tot recreatiemogelijkheden zoals bioscoop, bibliotheek, en zwembad, 7) stedelijkheid, 8) regionale voorzieningen, 9) regionale veiligheid, 10) sociale samenhang in de regio, en 11) de bereikbaarheid en kwaliteit van de fysieke omgeving. We analyseren de regiokenmerken zowel op COROP-niveau als gemeenteniveau en standaardiseren ze zodat de effecten onderling vergeleken kunnen worden. De operationalisering van de regiokenmerken is te vinden in supplementair materiaal 5, tabel 5.2 en meer informatie over de bijbehorende analyses in supplementair materiaal 5, paragraaf 5.5.

4.4 Resultaten

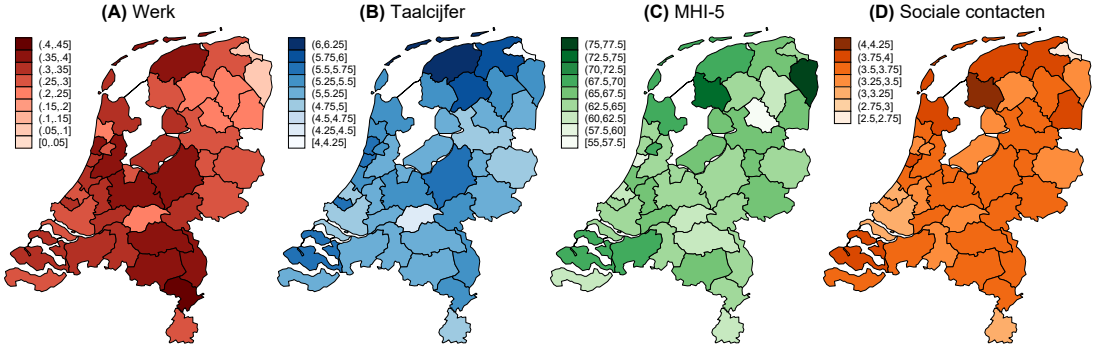
4.4.1 Regionale variatie in participatie

De regionale variatie op alle vier de dimensies wordt getoond in figuur 4.1. We zien dat op alle vier de dimensies er verschillen zijn tussen regio's. Bij werk zien we dat in de laagst scorende regio's minder dan een kwart werkt, terwijl in de hoogst scorende regio's bijna de helft werkt. Bij taal zien we dat in de laagst scorende regio's het taalcijfer rond de 4 uit 10 is, terwijl in de hoogst scorende regio's het rond de 6 uit 10 is. Bij mentale gezondheid zien we dat de laagst scorende regio's lager dan 60 uit 100 scoren terwijl de hoogst scorende regio's hoger dan 75 uit 100 scoren. Bij sociale contacten met Nederlanders zien we dat de laagst scorende regio's minder dan 3 scoren (wat duidt op minder dan maandelijks contact) terwijl de hoogst scorende regio's hoger dan 4 scoren (wat duidt op vaker dan wekelijks contact). De toename in de verklaarde variantie na het toevoegen van de regio's is voor werk 0,8 procentpunt ($F=2{,}433$, $p<0{,}001$), voor taal 1.1 procentpunt ($F=3{,}965$, $p<0{,}001$), voor mentale gezondheid 1,3 procentpunt ($F=3{,}087$, $p<0{,}001$), voor sociale contacten met Nederlanders 2,1 procentpunt ($F=5{,}153$, $p<0{,}001$), en voor sociale contacten met Syriërs 0,9 procentpunt (zie tabellen 5.3 t/m 5.7 in supplementair materiaal 5).

Inhoudelijk betekent dit dat het effect van de regio op werk en sociale contacten met Syriërs klein is en over het algemeen minder belangrijk dan achtergrondkenmerken zoals geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, en werkervaring (R^2 van de regio is per wave kleiner dan de R^2 van achtergrondkenmerken, tabel 5.3, supplementair materiaal 5). Het effect van de regio op taal ook minder belangrijk dan de eerdergenoemde

achtergrondkenmerken (R^2 van de regio is per wave kleiner dan de R^2 van achtergrondkenmerken, tabel 5.4, supplementair materiaal 5). Voor mentale gezondheid verklaren de achtergrondkenmerken juist relatief weinig en lijkt de regio meer bepalend dan de achtergrondkenmerken (R^2 van de regio is per wave groter dan de R^2 van achtergrondkenmerken tabel 5.5, supplementair materiaal 5). Ook voor sociale contacten met Nederlanders is de regio meer bepalend dan de achtergrondkenmerken (R^2 van de regio is voor waves 1, 3, en 4 groter dan de R^2 van achtergrondkenmerken, tabel 5.6, supplementair materiaal 5). Over het algemeen is de invloed van de regio op de verschillende participatiedimensies dus klein, maar niet altijd kleiner dan andere factoren (demografische en premigratiekapitaal) die in de gerelateerde literatuur als belangrijk worden geacht, zoals geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, en werkervaring.

Figuur 4.1 Regionale variatie in participatiedimensies

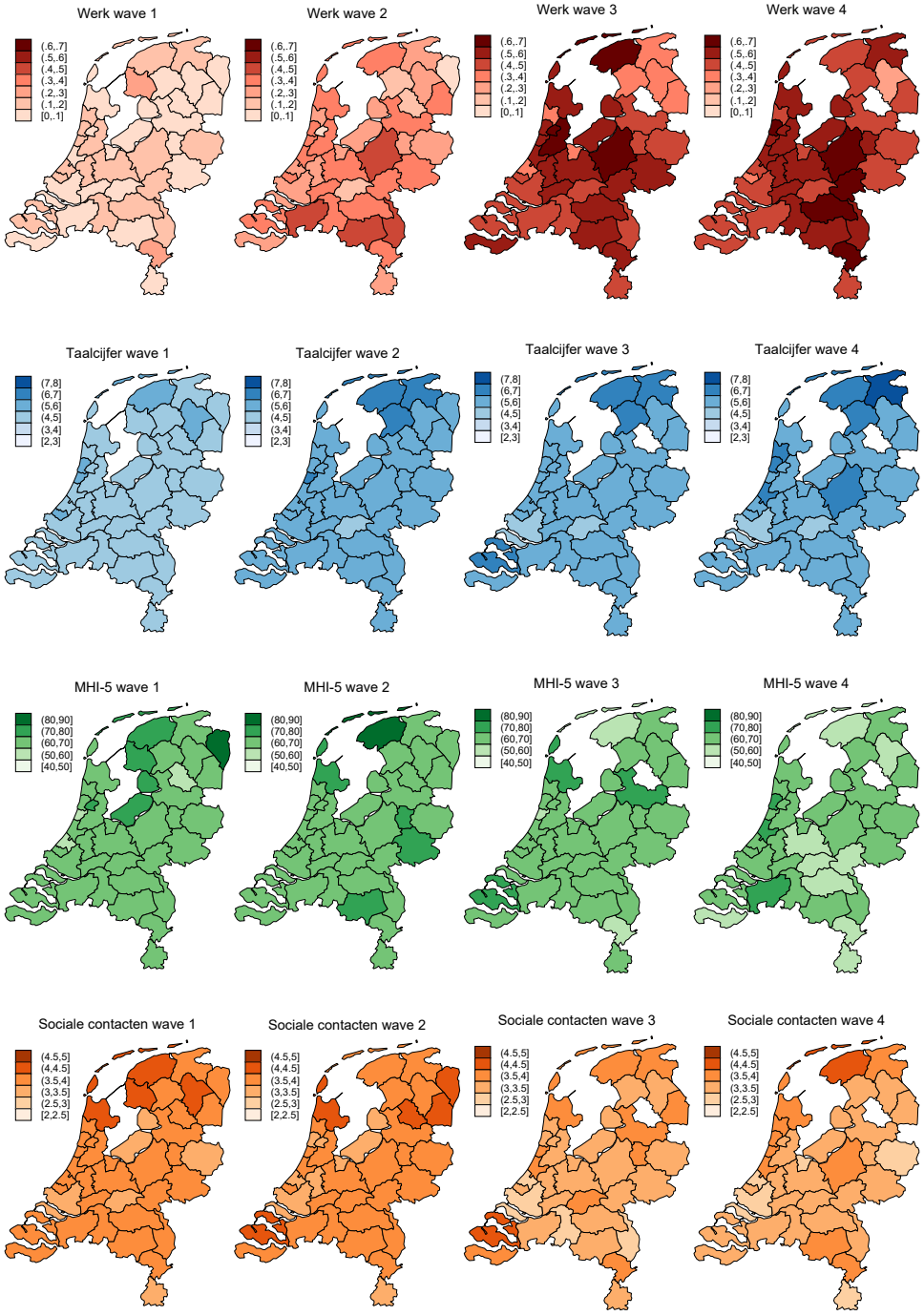

Noot*:* Aantal observaties is 9.130 voor alle vier de participatiedimensies. Legenda's lopen van de laagst geobserveerde regioscore tot de hoogst geobserveerde regioscore. **(A)** Regionale variatie in het hebben van betaald werk. **(B)** Regionale variatie in de beheersing van de taal van het gastland. **(C)** Regionale variatie in mentale gezondheid (MHI-5 index). **(D)** Regionale variatie in sociale contacten met Nederlanders. De scores per regio samen met 95% cluster-robuuste betrouwbaarheidsintervallen zijn weergegeven in supplementair materiaal 5 figuur 5.1. Regionale variatie in sociale contacten met Syriërs is getoond in supplementair materiaal 5, figuur 5.3.

De regionale variatie in participatiedimensies en toename in verklaarde variatie na het toevoegen van regio dummies *per wave* is weergegeven in figuur 5.2 en tabellen 5.3-5.7 in supplementair materiaal 5. We zien dat de regionale variatie sterk verschilt over de tijd, maar de manier waarop het verschilt over de tijd is per dimensie anders. Voor werk is de invloed van de woonregio alleen significant in wave 2 met R^2=2.2% (F=1,679, p=0,005, tabel 5.3, supplementair materiaal 5), in de waves daarvoor en daarna is het niet significant (wave 1 F=1,257, p=0,13; wave 3 F=1,083, p=0,34; wave 4 F=1.225, p=0,16, tabel 5.3, supplementair materiaal 5). Dit patroon waarbij er vanuit de woonregio in de eerste periode geen invloed is op werk, in een middenperiode wel, en daarna weer niet, komt overeen met eerder onderzoek (Marten et al., 2019; Otten, 2024). Voor taal is de invloed van de woonregio juist in wave 1 het meest significant met R^2=1,9% (F=2,090, p<0,0001, tabel 5.4, supplementair materiaal 5), in wave 2 nét significant met R^2=1,4% (F=1,416, p=.0,46, tabel 5.4, supplementair materiaal 5), en in de waves daarna niet meer (wave 3 F=1,282, p=0,12; wave 4 F=1,275, p=0,12, tabel 5.4, supplementair materiaal 5). Voor mentale gezondheid is de invloed van de woonregio redelijk stabiel significant over de tijd (wave 1 R^2=2,0%, p=0,006; wave 2 R^2=2,8%, p=0,001; wave 3 R^2=2,7%, p=0,08; en wave 4 R^2=4,4%, p=0,009, tabel 5.5, supplementair materiaal 5). Voor

sociale contacten met Nederlanders is de invloed van de woonregio significant in alle waves (wave 1 R^2=2,7%, p<0,001; wave 2 R^2=2,9%, p=0,001; wave 3 R^2=3,5%, p=0,003; wave 4 R^2=5,4%, p<0,001, tabel 5.6, supplementair materiaal 5). Bij sociale contacten met Syriërs zien we dat de woonregio alleen in wave 1 een significante invloed heeft met R^2=2,0% (F=1,656, p=0,007; supplementair materiaal 5, tabel 5.7, zie ook figuur 5.3).

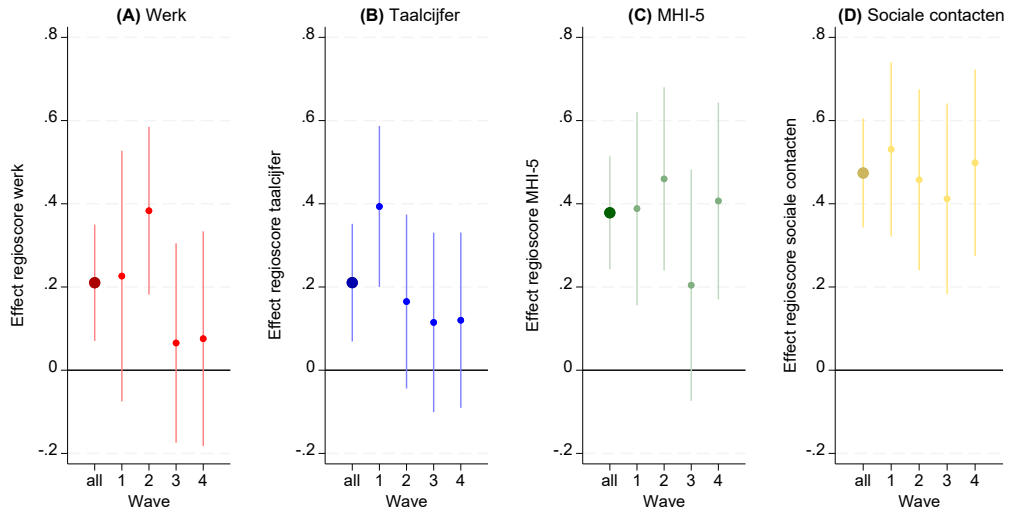
Figuur 4.2 Regionale variatie in participatiedimensies per wave

Noot: Aantal observaties is 3.209 in wave 1, 2.544 in wave 2, 1.920 in wave 3, en 1.457 in wave 4 voor alle vier de participatiedimensies. Regio's met minder dan 10 observaties in een wave worden niet getoond voor die wave. Legenda's lopen van de laagst geobserveerde regioscore tot de hoogst geobserveerde regioscore. **(rij 1)** Regionale variatie in het hebben van betaald werk. **(rij 2)** Regionale variatie in de beheersing van de taal van het gastland. **(rij 3)** Regionale variatie in mentale gezondheid, gemeten via de MHI-5 index. **(rij 4)** Regionale variatie in sociale contacten met Nederlanders. De scores per regio en wave samen met 95% cluster-robuuste betrouwbaarheidsintervallen zijn weergegeven in supplementair materiaal 5, figuur 5.2.

Een alternatieve manier om de invloed van de woonregio te testen, is door te kijken in hoeverre de regioscore van de regio waarin de respondent woont zijn/haar uitkomst voorspelt. Bijvoorbeeld, als een respondent woont in een regio waar gemiddeld 40% van de statushouders werkt, hoe voorspellend is dit voor of de respondent zelf werk heeft of niet? In plaats van de uitkomst van de respondent te voorspellen aan de hand van regio dummies, wordt het dan voorspeld aan de hand van de gemiddelde regioscore. Hierbij wordt de respondent zelf niet meegeteld in de regioscore om te voorkomen dat er op voorhand een link is tussen de regioscore en de uitkomst van de respondent. Ook bij deze alternatieve methode wordt gecontroleerd voor de achtergrondkenmerken van de respondent. De resultaten van deze alternatieve methode zijn weergegeven in figuur 4.3 (en supplementair materiaal 5, tabel 5.8 en 5.9) en laten hetzelfde patroon zien als eerder beschreven. Al met al vinden we dus dat de tijdsontwikkeling in de invloed van de woonregio sterkt verschilt tussen participatiedimensies. Afhankelijk van naar welke dimensie wordt gekeken is de invloed het grootst in het begin (taal), in het midden (werk), of juist relatief stabiel (mentale gezondheid en sociale contacten met Nederlanders). In de discussiesectie komen we hierop terug.

Figuur 4.3 De invloed van de woonregio op de participatiedimensies per wave

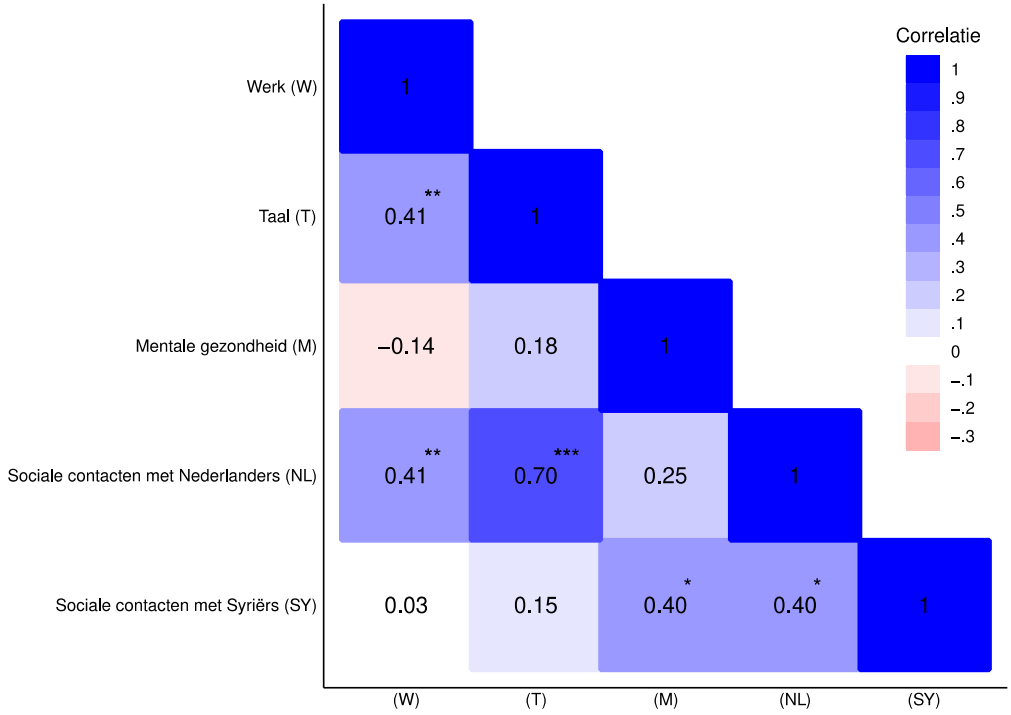
Noot: Markers tonen het effect van de regioscore op de bijbehorende participatiedimensie. Grote markers tonen het effect gepoold over de waves, kleine markers tonen het effect per wave. De verticale lijnen geven de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Resultaten zijn gecontroleerd voor achtergrondkenmerken. De volledige resultaten zijn getoond in tabel 5.8 en 5.9 in supplementair materiaal 5.

4.4.2 Samenhang tussen regionale uitkomsten op verschillende dimensies

Vervolgens kijken we hoe regionale uitkomsten samenhangen tussen dimensies. De correlaties tussen de regioscores van de verschillende dimensies zijn weergegeven in figuur 4.4. We zien de sterkste samenhang tussen de regioscores voor sociale contacten met Nederlanders en de Nederlandse taalbeheersing (r=0,70, p<0,001). Dit betekent dat regio's waar respondenten vaker sociale contacten met Nederlanders hebben ook de regio's zijn waar respondenten beter de Nederlandse taal beheersen en vice versa. Daarnaast zien we positieve correlaties tussen regioscores taal en werk (r=0,41, p=0,008) en tussen regioscores werk en sociale contacten met Nederlanders (r=0,41, p=0,008), maar deze correlaties zijn kleiner. Ten slotte zien we dat de sociale contacten met Syriërs een kleine positieve correlatie heeft met mentale gezondheid (r=0,40, p=0,01) en met sociale contacten met Nederlanders (r=0,40, p=0,01), maar deze bevindingen zijn niet robuust (zie supplementair materiaal 5, tabel 5.11). In supplementair materiaal 5, figuur 5.4 laten we, naast de samenhang tussen dimensies, ook de samenhang tussen waves zien. We zien daar dat de correlaties tussen de verschillende waves over het algemeen positief en significant zijn binnen elke dimensie. Regio's die bijvoorbeeld hoog scoren op werk in wave 1, scoren over het algemeen ook hoog op werk in wave 2, enzovoort. Dit geeft aan dat er een mate van stabiliteit is in welke regio's gunstig zijn per dimensie.

Naast deze correlaties op regioniveau, hebben we ook op individueel niveau gekeken naar de samenhang tussen dimensies terwijl we controleren voor individuele achtergrondkenmerken. We kijken dan of de uitkomst van de respondent (bijvoorbeeld het hebben van werk) niet alleen wordt beïnvloed door de regioscore op dezelfde dimensie, maar ook de regioscores van de andere dimensies. De volledige resultaten zijn weergegeven in supplementair materiaal 5, tabel 5.11; we richten ons hier op de resultaten die robuust terugkomen in zowel de regionale als individuele analyses. Op dit individuele niveau zien we wederom een positieve samenhang tussen de sociale contacten met Nederlanders en de Nederlandse taalbeheersing. Ook zien we dat de regioscore voor sociale contacten met Nederlanders een significant positief effect heeft op het hebben van werk. Kortom, regio's die gunstig zijn voor sociale contacten met Nederlanders, zijn gemiddeld ook gunstig voor het hebben van werk en voor de Nederlandse taalvaardigheid.

Figuur 4.4 Regionale correlaties tussen dimensies

Noot: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001. Elke correlatie is gebaseerd op veertig COROP-regio's. We correleren de regioscores gemiddeld over alle vier de waves. De correlaties per wave zijn te vinden in supplementair materiaal 5, figuur 5.4.

4.4.3 *De rol van regiokenmerken in de regionale variatie*

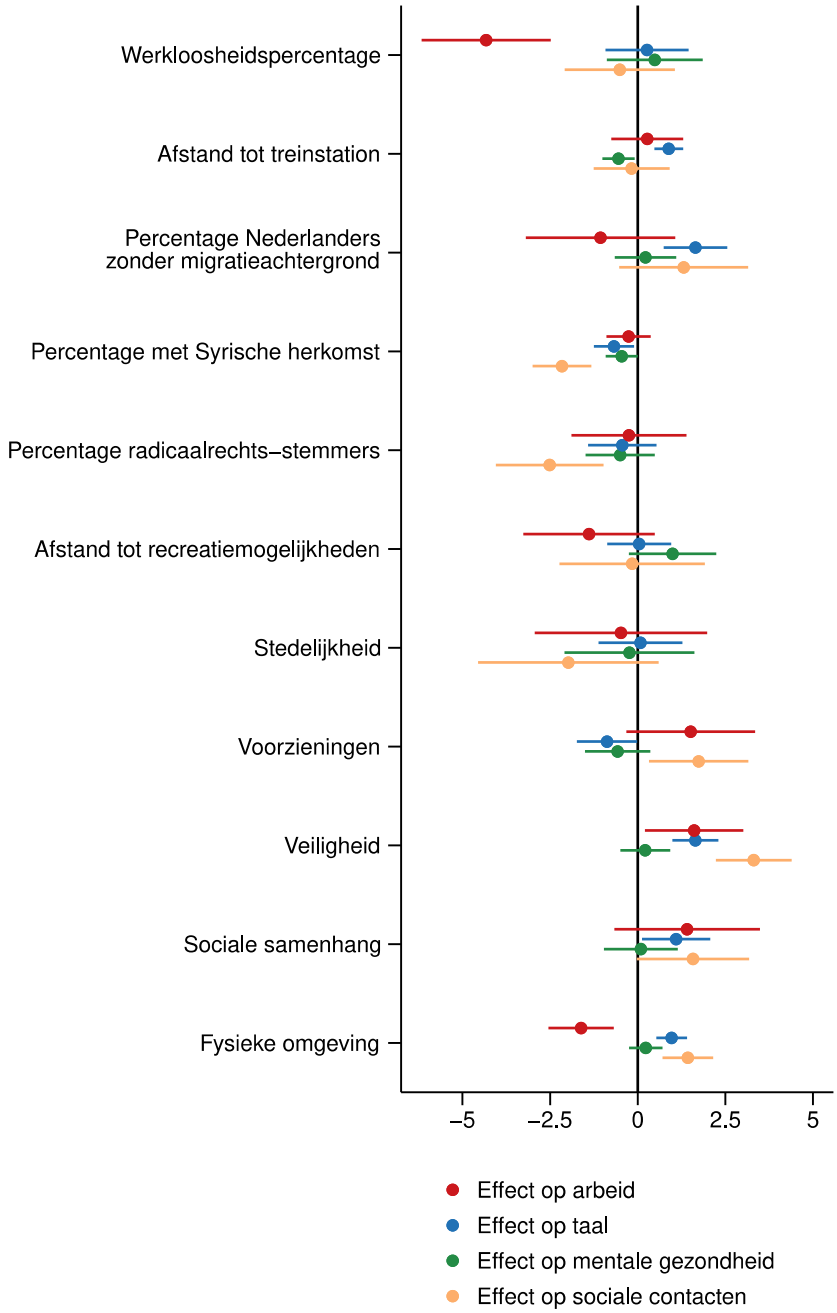
Ten slotte zoomen we in op specifieke regiokenmerken die een rol kunnen spelen bij de regionale variatie in participatie-uitkomsten. Om dit te doen voeren we per participatie-uitkomst (werk, taal, mentale gezondheid, en sociale contacten) regressieanalyses uit waarbij de uitkomst wordt voorspeld aan de hand van verschillende regiokenmerken, gecontroleerd voor individuele achtergrondkenmerken. We doen deze analyses op twee regioniveaus, namelijk op COROP-niveau en gemeenteniveau, met overwegend dezelfde resultaten. We rapporteren in de hoofdtekst over de resultaten op COROP-niveau en focussen hierbij op de resultaten die robuust terugkomen in beide analyses. De resultaten op COROP-niveau zijn samengevat in figuur 4.5, de volledige resultaten zijn weergegeven in supplementair materiaal 5, tabel 5.12-5.15. De resultaten op gemeenteniveau zijn weergegeven in supplementair materiaal 5, figuur 5.5 en 5.6 en tabel 5.16-5.20.

We zien in figuur 4.5 dat de arbeidsparticipatie negatief wordt beïnvloed door het regionale werkloosheidspercentage (b=-4,325, p<0,001), een bevinding die in lijn is met eerder onderzoek (Damen et al., 2023). Een standaardafwijking toename in het regionale werkloosheidspercentage leidt tot iets meer dan een 4 procentpuntafname in de baankans. Dit is een gemiddelde effectgrootte, bijvoorbeeld vergelijkbaar met het effect van premigratiekapitaal zoals eerdere werkervaring of het opleidingsniveau in het herkomstland. De andere regiokenmerken hebben geen robuust effect op de arbeidsparticipatie. De Nederlandse taalbeheersing wordt positief beïnvloedt door het regionale percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond (b=1,647, p<0,001),

de regionale veiligheid (b=1,645, p<0,001), en de kwaliteit en inrichting van de fysieke omgeving (b=0,967, p<0,001). Deze effecten zijn robuust maar klein. Een standaardafwijking in het regionale percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond verhoogt de taalvaardigheid bijvoorbeeld met iets minder dan 2 procentpunt. Voor de mentale gezondheid heeft geen van de onderzochte regiokenmerken een robuust significant effect. Dit betekent dat de regionale variatie in mentale gezondheid niet verklaard kan worden door de gebruikelijke regiokenmerken die in de literatuur worden onderzocht. Hier komen we in de discussiesectie op terug.

Voor sociale contacten met Nederlanders zien we juist veel regiokenmerken die een robuust effect hebben. De frequentie van sociale contacten met Nederlanders is hoger als het regionale percentage personen met een Syrische achtergrond lager is (b=-2,161, p<0,001) en als het regionale percentage radicaal-rechts stemmers lager is (b=-2,512, p=0,001). De regionale veiligheid (b=3,310, p<0,001) en de kwaliteit en inrichting van de fysieke omgeving (b=1,430, p<0,001) verhogen juist de frequentie van sociale contacten met Nederlanders. De effectengroottes zijn klein tot gemiddeld. Een standaardafwijking toename in het percentage radicaal-rechts stemmers verlaagt de sociale contacten met Nederlands bijvoorbeeld met 2,5 procentpunt. In supplementair materiaal 5, figuur 5.6 zijn de effecten van de regiokenmerken op sociale contacten met Syriërs getoond. Het enige onderzochte regiokenmerk dat hier een invloed op heeft is het regionale percentage Syriërs, namelijk een klein positief effect (b=1,504, p<0,001). Voor geen van de participatiedimensies vinden we robuuste effecten van de volgende regiokenmerken: afstand tot het dichtstbijzijnde treinstation, afstand tot recreatiemogelijkheden, stedelijkheid en regionale sociale samenhang.

Figuur 4.5 De invloed van regiokenmerken op participatiedimensies

Noot: Resultaten van regressies waarbij de participatie-uitkomsten (arbeid, taal, mentale gezondheid, en sociale contacten met Nederlanders) worden voorspeld op basis van verschillende regiokenmerken op COROP-niveau, gecontroleerd voor de achtergrondkenmerken beschreven in de sectie 'controlevariabelen'. Met 'Fysieke omgeving' wordt bedoeld de kwaliteit en leefbaarheid van de fysieke omgeving. *N*=8.989 voor elk model. Rode markers (bovenste marker per regiokenmerk) tonen het effect van de regiokenmerken op arbeid , blauwe markers (onder de markers voor arbeid) tonen het effect van de regiokenmerken op de Nederlandse taalbeheersing, groene markers (onder de markers voor taal) tonen het effect van de regiokenmerken op mentale gezondheid, en gele markers (onder de markers voor mentale gezondheid) tonen het effect van de regiokenmerken op sociale contacten met Nederlanders. De horizontale lijnen geven de cluster-robuuste 95%-

betrouwbaarheidsintervallen (waarbij rekening wordt gehouden met meerdere observaties per COROP-regio en gemeente). Als de horizontale lijn niet de verticale nullijn raakt, is het effect significant. De getoonde effecten van de regiokenmerken op arbeid, taal, mentale gezondheid, en sociale contacten met Nederlanders komen respectievelijk uit regressietabellen 5.12-5.15 in supplementair materiaal 5. De effecten van de regiokenmerken op sociale contacten met Syriërs zijn weergegeven in supplementair materiaal 5, figuur 5.6 en tabel 5.20.

Hoeveel van de regionale variatie in de participatiedimensies kunnen we verklaren door de geteste regiokenmerken? Om dit te onderzoeken kunnen we testen of de voorspellende waarde van de COROP-regio's (de verklaarde variantie) afneemt na het toevoegen van de regiokenmerken. Als we alle regiokenmerken samen bezien, kunnen we ongeveer een kwart verklaren van de regionale variatie in arbeidsparticipatie (R^2 van COROP-regio's gaat van 0,8% naar 0,6% na het toevoegen regiokenmerken), meer dan de helft verklaren van de regionale variatie in Nederlandse taalvaardigheid (R^2 van COROP-regio's gaat van 1,1% naar 0,5% na het toevoegen regiokenmerken), vrijwel niks verklaren van de regionale variatie in mentale gezondheid (R^2 van COROP-regio's gaat van 1,3% naar 1,2% na het toevoegen regiokenmerken), ongeveer twee derde verklaren van de regionale variatie in sociale contacten met Nederlanders (R^2 van COROP-regio's gaat van 2,1% naar 0,7% na het toevoegen regiokenmerken), en weinig verklaren van de regionale variatie in sociale contacten met Syriërs (R^2 van COROP-regio's gaat van 0,9% naar 0,8% na het toevoegen regiokenmerken) (supplementair materiaal 5, tabel 5.21).

Al met al zien we dat de verschillende participatiedimensies vaak door verschillende regiokenmerken worden beïnvloed. Zo heeft het regionale werkloosheidspercentage alleen een invloed op de arbeidsparticipatie, en het regionaal percentage radicaal-rechts stemmers alleen een invloed op de sociale contacten met Nederlanders. Aan de andere kant zijn er ook enkele regiokenmerken die invloed hebben op meerdere participatiedimensies, ofwel regiokenmerken die een multidimensionale invloed hebben. Het gaan dan om de regionale veiligheid en de kwaliteit en inrichting van de fysieke omgeving, die zowel de Nederlandse taalvaardigheid verhogen als de frequentie van sociale contacten met Nederlanders. Dat deze twee participatiedimensies deels door dezelfde regiokenmerken worden gedreven is niet onverwacht aangezien we in figuur 4.4 al zagen dat de regioscores op deze twee dimensies sterk met elkaar samenhangen. Bij deze twee dimensies zien we ook dat de regiokenmerken relatief het grootste deel van de regionale variatie verklaren. Om de regionale variatie in de andere participatiedimensies te verklaren moeten we verder kijken dan de regiokenmerken die gebruikelijk worden onderzocht in de literatuur. Hier komen we op terug in de discussiesectie.

4.5 Discussie

Er wordt vaak verondersteld dat de woonregio waarin statushouders geplaatst worden doorwerkt in hun kansen om mee te doen in de samenleving, maar onderzoek dat dit systematisch test voor meerdere participatiedimensies en op de langere termijn ontbrak nog. Met unieke survey- en registerdata over een groep Syrische Nederlanders die als statushouder quasi-willekeurig is toegewezen aan woonregio's, konden we de invloed van de woonregio op meerdere participatiedimensies onderzoeken en hoe deze invloed ontwikkelt over de tijd. De resultaten laten zien dat de woonregio inderdaad van invloed is op de centrale participatiedimensies van arbeid, taal, mentale gezondheid, en sociale contacten. De manier waarop deze invloed zich uit en wanneer deze invloed plaatsvindt, verschilt echter sterk per participatiedimensie.

Voor taalvaardigheid en sociale contacten binnen de eigen herkomstgroep is de invloed van de woonregio vooral merkbaar in de beginperiode van huisvesting, voor arbeidsparticipatie in de middenperiode, en voor mentale gezondheid en sociale contacten met Nederlanders is de invloed relatief stabiel over de tijd. Deze verschillen tussen dimensies in wanneer de woonregio van invloed is, passen bij het proces van positieverwerving en bijbehorende hulpbehoeften zoals we het kennen in gerelateerde literatuur (Ager & Strang, 2008; Bakker et al., 2016; Maliepaard et al., 2026). In de beginperiode zijn statushouders vooral bezig met het inburgeren, en focussen de hulpbehoeften zich voornamelijk op het leren van de taal van het gastland (Kosyakova et al., 2022). Tijdens deze beginfase vinden de contacten en ondersteuning nog relatief vaak plaats binnen de eigen herkomstgroep (Adam et al., 2019). Nadat de inburgering is afgerond – ongeveer drie jaar na huisvesting – begint het proces van een baan vinden. Dit is ook het moment waarop we zien dat de woonregio van invloed is op arbeidsparticipatie. De arbeidsparticipatie neemt dan ook sterk toe (Maliepaard et al., 2023). Mentale gezondheid is juist een aanhoudend aandachtspunt; het is relatief laag in de beginperiode en lijkt over de tijd alleen maar verder te verslechteren (Dagevos et al., 2024), wat mogelijk verklaart waarom de woonregio ook op de langere termijn relevant blijft. Ook sociale contacten met Nederlanders worden door statushouders als aanhoudend belangrijk geacht en worden op de langere termijn beïnvloed door de woonregio (Van der Meer et al., 2024; Van Liempt & Miellet, 2020). Als we deze resultaten proberen te vatten in een overkoepelend mechanisme, kunnen we stellen dat de woonregio vooral van invloed is wanneer statushouders specifieke hulpbehoeftes hebben bij een participatiedimensie. In de beginperiode focussen de hulpbehoeftes zich vooral op het leren van de taal en het ontvangen van steun vanuit de eigen herkomstgroep, in de middenperiode verschuift de behoefte en focus van taalverwerving naar het vinden van werk. En gedurende het hele proces van positieverwerving blijven de mentale gezondheid en sociale contacten met Nederlanders belangrijke randvoorwaardes voor het meedoen in de samenleving en behoeftes van statushouders zelf. Vergelijkbaar met persoonlijke hulpbronnen (zoals werkervaring en opleidingsniveau) biedt de woonregio hulpbronnen (zoals de aanwezigheid van banen, Nederlanders, of personen uit de eigen herkomstgroep) die kunnen helpen bij het realiseren van de doelen en behoeftes die statushouders op dat moment hebben (Phillimore, 2021; Sampson et al., 2002).

Om dieper te duiken in wat de regionale variatie in participatiedimensies drijft, hebben we ook de rol van verschillende regiokenmerken onderzocht die in eerdere literatuur als relevant worden geacht voor een of meer van de participatiedimensies (Baalbergen et al., 2024; Damen et al., 2023; Jonitz et al., 2024; Kox & Van Liempt, 2022;

Mandemakers et al., 2021; Otten & Negash, 2026; Van der Meer et al., 2024). De resultaten onderschrijven deels de resultaten van eerder onderzoek, bijvoorbeeld het belang van het regionale werkloosheidpercentage voor de arbeidsparticipatie en het belang van de aanwezigheid van Nederlanders voor leren van de Nederlandse taal (Baalbergen et al., 2025; Otten, 2024; Van der Meer et al., 2024). Nieuw is dat we hebben laten zien dat sommige regiokenmerken een multidimensionale invloed hebben; deze beïnvloeden meerdere dimensies van participatie. Het gaat hierbij om de veiligheid in de regio en de kwaliteit en inrichting van de fysieke omgeving, die een positieve invloed hebben op zowel de sociale contacten met Nederlanders als de Nederlandse taalbeheersing. Een mogelijk mechanisme dat kan verklaren waarom juist deze aspecten van de regio leiden tot meer sociale contacten met Nederlanders en taalbeheersing is dat inwoners in veilige en goed ingerichte omgevingen meer geneigd zijn om buitenshuis tijd door te brengen in de omgeving (Blokland, 2008). Dit vergroot de kans dat Syrische Nederlanders in aanraking komen met andere (voornamelijk Nederlandse) inwoners uit de omgeving, wat kan leiden tot sociale contacten met Nederlanders en daarmee mogelijkheden om Nederlands te oefenen. Dit is in lijn met het theoretische principe van 'meeting opportunities' (Vervoort et al., 2010). Mede dankzij deze multidimensionale invloed, zien we dat de regionale variatie in sociale contacten met Nederlanders samenhangt met de regionale variatie in Nederlandse taalbeheersing.

Naast deze regiokenmerken met significante invloed, zagen we ook verschillende regiokenmerken die geen significante invloed hadden. Stedelijkheid wordt vaak als relevante factor gezien voor verschillende participatiedimensies, maar er is nog maar verrassend weinig onderzoek die de rol van stedelijkheid systematisch getest heeft. Wij vonden geen robuust significante effecten vanuit stedelijkheid op de participatiedimensies. Mogelijk heeft dit ermee te maken dat stedelijke woonregio's zowel positieve als negatieve aspecten bevatten, die elkaar uitbalanceren. Zo is de bereikbaarheid en de houding ten opzichte van statushouders in steden vaak gunstiger (Platts-Fowler & Robinson, 2015; Weidinger & Kordel, 2020), maar is het aandeel Nederlanders en de veiligheid vaak wat lager (Mandemakers et al., 2021). Daarnaast is het mogelijk dat regiokenmerken gemiddeld geen effect hebben als ze voor sommige statushouders positief zijn en voor andere negatief. De wensen en behoeftes kunnen namelijk verschillen tussen statushouders, bijvoorbeeld afhankelijk van hun levensfase, leeftijd, en persoonlijke voorkeuren (Kox & Van Liempt, 2022; Van der Meer et al., 2024). Of bijvoorbeeld veel recreatiemogelijkheden in de woonregio als positief of niet worden gezien, verschilt tussen personen afhankelijk van of ze behoefte hebben aan rust of dat ze juist op zoek zijn levendigheid. Nu wij de gemiddelde effecten van de woonregio hebben onderzocht, kan toekomstig onderzoek hierop voortborduren door te testen hoe effecten van de woonregio verschillen tussen subgroepen.

Geen van de onderzochte regiokenmerken had een robuust significant effect op mentale gezondheid. Dit betekent dat de regionale variatie in mentale gezondheid niet verklaard kan worden door de gebruikelijke regiokenmerken die in de literatuur worden onderzocht. Als we specifiek inzoomen op de literatuur naar mentale gezondheid, zien we twee regiokenmerken die wij niet konden meenemen maar mogelijk wel een effect hebben. De eerste is toegang tot (mentale) gezondheidszorg in de regio, wat in Duitsland een positief effect op de mentale gezondheid (Jaschke & Kosyakova, 2021). In Nederland is dit regiokenmerk niet direct beschikbaar voor onderzoekers, maar het zou mogelijk wel verzameld kunnen worden op basis van bestaande data, zoals de Monitor Toegankelijkheid & Wachttijden ggz (Stuurgroep

Toegankelijkheid & Wachttijden ggz, 2024). Het tweede regiokenmerk is de mate van sociaal beleid in de regio voor statushouders, wat in eerder onderzoek ook verband hield met hun mentale gezondheid (Biddle et al., 2023). Ook deze informatie is niet openbaar beschikbaar voor onderzoekers in Nederland, maar zou mogelijk wel kunnen worden afgeleid van niet-openbare data, zoals de KIS-monitor (de Gruijter et al., 2024). Toekomstig onderzoek kan testen of deze regiokenmerken een deel van de regionale variatie in mentale gezondheid onder Syrische Nederlanders verklaren.
Het is goed om in gedachten te houden dat uitspraken over de causale invloed van specifieke regiokenmerken met minder zekerheid kunnen worden gedaan dan uitspraken over de causale invloed van de woonregio in het algemeen. Dit komt omdat regiokenmerken met elkaar samenhangen; regio's waar meer Nederlanders zonder migratieachtergrond wonen zijn bijvoorbeeld doorgaans ook de regio's waar minder personen met Syrische achtergrond wonen. Om deze invloeden van elkaar te onderscheiden, is het nodig dat ze gezamenlijk in een model worden getoetst, wat we zoveel mogelijk hebben gedaan. Maar ook dan blijft er een kans dat een regiokenmerk is gemist die samenhangt met de onderzochte regiokenmerken en een deel van het effect verklaard. Kortom: een significant effect van een regiokenmerk ís indicatie voor causale invloed vanuit de woonregio, maar of die invloed komt door het specifieke regiokenmerk of andere regiokenmerken die daarmee samenhangen, is minder zeker. Toekomstig onderzoek is nodig om de verschillende regiokenmerken die een mogelijke rol spelen bij participatie, preciezer te onderscheiden.

De causale invloed van de woonregio in het algemeen konden we juist relatief goed identificeren doordat we kijken naar een context waarin statushouders quasi-willekeurig zijn toegewezen aan woonregio's. Dit is een situatie die in de literatuur als natuurlijk experiment wordt beschouwd (Edin et al., 2003; Gërxhani & Kosyakova, 2022; Kristiansen et al., 2022). Hoewel toewijzing aan de woonregio nooit honderd procent willekeurig is, laten meerdere onderzoeken zien dat het tot midden 2016 grotendeels willekeurig was (Baalbergen et al., 2024; Engbersen et al., 2015; Huisman, 2020; Otten & Negash, 2026), wat een grote verbetering is ten opzichte van gebruikelijk observationeel onderzoek. Bovendien stelden onze representatieve survey ons in staat om expliciet te controleren voor de persoonskenmerken van statushouders die in theorie door het COA gebruikt hadden kunnen worden om statushouders selectief te plaatsen.

Hoewel we een significante invloed van de woonregio op elk van de onderzochte participatiedimensies zien, is de invloed over het algemeen klein. Voor veel van de participatiedimensies maken de persoonlijke eigenschappen en hulpbronnen (zoals geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, werkervaring) meer uit dan de woonregio. Dit betekent echter niet dat de woonregio onbelangrijk is voor beleid. De persoonlijke eigenschappen en hulpbronnen zijn vaak niet te beïnvloeden door beleid, maar in welke woonregio's statushouders geplaatst worden is juist een expliciete beleidskeuze. Dit onderzoek laat zien dat die beleidskeuze een impact heeft op meerdere dimensies van hun leven, een kleine invloed, maar zeker niet verwaarloosbaar. De meeste woonregio's scoren in de middenmoot qua participatie, maar het verschil tussen de laagst scorende en hoogst scorende regio's is vaak betekenisvol (bijvoorbeeld een taalcijfer van 4 uit 10 in de laagst score regio versus een taalcijfer van 6 uit 10 in de hoogst scorende regio). Er is dus winst te behalen door extra te focussen op de laagst scorende regio's, bijvoorbeeld door statushouders die in die regio's worden geplaats extra te ondersteunen, die regio's proberen te verbeteren, of te overwegen daar minder statushouders te plaatsen. De indeling in gunstige en ongunstige regio's volgt geen duidelijke scheidslijnen tussen binnen vs. buiten de randstad, stedelijke vs.

landelijke gebieden, of noord-oost-zuid-west verschillen. In plaats daarvan zijn de regiokenmerken meer identificerend voor hoe gunstig of ongunstig een woonregio is. Statushouders die in regio's worden geplaatst met een hoger werkloosheidspercentage, een hoger aandeel radicaal-rechts stemmers, een lager percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond, en een lagere score op veiligheid en de fysieke omgeving, hebben over het algemeen minder mogelijkheden om te participeren op een of meerdere dimensies.

Onze bevindingen laten zien dat het spreidingsbeleid waarbij statushouders quasi-willekeurig worden toegewezen aan regio's zorgt voor ongelijkheid tussen statushouders op meerdere vlakken. Bovendien werken sommige van deze effecten door nadat zij geen statushouder meer zijn. Het recentere spreidingsbeleid waarbij wordt gepoogd statushouders selectiever te plaatsen in regio's die aansluiten bij hun persoonlijke achtergrond en werk/opleidingsachtergrond (deels gebaseerd op kunstmatige intelligentie) kan echter ook leiden tot ongelijkheid. Het zou zelfs de ongelijkheid kunnen vergroten als statushouders die al goede kansen hebben op participatie ook in regio's worden geplaatst met meer participatiemogelijkheden, of leiden tot discriminatie als de selectieve plaatsing wordt gebaseerd op bijvoorbeeld herkomstland of geslacht (Alajak et al., 2026). Een andere optie is om, net als bij de spreidingswet (deze wet gaat over de spreiding van asielzoekers, niet statushouders), relatief meer statushouders toe te wijzen aan sociaaleconomisch gunstige regio's (Overheid, 2026). Dit kan de gemiddelde arbeidsdeelname van deze groep bevorderen. Zolang regio's echter blijven verschillen in de kansen die ze bieden en statushouders niet allemaal aan de meest gunstige regio's kunnen worden toegewezen, zal elke vorm van spreidingsbeleid een bepaalde mate van ongelijkheid tot gevolg hebben. In plaats van het spreidingsbeleid op de schop te nemen, kan de ongelijkheid wel worden verminderd door ons te richten op de statushouders die zijn toegewezen aan ongunstige regio's. Het gaat dan om een beleidsintensivering voor deze groep, in de vorm van extra ondersteuning in de participatiedimensie waarbij zij nadeel ervaren vanuit de woonregio. Personen die bijvoorbeeld in een ongunstige woonregio worden geplaatst voor arbeidsparticipatie, kunnen extra begeleiding krijgen bij het vinden van werk, terwijl personen die in een ongunstige woonregio worden geplaatst voor taal, extra taallessen aangeboden kunnen krijgen. De periode waarin deze ondersteuning het best geboden kan worden, kan op basis van onze bevindingen worden afgestemd op de periode waarin de woonregio van invloed is. Bij taal gaat het dan om de beginperiode van huisvesting, bij werk om de middenperiode, en bij mentale gezondheid en sociale contacten met Nederlanders om lange-termijn ondersteuning.

4.6 Literatuur

Adam, F., Föbker, S., Imani, D., Pfaffenbach, C., Weiss, G., & Wiegandt, C. C. (2019). Social contacts and networks of refugees in the arrival context: Manifestations in a large city and in selected small and medium-sized towns. *Erdkunde*, *73*(1), 31–45. doi.org/10.3112/erdkunde.2019.01.02.

Adsera, A., Andersen, S., & Tonnessen, M. (2022). Does one municipality fit all? The employment of refugees in Norway across municipalities of different centrality and size. *European Journal of Population*, *38*(3), 547–575. doi.org/10.1007/s10680-022-09618-3.

Adviesraad Migratie (2022). *Een huis voor statushouders: Advies over knelpunten bij het huisvesten van statushouders in gemeenten*. Geraadpleegd juni 2026, van: Adviesrapport:Een huis voor statushouder.
Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*, *21*(2), 166–191. doi.org/https://doi.org/10.1093/jrs/fen016.
Alajak, K., Burnazoglu, M., Leurs, K., & Van Schie, G. (2026). GeoMatch/MisMatch: A Critical Investigation of a Refugee Resettlement and Labour Market Integration Algorithm in the Netherlands. *Social Inclusion*, *14*. doi.org/10.17645/si.10923
Andersen, H. L., Osland, L., & Zhang, M. L. (2023). Labour market integration of refugees and the importance of the neighbourhood: Norwegian quasi-experimental evidence. *Journal for Labour Market Research*, *57*(1). doi.org/10.1186/s12651-023-00341-y.
Aslund, O., Osth, J., & Zenou, Y. (2009). How important is access to jobs? Old question--improved answer. *Journal of Economic Geography*, *10*(3), 389–422. doi.org/10.1093/jeg/lbp040.
Auer, D. (2017). Language roulette – the effect of random placement on refugees' labour market integration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *44*(3), 341–362. doi.org/10.1080/1369183x.2017.1304208.
Baalbergen, I., Bolt, G., Lin, Y., & Hooimeijer, P. (2025). Arrival infrastructures and refugee enrolment in higher education. *International Migration*, *63*(1). doi.org/10.1111/imig.13374.
Baalbergen, I., Weterings, A., Bolt, G., Lin, Y., Bastiaanssen, J., & Hooimeijer, P. (2024). Quantifying the role of arrival infrastructures in the labor market integration of refugees. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *50*(16), 3981–4001. doi.org/10.1080/1369183x.2024.2344530.
Bakker, L., Dagevos, J., & Engbersen, G. (2016). Explaining the refugee gap: A longitudinal study on labour market participation of refugees in the Netherlands. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *43*(11), 1775–1791. doi.org/10.1080/1369183x.2016.1251835.
Bansak, K., Hainmueller, J., & Hangartner, D. (2016). How economic, humanitarian, and religious concerns shape European attitudes toward asylum seekers. *Science*, *354*(6309), 217–222. doi.org/10.1126/science.aag2147.
Bansak, K., Hainmueller, J., & Hangartner, D. (2023). Europeans' support for refugees of varying background is stable over time. *Nature*, *620*(7975), 849–854. /doi.org/10.1038/s41586-023-06417-6.
Barsegyan, V., & Tamimy, Z. (2026). *Effect van populatieverandering, weging en selectieve uitval op trends in de data van de Nieuwe Statushouders in Nederland (NSN) survey (1-4 waves).* WODC.
Berwick, D. M., Murphy, J. M., Goldman, P. A., Ware, J. E., Jr., Barsky, A. J., & Weinstein, M. C. (1991). Performance of a five-item mental health screening test. *Medical Care*, *29*(2), 169–176. doi.org/10.1097/00005650-199102000-00008.
Biddle, L., Hintermeier, M., Costa, D., Wasko, Z., & Bozorgmehr, K. (2023). Context, health and migration: A systematic review of natural experiments. *EClinicalMedicine*, *64*, 102206. doi.org/10.1016/j.eclinm.2023.102206
Blokland, T. (2008). *Oog voor elkaar: veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad*. Amsterdam University Press.
Boot, N., & Driessen, Z. (2019). *Dynamiek in de demografie van Syrische statushouders*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd juni 2026, van: Opnieuw-beginnen.

Bratsberg, B., Ferwerda, J., Finseraas, H., & Kotsadam, A. (2020). How settlement locations and local networks influence immigrant political integration. *American Journal of Political Science*, *65*(3), 551–565. doi.org/10.1111/ajps.12532
Brown, P., Gill, S., & Halsall, J. P. (2022). The impact of housing on refugees: an evidence synthesis. *Housing Studies*, *39*(1), 227–271. doi.org/10.1080/02673037.2022.2045007.
CBS (2025). *COROP-gebied*. Geraadpleegd juni 2026, van: Corop-gebied.
Cheung, S. Y., & Phillimore, J. (2013). Refugees, Social Capital, and Labour Market Integration in the UK. *Sociology*, *48*(3), 518–536. doi.org/10.1177/0038038513491467.
Dagevos, J. M., Maliepaard, M., De Mooij-Schep, M., Schans, D., Nooitgedagt, W., Barsegyan, V., Negash, S. M., Driessen, Z., Hogendoorn, B., Huisman, C., Kuijpers, T., & Otten, K. (2024), *Met beleid vooruit? Wat betekent het opvang-, inburgerings- en spreidingsbeleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van statushouders?* WODC.
Damen, R. E. C., Huijnk, W., & Dagevos, J. (2023). Explaining recently arrived refugees' labor market participation: The role of policy characteristics among Syrians in the Netherlands. *Frontiers in Human Dynamics*, *4*. doi.org/10.3389/fhumd.2022.1028017.
Damm, Anna P. (2009). Ethnic Enclaves and Immigrant Labor Market Outcomes: Quasi-Experimental Evidence. *Journal of Labor Economics*, *27*(2), 281–314. doi.org/10.1086/599336.
Damm, A. P. (2014). Neighborhood quality and labor market outcomes: Evidence from quasi-random neighborhood assignment of immigrants. *Journal of Urban Economics*, *79*, 139–166. doi.org/10.1016/j.jue.2013.08.004.
De Gruijter, M., Kool, T. A., Dusault, Y., Samson, L., Gehring, A., & Acherrat, F. (2024). *KIS-Monitor 2024. Gemeentelijk beleid arbeidstoeleiding en inburgering statushouders en gezinsmigranten*. Kennisplatform Inclusief Samenleven. Geraadpleegd juni 2026, van: KIS-Monitor Arbeidstoeleiding 2024.pdf.
De Vroome, T., Coenders, M., Van Tubergen, F., & Verkuyten, M. (2011). Economic participation and national self-identification of refugees in the Netherlands. *International Migration Review*, *45*(3), 615–638. doi.org/10.1111/j.1747-7379.2011.00860.x.
De Vroome, T., & Van Tubergen, F. (2010). The employment experience of refugees in the Netherlands. *International Migration Review*, *44*(2), 376–403. doi.org/10.1111/j.1747-7379.2010.00810.x.
Diehl, C., Lubbers, M., Mühlau, P., & Platt, L. (2015). Starting out: New migrants' socio-cultural integration trajectories in four European destinations. *Ethnicities*, *16*(2), 157–179. doi.org/10.1177/1468796815616158.
DiPrete, T. A., & Eirich, G. M. (2006). Cumulative Advantage as a Mechanism for Inequality: A Review of Theoretical and Empirical Developments. *Annual Review of Sociology*, *32*(1), 271–297. doi.org/10.1146/annurev.soc.32.061604.123127.
Edin, P. A., Fredriksson, P., & Aslund, O. (2003). Ethnic enclaves and the economic success of immigrants: Evidence from a natural experiment. *The Quarterly Journal of Economics*, *118*(1), 329–357. https://doi.org/10.1162/00335530360535225.
Engbersen, G., Dagevos, J., Jennissen, R., Bakker, L., & Leerkes, A. (2015). *WRR-Policy Brief nr. 4: Geen tijd verliezen: Van opvang naar integratie van asielmigranten*. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Geraadpleegd juni 2026, van: Geen tijd verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten / wrr policy-brief.pdf.

Foged, M., & van der Werf, C. (2023). Access to language training and the local integration of refugees. *Labour Economics*, *84*. doi.org/10.1016/j.labeco.2023.102366.
George, G., & Patrick, S. (2017). Spatial foundations of inequality: A conceptual model and empirical overview. *RSF: The Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences*, *3*(2). doi.org/10.7758/rsf.2017.3.2.01.
Gërxhani, K., & Kosyakova, Y. (2022). The effect of co-ethnic social capital on immigrants' labor market integration: A natural experiment. *Comparative Migration Studies*, *10*(1). doi.org/10.1186/s40878-022-00289-x.
Gijsberts, M., & Dagevos, J. (2007). The socio-cultural integration of ethnic minorities in the Netherlands: Identifying neighbourhood effects on multiple integration outcomes. *Housing Studies*, *22*(5), 805–831. doi.org/10.1080/02673030701474768.
Godøy, A. (2016). Local labor markets and earnings of refugee immigrants. *Empirical Economics*, *52*(1), 31–58. doi.org/10.1007/s00181-016-1067-7.
Goßner, L., Jaschke, P., & Kosyakova, Y. (2025). The effect of health on refugees' labor market integration: Evidence from a natural experiment in Germany. *Plos one, 21*(4).
Hainmueller, J., Hangartner, D., & Lawrence, D. (2016). When lives are put on hold: Lengthy asylum processes decrease employment among refugees. *Science Advances*, *2*(8), e1600432. doi.org/10.1126/sciadv.1600432.
Hainmueller, J., & Hopkins, D. J. (2014). Public attitudes toward immigration. *Annual Review of Political Science*, *17*(1), 225–249. doi.org/10.1146/annurev-polisci-102512-194818.
Harder, N., Figueroa, L., Gillum, R. M., Hangartner, D., Laitin, D. D., & Hainmueller, J. (2018). Multidimensional measure of immigrant integration. *The Proceedings of the National Academy of Sciences*, *115*(45), 11483–11488. doi.org/10.1073/pnas.1808793115.
Herpell, M., Marbach, M., Harder, N., Orlova, A., Hangartner, D., & Hainmueller, J. (2025). The impact of private hosting on the integration of Ukrainian refugees in Germany. *Nature Human Behaviour, 9*, 2249–2260. doi.org/10.1038/s41562-025-02303-5.
Huijnk, W., Dagevos, J., Djundeva, M., Schans, D., Uiters, E., Ruijsbroek, A., & De Mooij, M. (2021). *Met beleid van start: Over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders*. SCP/CBS/RIVM/WODC. Geraadpleegd juni 2026, van: Met beleid van start
Huisman, C. (2020). Demografie. In J. Dagevos, M. E., M. de Mooij, D. Schans, E. Uiters, & A. Wijga (Eds.), *Syrische statushouders op weg in Nederland: De ontwikkeling van hun positie en leefsituatie*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
Imbens, G. W., & Rubin, D. B. (2015). *Causal inference in statistics, social, and biomedical sciences*. Cambridge University Press.
Jaschke, P., & Kosyakova, Y. (2021). Does Facilitated and Early Access to the Healthcare System Improve Refugees' Health Outcomes? Evidence from a Natural Experiment in Germany. *International Migration Review*, *55*(3), 812–842. doi.org/10.1177/0197918320980413.
Jonitz, E., Schiller, M., & Scholten, P. (2024). Are small towns a battleground for migration governance? Negotiating refugee integration in small towns in the Netherlands. *Local Government Studies*, 1–23. doi.org/10.1080/03003930.2024.2357306.
Kanas, A., & Kosyakova, Y. (2022). Greater local supply of language courses improves refugees' labor market integration. *European Societies*, *25*(1), 1–36. doi.org/10.1080/14616696.2022.2096915.

Kanas, A., Kosyakova, Y., & Vallizadeh, E. (2022). Linguistic Enclaves, Sorting, and Language Skills of Immigrants. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, *22*(4), 847–861. doi.org/10.1080/15562948.2022.2132572.
Kanas, A., Van Tubergen, F., & Van der Lippe, T. (2011). The role of social contacts in the employment status of immigrants. *International Sociology*, *26*(1), 95–122. doi.org/10.1177/0268580910380977.
Kosyakova, Y., Kristen, C., & Spörlein, C. (2022). The dynamics of recent refugees' language acquisition: How do their pathways compare to those of other new immigrants? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *48*(5), 989–1012.
Kox, M., & Van Liempt, I. (2022). 'I have to start all over again.' The role of institutional and personal arrival infrastructures in refugees' home-making processes in Amsterdam. *Comparative Population Studies*, *47*. doi.org/10.12765/CPoS-2022-07.
Kristiansen, M. H., Maas, I., Boschman, S., & Vrooman, J. C. (2022). Refugees' transition from welfare to work: A quasi-experimental approach of the impact of the neighbourhood context. *European Sociological Review*, *38*(2), 234–251. doi.org/10.1093/esr/jcab044.
Lancee, B. (2012). The economic returns of bonding and bridging social capital for immigrant men in Germany. *Ethnic and Racial Studies*, *35*(4), 664–683. doi.org/10.1080/01419870.2011.591405.
Maliepaard, M., Negash, S. M., Dagevos, J., Kuijpers, T., Uiters, E., Dijke, R. v., & Nooitgedagt, W. (2023). *Navigeren in een nieuwe samenleving: De ontwikkeling van de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders*. WODC. Geraadpleegd juni 2026, van: Navigeren in een nieuwe samenleving.
Maliepaard, M., Nooitgedagt, W., & Dagevos, J. (2026). *Tien jaar later: Ontwikkelingen in de positie van Syrische Nederlanders.* WODC.
Mandemakers, J., Leidelmeijer, K., Burema, F., Halbersma, R., Middeldorp, M., & Veldkamp, J. (2021). *Leefbaarometer 3.0: Instrumentontwikkeling*. Geraadpleegd juni 2026, van: Leefbaarometer 3.0: Instrumentontwikkeling.pdf.
Marten, L., Hainmueller, J., & Hangartner, D. (2019). Ethnic networks can foster the economic integration of refugees. *The Proceedings of the National Academy of Sciences*, *116*(33), 16280–16285. doi.org/10.1073/pnas.1820345116.
Martinovic, B., Tubergen, F. v., & Maas, I. (2009). Changes in immigrants' social integration during the stay in the host country: The case of non-western immigrants in the Netherlands. *Social Science Research*, *38*(4), 870–882. doi.org/10.1016/j.ssresearch.2009.06.001..
Martinovic, B., Van Tubergen, F., & Maas, I. (2011). Acquisition of cross-ethnic friends by recent immigrants in Canada: A longitudinal approach. *International Migration Review*, *45*(2), 460–488.
Meeus, B., Arnaut, K., & Van Heur, B. (2019). *Arrival infrastructures*. Palgrave Macmillan.
Merton, R. K. (1968). The Matthew Effect in Science. *Science*, *159*(3810), 56–63. doi.org/10.1126/science.159.3810.56.
Murad, S., & Versey, H. S. (2021). Barriers to leisure-time social participation and community integration among Syrian and Iraqi refugees. *Leisure Studies*, *40*(3), 378–391.
Negash, S. M., & Van Dijke, R. (2023). Selectiviteit in de uitval van de NSN survey. In *Online bijlage bij 'Navigeren in een nieuwe samenleving: de ontwikkeling van de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders*. WODC.
Otten, K. (2024). Ongelijke baankansen als gevolg van spreidingsbeleid: Welke ontwikkelingen zijn er over de tijd? In J. M. Dagevos, M. Maliepaard, M. de Mooij-Schep, D. Schans, W. Nooitgedagt, V. Barsegyan, S. M. Negash, Z. Driessen, B.

Hogendoorn, C. Huisman, T. Kuijpers, & K. Otten (2024), *Met beleid vooruit? Wat betekent het opvang-, inburgerings- en spreidingsbeleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van statushouders?* (pp. 103-122). WODC. Geraadpleegd juni 2026, van: Met beleid vooruit?.

Otten, K., & Negash, S. M. (2026). *The influence of refugees' housing location on their social contacts: Evidence from a national quasi-experiment*. Working paper.

Overheid (2026). *Wet gemeentelijke taak mogelijk maken asielopvangvoorzieningen*. Wetten overheid: Wet gemeentelijke taak mogelijk maken asielopvangvoorzieningen.

Phillimore, J. (2021). Refugee-integration-opportunity structures: Shifting the focus from refugees to context. *Journal of Refugee Studies*, *34*(2), 1946–1966. doi.org/10.1093/jrs/feaa012.

Platts-Fowler, D., & Robinson, D. (2015). A Place for Integration: Refugee Experiences in Two English Cities. *Population, Space and Place*, *21*(5), 476–491. https://doi.org/10.1002/psp.1928.

Puma, J. E., Lichtenstein, G., & Stein, P. (2018). The RISE Survey: Developing and Implementing a Valid and Reliable Quantitative Measure of Refugee Integration in the United States. *Journal of Refugee Studies*, *31*(4), 605–625. doi.org/10.1093/jrs/fex047.

Sampson, R. J., Morenoff, J. D., & Gannon-Rowley, T. (2002). Assessing 'neighborhood effects': Social processes and new directions in research. *Annual Review of Sociology*, *28*(1), 443–478. doi.org/10.1146/annurev.soc.28.110601.141114.

Schmid, L. (2023). The Impact of Host Language Proficiency on Migrants' Employment Outcomes. *American Economic Review: Insights*, *5*(4), 477–493. doi.org/10.1257/aeri.20220386.

Sharkey, P., & Faber, J. W. (2014). Where, when, why, and for whom do residential contexts matter? Moving away from the dichotomous understanding of neighborhood effects. *Annual Review of Sociology*, *40*(1), 559–579. doi.org/10.1146/annurev-soc-071913-043350.

Stack, J. A. C., & Iwasaki, Y. (2009). The role of leisure pursuits in adaptation processes among Afghan refugees who have immigrated to Winnipeg, Canada. *Leisure Studies*, *28*(3), 239–259. doi.org/10.1080/02614360902951658.

Stips, F., & Kis-Katos, K. (2020). The impact of co-national networks on asylum seekers' employment: Quasi-experimental evidence from Germany. *PLoS One*, *15*(8), e0236996. doi.org/10.1371/journal.pone.0236996.

Stuurgroep Toegankelijkheid & Wachttijden ggz (2024). *Monitor Toegankelijkheid & Wachttijden ggz - tweede helft 2024*. Geraadpleegd juni 2026, van: Weg van de wachtlijst – Monitor Toegankelijkheid en wachttijden ggz: tweede helft 2024_def.pdf.

Ten Have, M., Van Bon-Martens, M. J. H., Schouten, F., Van Dorsselaer, S., Shields-Zeeman, L., & Luik, A. I. (2024). Validity of the five-item mental health inventory for screening current mood and anxiety disorders in the general population. *Int J Methods Psychiatr Res*, *33*(3), e2030. doi.org/10.1002/mpr.2030.

van der Linden, M. (2020). Spreidingsbeleid voor huisvesting van statushouders. *Bestuurskunde*, *29*(3), 34–44. doi.org/10.5553/Bk/092733872020029003004.

Van der Meer, M., Otten, K., Noyon, S. M., Hendriks, I. P., & Schans, J. M. D. (2024). *Een passende plek voor statushouders? Ervaringen met de woonomgeving en het huisvestingsbeleid van Syrische en Eritrese statushouders*. WODC. Geraadpleegd juni 2026, van: Een passende plek voor statushouders?

Van Liempt, I., & Miellet, S. (2020). Being far away from what you need: the impact of dispersal on resettled refugees' homemaking and place attachment in small to

medium-sized towns in the Netherlands. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *47*(11), 2377–2395. doi.org/10.1080/1369183x.2020.1845130.
Van Liempt, I., & Staring, R. (2020). *Nederland papierenland: Syrische statushouders en hun ervaringen met participatiebeleid in Nederland*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd juni 2026, van: Nederland papierenland.
Vervoort, M., Flap, H., & Dagevos, J. (2010). The Ethnic Composition of the Neighbourhood and Ethnic Minorities' Social Contacts: Three Unresolved Issues. *European Sociological Review*, *27*(5), 586–605. doi.org/10.1093/esr/jcq029.
Vogiazides, L., & Mondani, H. (2019). A geographical path to integration? Exploring the interplay between regional context and labour market integration among refugees in Sweden. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *46*(1), 23–45. doi.org/10.1080/1369183x.2019.1588717.
Weidinger, T., & Kordel, S. (2020). Access to and exclusion from housing over time: Refugees' experiences in rural areas. *International Migration*, *61*(3), 54–71. doi.org/10.1111/imig.12807.

5 Oorzaak of gevolg? Mentale gezondheid als randvoorwaarde én resultaat van participatie

Zenab Tamimy (WODC)

5.1 Inleiding

De mentale gezondheid van Syrische statushouders is doorgaans minder goed dan die van de algemene Nederlandse bevolking (Kuijpers & Uiters, 2024) en ook andere vluchtelingen rapporteren vaak traumatische ervaringen uit hun leven (Fazel et al., 2005; Kuijpers & Uiters, 2024). Tegelijkertijd is het gebruik van geestelijke gezondheidszorg onder vluchtelingen lager dan in de algemene Nederlandse populatie (zie ook H1; Wijga et al., 2019). Eerder onderzoek toont ook een zorgwekkende ontwikkeling over tijd; de psychische gezondheid van Syrische vluchtelingen leek aanvankelijk te verbeteren, maar vertoonde later een neerwaartse trend (Maliepaard et al., 2023). Dit wijst erop dat vluchtelingen kwetsbaar zijn voor mentale gezondheidsproblemen, zowel vlak na aankomst als wanneer ze meer ingeburgerd zijn als Syrische Nederlanders. Er is dan ook steeds meer aandacht van (lokale) beleidsmakers voor de mentale gezondheid van statushouders. Zo biedt de gemeente Amsterdam bijvoorbeeld een uitgebreid aanbod aan interventies ter ondersteuning van de mentale gezondheid van statushouders. Het monitoren en evalueren van dergelijke interventies is echter complex in uitvoering, waardoor er vaak weinig gegevens beschikbaar zijn en de effectiviteit van deze interventies onbekend blijft. Een beter begrip van de oorzaken van (slechte) mentale gezondheid kan beleidsmakers en andere organisaties helpen om in de toekomst effectievere en gerichtere strategieën en interventies te ontwikkelen.

Recent onderzoek heeft al inzicht gegeven in de relatie tussen mentale gezondheid en een aantal beleids- en achtergrondfactoren. Zo werd onderzocht of de ervaren mentale gezondheid van Syrische statushouders verklaard kon worden door asielkenmerken, vluchtkenmerken en individuele factoren (Kuijpers & Uiters, 2024). De bevindingen gaven aan dat structurele opvangfactoren en traumatische ervaringen gerelateerd zijn aan de mentale gezondheid. Deze inzichten zijn waardevol en bieden aanknopingspunten voor het verbeteren van de mentale gezondheid van statushouders. Tegelijkertijd is het verbeteren van de opvang of het aanbieden van traumabehandelingen mogelijk niet de enige manier om de mentale gezondheid van statushouders te verbeteren. Mentale gezondheid staat namelijk niet los van andere aspecten van het leven van vluchtelingen in de postmigratieperiode. Gevluchte mensen die statushouder worden en later nieuwe Nederlanders zijn, bevinden zich in een overgangsfase tussen hun leven in het land van herkomst en hun nieuwe leven in Nederland. Enerzijds hebben zij door statusverlening en (eventuele) latere naturalisatie de rechten en plichten van een Nederlands burger verworven, anderzijds staat hen de uitdaging van succesvolle participatie in de Nederlandse samenleving te wachten. Om succesvol te participeren moeten zij door taalbarrières en culturele verschillen heen werken, nieuwe sociale netwerken en vangnetten creëren, en stabiliteit vinden wat betreft werk en inkomen. Dit is geen gemakkelijke taak, en er ontstaan grote verschillen tussen groepen die meer en minder succesvol participeren (zie hoofdstuk 3).

Tegelijkertijd is succesvolle participatie waarschijnlijk cruciaal voor het verbeteren en behouden van een goede mentale gezondheid. Onderzoek bij niet-vluchtelingenpopulaties heeft aangetoond dat het hebben van werk en een stabiele financiële situatie een positieve invloed heeft op de mentale gezondheid (Hassan et al., 2021; Holt-Lunstad, 2024). Ook blijkt het hebben van sterke sociale relaties en contacten een belangrijke beschermende factor. Uit onderzoek naar andere migrantengroepen weten we bovendien dat binding en gevoelens van thuishoren in het ontvangende land een positieve relatie hebben met de mentale gezondheid. Succesvolle participatie kan dus het sleutelwoord zijn voor het langdurig en duurzaam verbeteren van de mentale gezondheid van statushouders, hoewel hiernaar nog onvoldoende onderzoek is gedaan. Daarnaast kan mentale gezondheid ook een voorwaarde zijn voor succesvolle participatie. Onderzoek bij niet-vluchtelingenpopulaties heeft aangetoond dat een goede mentale gezondheid invloed heeft op het verkrijgen en behouden van werk, onderwijs en financiële zelfredzaamheid (Van der Noordt et al., 2014; Sterud et al., 2025). Ook blijkt een goede mentale gezondheid van cruciaal belang voor het aangaan van sociale contacten (Holt-Lunstad, 2024). Onderzoek bij andere migrantengroepen toont bovendien aan dat een goede mentale gezondheid belangrijk is voor het gevoel van thuishoren in de nieuwe maatschappij. De effecten zijn dus mogelijk wederkerig: mentale gezondheid kan een voorwaarde zijn voor participatie, maar ook een uitkomst van participatie.

In dit hoofdstuk onderzoeken we daarom de wederkerige causale relatie tussen mentale gezondheid en verschillende participatiedimensies in het NSN-cohort. Hierbij volgen we de benadering van Ager en Strang (2008), die participatie (en integratie) beschrijven als een langdurig en multidimensionaal proces, waarbij gezondheid een randvoorwaarde is. Zij beschrijven de ontwikkeling van dit proces in vier fasen: 1) het verkrijgen van formele rechten, 2) toegang tot faciliterende factoren zoals taal of culturele aansluiting, 3) sociale participatie, en 4) economische participatie, bijvoorbeeld in werk en inkomen. Het NSN-cohort bestaat uit Syrische Nederlanders die als vluchteling in Nederland zijn aangekomen en tussen 2014 en 2016 een verblijfsstatus hebben gekregen. Zij hebben dus gedurende de gehele meetperiode al formele rechten verworven, eerst als statushouders en later als genaturaliseerde Nederlanders. Wij richten ons daarom op de andere drie dimensies van participatie. Voor de culturele dimensie kiezen we de indicator 'thuisgevoelens', die aangeeft in hoeverre men zich thuis voelt in Nederland, en wat als een proxy kan dienen voor algehele culturele aansluiting. Voor de sociale dimensie kijken we naar meerdere indicatoren die sociaal contact met Nederlanders en andere groepen meten. Tot slot gebruiken we voor economische participatie financiële tevredenheid als samenvattende indicator voor stabiliteit in werk, inkomen en lasten.

Het onderscheidende van dit onderzoek is dat we de wederkerigheid tussen mentale gezondheid en participatie over tijd in kaart brengen met rijke longitudinale data en een geavanceerde statistische methode (zie paragraaf **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**). Hierdoor kunnen we uitspraken doen die verder gaan dan associaties; we kunnen causaliteit benaderen, temporaliteit expliciet maken en daarmee meer zekerheid bieden over daadwerkelijke oorzaak-gevolgrelaties en hun timing. We achterhalen hiermee wanneer en in hoeverre mentale gezondheid een voorwaarde is voor participatie, en wanneer en in hoeverre participatie leidt tot veranderingen in mentale gezondheid. Ook onderzoeken we wanneer en in hoeverre de relatie tussen beiden niet door directe oorzaak-gevolg interacties voortkomt maar door andere

mechanismen zoals selectie of aanleg. Zo brengen we het dynamische samenspel tussen participatie en mentale gezondheid in kaart en kunnen we gerichte, tijdsspecifieke aanbevelingen formuleren die zowel succesvolle participatie als het verbeteren van de mentale gezondheid bevorderen.

5.2 Theorie

5.2.1 Determinanten van mentale gezondheid en hun wisselwerking

Dat vluchtelingen structureel een slechtere mentale gezondheid hebben dan niet-vluchtelingen, zelfs vele jaren na aankomst in de ontvangende maatschappij, kan verklaard worden door pre-, peri- en postmigratiefactoren. Binnen dit theoretische raamwerk verwijst de premigratiefase naar ervaringen in het land van herkomst die de initiële psychische kwetsbaarheid vormgeven. Blootstelling aan oorlog, vervolging en gedwongen ontheemding hangen samen met verhoogde prevalenties van PTSS, depressie en angststoornissen bij vluchtelingen. Recente meta-analyses, waaronder die van Morina en Nickerson (2020), bevestigen dat cumulatieve traumatische ervaringen vóór migratie een sterke voorspeller zijn van latere psychische klachten. De perimigratiefase omvat de periode van vlucht en doortocht, waarin acute en vaak herhaalde stressoren optreden, zoals gevaarlijke reisomstandigheden, detentie, onzekerheid en verlies van sociale netwerken. Deze ervaringen kunnen bestaande trauma's verdiepen of nieuwe psychische klachten veroorzaken. In recente uitwerkingen van het integratieve model van Silove (2017) wordt benadrukt hoe verstoringen in veiligheid, vertrouwen, verbondenheid en controle tijdens deze fase bijdragen aan langdurige psychische ontregeling.

Factoren in de postmigratiefase betreffen de omstandigheden in het ontvangende land en deze zijn bepalend voor het verdere verloop van mentale gezondheid van vluchtelingen. In deze fase staat **participatie** in het ontvangende land centraal. Participatie wordt, zoals in de introductie al kort genoemd, door Ager & Strang onderscheidden in vier dimensies die zich gefaseerd en in deze volgorde aandienen: 1) het verkrijgen van formele rechten en burgerschap, 2) het opdoen of verkrijgen van faciliterende factoren zoals cultuur en veiligheid, 3) het ontwikkelen van sociale netwerken en sociale verbindingen en 4) economische participatie zoals het verkrijgen van werk, inkomen en huisvesting. En, hoewel de samenhang tussen participatie en mentale gezondheid bewerkstelligd is, is de **aard** van de relatie nog onvoldoende begrepen. Beperkingen en uitdagingen in participatie kunnen namelijk functioneren als chronische postmigratiestressoren en daarom samenhangen met aanhoudende mentale klachten. Tegelijkertijd kan mentale gezondheid ook bepalend zijn voor participatie: vluchtelingen met mentale gezondheidsuitdagingen kúnnen mogelijk minder participeren. Daarnaast is het mogelijk dat beide processen zich voordoen, en/of dat elk proces zich op een ander moment in de postmigratie manifesteert. Inzicht hierin verkrijgen kan beleidsmakers gericht informeren over het beste aangrijpingspunt en moment van interventie.

Onderscheid maken tussen deze dynamieken op basis van bestaande literatuur (zie volgende sectie) biedt hierin geen sluitende conclusies. Het merendeel van het bestaande onderzoek is namelijk gebaseerd cross-sectionele of associatieve analyses, waardoor de causale richting onbeantwoord blijft. Hierdoor blijft onduidelijk of (en wanneer) participatie leidt tot veranderingen in mentale gezondheid, en andersom. Daarnaast kunnen de eerder gevonden verbanden ook het gevolgd zijn van **selectie-**

effecten, waarbij onderliggende stabiele verschillen tussen personen zowel de verschillen in mentale gezondheid als de verschillen in participatie beïnvloeden. Ten slotte kunnen de dynamieken en onderliggende processen ook verschillen per dimensie, aangezien participatie zich over tijd ontvouwt en de zwaarte op elk moment in de postmigratieperiode op een ander aspect ligt. Zo kan culturele participatie vooral in de vroege postmigratiefase van belang zijn voor het verminderen van stress en onzekerheid, terwijl economische participatie op de langere termijn een sterkere rol speelt. En mentale gezondheid kan in de vroege postmigratieperiode bijvoorbeeld een belangrijkere randvoorwaarde zijn voor sociale participatie dan voor culturele participatie. Kortom, de relatie tussen mentale gezondheid en participatie is complex, mogelijk veranderlijk en specifiek.

Om wegwijs te worden in dit landschap, richten we ons in deze studie specifiek op het ontrafelen van de longitudinale dynamiek tussen mentale gezondheid en indicatoren uit drie van de dimensies zoals genoemd door Ager en Strang (2008):
1) thuisgevoelens als onderdeel van de culturele dimensie, 2) sociaal contact als onderdeel van de sociale dimensie, en 3) tevredenheid over de financiële situatie als onderdeel van de economische dimensie. Door mentale gezondheid te koppelen aan deze indicatoren over tijd, kunnen we zowel de richting als moment van causaal effect achterhalen, en antwoord geven op de vraag: *Hoe en wanneer beïnvloeden mentale gezondheid en participatie elkaar bij Syrische Nederlanders, gemeten via van thuisgevoelens (culturele dimensie), sociaal contact (sociale dimensie) en financiële tevredenheid (economische dimensie) over vier meetgolven van het NSN-cohort?*

5.2.2 De relatie tussen mentale gezondheid en participatie

Om deze complexe relatie tussen mentale gezondheid en participatie verder te duiden, is het relevant om de relatie tussen de twee per dimensie te beschouwen. De wisselwerking tussen beide kan namelijk verschillen afhankelijk van het type participatie én het moment in het postmigratieproces. In wat volgt, wordt deze dynamiek daarom afzonderlijk besproken voor culturele, sociale en economische participatie, waarbij per dimensie expliciet aandacht is voor de wederkerige relatie tussen mentale gezondheid en specifieke indicatoren van participatie.

Mentale gezondheid en culturele participatie
Culturele participatie wordt gezien als een faciliterende dimensie van integratie, waarin onder andere taalverwerving (Ager & Strang, 2008), acculturatie en het ontwikkelen van een thuisgevoel centraal staan. Thuisgevoel verwijst naar een gevoel van veiligheid, verbondenheid en acceptatie binnen de ontvangende samenleving (Yuval-Davis, 2006), en sluit aan bij de fundamentele behoefte aan belonging (Baumeister & Leary, 1995). Dit concept wordt in onderzoek en beleid steeds vaker gezien als essentieel voor een stabiele samenleving en succesvolle integratie (De Vroome et al., 2014; Geurts et al., 2020; Verkuyten, 2016).

Een eerste lijn van onderzoek suggereert dat mentale gezondheid een belangrijke voorwaarde is voor het ontwikkelen van thuisgevoelens. Psychische klachten kunnen het vermogen beperken om zich verbonden te voelen met de nieuwe omgeving. Zo tonen Damen et al. (2024) aan dat vluchtelingen met een slechtere mentale gezondheid zich minder thuis voelen in het gastland. Daarnaast hangen angstklachten samen met hogere acculturatiestress en moeizamere culturele aanpassing (Yoon et al., 2013), wat het ontwikkelen van thuisgevoel kan bemoeilijken. Ook gaan psychische klachten gepaard met meer onzekerheid en een minder stabiel ervaren

toekomstperspectief in het gastland (Li et al., 2016), wat het gevoel van 'geworteld zijn' verder kan ondermijnen.

Tegelijkertijd is er duidelijk bewijs voor de omgekeerde richting: culturele participatie, en specifiek thuisgevoel, kan mentale gezondheid verbeteren. Een ervaren culturele 'fit' vermindert acculturatiestress, wat samenhangt met minder depressie- en angstklachten (Lueck & Wilson, 2011; Kartal & Kiropoulos, 2016). Daarnaast hangt een sterkere *place-attachment* – een belangrijk onderdeel van thuisgevoel – samen met hogere levenstevredenheid en minder psychologische nood (Scannell & Gifford, 2010; Fornara et al., 2019). Ook longitudinaal onderzoek laat zien dat gevoelens van sociale uitsluiting samenhangen met slechtere mentale gezondheid bij vluchtelingen (Correa-Velez et al., 2010), wat suggereert dat het ontbreken van thuisgevoel mentale klachten kan versterken.

Deze bevindingen wijzen op een mogelijk wederkerige relatie: een slechtere mentale gezondheid kan het ontwikkelen van thuisgevoel belemmeren, terwijl een gebrek aan thuisgevoel op zijn beurt mentale klachten kan versterken.

Mentale gezondheid en sociale participatie
Sociale participatie ontwikkelt zich op middellange termijn (Ager & Strang, 2008) en omvat verschillende vormen van sociaal contact: *bonding* (met de eigen groep), *bridging* (met de ontvangende samenleving). Deze vormen van sociaal contact sluiten direct aan bij de indicatoren voor sociaal contact zoals gebruikt in deze studie: we kijken naar de frequentie van contact met Nederlanders en contact met Syriërs. Onderzoek laat zien dat interventies die sociale participatie bevorderen, met name *bridging*, samenhangen met betere mentale gezondheid (Villalonga-Olives et al., 2022).

Veel onderzoek wijst erop dat sociaal contact een beschermende werking heeft op mentale gezondheid. *Bridging*-contacten bieden daarnaast toegang tot informatie, kansen en rolmodellen, wat het gevoel van controle en toekomstperspectief vergroot (Nyqvist et al., 2013). Bovendien verminderen deze contacten gevoelens van sociale isolatie en versterken zij gevoelens van inclusie, wat samenhangt met lagere prevalentie van psychische klachten (Ehsan & De Silva, 2015; Santini et al., 2015). Ook voor *bonding* relaties zijn er resultaten die wijzen op een effect op mentale gezondheid, zo hangt ervaren sociale steun binnen *bonding*-relaties samen met lagere niveaus van depressie en angst (Santini et al., 2015; Holt-Lunstad et al., 2010).

Tegelijkertijd is er substantieel bewijs dat mentale gezondheid een *voorwaarde* is voor het aangaan en onderhouden van sociaal contact. Psychologische hulpbronnen die sterk samenhangen met mentale gezondheid, zoals zelfvertrouwen en cognitieve flexibiliteit zijn essentieel voor het aangaan van nieuwe relaties, met name *bridging*-contacten. Daarnaast hangen depressieve symptomen samen met kleinere en minder diverse sociale netwerken (Domènech-Abella et al., 2021), wat direct wijst op beperkingen in sociaal contact. Daarnaast bevordert psychologisch welzijn sociale exploratie en participatie (Fredrickson et al., 2013), terwijl psychische klachten juist kunnen leiden tot sociale terugtrekking en verminderde relationele investering. Longitudinale studies tonen bovendien aan dat eenzaamheid en depressie elkaar wederzijds versterken (Domènech-Abella et al., 2021).

Bij deze relatie is het echter belangrijk rekening te houden met mogelijke selectie-effecten. Personen die structureel beter mentaal functioneren, meer zelfvertrouwen

hebben of sociaal vaardiger zijn, hebben mogelijk van meet af aan meer kans op sociaal contact. Een deel van het verband tussen sociaal contact en mentale gezondheid kan daardoor berusten op stabiele tussen-persoonsverschillen, en niet uitsluitend op wederzijdse beïnvloeding over tijd. Methodologische literatuur benadrukt dat traditionele *cross-lagged* modellen dergelijke processen kunnen vermengen, waardoor causale interpretaties vertekend kunnen raken (Hamaker et al., 2015). Recente longitudinale studies laten zien dat de sterkte en soms richting van effecten verandert wanneer deze stabiele verschillen expliciet worden gemodelleerd (Luo et al., 2022). Gezamenlijk wijzen deze bevindingen op een wederkerige maar complexe relatie: sociaal contact kan mentale gezondheid verbeteren, terwijl mentale gezondheid tegelijkertijd bepaalt in hoeverre sociaal contact mogelijk is, en een deel van het verband mogelijk wordt verklaard door selectie-effecten.

Mentale gezondheid en economische participatie
Economische participatie, waaronder werk, inkomen en financiële stabiliteit, vormt een kerncomponent van integratie (Ager & Strang, 2008). In deze studie wordt deze dimensie benaderd via tevredenheid met de financiële situatie, wat aansluit bij onderzoek dat laat zien dat vooral de subjectieve beoordeling van de financiële situatie sterk samenhangt met mentale gezondheid (Butterworth et al., 2009).

Een eerste lijn van onderzoek laat zien dat een betere financiële situatie – en specifiek hogere financiële tevredenheid – beschermend werkt voor mentale gezondheid. Financiële stabiliteit vermindert chronische stress en onzekerheid en is een van de sterkste postmigratievoorspellers van mentale gezondheid bij vluchtelingen (Porter & Haslam, 2005). Daarnaast kan een positieve beoordeling van de eigen financiële situatie gevoelens van schaamte verminderen en het zelfbeeld versterken (Butterworth et al., 2009). Omgekeerd kunnen financiële problemen leiden tot stress, zorgen en beperkte toegang tot zorg, bijvoorbeeld door financiële drempels zoals het eigen risico binnen de zorgverzekering.

Tegelijkertijd is er ook bewijs voor de omgekeerde richting: mentale gezondheid beïnvloedt economische participatie en daarmee financiële tevredenheid. Psychische klachten kunnen cognitieve functies en besluitvorming aantasten, wat het vinden van werk en het nemen van financiële beslissingen moeilijker maakt (Mani et al., 2013). Daarnaast kunnen stress en mentale problemen motivatie en productiviteit verminderen, wat negatieve gevolgen heeft voor arbeidsmarktpositie en inkomen (Lagomarsino & Spiganti, 2020; Ringdal & Rootjes, 2022). Specifiek voor Syrische statushouders laat onderzoek zien dat verbetering van mentale gezondheid kan bijdragen aan betere economische participatie, wat plausibel doorwerkt in financiële tevredenheid (Muller-Dugic, Beckers & Braakman, 2023).

Ook bij economische participatie wijst dit op een mogelijk wederkerige relatie: een slechtere mentale gezondheid kan leiden tot een minder gunstige (en minder positief ervaren) financiële situatie, terwijl financiële stress mentale klachten kan versterken. Dit vergroot het risico op een zichzelf versterkend proces, zeker gezien de relatief kwetsbare financiële positie van veel vluchtelingen (Nationale ombudsman, 2022).

5.3 Data en methode

5.3.1 Onderzoeksopzet: modelleren van binnen-persoons veranderingen

Zoals besproken is er duidelijk bewijs voor een samenhang tussen mentale gezondheid en de drie participatiedimensies. Het voorgaande onderzoek suggereert dat deze relaties wederzijds zijn: participatie kan de mentale gezondheid beïnvloeden, maar omgekeerd kan een goede mentale gezondheid ook bijdragen aan betere participatie. Maar, de conclusies zijn veelal getrokken op basis van cross-sectionele data. Dat betekent dat de voornaamste bron van informatie de verschillen **tussen personen** zijn. Deze benadering biedt echter beperkte inzichten in de dynamiek van **binnen personen** (Molenaar, 2009). Als we, bijvoorbeeld, zien dat de mentale gezondheid van een individu fluctueert, weten we vaak niet hoe deze veranderingen zich verhouden tot variaties in zijn of haar thuisgevoelens, sociale contacten, of financiële situatie; ondanks dat we weten dat ze in de populatie met elkaar meebewegen. Om een causale relatie te duiden, is juist deze binnen-persoondynamiek van belang.

Wij maken daarom gebruik van longitudinale data en een geavanceerde analysemethode die zowel binnen- als tussenspersoonsveranderingen modelleert: het *Random Intercept Cross Lagged Panel* model (Hamaker et al., 2015), om de dynamische en wederkerige processen tussen mentale gezondheid en participatie beter te begrijpen (zie box 5.2, paragraaf 5.3.4). Deze aanpak stelt ons in staat om meer gerichte uitspraken te doen over binnen-persoonsdynamieken en daarmee de oorzaak-gevolgrelaties en de onderliggende mechanismen die de relatie tussen mentale gezondheid en participatie aandrijven.

5.3.2 Steekproef

Box 5.1 Steekproef

Voor de analyses in dit hoofdstuk maken we gebruik van data uit vier meetmomenten (2017, 2019, 2020 en 2022). Van de survey onder Syrische statushouders. De steekproefomvang per wave bedraagt respectievelijk 3.209, 2.544, 1.920 en 1.446 personen. De steekproef bestaat voor 34% uit vrouwen en de gemiddelde (gepoolde) leeftijd is 36,83 jaar. Wat betreft opleidingsniveau heeft 31% hoger onderwijs gevolgd, 30% middelbaar of beroepsonderwijs, 10% alleen basisonderwijs en 9% geen onderwijs.

5.3.3 Variabelen

Mentale gezondheid
Mentale gezondheid is gemeten aan de hand van de *Five question Mental Health Inventory* (MHI-5), zoals ook gebruikt in voorgaande rapporten. De vragen zijn: Hoe vaak voelde u zich erg zenuwachtig; hoe vaak voelde u zich neerslachtig en somber; hoe vaak voelde u zich kalm en rustig; hoe vaak was u zo erg in de put (‘down’) dat niets u kon opvrolijken; hoe vaak voelde u zich gelukkig; 0) Voortdurend; 1) Meestal; 2) Vaak; 3) Soms; 4) Zelden; 5) Nooit. De vragen hebben betrekking op de afgelopen vier weken. De antwoorden zijn gehercodeerd zodat een hogere score correspondeert met een betere mentale gezondheid. Vervolgens berekenen we een somscore die we vermenigvuldigen met 4, zodat de maximale score 100 is (in navolging van bestaande literatuur).

Financiële situatie
Financiële situatie is gemeten aan de hand van de vraag 'Hoe tevreden bent u op dit moment met uw financiële situatie?', op een driepuntsschaal van (1) 'ontevreden' tot (3) 'tevreden'.

Sociale contacten
Voor de meting van sociaal contact is een meetmodel geconstrueerd aan de hand van diverse items over de frequentie van contact met Nederlandse en Syrische buren en vrienden, en de frequentie van bezoek en vrijetijdsbesteding met Nederlandse en Syrische vrienden of kennissen. De items zijn gemeten op drie- of vijfpuntsschalen waarbij hogere scores wijzen op frequentere of intensievere contacten. Het antwoord 'niet van toepassing' is samengevoegd met het antwoord 'nooit/minder dan één keer per jaar'.

Op basis van correlaties en een exploratieve factoranalyse is besloten uitsluitend de items over sociaal contact met Nederlanders op te nemen in het meetmodel. De exploratieve factor analyse liet zien dat contact met Syriërs en contact met Nederlanders twee afzonderlijke factoren vertegenwoordigen. De resultaten van het confirmatieve meetmodel van sociaal contact met Nederlanders en de exploratieve factoranalyse zijn terug te vinden in bijlage 4.1, tabel B4.1.2.

Thuisgevoel
Thuisgevoel is gemeten met één item dat respondenten vraagt in hoeverre zij zich thuis voelen in Nederland, gemeten op een vierpuntsschaal van (1) 'helemaal niet' tot (4) 'heel erg'.

5.3.4 Methode

Box 5.2 Random Intercept Cross-Lagged Panel Model

We maken gebruik van het RICLPM-model (Random Intercept Cross-Lagged Panel Model) om de data te analyseren. Dit model maakt het mogelijk om causale verbanden te onderzoeken, onder bepaalde aannames die verder worden toegelicht in bijlage 4.2. Het model onderscheidt twee belangrijke bronnen van variatie in de data.

Ten eerste is er de structurele, tijdsinvariante tussen-persoonsvariantie, die stabiele verschillen tussen individuen over tijd beschrijft. Dit betreft bijvoorbeeld het feit dat sommige mensen structureel een betere mentale gezondheid, meer sociaal contact, minder financiële stress of sterkere thuisgevoelens ervaren dan anderen, als gevolg van onderliggende factoren zoals persoonlijkheid of eerdere ervaringen.

Ten tweede onderscheidt het model binnen-persoonsfluctuaties: tijdelijke afwijkingen van het individuele gemiddelde. Zo kan iemand die doorgaans weinig financiële stress ervaart tijdelijk meer stress ervaren door een onverwachte gebeurtenis, wat vervolgens de mentale gezondheid beïnvloedt. Dergelijke fluctuaties kunnen ook voortkomen uit interacties tussen dimensies, bijvoorbeeld wanneer verbeterde financiële stabiliteit leidt tot betere mentale gezondheid, wat op zijn beurt sociaal contact of werkprestaties beïnvloedt.

Het model maakt het mogelijk deze dynamische interacties te analyseren door verbanden over tijd op te splitsen in stabiele verschillen tussen personen en veranderingen binnen personen, en deze toe te schrijven aan onderliggende causale

processen tussen dimensies. Dit biedt inzicht in hoe veranderingen in bijvoorbeeld sociale participatie samenhangen met veranderingen in mentale gezondheid of financiële situatie, en vice versa. Voor een gedetailleerdere toelichting op de analytische benadering verwijzen we naar bijlage 4.2.

5.4 Resultaten

We vinden significante correlaties over tijd tussen mentale gezondheid en de drie participatie indicatoren; thuisgevoelens, sociaal contact met Nederlanders en financiële situatie (tabel 5.1). Thuisgevoel blijkt de sterkste relatie te hebben met mentale gezondheid, gevolgd door financiële situatie en sociaal contact met Nederlanders. Contact met andere Syrische vluchtelingen bleek nagenoeg geen of weinig significante correlaties te vertonen met de mentale gezondheid van de deelnemers (zie bijlage 4.1) en is daarom niet opgenomen in de tabel.

Tabel 5.1 Geobserveerde (ruwe) correlaties tussen en binnen variabelen en waves

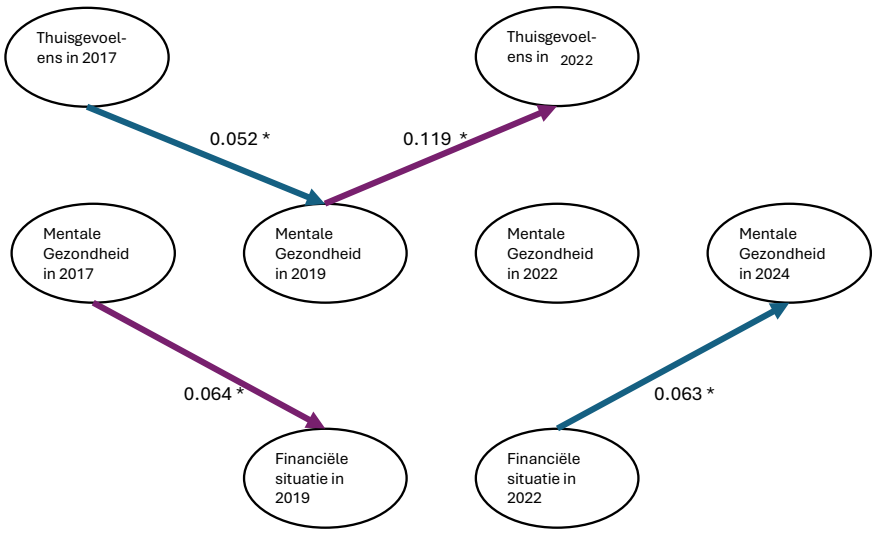
		Mentale geondheid				Financieel				Contact				Thuisgevoel			
	w	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Mentale gezondheid	1	1															
	2	0,52	1														
	3	0,41	0,45	1													
	4	0,34	0,40	0,50	1												
Financiële situatie	1	0,19	0,02	0,12	0,10	1											
	2	0,17	0,21	0,12	0,15	0,31	1										
	3	0,07	0,11	0,22	0,15	0,19	0,24	1									
	4	0,11	0,13	0,17	0,28	0,17	0,24	0,37	1								
Sociaal contact met Nederlanders	1	0,20	0,14	0,13	0,11					1							
	2	0,20	0,22	0,13	0,13					0,72	1						
	3	0,18	0,20	0,21	0,15					0,57	0,70	1					
	4	0,13	0,16	0,15	0,14					0,53	0,66	0,76	1				
Thuisgevoel	1	0,41	0,25	0,22	0,15									1			
	2	0,25	0,38	0,19	0,16									0,28	1		
	3	0,24	0,28	0,38	0,26									0,27	0,32	1	
	4	0,17	0,21	0,23	0,31									0,23	0,27	0,41	1

Noot: Alle correlaties zijn op *** level significant.

Om te achterhalen of de geobserveerde significante correlaties voortkomen uit causale relaties (dan wel selectie effecten), en de richting en timing van de causale effecten te bepalen, hebben we drie RICLPM modellen toegepast op de longitudinale data:
1 mentale gezondheid en thuisgevoelens;
2 mentale gezondheid en sociaal contact met Nederlanders;
3 mentale gezondheid en financiële situatie.
We presenteren de overkoepelende resultaten in de volgende paragrafen. De gedetailleerde modelresultaten en parameterschattingen zijn te vinden in bijlage 4.3.

Onze resultaten laten zien dat mentale gezondheid zowel een voorwaarde als een resultaat van participatie is (figuur 5.1). In de vroege postmigratiefase zien we dat mentale gezondheid voornamelijk een voorwaarde is voor een goede financiële situatie en tegelijkertijd een resultaat van thuis voelen in Nederland. Terwijl het in de latere fase een resultaat is van het thuis voelen in Nederland en juist een voorwaarde is voor een goede financiële situatie.

Figuur 5.1 De significante causale relaties tussen thuisgevoelens en mentale gezondheid, en financiële situatie en mentale gezondheid over tijd

Noot: Dit is (sterk) versimpelde schematische weergave van de resultaten. Alleen de significante paden zijn weergegeven. Autoregressieve paden zijn niet getoond. Voor een volledige weergave van het model en alle parameters zie bijlage 4.2.

Zo zien we dat er een significant causaal effect is van mentale gezondheid op financiële situatie van wave 1 naar wave 2. Een verslechterde mentale gezondheid aan het begin van de postmigratieperiode heeft dus invloed op de financiële situatie. Mogelijk komt dit doordat een verslechterde mentale gezondheid het verkrijgen van financiële zelfredzaamheid kan bemoeilijken, een drempel kan zijn voor het zoeken en behouden van werk, en het maken van gunstige financiële beslissingen kan beperken.

Later (van wave 3 naar wave 4) zien we juist dat een gunstige financiële situatie effect heeft op de mentale gezondheid. Dit verschil in richting over tijd suggereert dat de relatie tussen mentale gezondheid en financiële situatie fase-afhankelijk is binnen het postmigratieproces. In een vroege fase lijkt mentale gezondheid vooral een randvoorwaarde voor het opbouwen van financiële stabiliteit, terwijl in een latere fase de financiële situatie juist een belangrijkere rol speelt in het ondersteunen of verbeteren van mentale gezondheid.

Daarnaast zien we dat mentale gezondheid vroeg in de postmigratie periode een resultaat is van thuisgevoelens: Thuisgevoelens in wave 1 hebben een positief effect op mentale gezondheid in wave 2. Dat betekent dat vroege culturele participatie middels thuisgevoelens beschermend werkt voor mentale gezondheid, maar ook dat je

minder thuis voelen een ongunstig effect heeft de mentale gezondheid. Aspecten die de thuisgevoelens vroeg na aankomst kunnen verzwakken zullen daarmee dus ook gezondheidsgevolgen hebben, denk bijvoorbeeld aan een sociaal-politiek klimaat dat vijandig is ten opzichte van migratie.

Deze gevolgen werken vervolgens door op latere gevoelens van thuis zijn. Wij vinden namelijk op de middellange termijn dat de relatie omdraait: mentale gezondheid (wave 2) heeft dan een causaal effect op thuisgevoelens (wave 3). Deze resultaten laten zien dat culturele participatie vroeg in de postmigratieperiode van belang is voor het bewerkstelligen van een mentale gezondheid, en dat die goede mentale gezondheid op haar beurt van belang is om het gevoel van thuis zijn jaren na vergunningverlening te stimuleren.

We vinden geen causale effecten van sociale participatie op mentale gezondheid en vice versa, ondanks dat sociaal contact met Nederlanders en mentale gezondheid wel aan elkaar gerelateerd zijn. De relatie tussen mentale gezondheid en sociaal contact met Nederlanders blijkt voornamelijk verklaard te worden door selectie-effecten (zie bijlage 4.3). Personen die zowel veel sociaal contact hebben met Nederlanders alsook een goede mentale gezondheid hebben, hebben dit mogelijk vanwege gedeelde stabiele persoons- en omgevingskenmerken, denk bijvoorbeeld aan persoonlijkheid.

Samengenomen laten de resultaten zien dat de relatie tussen mentale gezondheid en participatie dynamisch en fase-afhankelijk is binnen het postmigratieproces. Mentale gezondheid fungeert zowel als voorwaarde voor als resultaat van participatie, waarbij de richting van effecten verschuift over tijd.

5.5 Discussie

In dit onderzoek hebben we de wederkerige relatie tussen mentale gezondheid en participatie onderzocht bij Syrische Nederlanders in de tien jaren na vergunningverlening. Waar eerder onderzoek zich voornamelijk richtte op pre- en perimigratiefactoren, biedt deze studie inzicht in de postmigratiedynamiek tussen mentale gezondheid en participatie. We baseerden ons op het raamwerk van Ager en Strang (2008), waarin participatie wordt opgevat als een langdurig en multidimensionaal proces dat zich over tijd ontwikkelt, en richtten ons op elementen uit drie van deze dimensies: thuisgevoelens (culturele participatie), sociaal contact (sociale participatie) en financiële situatie (economische participatie). We onderzochten in hoeverre, en wanneer, elk van deze indicatoren een oorzaak dan wel gevolg is van mentale gezondheid. Onze resultaten laten zien dat beide het geval is: mentale gezondheid fungeert zowel als voorwaarde voor participatie als als uitkomst ervan, maar, de richting van invloed verschilt wel per fase en dimensie.

Vroege postmigratieperiode: mentale gezondheid als resultaat van thuis voelen en voorwaarde voor goede financiële situatie
In de vroege postmigratieperiode (2017–2019; twee tot vijf jaar na vergunningverlening) zien we dat mentale gezondheid een causale uitkomst is van thuisgevoelens en een causale voorspeller van financiële situatie. Thuisgevoelens in 2017 blijken een significante invloed te hebben op de mentale gezondheid van statushouders twee jaar later. Statushouders die zich dus vlak na vergunningverlening thuis voelen in Nederland, zijn beter beschermd tegen mentale problematiek enkele jaren later. Tegelijkertijd fungeert mentale gezondheid als startkapitaal voor

economische participatie: de mentale gezondheid van statushouders in 2017 heeft namelijk invloed op hun financiële situatie twee jaar later. Mentaal gezondere statushouders aan het begin van de postmigratieperiode, komen er later financieel beter voor te staan. In deze vroege fase is mentale gezondheid dus zowel een voorwaarde als een resultaat van participatie: enerzijds als uitkomst van het zich thuis voelen in Nederland, en anderzijds als randvoorwaarde voor economische participatie.

Deze conclusie sluit aan bij bestaande literatuur. Zo weten we dat factoren die nauw samenhangen met thuisgevoelens – zoals acculturatiestress, *place attachment* en ervaren sociale uitsluiting – sterk voorspellend zijn voor de mentale gezondheid van vluchtelingen (Lueck & Wilson, 2011; Kartal & Kiropoulos, 2016; Scannell & Gifford, 2010; Fornara et al., 2019; Correa-Velez et al., 2015). Daarnaast sluit dit aan bij literatuur waaruit blijkt dat mentale gezondheid een belangrijke randvoorwaarde vormt voor economische participatie. Zo weten we dat psychische klachten samenhangen met verminderde arbeidsparticipatie, verhoogde cognitieve belasting en lagere productiviteit, wat uiteindelijk kan doorwerken in de financiële situatie (Lagomarsino & Spiganti, 2020; Ringdal & Rootjes, 2022; Mani et al., 2013; De Vroome & Van Tubergen, 2010). Ons onderzoek vernauwt deze bevindingen: de gevonden relaties – van thuisgevoel naar mentale gezondheid en van mentale gezondheid naar financiële situatie – zijn causaal en spelen zich vooral af in de vroege postmigratieperiode.

Omkering van oorzaak en gevolg op de lange termijn: mentale gezondheid als resultaat van goede financiële situatie en voorwaarde voor thuis voelen

Op de lange termijn zien we echter dat deze relaties zich omkeren: mentale gezondheid wordt een voorwaarde om je thuis te (blijven) voelen in Nederland en een resultaat van een goede financiële situatie. We vinden namelijk een causaal effect van mentale gezondheid zo'n vijf jaar na vergunningverlening op thuisgevoelens zo'n acht jaar na vergunningverlening en een causaal effect van financiële situatie acht jaar na vergunningverlening op de mentale gezondheid na tien jaar. Ook deze resultaten vinden aansluiting binnen de bredere wetenschappelijke literatuur. Zo wordt in eerder onderzoek gevonden dat psychische klachten samenhangen met moeizamere culturele aanpassing, waardoor thuisgevoelens kunnen verminderen (Yoon et al., 2013), terwijl psychologisch welzijn juist voorspellend is voor positievere omgevingspercepties (Fornara et al., 2019). Maar voorgaand onderzoek toont ook aan dat financiële omstandigheden een belangrijke rol spelen in het verklaren van mentale gezondheid onder vluchtelingen. Zo laat eerder onderzoek zien dat postmigratiefactoren zoals inkomen en materiële zekerheid belangrijke voorspellers zijn van mentale gezondheid (Porter & Haslam, 2005), onder meer doordat financiële onzekerheid gepaard gaat met chronische stress en zorgen (Butterworth et al., 2009). Ons onderzoek laat zien dat deze specifieke richting van causale effecten – van mentale gezondheid naar thuisgevoelens en van financiële situatie naar mentale gezondheid – vooral optreedt op de (middel)lange termijn postmigratie.

De transitie van 'overleven' naar 'opbouwen'

Het wederkerige samenspel tussen mentale gezondheid en participatie verandert daarmee over de tijd. Deze omkering is mogelijk het gevolg van de transitie die statushouders op middellange termijn doorlopen; vijf jaar na vergunningverlening mogen statushouders naturaliseren, wat zorgt voor meer stabilisatie, en daarmee een blik die meer gericht is op de toekomst. Dit wordt door vluchtelingen zelf vaak aangemerkt als een overgang 'van overleven naar opbouwen'. Met deze overgang verschuiven de (mentale) zorgen en belangen: van aanpassingsuitdagingen in de

vroege fase naar bestaanszekerheid uitdagingen in de latere fase. Onze resultaten onderstrepen dat de determinanten van mentale gezondheid verschuiven van primair cultureel van aard (thuisgevoelens) naar primair economisch van aard (financiële situatie). Tegelijkertijd blijkt mentale gezondheid een motor voor vroege economische participatie en een steeds belangrijkere voorwaarde voor het duurzaam kunnen ontwikkelen en behouden van thuisgevoelens. Opvallend is echter dat de relatie tussen participatie en de sociale dimensie een beduidend andere dynamiek laat zien.

Sociale participatie: selectie-effecten in plaats van causaliteit

Wij vinden namelijk dat mentale gezondheid alleen relateert aan sociaal contact met Nederlanders, en niet aan sociaal contact met Syriërs, maar dat de gevonden relaties niet causaal van aard zijn. Dit wijst erop dat de samenhang tussen mentale gezondheid en sociaal contact met Nederlanders grotendeels verklaard wordt door selectie-effecten. Deze effecten treden dus op wanneer de relatie niet voortkomt door veranderingen binnen personen (oorzaak-gevolgrelaties), maar door relatief stabiele verschillen tussen personen. Hoewel in dit onderzoek niet is vastgesteld welke specifieke kenmerken hieraan ten grondslag liggen, sluit deze interpretatie aan bij bestaande literatuur waaruit blijkt dat verschillende individuele hulpbronnen en kenmerken zowel samenhangen met de mate van sociaal contact als met mentale gezondheid. Het gaat hierbij om bijvoorbeeld persoonlijkheidskenmerken, zoals extraversie en neuroticisme (Asendorpf & Wilpers, 1998; Suls & Martin, 2005; Buecker et al., 2020; Mund & Neyer, 2016), maar ook om factoren zoals cognitieve vaardigheden, opleidingsniveau, sociale vaardigheden en attitudes naar de ontvangende samenleving (Ryan et al., 2008; Kanas et al., 2012). Dergelijke kenmerken maken dat individuen verschillen van elkaar en deze verschillen verklaren dan weer in hoeverre de ene persoon meer geneigd is om sociale relaties aan te gaan dan een ander, en tegelijkertijd waarom de ene persoon mentaal gezonder is dan een ander. De relatie tussen sociaal contact en mentale gezondheid ontstaat dan dus omdat ze beiden beïnvloedt worden door een gedeelde derde oorzaak, en niet omdat ze direct op elkaar inspelen.

Dit verklaart mogelijk ook waarom we (nagenoeg) geen associatie vinden tussen mentale gezondheid en sociaal contact met Syriërs. Sociale contacten binnen de eigen gemeenschap worden, over het algemeen, als minder uitdagend ervaren en zijn daarmee minder afhankelijk van individuele hulpbronnen en dus ook minder selectief van aard (Villalonga-Olives et al., 2022; Beiser & Hou, 2001), terwijl contact met leden van de ontvangende samenleving juist meer uitdagingen kent en vaker afhankelijk is van individuele kenmerken, capaciteiten en mogelijkheden (Putnam, 2000; Ryan et al., 2008; Kanas et al., 2012). Hierdoor is het aannemelijk dat sociaal contact met Nederlanders sterker samenhangt met onderliggende individuele verschillen die mentale gezondheid ook aansturen, terwijl sociaal contact met Syriërs minder door dergelijke selectieprocessen wordt bepaald. Sociaal contact met Syriërs en mentale gezondheid hebben dus mogelijk in mindere mate een gedeelde oorzaak, en daardoor ook minder (of geen) samenhang. Tegelijkertijd sluiten onze resultaten een causale relatie tussen sociale participatie en mentale gezondheid niet volledig uit.

Beperkingen van het onderzoek

Ons onderzoek kent namelijk ook een aantal beperkingen. Ten eerste, de operationalisatie van de variabelen. Zo is sociaal contact gemeten als frequentie van contact met Nederlanders dan wel Syriërs, en de frequentie van het besteden van vrije tijd en het ontvangen van bezoek van Nederlanders. Onze conclusie berusten zich dan ook hierop, maar mogelijk zijn andere aspecten van sociale participatie – zoals

bijvoorbeeld de kwaliteit van sociaal contact – wel (causaal) gerelateerd aan mentale gezondheid. Deze aspecten vormden geen onderdeel van de longitudinale meting en zijn dus vanuit praktisch oogpunt niet overwogen. Vervolgonderzoek zou zich daar op kunnen richten, bij beschikbaarheid van de juiste data. Een dergelijke beperking geldt ook voor de financiële situatie; deze is namelijk gemeten als tevredenheid over de eigen financiële situatie, en vormt daarmee een subjectieve beleving van de financiële situatie en geen objectieve meting (zoals bijvoorbeeld inkomen). Dit kent echter ook voordelen, binnen de subjectieve meting wordt ruimte gelaten voor een bredere evaluatie van de eigen economische positie, waarin niet alleen inkomen, maar ook financiële zekerheid, verwachtingen en ervaren controle een rol spelen (Adler et al., 2000). Deze aspecten geven niet alleen een breder beeld van economische participatie, maar hangen ook directer samen met mentale gezondheid, waardoor de subjectieve maat mogelijk beter aansluit bij de belevingswereld van respondenten dan objectieve inkomensmaten (Singh-Manoux et al., 2005; Butterworth et al., 2009).

Een tweede beperking van dit onderzoek betreft de tijdsintervallen tussen de meetmomenten. Tussen opeenvolgende metingen zit minimaal twee jaar (2017–2019–2022–2024). Dit kan gevolgen hebben voor het vermogen om korte termijneffecten te detecteren, aangezien dergelijke effecten zich mogelijk binnen kortere tijdsspannen voordoen en tussen de meetmomenten in al zijn uitgedoofd. Hierdoor kunnen causale relaties tussen variabelen worden onderschat of onopgemerkt blijven (Dormann & Griffin, 2015). Zo is het denkbaar dat er wel degelijk kortdurende causale effecten bestaan tussen sociaal contact en mentale gezondheid, maar dat deze niet langdurig genoeg zijn om binnen het huidige onderzoeksdesign opgepikt te worden. Zo zou het kunnen dat contact met Nederlanders op dagelijkse basis de gemoedstoestand wel beïnvloedt, maar dit effect niet aanhoudt in algemeenheid of over de jaren heen, en daarom niet terechtkomt in onze panel data. Tegelijkertijd zegt dit ook iets over de robuustheid van de effecten die we wel vinden: deze manifesteren zich over een langere tijd en wijzen daarmee op meer structurele en bestendige relaties tussen de variabelen (Cole & Maxwell, 2003): Mentale gezondheid en thuisgevoelens en mentale gezondheid en financiële situatie beïnvloeden elkaar duurzaam en langdurig.

Beleidsimplicaties: het belang van vroege en langdurige interventies
Gezamenlijk wijzen deze bevindingen erop dat mentale gezondheid niet alleen een uitkomst is van participatie, maar ook een centrale voorwaarde vormt voor het op gang brengen en behouden van participatieprocessen. Beleidsmatig sturen onze resultaten aan op vroege interventie van mentale gezondheid om succesvolle participatie aan te jagen. Hierbij kan gedacht worden aan vroege signalering en ondersteuning vlak na, of zelfs tijdens de asiel procedure. Wenselijk is dat deze ondersteuning niet alleen via zorgtrajecten aangeboden wordt, maar breed ingebed wordt, bijvoorbeeld als onderdeel van trajecten die zich richten op wonen, inburgering of werk. Hiermee kan de beschermende werking van het spill-over effect van mentale gezondheid op participatie optimaal benut worden. Daarnaast weten we uit eerder onderzoek dat langere opvang, veel verhuizingen en eerdere traumatische ervaringen een negatief effect hebben op de mentale gezondheid (Kuijpers & Uiters, 2024). Interventies die hierop aangrijpen blijven daarmee ook hier tot de aanbevelingen horen. Denk bijvoorbeeld aan het inzetten op kortere, meer stabiele opvang, en het aanbieden van trauma specifieke behandelingen. Het huidige onderzoek onderstreept het belang daarvan zelfs sterker, vooral in de vroege fase na asiel: vroeg interveniëren op mentale gezondheid betaalt zich namelijk uit in meer participatie.

Dit vereist ook vroege investering in de culturele inbedding vlak na vergunningverlening, gezien deze vooral in deze fase van belang is voor het bewerkstelligen van een goede mentale gezondheid. Dit is een verantwoordelijkheid die wellicht maatschappij breed gedragen dient te worden: een warmer en meer ontvankelijk sentiment richting de nieuwe Nederlanders en, bijvoorbeeld, hun culturele achtergrond draagt bij aan de ervaren thuisgevoelens en daarmee de mentale gezondheid (Miltenburg, Dagevos & Huijnk, 2019; Damen, Huijnk & Dagevos, 2024). Maar ook beleidsmatig kan hier op aangestuurd worden, door bijvoorbeeld buurt- en wijkinitiatieven te organiseren die nieuwe Nederlanders betrekken en ankeren in het land. Een voorbeeld hiervan zijn de Social Hubs initiatieven voor Oekraïense ontheemden (Klein Kranenburg et al., 2026).

Ten slotte, behoren investeringen in economische participatie op de lange termijn ook tot de aanbevelingen. Een groot deel van de Syrische Nederlanders leeft op bijstandsniveau, ook na tien jaar in Nederland (zie hoofdstuk 1). Werkende Syrische Nederlanders werken ook nog vooral in minder betaalde beroepen. De financiële situatie die hieruit voortvloeit heeft direct effect op de mentale gezondheid, bijvoorbeeld door stress en zorgen over het bekostigen en opbouwen van het leven, of door het mijden van zorg vanuit financiële overwegingen (Pharos, 2020). Met het oog op de mentale gezondheidseffecten is het wenselijk om in te zetten op actieve trajecten die Syrische Nederlanders van bijstand naar werk begeleiden en onderwijsstimulerende (financiële) maatregelen die kansen bieden voor werk op (hoger) niveau.

Breder maatschappelijk belang

Deze maatregelen zijn geen luxe maar eerder (maatschappelijke) noodzaak. Een leven opnieuw opbouwen na oorlog, trauma, en gedwongen migratie is noodzakelijk maar vraagt tegelijkertijd (mentaal) ook veel van vluchtelingen. Gebrekkige ondersteuning in participatie én mentale gezondheid zal zich niet alleen vertalen in verminderde participatie, persoonlijk leed en oplopende zorgkosten (Pharos, 2021), maar kan op den duur ook maatschappelijke onrust en veiligheidsrisico's met zich meebrengen (Kuppens & Ferwerda, 2025). Mentale gezondheid is namelijk geen geïsoleerd zorgdomein, maar ingebed in de algehele en wederkerige processen van culturele, sociale en economische participatie.

5.6 Literatuur

Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, *21*(2), 166–191. doi.org/10.1093/jrs/fen016.

Asendorpf, J. B., & Wilpers, S. (1998). Personality effects on social relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, *74*(6), 1531–1544.

Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, *117*(3), 497–529. doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497.

Buecker, S., Mund, M., Chwastek, S., Sostmann, M., & Luhmann, M. (2020). Is loneliness in emerging adults increasing over time? A preregistered cross-temporal meta-analysis and systematic review. *Psychological Bulletin*, *146*(9), 787–805.

Butterworth, P., Rodgers, B., & Windsor, T. D. (2009). Financial hardship, socio-economic position and depression: Results from the PATH Through Life Survey. *Social Science & Medicine*, *69*(2), 229–237. doi.org/10.1016/j.socscimed.2009.05.008.

Cole, D. A., & Maxwell, S. E. (2003). Testing mediational models with longitudinal data: Questions and tips in the use of structural equation modeling. *Journal of Abnormal Psychology*, *112*(4), 558–577.
Correa-Velez, I., Gifford, S. M., & Barnett, A. G. (2010). Longing to belong: Social inclusion and wellbeing among youth with refugee backgrounds in the first three years in Melbourne, Australia. *Social Science & Medicine*, *71*(8), 1399–1408. doi.org/10.1016/j.socscimed.2010.07.018.
Damen, R., Dagevos, J., & Huijnk, W. (2024). Feeling at home? A dynamic analysis of the impact of discrimination, refugee-specific, and participation characteristics on recently arrived refugees' belonging. *Journal of International Migration and Integration*, *25*, 1547–1569. doi.org/10.1007/s12134-024-01135-y.
De Vroome, T., & Van Tubergen, F. (2010). The employment experience of refugees in the Netherlands. *International Migration Review*, *44*(2), 376–403. doi.org/10.1111/j.1747-7379.2010.00810.x.
Domènech-Abella, J., Mundó, J., Leonardi, M., Chatterji, S., Tobiasz-Adamczyk, B., Koskinen, S., Ayuso-Mateos, J. L., & Haro, J. M. (2021). Social network size, loneliness, physical functioning and depressive symptoms among older adults: Examining reciprocal associations in four waves of the Longitudinal Aging Study Amsterdam (LASA). *International Journal of Geriatric Psychiatry*, *36*(10), 1541–1549. doi.org/10.1002/gps.5560.
Dormann, C., & Griffin, M. A. (2015). Optimal time lags in panel studies. *Psychological Methods*, *20*(4), 489–505. doi.org/10.1037/met0000041.
Ehsan, A. M., & De Silva, M. J. (2015). Social capital and common mental disorder: A systematic review. *Journal of Epidemiology and Community Health*, *69*(10), 1021–1028. doi.org/10.1136/jech-2015-205868.
Fazel, M., Wheeler, J., & Danesh, J. (2005). Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: A systematic review. *The Lancet*, *365*(9467), 1309–1314. doi.org/10.1016/S0140-6736(05)61027-6
Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist*, *56*(3), 218–226.
Geurts, N. (2020). Waarom voelen hoger opgeleide migranten zich minder verbonden met Nederland? De integratieparadox vanuit meerdere methoden. *Mens & Maatschappij*, *95*(4), 383–387. doi.org/10.5117/MEM2020.4.005.GEUR.
Hamaker, E. L., Kuiper, R. M., & Grasman, R. P. P. P. (2015). A critique of the cross-lagged panel model. *Psychological Methods*, *20*(1), 102–116. doi.org/10.1037/a0038889.
Hassan, N. M., Kassim, E. S., Maon, S. N., & Rahman, N. A. (2021). Financial wellbeing and mental health: A systematic review. *Environment-Behaviour Proceedings Journal*, *6*(16), 169–175.
Holt-Lunstad, J. (2024). Social connection as a critical factor for mental and physical health: Evidence, trends, challenges, and future implications. *World Psychiatry*, *23*(3), 312–332.
Holt-Lunstad, J., Smith, T. B., & Layton, J. B. (2010). Social relationships and mortality risk: A meta-analytic review. *PLoS Medicine*, *7*(7), e1000316. doi.org/10.1371/journal.pmed.1000316.
Kanas, A., Van Tubergen, F., & Van der Lippe, T. (2012). Social contacts and the economic performance of immigrants: A panel study of immigrants in Germany. International Migration Review, 46(3), 680–709.
Kappelhof, J. W. S. (2015). *Surveying ethnic minorities: Policy, politics and positioning in the Netherlands* (Doctoral dissertation, Utrecht University).

Kartal, D., & Kiropoulos, L. (2016). Effects of acculturative stress on PTSD, depressive, and anxiety symptoms among refugees resettled in Australia and Austria. *European Journal of Psychotraumatology*, 7, Article 28711. https://doi.org/10.3402/ejpt.v7.28711

Klein Kranenburg, L., Thijssen, R., Houtkoop, E., & De Bruin, M. (2025). *Opzet en bijdrage Oekraïense social hubs*. Ipsos I&O / WODC.

Kuijpers, T., & Uiters, E. (2024). Psychische gezondheid: Zorg blijft nodig voor statushouders die langer in Nederland zijn. In J. Dagevos, M. Maliepaard, & M. de Mooij-Schep (Eds.), *Met beleid vooruit? Wat betekent beleid voor de ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders?* WODC.

Lagomarsino, E., & Spiganti, A. (2020). No gain in pain: Psychological well-being, participation, and wages in the BHPS. *The European Journal of Health Economics*, *21*(9), 1375–1389. doi.org/10.1007/s10198-020-01234-4.

Lueck, K., & Wilson, M. (2011). Acculturative stress in Latino immigrants: The impact of social, socio-psychological and migration-related factors. *International Journal of Intercultural Relations*, *35*(2), 186–195. doi.org/10.1016/j.ijintrel.2010.11.016.

Luo, M. (2023). Social isolation, loneliness, and depressive symptoms: A twelve-year population study of temporal dynamics. *The Journals of Gerontology: Series B*, *78*(2), 280–290. doi.org/10.1093/geronb/gbac174.

Maliepaard, M., Dagevos, J., & De Mooij-Schep, M. (Eds.). (2024). *Met beleid vooruit? Wat betekent beleid voor de ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders?* WODC.

Mani, A., Mullainathan, S., Shafir, E., & Zhao, J. (2013). Poverty impedes cognitive function. *Science*, *341*(6149), 976–980. doi.org/10.1126/science.1238041.

Miltenburg, E., Dagevos, J., & Huijnk, W. (2019). Samenvatting, conclusies en aandachtspunten voor beleid. In E. Miltenburg, J. Dagevos, & W. Huijnk (Red.), *Opnieuw beginnen: Achtergronden van positieverschillen tussen Syrische statushouders* (pp. 17-31). Sociaal en Cultureel Planbureau.

Molenaar, P. C. M. (2004). A manifesto on psychology as idiographic science: Bringing the person back into scientific psychology, this time forever. *Measurement: Interdisciplinary Research and Perspectives*, *2*(4), 201–218. doi.org/10.1207/s15366359mea0204_1.

Muller-Dugic, J., Beckers, P. J., & Braakman, M. H. (2023). A positive psychology intervention to foster economic integration of Syrian refugees in the Netherlands. *International Migration, 61*(6)*,* 242-262. doi.org/10.111/imig.13163.

Nationale ombudsman (2022). *Een status met weinig armslag*. Nationale ombudsman.

Nyqvist, F., Forsman, A. K., Giuntoli, G., & Cattan, M. (2013). Social capital as a resource for mental well-being in older people: A systematic review. *Aging & Mental Health*, *17*(4), 394–410. doi.org/10.1080/13607863.2012.742490.

Pharos (2020). *De weg naar psychische hulp: Statushouders en psychische hulpverlening*. Pharos.

Pharos (2021). *Preventieve interventies voor het versterken van de mentale gezondheid van nieuwkomers*. Pharos.

Porter, M., & Haslam, N. (2005). Predisplacement and postdisplacement factors associated with mental health of refugees and internally displaced persons: A meta-analysis. *JAMA*, *294*(5), 602–612. doi.org/10.1001/jama.294.5.602.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.

Ringdal, C., & Rootjes, F. (2022). Depression and labor supply: Evidence from the Netherlands. *Economics & Human Biology*, *45*, Article 101103. doi.org/10.1016/j.ehb.2021.101103.

Ryan, L. (2011). Migrants' social networks and weak ties: Accessing resources and constructing relationships post-migration. *The Sociological Review*, *59*(4), 707–724.
Santini, Z. I., Koyanagi, A., Tyrovolas, S., Mason, C., & Haro, J. M. (2015). The association of relationship quality and social networks with depression, anxiety, and suicidal ideation among older married adults: Findings from a cross-sectional analysis of the Irish Longitudinal Study on Ageing (TILDA). *Journal of Affective Disorders*, *179*, 134–141. doi.org/10.1016/j.jad.2015.03.015.
Scannell, L., & Gifford, R. (2010). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology*, *30*(1), 1–10. doi.org/10.1016/j.jenvp.2009.09.006.
Silove, D., Ventevogel, P., & Rees, S. (2017). The contemporary refugee crisis: An overview of mental health challenges. *World Psychiatry*, *16*(2), 130–139.
Sterud, T., Lunde, L., Berg, R., Proper, K. I., & Aanesen, F. (2025). Mental health effects of unemployment and re-employment: A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *Occupational and Environmental Medicine*, *82*(7), 343–353.
Suls, J., & Martin, R. (2005). The daily life of the garden-variety neurotic: Reactivity, stressor exposure, mood spillover, and maladaptive coping. *Journal of Personality*, *73*(6), 1485–1510.
Tay, A. K., Rees, S., Chen, J., Kareth, M., & Silove, D. (2017). The ADAPT model: Bridging the gap between psychosocial and individual responses to mass violence and refugee trauma. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, *26*(2), 142–145. https://doi.org/10.1017/S2045796016000925.
Van der Noordt, M., IJzelenberg, W., Droomers, M., & Proper, K. I. (2014). Health effects of employment: A systematic review of prospective studies. *Occupational and Environmental Medicine*, *71*(10), 730–736. doi.org/10.1136/oemed-2013-101891.
Verkuyten, M. (2016). The integration paradox: Empiric evidence from the Netherlands. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *662*(1), 189–204.
Villalonga-Olives, E., Wind, T. R., Armand, A. O., Yirefu, M., Smith, R., & Aldrich, D. P. (2022). Social-capital-based mental health interventions for refugees: A systematic review. *Social Science & Medicine*, *301*, Article 114787. doi.org/10.1016/j.socscimed.2022.114787.
Yoon, E., Chang, C.-T., Kim, S., Clawson, A., Cleary, S. E., Hansen, M., Bruner, J. P., Chan, T.-K., & Gomes, A. M. (2013). A meta-analysis of acculturation/enculturation and mental health. *Journal of Counseling Psychology*, *60*(1), 15–30.
Yuval-Davis, N. (2006). Belonging and the politics of belonging. *Patterns of Prejudice*, *40*(3), 197–214. doi.org/10.1080/00313220600769331.

Bijlage 1 Samenstelling begeleidingscommissie

Voorzitter

Marcel Lubbers	Universiteit Utrecht

Leden

Ilse van Liempt	Universiteit Utrecht
Peter Lugtig	Universiteit Utrecht
Marina Lazëri	Ministerie van Justitie en Veiligheid
Arjen Verweij/Jeanine Klaver	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Bijlage 2 Tabellen en technische toelichting bij hoofdstuk 2

Onderstaande tabel is vergelijkbaar met tabel 2.2, maar laat per persoonskenmerk de verdeling over de verschillende clusters zien.

Tabel B2.1 Verdeling van kenmerken naar cluster

Kenmerk	Cluster					
	Voornamelijk niet-werkend	Voornamelijk flexibel	Latere instroom werk	Van flexibel naar vast	Voornamelijk onderwijs-volgenden	Zelfstandigen
Geslacht %						
Man	28	23	18	15	7	10
Vrouw	70	3	12	4	10	1
Leeftijd %						
18 t/m 25 jaar	22	22	14	12	22	8
26 t/m 35 jaar	36	18	19	15	3	9
36 t/m 45 jaar	50	14	18	11	1	6
46 t/m 55 jaar	75	7	11	5	0	2
Geslacht * leeftijd %						
Man 18 t/m 25 jaar	13	29	14	15	19	10
Man 26 t/m 35 jaar	22	24	21	19	3	12
Man 36 t/m 45 jaar	39	19	21	13	0	8
Man 46 t/m 55 jaar	68	9	14	6	0	3
Vrouw 18 t/m 25 jaar	49	4	12	3	29	2
Vrouw 26 t/m 35 jaar	72	3	14	5	4	1
Vrouw 36 t/m 45 jaar	79	3	12	4	1	1
Vrouw 46 t/m 55 jaar	92	1	4	2	1	1
Geslacht * huishouden %						
Man Alleenstaande	21	27	16	16	11	9
Man Partner in paar zonder kinderen	22	25	11	19	13	9
Man Partner in paar met kinderen	33	20	20	15	2	11
Man Ouder in eenouderhuishouden	57	9	18	7	0	7
Man Thuiswonend kind	12	19	7	11	43	7
Man Overig lid huishouden	30	18	14	14	19	5
Vrouw Alleenstaande	56	5	14	7	16	1
Vrouw Partner in paar zonder kinderen	60	7	9	7	15	2
Vrouw Partner in paar met kinderen	74	2	13	4	6	1
Vrouw Ouder in eenouderhuishouden	77	3	11	3	6	0

Kenmerk	Cluster					
	Voornamelijk niet-werkend	Voornamelijk flexibel	Latere instroom werk	Van flexibel naar vast	Voornamelijk onderwijs-volgenden	Zelfstandigen
Vrouw Thuiswonend kind	14	9	6	3	68	0
Vrouw Overig lid huishouden	39	4	20	9	28	0
Hoogst gevolgd onderwijsniveau %						
Hbo, wo	4	16	8	13	56	3
Voortgezet onderwijs, mbo	12	27	17	14	24	6
Geen onderwijs in Nederland	48	15	17	12	0	8
Geslacht * hoogst gevolgd onderwijsniveau %						
Man Hbo, wo	3	18	7	15	53	3
Man Voortgezet onderwijs, mbo	8	34	15	17	18	8
Man Geen onderwijs in Nederland	34	20	20	15	0	11
Vrouw Hbo, wo	6	8	13	7	65	1
Vrouw Voortgezet onderwijs, mbo	22	7	25	5	40	1
Vrouw Geen onderwijs in Nederland	83	2	9	4	0	1
Inburgeringsstatus %						
Examen behaald of (tijdelijke) vrijstelling	30	20	16	15	11	8
Geen examen behaald of (tijdelijke) vrijstelling	62	11	16	6	0	5
Arbeidssector %						
Arbeidsbemiddeling, uitzendbureaus en personeelsbeheer	23	31	21	5	11	9
Bouwnijverheid	12	21	18	32	3	13
Detailhandel	18	22	22	15	18	6
Groothandel incl. reparatie van auto's	17	26	19	23	5	10
Horeca	19	30	21	11	9	10
Nijverheid (geen bouw) en energie	12	22	19	38	4	5
Overheid en zorg	15	16	26	17	21	5
Overig	15	18	21	23	7	16
Vervoer, informatie en communicatie	15	26	28	14	6	11
Zakelijke dienstverl. (excl. arbeidsbemiddeling)	22	16	22	23	12	6
Uurloon %						
minder dan 11 euro	34	11	17	4	17	16
11 tot 13 euro	37	13	18	5	5	23
13 tot 15 euro	21	28	29	9	7	7
15 euro of meer	8	29	20	27	11	5

Kenmerk	Cluster					
	Voornamelijk niet-werkend	Voornamelijk flexibel	Latere instroom werk	Van flexibel naar vast	Voornamelijk onderwijs-volgenden	Zelfstandigen
Gemiddelden						
Leeftijd tijdens verkrijgen vergunning	35,9	29,4	32,1	30,6	22,3	29,9
Aantal geboren baby's in Nederland	0,7	0,6	0,7	0,7	0,4	0,9
Aantal geboren baby's in Nederland bij een man	0,5	0,6	0,7	0,7	0,3	0,9
Aantal geboren baby's in Nederland bij een vrouw	0,8	0,5	0,7	0,4	0,7	0,8
Aantal verhuizingen COA	1,6	2,0	1,9	1,9	1,7	2,0

Noot. Voor arbeidssector, laatstverdiend uurloon en huishouden waren soms onbekenden. Aangezien deze niet informatief zijn, zijn deze niet meegenomen in de percentageberekeningen.

2.1 Technische toelichting hoofdstuk 2

Op basis van de berekende afstanden tussen loopbaantrajecten zijn clusters gevormd met behulp van de methode *Partioning Around Medoids* (PAM). Om te beoordelen welk aantal clusters de data het beste beschrijft is zowel gekeken naar fitstatstieken als naar de theoretische interpreteerbaarheid van de clusters.
Eerst zullen de fitstatistieken besproken worden. Daarbij is onder andere gekeken naar de gemiddelde silhouettewaarde (die aangeeft hoe duidelijk personen bij hun eigen cluster horen), naar de scheiding tussen clusters en naar de mate waarin extra clusters daadwerkelijk nieuwe informatie toevoegen. Om het optimale aantal clusters te bepalen is daarom gekeken naar de volgende fitstatistieken: ASW (hoger is beter), PBC (hoger is beter), HC (lager is beter) en R2 (hoger is beter, maar stijgt altijd bij meerdere clusters). De uiteindelijke clusteroplossing is bepaald op basis van zowel deze fitstatistieken als de inhoudelijke interpretatie van de resulterende trajectpatronen. In tabel B2.2 staan deze fitstatistieken voor de modeloplossingen van 2 tot en met 10 clusters. Na 10 clusters werden de fitstatistieken slechter en deze zijn daarom ook niet in deze tabel te vinden. De ASW en PBC zijn het hoogst voor 2, 5 of 6 clusters en de HC is het laagste voor 5, 6 of 7 clusters. Daarnaast is een lichte knik te zien in de R2 vanaf 6 clusters. Volgens deze statistieken zou de beste oplossing grofweg tussen de 4 en 7 clusters liggen.

Tabel B2.2 Fit statistieken voor 2 tot 10 clusteroplossingen

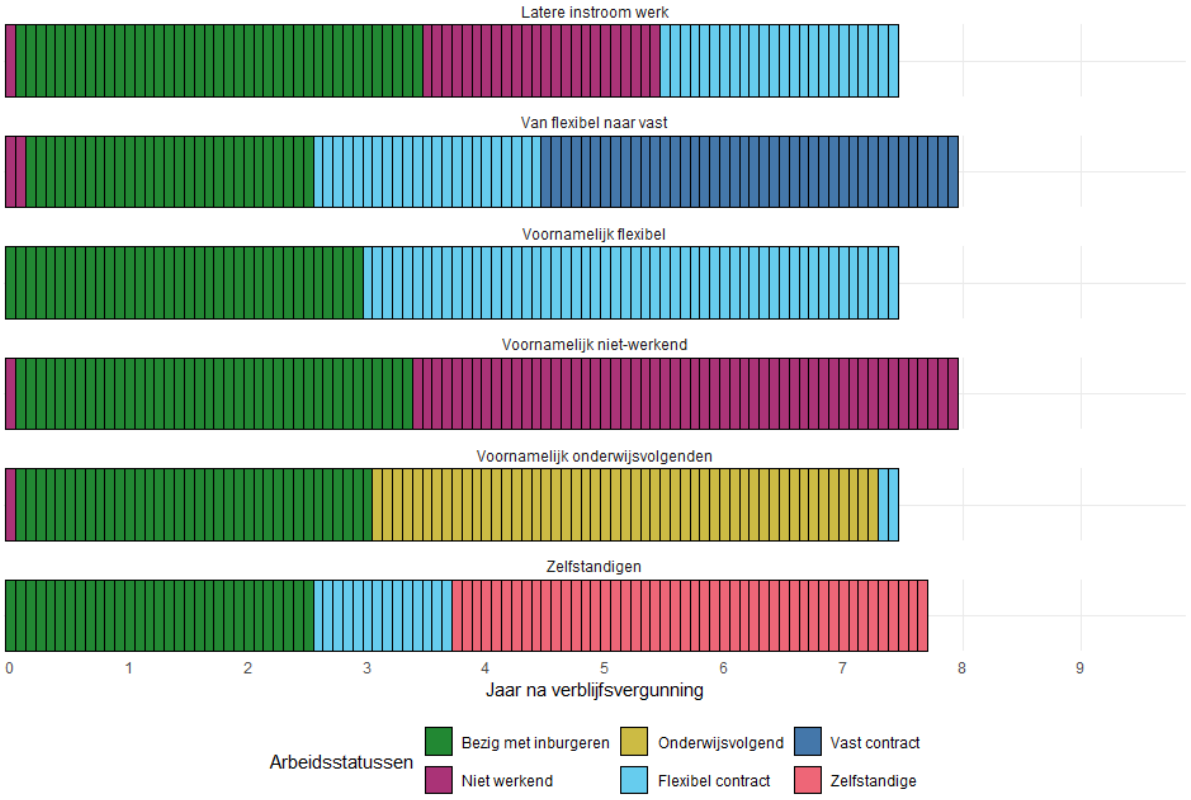
Aantal clusters	ASW	HC	R2	PBC	CHsq
2	0,49	0,08	0,35	0,69	30.763
3	0,37	0,09	0,42	0,64	20.829
4	0,37	0,07	0,45	0,66	16.799
5	0,39	0,05	0,49	0,68	15.486
6	0,39	0,04	0,52	0,67	14.837
7	0,35	0,05	0,54	0,64	13.494
8	0,23	0,11	0,56	0,49	12.105
9	0,24	0,10	0,57	0,50	11.498
10	0,23	0,09	0,58	0,49	10.742

Op basis van de fitstatistieken (tabel B2.2) is besloten om verder te kijken naar de clusteroplossingen met vier tot en met zeven clusters. Deze oplossingen hadden namelijk de beste fitstatistieken en geven dus een goed beeld van de data. De vier-clusteroplossing resulteerde in één cluster waarin personen vrijwel volledig niet-werkend zijn, en drie andere clusters waarin werk en onderwijs in verschillende combinaties voorkomen. Deze laatste drie clusters omvatten echter nog een brede mix van trajecten, zoals combinaties van vast werk, flexibel werk en zelfstandigheid. Hierdoor bleef de interne heterogeniteit binnen de clusters relatief groot, wat de interpretatie bemoeilijkte.

In de vijf-clusteroplossing werd deze diversiteit deels verder uitgesplitst. De clusters konden grofweg worden getypeerd als: 1) een voornamelijk onderwijsvolgende groep, 2) een groep werknemers met zowel vaste als flexibele contracten, 3) een groep die grotendeels niet-werkend is maar ook perioden kent van flexibel werk en zelfstandigheid, 4) een groep die voornamelijk als zelfstandige werkt, en 5) een groep die gedurende vrijwel de gehele onderzoeksperiode geen werk had en geen onderwijs volgde. Hoewel deze oplossing inhoudelijk duidelijker was, bleef binnen sommige clusters nog aanzienlijke variatie bestaan.

De zes-clusteroplossing leidde tot een verdere verfijning van de patronen. In deze oplossing ontstaat een afzonderlijk cluster van personen die voornamelijk flexibel werk hebben. Deze nieuwe groep bestond in eerdere oplossingen nog uit delen van de onderwijsvolgende groep, het werknemerscluster en de langdurig niet-werkende groep. Door deze opsplitsing worden de loopbaantrajecten homogener en beter onderscheidbaar. Ter illustratie zijn hieronder de medoïdes (het representatieve loopbaanpatroon) per groep gevisualiseerd.

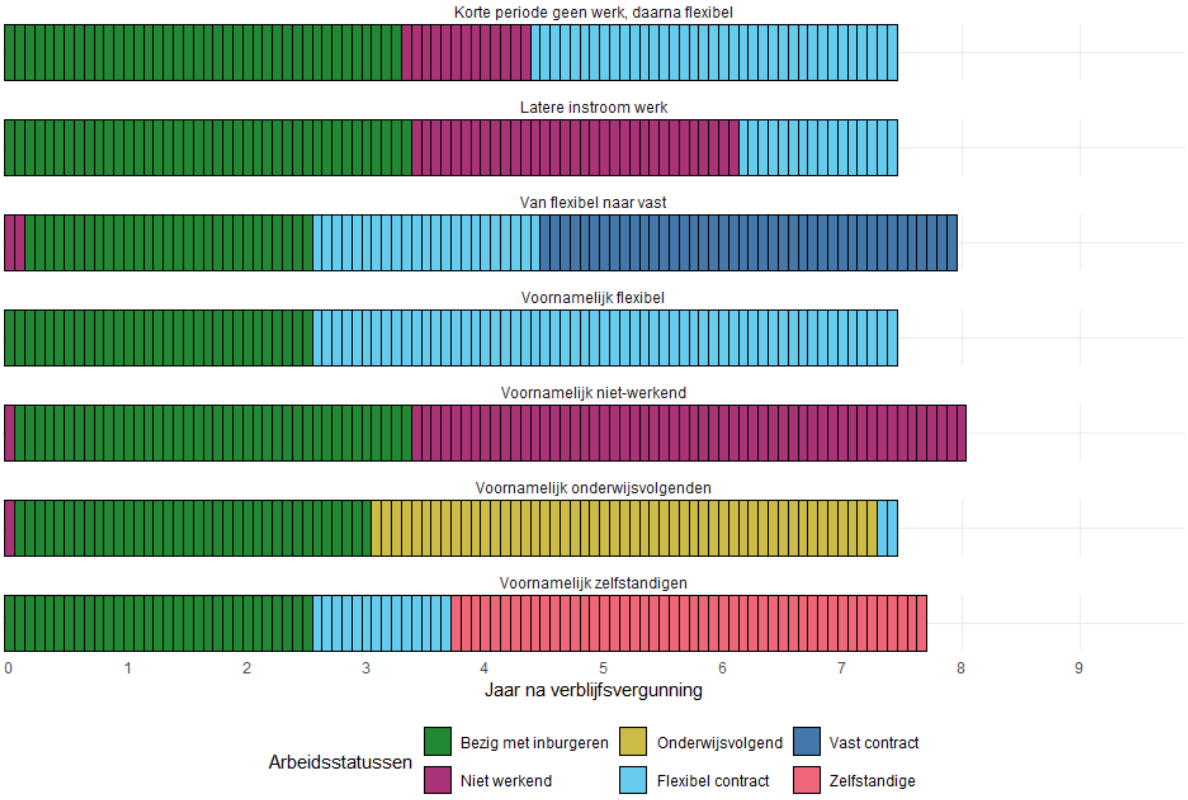
Figuur B2.1 Loopbaantrajecten medoïdes zes-clusteroplossing

Noot. Per cluster is één representatief loopbaanpatroon gevisualiseerd. Loopbaantrajecten zijn vergeleken met deze loopbaan (medoïde) en vervolgens ingedeeld bij het traject wat het meest vergelijkbaar is qua volgorde en timing.

In de zeven-clusteroplossing wordt een gedeelte van de flexibel werkende groep en de latere instroom naar werk samengevoegd tot een derde cluster met een combinatie van korte periode van niet-werken gevolgd door flexibel werk. De extra differentiatie voegde echter beperkt nieuwe inhoudelijke inzichten toe en resulteerde in clusters met overlappende trajectpatronen. Omdat de fit-statistieken van de zes-clusteroplossing iets beter waren, en dit bijdroeg aan een meer coherente interpretatie van de resultaten, is gekozen voor de zes-clusteroplossing. De medoïdes voor de zeven-clusteroplossing zijn gevisualiseerd in figuur B2.2.

Figuur B2.2 Loopbaantrajecten medoïdes zeven-clusteroplossing

Noot. Per cluster is één representatief loopbaanpatroon gevisualiseerd. Loopbaantrajecten zijn vergeleken met deze loopbaan (medoïde) en vervolgens ingedeeld bij het traject wat het meest vergelijkbaar is qua volgorde en timing.

Bijlage 3 Verborgen Verhalen: sociale stratificatie en mobiliteit tussen Syrische Nederlanders op de lange termijn

3.1 Analytische variabelen

We hebben de gegevens in R/RStudio verwerkt (R Core Team, 2023; Rstudio, 2022). We hebben de package glca toegepast om de LKA-analysis uit te voeren (Kim et al., 2022). Tabel B3.1 laat zien hoe we de oorspronkelijke variabelen hebben omgezet in analytische variabelen.

Tabel B3.1 Analytische variabelen creëren

Variabele naam	Oorspronkelijke categorieën	Analytische categorieën
Heeft nu een betaald werk	1 – ja 2 – nee	0 – nee 1 – ja
Financiële tevredenheid	1 – zeer tevreden 2 – tevreden 3 – niet tevreden en niet ontevreden 4 – ontevreden 5 – zeer ontevreden	0 - niet tevreden en niet ontevreden en (zeer) ontevreden, 1 – (zeer) tevreden
Algemene gezondheid	1 – zeer goed 2 – goed 3 – gaat well 4 – slecht 5 – zeer slecht	0 - gaat well en (zeer) slecht 1 – (zeer) goed
Psychische gezondheid:		
1 Hoe vaak voelde u zich erg zenuwachtig?	1 - voortdurend 2 - meestal 3 - vaak 4 - soms 5 - zelden 6 - nooit	Items 3 en 5 zijn omgekeerd gescoord (reverse-coded). Vervolgens zijn alle items hercodeerd naar een schaal van 0 tot 5. Daarna is per persoon de som van de items berekend en met 4 vermenigvuldigd, wat resulteerde in een schaal van 0 tot 100. Respondenten met een score < 60 zijn geclassificeerd als “psychisch ongezond” (0), en scores van 60 t/m 100 als “psychisch gezond” (1).
2 Hoe vaak voelde u zich neerslachtig en somber?		
3 Hoe vaak voelde u zich kalm en rustig?		
4 Hoe vaak was u zo erg in de put (‘down’) dat niets u kon opvrolijken?		
5 Hoe vaak voelde u zich gelukkig?		
Contacten met Syriërs:		
1 Hoe vaak heeft u contact met: Syrische buren of Syrische mensen in uw buurt	1 - elke dag 2 - elke week 3 - elke maand 4 - een paar keer per jaar 5 - nooit/minder dan 1 keer per jaar -5 - niet van toepassing	0 – minder vaak dan wekelijks of niet van toepassing 1 – ten minste wekelijks
2. Hoe vaak heeft u contact met: Syrische vrienden of kennissen		

Variabele naam	Oorspronkelijke categorieën	Analytische categorieën
Contacten met Nederlanders:		
1 Hoe vaak heeft u contact met: Nederlandse vrienden of kennissen 2 Hoe vaak heeft u contact met: Nederlandse buren of buurtgenoten	1 - elke dag 2 - elke week 3 - elke maand 4 - een paar keer per jaar 5 - nooit/minder dan 1 keer per jaar -5 - niet van toepassing	0 – minder vaak dan wekelijks of niet van toepassing 1 – ten minste wekelijks
Contacten met andere migrantengroepen	1 - elke dag 2 - elke week 3 - elke maand 4 - een paar keer per jaar 5 - nooit/minder dan 1 keer per jaar -5 - niet van toepassing	0 – minder vaak dan wekelijks of niet van toepassing 1 – ten minste wekelijks
Overige variabelen		
Nooit moeite met spreken NL	1 - ik spreek geen Nederlands 2 - ja, vaak 3 - ja, soms 4 - nee, nooit	0 – ik spreek geen Nederlands; ja, vaak; ja, soms 1- nee, nooit
Nooit moeite met lezen NL	1 - ja, vaak 2 - ja, soms 3 - nee, nooit	0 - ja, vaak; ja, soms 1 - nee, nooit
Nooit moeite met schrijven NL	1 - ja, vaak 2 - ja, soms 3 - nee, nooit	0 - ja, vaak; ja, soms 1 - nee, nooit
Thuisgevoel in NL	1 - ja 2 - soms wel en soms niet 3 - nee -3 - geen antwoord/wil niet zeggen	0 - soms wel en soms niet; nee 1 – ja -3 - missende waarde
Identificatie met NL	1 - heel sterk 2 - sterk 3 - een beetje 4 - niet 5 - helemaal niet -2 - weet niet	0 – een beetje, (helemaal) niet 1 – (heel) sterk Missende waarde - -2
Vrouw	1 – man 2 – vrouw	0 – man 1- vrouw
Leeftijd	Continue	Continue
Onderwijsniveau	0 - geen opleiding gedaan / lagere school niet afgemaakt 1 - Basisonderwijs 2 - Middelbaar onderwijs 3 - Algemeen voortgezet onderwijs / Baccalaureate 4 - Technisch/beroeps voortgezet onderwijs- / Technical Baccalaureate	1 – Maximaal basisonderwijs (Basisonderwijs) 2 - Lager middelbaar onderwijs (Middelbaar onderwijs) 3 - Hoger middelbaar en beroepsonderwijs (Algemeen voortgezet onderwijs / Baccalaureate; Technisch/beroeps voortgezet onderwijs- / Technical

Variabele naam	Oorspronkelijke categorieën	Analytische categorieën
	5 - Aanvullend voortgezet of technisch onderwijs 6 - Universiteit Bachelor niveau 7 - Universiteit Master niveau 8 - Post doctoraal onderwijs	Baccalaureate; Aanvullend voortgezet of technisch onderwijs) 4 - Hoger onderwijs (Universiteit Bachelor niveau, Universiteit Master niveau, Post doctoraal onderwijs) Missende waarde – 0
Verblijfsduur in opvangcentra (COA)	Opvang overeenkomst ingangsdatum en Opvang overeenkomst einddatum	Het verschil in maanden tussen de eind- en begindatum van de opvang.
Aantal relocaties tussen opvangcentra (COA)	Continue variabele	Continue variabele
Inburgering status	1 - Niet inburgeringsplichtig op peilmoment inclusief inburgeringsplicht vervallen 2 - Ontheffing van inburgeringsplicht 3 - Vrijstelling van inburgeringsplicht 4 - Inburgeringsplichtig niet voldaan middels examen (NT2 of WI), maar geen overschrijding 5 – Inburgeringsplichtig en examen behaald (NT2 of WI) 7 - Overschrijding (en nog geen examen behaald) 8 - Niet gekoppeld met inburgeringsbestand 9 - Persoon is overleden of geëmigreerd	0 – ontheffing (Ontheffing van inburgeringsplicht;) 1 – bezig (Niet inburgeringsplichtig op peilmoment inclusief inburgeringsplicht vervallen; Inburgeringsplichtig niet voldaan middels examen (NT2 of WI), maar geen overschrijding; Overschrijding (en nog geen examen behaald); Niet gekoppeld met inburgeringsbestand) 2 – ingeburgerd (Inburgeringsplichtig en examen behaald (NT2 of WI)) Missende waarde - Vrijstelling van inburgeringsplicht; Persoon is overleden of geëmigreerd

3.2 Analytische variabelen

Hoewel in LKA latente groepen standaard 'klassen' worden genoemd, gebruiken wij hier de term 'groepen' voor consistentie met de hoofdtekst. In de eerste stap hebben we het aantal groepen onderzocht. Zoals in de literatuur aanbevolen, hebben we per wave afzonderlijk een aantal modellen geschat (Lund & Ritz, 2025; Nylund-Gibson et al., 2023). Per wave hebben we het model gekozen dat het beste bij de data past. De latente groepen modellen worden beoordeeld aan de hand van fit criteria zoals de BIC, AIC en likelihood-ratio tests. De AIC en BIC zijn relatieve fitindicatoren waarbij rekening wordt gehouden met de hoeveelheid misfit en waarbij strafpunten worden gegeven voor de complexiteit (het aantal parameters) in het model. Hoe dat wordt gedaan verschilt per fit indicator, daarom kijken we naar beide indicatoren. Bij beide indicatoren betekent een lagere waarde een betere fit. Op basis van meerdere simulatiestudies is aangetoond dat BIC van alle indicatoren het beste presteert (Vermunt, 2024). Daarom beschouwen we BIC als de belangrijkste indicator.

Per wave hebben we zes modellen geschat met 2-7 latente groepen. Tabel B3.2 toont de resultaten. De tabel laat zien dat in de eerste wave in 2017 het model met vier latente groepen de laagste BIC heeft. In wave 2 en wave 4 vertonen de modellen met 5 en 6 groepen vergelijkbare BIC-waarden. We selecteren de modellen met 5 groepen als eindmodellen op basis van andere fit-indices en omwille van de eenvoud. In wave

3 heeft het model met 5 groepen de beste fit. We hebben daarom het model met vier groepen gekozen voor wave 1 en de modellen met vijf groepen voor waves 2-4.

Tabel B3.2 Latente groep enumeratie

# groepen	logLik	AIC	CAIC	BIC	entropy	Res.Df	Gsq	Boot p-value	npar	logLik	Df	Deviance	Boot p-value
Wave 1													
2	-18.213,6	36.477,27	36.653,59	36.628,59	0,556364	3.117	2.634,219	< 0,001	25	-18.213,6	NA	NA	NA
3	-17.902,0	35.879,93	36.147,94	36.109,94	0,661704	3.104	2.010,88	< 0,001	38	-17.902,0	13	623,339	0
4	***-17.819,7***	***35.741,48***	***36.101,18***	***36.050,18***	***0,559646***	***3.091***	***1.846,432***	***< 0,001***	***51***	***-17.819,7***	***13***	***164,448***	***0***
5	-17.772,9	35.673,84	36.125,23	36.061,23	0,582815	3.078	1.752,796	< 0,001	64	-17.772,9	13	93,636	0
6	-17.733,9	35.621,72	36.164,79	36.087,79	0,591529	3.065	1.674,669	0,020	77	-17.733,9	13	78,128	0
7	-17.705,7	35.591,39	36.226,16	36.136,16	0,570074	3.052	1.618,346	< 0,001	90	-17.705,7	13	56,323	0
Wave 2													
2	-16.153,2	32.356,44	32.526,92	32.501,92	0,753384	2.462	2.995,474	< 0,001	25	-16.153,2	NA	NA	NA
3	-15.902,3	31.880,56	32.139,69	32.101,69	0,655258	2.449	2.493,60	< 0,001	38	-15.902,3	13	501,874	0
4	-15.813,0	31.728,04	32.075,82	32.024,82	0,597921	2.436	2.315,08	< 0,001	51	-15.813,0	13	178,52	0
5	***-15.741,0***	***31.609,95***	***32.046,38***	***31.982,38***	***0,656234***	***2.423***	***2.170,99***	***< 0,001***	***64***	***-15.741,0***	***13***	***144,09***	***0***
6	-15.680,4	31.514,76	32.039,84	31.962,84	0,682507	2.410	2.049,794	< 0,001	77	-15.680,4	13	121,196	0
7	-15.650,2	31.480,44	32.09417	32.004,17	0,642309	2.397	1.989,475	0,020	90	-15.650,2	13	60,319	0
Wave 3													
2	-12.462,1	24.974,28	25.137,57	25.112,57	0,816362	1.840	2.961,057	< 0,001	25	-12.462,1	NA	NA	NA
3	-12.246,1	24.56827	24.816,47	24.778,47	0,672637	1.827	2.529,05	< 0,001	38	-12.246,1	13	432,007	0
4	-12.145,7	24.393,45	24.726,56	24.675,56	0,661392	1.814	2.328,226	< 0,001	51	-12.145,7	13	200,824	0
5	***-12.081,5***	***24.290,96***	***24.708,97***	***24.644,97***	***0,64654***	***1.801***	***2.199,731***	***< 0,001***	***64***	***-12.081,5***	***13***	***128,495***	***0***
6	-12.035,3	24.224,60	24.727,53	24.650,53	0,662731	1.788	2.107,376	< 0,001	77	-12.035,3	13	92,355	0
7	-12.005,4	24.190,88	24.778,72	24.688,72	0,66593	1.775	2.047,66	< 0,001	90	-12.005,4	13	59,715	0
Wave 4													
2	-9.802,17	19.654,34	19.810,66	19.785,66	0,815837	1.386	2.559,183	< 0,001	25	-9.802,17	NA	NA	NA
3	-9.653,45	19.382,89	19.620,5	19.582,5	0,656674	1.373	2.261,737	< 0,001	38	-9.653,45	13	297,446	0
4	-9.571,90	19.245,80	19.564,69	19.513,69	0,659642	1.360	2.098,643	< 0,001	51	-9.571,9	13	163,094	0
5	***-9.508,16***	***19.144,33***	***19.544,5***	***19.480,5***	***0,658987***	***1.347***	***1.971,173***	***< 0,001***	***64***	***-9.508,16***	***13***	***127,47***	***0***
6	-9.460,29	19.074,57	19.556,03	19.479,03	0,668638	1.334	1.875,416	0,040	77	-9.460,29	13	95,757	0
7	-9.430,25	19.040,49	19.603,24	19.513,24	0,672264	1.321	1.815,337	0,120	90	-9.430,25	13	60,079	0

Noot: Omdat entropie geen indicator is voor de geschiktheid van een model, kan deze niet worden gebruikt voor modelselectie (Van Lissa et al., 2024).

Verder onderzoeken we de prevalentie van de groepen. Volgens de gangbare LTA-conventie controleren we, voordat we de groepen inhoudelijk interpreteren, of elke groep voldoende leden heeft. Hoewel er geen strikte grens bestaat, worden groepen met minder dan 10 leden of minder dan 5% van de steekproef doorgaans als problematisch beschouwd. Tabel B3.3 laat zien dat alle groepen voldoende leden hebben.

Tabel B3.3 Groepenprevalentie

	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4	
Groepen	N	%	N	%	N	%	N	%
1	952	0,30	414	0,17	421	0,23	333	0,24
2	724	0,23	413	0,17	410	0,22	334	0,24
3	1.190	0,38	433	0,17	342	0,18	243	0,17
4	277	0,09	844	0,34	381	0,20	274	0,19
5	-	-	384	0,15	312	0,17	228	0,16
Totaal N	**3.143**	**1**	**2.488**	**1**	**1.866**	**1**	**1.412**	**1**

Noot: de groepen zijn geschat op basis van de unbalanced dataset.

3.3 Conditionele kansen

Hoewel in LKA latente groepen standaard "klassen" worden genoemd, gebruiken wij hier de term "groepen" voor consistentie met de hoofdtekst. In de eerste stap hebben we het aantal groepen onderzocht. Zoals in de literatuur aanbevolen, hebben we per wave afzonderlijk een aantal modellen geschat (Lund & Ritz, 2025; Nylund-Gibson et al., 2023). Per wave hebben we het model gekozen dat het beste bij de data past. De latente groepen modellen worden beoordeeld aan de hand van fit criteria zoals de BIC, AIC en likelihood-ratio tests.

Tabel B3.4 laat zien dat wave 1 vier participatiegroepen bevat. Individuen in groep 1 participeerden het minst op de meeste dimensies. Deze groep kende de laagste aandelen van mensen die werkten, tevreden waren met hun financiële situatie, een goede algemene of psychische gezondheid ervoeren, goede Nederlandse taalvaardigheid hadden, zich met Nederland identificeerden en zich in Nederland thuis voelden. Op de sociale dimensie nam deze groep een middenpositie in. Groep 2 was gezond en verbonden met Nederland: mensen in deze groep hadden een relatief goede algemene en psychische gezondheid, waren tevreden over hun financiën en voelden zich thuis in Nederland, maar hadden relatief weinig sociale contacten met Nederlanders, Syriërs en, in het bijzonder, andere migrantengroepen. Ook lagen het taalniveau en de arbeidsparticipatie in deze groep relatief laag. Groep 3 omvatte individuen met hoge participatie op alle dimensies, maar tegelijkertijd een relatief lage taalvaardigheid. Tot slot scoorde groep 4 hoog op vrijwel alle dimensies.

Tabel B3.4 Conditionele kansen, wave 1

Items	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Groep 4
	Beperkte participatie	Cultureel-economische	Beperkte taal	Meervoudige participatie
Wave 1, N=3.143	952	724	1190	277
Heeft u nu betaald werk?	0,07	0,08	0,13	0,20
Financiële tevredenheid	0,19	0,45	0,51	0,36
Algemene gezondheid	0,52	0,74	0,84	0,88
Psychische gezondheid	0,21	0,90	0,85	0,70
Nooit moeite met spreken NL	0,02	0,02	0,03	0,57
Nooit moeite met lezen NL	0,03	0,03	0,02	0,63
Nooit moeite met schrijven NL	0,13	0,13	0,18	0,79
Contacten met Syriërs	0,71	0,43	0,89	0,66
Contacten met Nederlanders	0,64	0,59	0,94	0,79
Contacten met andere groepen	0,26	0,05	0,41	0,26
Thuisgevoel in NL	0,48	0,94	0,95	0,77
Identificatie met NL	0,16	0,37	0,43	0,37

Noot: Lichtgroene cellen markeren per indicator en per wave het percentage lager dan de gemiddelde per wave; donkergroene cellen markeren het percentage gelijk aan of hoger dan gemiddelde per wave.

Latente groepen in waves 2-4

Tabel B3.5 Conditionele kansen, waves 2-4

Wave 2	Beperkte	Culturele	Sociale	Economische	Meervoudige
Heeft u nu betaald werk?	0,21	0,09	0,38	0,39	0,48
Financiële tevredenheid	0,15	0,39	0,39	0,51	0,40
Algemene gezondheid	0,47	0,06	0,74	1,00	0,88
Psychische gezondheid	0,21	0,66	0,69	0,91	0,83
Nooit moeite met spreken NL	0,07	0,00	0,11	0,06	0,66
Nooit moeite met lezen NL	0,07	0,02	0,05	0,04	0,77
Nooit moeite met schrijven NL	0,18	0,12	0,14	0,15	0,86
Contacten met Syriërs	0,57	0,50	0,95	0,58	0,62
Contacten met Nederlanders	0,44	0,60	0,96	0,66	0,79
Contacten met andere groepen	0,11	0,16	0,66	0,11	0,27
Thuisgevoel in NL	0,37	0,98	0,77	0,95	0,83
Identificatie met NL	0,14	0,56	0,37	0,53	0,50
N=2.488	414	413	433	844	384
Wave 3	**Beperkte**	**Culturele**	**Sociale**	**Economische**	**Meervoudige**
Heeft u nu betaald werk?	0,44	0,17	0,37	0,91	0,69
Financiële tevredenheid	0,08	0,23	0,22	0,46	0,39
Algemene gezondheid	0,42	0,33	0,46	0,91	0,84
Psychische gezondheid	0,23	0,70	0,67	0,86	0,72
Nooit moeite met spreken NL	0,07	0,03	0,04	0,14	0,73
Nooit moeite met lezen NL	0,06	0,04	0,07	0,07	0,81
Nooit moeite met schrijven NL	0,07	0,12	0,08	0,07	0,86
Contacten met Syriërs	0,50	0,38	0,95	0,52	0,57
Contacten met Nederlanders	0,30	0,39	0,89	0,62	0,69
Contacten met andere groepen	0,20	0,05	0,64	0,26	0,37
Thuisgevoel in NL	0,22	1,00	0,86	0,89	0,75
Identificatie met NL	0,17	0,61	0,55	0,57	0,50
N=1.866	421	410	342	381	312
Wave 4	**Beperkte**	**Culturele**	**Sociale**	**Economische**	**Meervoudige**
Heeft u nu betaald werk?	0,36	0,24	0,49	0,87	0,73
Financiële tevredenheid	0,11	0,41	0,35	0,49	0,51
Algemene gezondheid	0,21	0,27	0,50	1,00	0,78
Psychische gezondheid	0,26	0,69	0,62	0,86	0,76
Nooit moeite met spreken NL	0,05	0,03	0,04	0,09	0,72
Nooit moeite met lezen NL	0,06	0,05	0,04	0,10	0,84
Nooit moeite met schrijven NL	0,07	0,08	0,10	0,09	0,83
Contacten met Syriërs	0,44	0,34	0,90	0,50	0,53
Contacten met Nederlanders	0,32	0,40	0,92	0,53	0,56
Contacten met andere groepen	0,15	0,05	0,60	0,11	0,22
Thuisgevoel in NL	0,35	0,99	0,78	0,74	0,68
Identificatie met NL	0,22	0,77	0,62	0,47	0,55
N=1.412	333	334	243	274	228

Noot: Lichtgroene cellen markeren per indicator en per wave het percentage lager dan de gemiddelde per wave; donkergroene cellen markeren het percentage gelijk aan of hoger dan gemiddelde per wave.

3.4 Transitiekansen

Tabel B3.6 Transitiekansen tussen wave 2 en wave 4

Oorspronkelijke participatiegroep	Bestemmingsparticipatiegroep, waves 2-4, aandeel per oorspronkelijke participatiegroep					
	Beperkte	Culturele	Sociale	Economische	Meervoudige	Aandeel[a]
Beperkte participatie	0,43	0,20	0,10	0,16	0,12	0,17
Culturele participatie	0,30	0,42	0,19	0,05	0,04	0,17
Sociale participatie	0,17	0,15	0,28	0,24	0,16	0,17
Economische participatie	0,18	0,25	0,17	0,29	0,11	0,34
Meervoudige participatie	0,09	0,09	0,09	0,15	0,56	0,15

a Aandeel ten opzichte van de oorspronkelijke participatiegroep.

Noot: Donkergroene cellen duiden op opwaartse sociale mobiliteit; lichtgroene cellen op neerwaartse sociale mobiliteit.

Tabel B3.7 Overige transitiekansen

Oorspronkelijke participatiegroep	Bestemmingsparticipatiegroep, waves 2-4, aandeel per oorspronkelijke participatiegroep					
	Beperkte	Culturele	Sociale	Economische	Meervoudige	Aandeel[a]
Wave 1 (naar wave 4) - mobiliteit op lange termijn						
Beperkte participatie	0,35	0,24	0,16	0,11	0,13	0,30
Cultureel-economische	0,26	0,28	0,15	0,20	0,11	0,23
Beperkte taal	0,14	0,23	0,21	0,27	0,15	0,38
Meervoudige participatie	0,15	0,18 (samen)		0,12	0,55	0,09
Wave 1 (naar wave 2)						
Beperkte participatie	0,32	0,21	0,17	0,20	0,10	0,30
Cultureel-economische	0,10	0,20	0,11	0,47	0,11	0,23
Beperkte taal	0,09	0,14	0,23	0,41	0,13	0,38
Meervoudige participatie	0,13	0,14 (samen)		0,12	0,55	0,09
Wave 2 (naar wave 3)						
Beperkte participatie	0,46	0,19	0,12	0,11	0,12	0,17
Culturele participatie	0,21	0,42	0,27	0,06	0,05	0,17
Sociale participatie	0,21	0,18	0,23	0,25	0,13	0,17
Economische participatie	0,16	0,22	0,20	0,32	0,11	0,34
Meervoudige participatie	0,12	0,07	0,06	0,17	0,57	0,15
Wave 3 (naar wave 4)						
Beperkte participatie	0,46	0,16	0,13	0,17	0,08	0,23
Culturele participatie	0,24	0,49	0,15	0,08	0,05	0,22
Sociale participatie	0,21	0,28	0,32	0,11	0,09	0,18
Economische participatie	0,11	0,10	0,19	0,48	0,11	0,20
Meervoudige participatie	0,08	0,10	0,07	0,16	0,59	0,17

a Aandeel ten opzichte van de oorspronkelijke participatiegroep.

Noot: Donkergroene cellen duiden op opwaartse sociale mobiliteit; lichtgroene cellen op neerwaartse sociale mobiliteit.

3.4.1 De transities worden niet veroorzaakt door de paneluitval

Om te waarborgen dat de transities niet door panelselectie/uitval werden gedreven, voerden we aanvullende analyses uit. Ten eerste controleerden we of de uitval selectief was op basis van de items die de latente groepen in deze analyse vormden. We stelden vast dat de selectiviteit beperkt was en slechts één variabele betrof (opleidingsniveau); deze had geen substantieel effect op de overige items (Barsegyan & Tamimy, 2026).

Daarna berekenden we de verdeling van de groepen per wave voor twee datasets: de volledige dataset en het gebalanceerde panel. Als de verdelingen per wave door panelselectiviteit waren veroorzaakt, zouden de percentages per groep per wave tussen de datasets verschillen. Figuur 1 toont echter dat de verdelingen tussen de datasets vergelijkbaar zijn. Dit impliceerde dat de verdelingen en de transities binnen en tussen groepen over de waves niet door selectiviteit werden gedreven en dat we de volledige dataset voor deze studie konden gebruiken.

Figuur B3.1 Verdeling van latente groepen per wave per dataset

Noot: het aantal groepen bedraagt meer dan vijf, aangezien de groepen in wave 1 - met uitzondering van de meervoudige participatiegroep - niet rechtstreeks vergelijkbaar zijn met die in waves 2-4.

Bijlage 4 Oorzaak of gevolg? Mentale gezondheid als randvoorwaarde én resultaat van participatie

4.1 Correlaties en meetmodel sociaal contact

Tabel B4.1.1 Correlaties over tijd tussen mentale gezondheid en items over sociaal contact met Syriërs en met Nederlanders

	Wave	1 mentale gezondheid	2 mentale gezondheid	3 mentale gezondheid	4 mentale gezondheid
Sociaal contact Syrische buur	1	0,011	0,015	0,034	0,029
	2	0,036	-0,002	0,035	0,050
	3	0,081***	0,055*	0,064**	0,070**
	4	0,048	0,043	0,042	0,041
Sociaal contact Syrische vriend	1	0,002	-0,013	<0,001	0,042
	2	0,037	0,011	-0,007	0,038
	3	0,037	0,067**	0,026	0,063*
	4	0,020	0,058*	0,035	0,071**
Sociaal contact Nederlandse buur	1	0,175***	0,104***	0,147***	0,098***
	2	0,149***	0,189***	0,121***	0,116***
	3	0,156***	0,155***	0,204***	0,137***
	4	0,083**	0,103***	0,103***	0,086***
Sociaal contact Nederlandse vriend	1	0,154***	0,074***	0,095***	0,089***
	2	0,136***	0,159***	0,083***	0,113***
	3	0,120***	0,138***	0,161***	0,112***
	4	0,077**	0,107***	0,093***	0,102***
Bezoek Nederlandse	1	0,145***	0,087***	0,077***	0,058*
	2	0,100***	0,115***	0,066**	0,075**
	3	0,129***	0,142***	0,178***	0,098***
	4	0,079**	0,141***	0,138***	0,127***
Vrije tijd Nederlandse	1	0,147***	0,093***	0,082***	0,084**
	2	0,125***	0,174***	0,079***	0,058*
	3	0,101***	0,121***	0,157***	0,107***
	4	0,092***	0,101***	0,097***	0,093***

Tabel B4.1.2 Modelfit confirmatieve factor analyse sociaal contact met Nederlanders

Model	df	AIC	BIC	χ^2	RMSEA
Gecorreleerde error over tijd	86	51.121	51.385	768,80	0,0738
Geen gecorreleerde error over tijd	98	51.350	51.551	1.021,8	0,0804
Meetinvariantie en gecorreleerde error over tijd	**106**	**51.167**	**51.325**	**854,53**	**0,0696**
Meetinvariantie geen gecorreleerde error over tijd	110	51.376	51.513	1.071,8	0,0775

4.2 Model Rationale en Analytische benadering RICLPM

Model Rationale

Omdat de vraagstelling binnen dit hoofdstuk van causale aard is, en we het onderzoek berusten op longitudinale, observationele data, gebruiken we het RICLPM (Hamaker, Kuiper & Grasman, 2015) om de data te analyseren. De kracht van dit model is dat onder bepaalde aannames, gevonden effecten in dit model causale geïnterpreteerd mogen worden. De rationale van deze causale interpretatie wordt hier toegelicht.

Allereerst, wordt binnen RICLPM aangenomen dat de geobserveerde verschillen (spreiding) in longitudinale data verklaard kunnen worden door twee verschillende bronnen van variantie:

1 *Random Intercepts: Structurele* verschillen tussen personen die voor stabiele, tijdsinvariantie verschillen in gemiddelden tussen personen over tijd leiden. Zo zullen er personen zijn die over het algemeen een betere mentale gezondheid, meer sociaal contact, minder financiële stress, of sterkere thuisgevoelens hebben dan anderen. Deze structurele verschillen kunnen geïnterpreteerd worden als aanleg of predispositie, en kunnen bijvoorbeeld samenhangen met aspecten als, persoonlijkheid, cognitieve vaardigheden, sociaaleconomische positie of eerdere (traumatische) ervaringen en andere biologische of omgevingsfactoren die leiden tot verschillen tussen mensen.
2 *Binnen Persoon Fluctuaties* die ertoe leiden dat individuen op sommige momenten afwijken van hun eigen gemiddelde (aanleg of predispositie) over tijd. Zo kunnen personen die over het algemeen aanleg hebben voor een goede mentale gezondheid, ook periodes hebben waarin zij een slechtere mentale gezondheid ervaren. Binnen het RI-CLPM wordt aangenomen dat deze fluctuaties binnen personen toe te schrijven kunnen zijn aan drie verschillende onderliggende processen:
    a *Autoregressieve paden:* Persistentie van tijdsafhankelijke afwijkingen. Dit gaat over hoe lang een tijdelijke afwijking van het eigen gemiddelde aanhoudt voordat iemand terugkeert naar zijn of haar gebruikelijke niveau. Sommige verschijnselen doven sneller uit terwijl andere langer kunnen aanhouden. Zo kan het bijvoorbeeld zijn dat een periode van meer sociaal contact dan gebruikelijk, er toe leidt dat er ook meer sociaal contact is op een later moment, doordat bijvoorbeeld het sociale netwerk is uitgebreid. Dit is daarmee een voorbeeld van sterke persistentie, of een *carry-over* effect. Daartegenover kunnen er ook verschijnselen zijn met weinig persistentie. Zo zou een tijdelijk betere mentale gezondheid dan normaal, op een later moment weer terug gevallen kunnen zijn in het gebruikelijke minder gezonde evenwicht van de persoon. In dit voorbeeld zouden we dat een hogere inertie
    b *Cross-lagged paden:* De invloed van andere constructen over tijd. Een afwijking van het eigen gemiddelde op het ene terrein, kan een *spill-over* effect hebben naar een ander terrein op een later moment. Zo zou een periode met minder financiële stress dan gebruikelijk bijvoorbeeld gevolgd kunnen worden door een periode met een betere mentale gezondheid dan gebruikelijk. Dit informeert ons waar interventies op het ene domein invloed zouden kunnen hebben op een ander domein. Maar tegelijkertijd ook waar gebrek aan interventie op het ene domein kan leiden tot verminderde resultaten van interventies op een ander domein. Wanneer er bijvoorbeeld een negatief effect is van financiële stress op mentale gezondheid, en interventies richten zich alleen op mentale gezondheid

maar niet op financiële stress, kan mentale gezondheidsproblematiek aanhouden ondanks hulp.

c *Innovatie error-variantie:* Het effect van externe tijdsafhankelijke factoren. Ten slotte, kunnen er externe tijdsafhankelijke factoren invloed hebben op een (tijdelijke) afwijking van het eigen gemiddelde. Zo kan, bijvoorbeeld, de corona pandemie in 2020 voor een tijdelijke afwijking van een gemiddelde zorgen. Maar, bijvoorbeeld, ook tijdsspecifieke meetfout kan van invloed zijn op afwijking van het eigen gemiddelden.

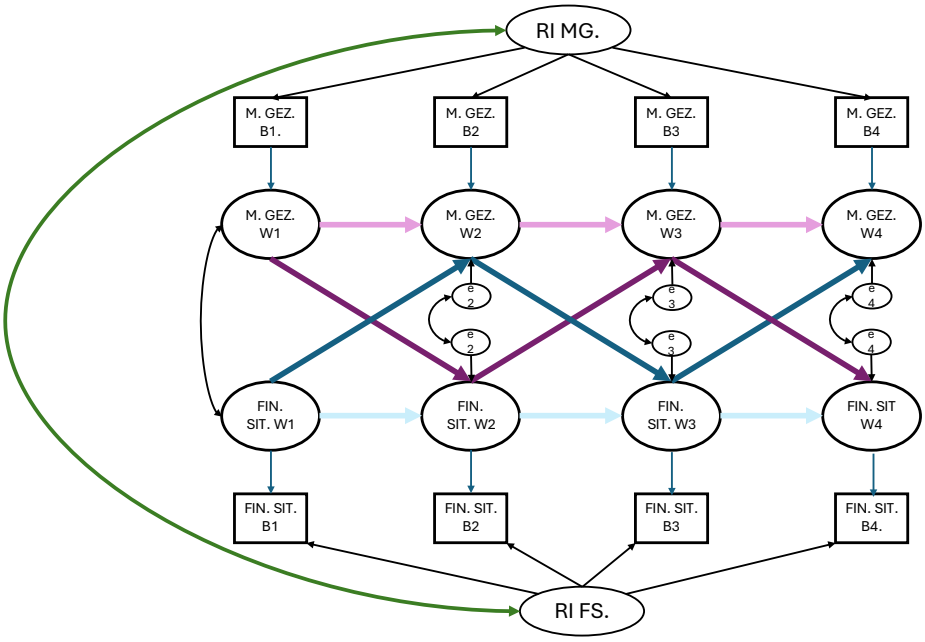
Binnen het RICLPM worden de bovenstaande processen allemaal expliciet gemodelleerd. Hierdoor ontstaat er ruimte om causale uitspraken (onder aannames, zie volgende sectie) te doen, ondanks dat we ons slechts baseren op observationele data. Dit komt doordat de ruwe (ongemodelleerde) geobserveerde correlatie tussen domeinen over tijd opgesplitst wordt in RICLPM.

Allereerst bestaat er de structurele correlatie tussen domeinen. Dit is de samenhang tussen de stabiele gemiddeldes van verschillende domeinen. Zo kan het zijn dat personen die over het algemeen structureel meer sociaal contact hebben, ook structureel een betere gezondheid hebben dan anderen. In het model wordt de oorzaak daarvan niet expliciet gemodelleerd, maar aangenomen wordt dat dit komt doordat beide domeinen een gedeelde persoons-, omgevings- of ervaringsoorzaak hebben.

Daarnaast mogen binnen-persoons effect ook met elkaar correleren. Zo kan een correlatie ook ontstaan door samenhang tussen de externe tijdsafhankelijke factoren; een externe gebeurtenis zoals bijvoorbeeld de corona pandemie, die een tijdelijk verslechterde mentale gezondheid veroorzaakt, kan bijvoorbeeld tegelijkertijd ook tijdelijk verminderd sociaal contact veroorzaken.

Omdat elders in het model rekening is gehouden met deze alternatieve mechanismen die kunnen leiden tot een correlatie, wordt aangenomen dat het resterende deel van de correlatie tussen domeinen over tijd, wordt verklaard door de stabiliteit binnen een domein en een aangenomen causaal proces tussen de domeinen.

Figuur B4.2.1 SEM padmodel van de toepassing van het RI-CLPM op mentale gezondheid en financiële situatie

Noot: De groene pijl representeert de correlatie tussen de structurele, tijdsinvariante effecten, de licht roze en licht blauwe pijlen representeren de persistentie effecten en de donkerblauwe en paarse paden representeren de causale effecten. De externe, tijdsafhankelijke effecten zijn weergeven als e variabele in het middel van de model.

Causale uitspraken onder aannames

In dit hoofdstuk spreken we over mogelijke causale effecten van thuisgevoelens en mentale gezondheid, maar deze interpretatie berust op aanvullende aannames. Het RICLPM corrigeert, zoals hierboven besproken, voor stabiele verschillen tussen personen, zoals relatief constante persoonlijkheidskenmerken of langdurige sociaaleconomische verschillen. Daardoor komen de geschatte verbanden dichter bij binnen-persoons causale veranderingen dan gewone longitudinale associaties. Tegelijkertijd kunnen de cross-lagged effecten nog vertekend zijn wanneer ongemeten of ongemodelleerde factoren die over tijd veranderen, denk bijvoorbeeld aan, veranderingen in woon- en gezinssituatie, zowel een variabele op tijdspunt t1 als t+1 beïnvloeden. De resultaten moeten daarom worden gelezen als (sterke/sterkere) aanwijzingen voor mogelijke causale dynamieken, onder de aanname dat zulke tijdsvariante confounding beperkt is.

Analytische Benadering

We specifieren de RICLPM in R (R Core Team, 2015) gebruik makend van het Lavaan pakket (Rosseel, 2012). De algemene specificatie van het model is gevisualiseerd voor mentale gezondheid en financiële situatie in figuur 5.5.

We fitten drie RICLPM op de longitudinale data van mentale gezondheid en 1) financiële situatie, 2) sociaal contact met Nederlanders en 3) thuisgevoelens op de vier waves. We testen per model (koppel van variabelen) vier iteraties van het model waarbij we verschillende parameters vastzetten om het meest simpele doch best fittende model te komen. Allereerst fitten we een model waarbij alle parameters vrij

gelaten worden. Deze vergelijken we met een model waarbij de autoregressieve paden gelijk worden gesteld over tijd, de autoregressies en error variantie vastgezet worden over tijd en ten slotte waar de autoregressies en error variantie vastgezet worden over tijd en de errorvarianties niet met elkaar correleren.

We evalueren de beste modelfit op basis van verschillende fitindicatoren; de *Akaike Information Criterion* (AIC), *Bayesian Information Criterion* (BIC) en de *Root Mean Squared Error Approximation* (RMSEA). Voor al deze fitindicatoren geldt dat een lagere waarde een betere modelfit betekent. Het verschil tussen deze indicatoren ligt in hoe hard complexiteit (het aantal parameters) wordt bestraft. De AIC en BIC zijn relatieve fitindicatoren die alleen in vergelijking kunnen worden geïnterpreteerd. De RMSEA geeft een approximatie van de misfit aan, waarbij een RMSEA tussen 0,06-0,08 als acceptabele fit wordt beschouwd. De resultaten van deze model vergelijkingen bevinden zich in de bijlage.

Om zo veel mogelijk informatie te benutten en het effect van selectieve uitval te beperken, zijn de modellen geschat met Full Information Maximum Likelihood (FIML). Deze aanpak maakt gebruik van alle beschikbare informatie op variabele en wave niveau, zonder respondenten met gedeeltelijke non-response uit te sluiten.

4.3 Model resultaten

Tabel B4.3.1 Modelfit RICLPM thuisgevoelens en mentale gezondheid

Model	df	AIC	BIC	χ^2	RMSEA
Vrije model	7	47.327	47.518	21.040	0,0654
Autoregressies gelijk	**11**	**47.320**	**47.520**	**55.488**	**0,0343**
Geen errorcorrelatie	21	47.422	47.562	177.969	0,0433

Tabel B4.3.2 Parameter schattingen RICLPM thuisgevoelens en mentale gezondheid

Parameter	Schatting	SE	p-waarde	CI Onder	CI Boven
Auto-regressieve paden (mhi op mhi)					
mhi1 → mhi2	0,169**	0,027	0,000	0,117	0,222
mhi2 → mhi3	0,169**	0,027	0,000	0,117	0,222
mhi3 → mhi4	0,169**	0,027	0,000	0,117	0,222
Auto-regressieve paden (thuisgevoel op thuisgevoel)					
thuis_w1 → thuis_w2	0,106**	0,028	0,000	0,052	0,160
thuis_w2 → thuis_w3	0,106**	0,028	0,000	0,052	0,160
thuis_w3 → thuis_w4	0,106**	0,028	0,000	0,052	0,160
Cross-lagged paden (tussen mhi en thuisgevoel)					
thuis_w1 → mhi2	0,052*	0,026	0,044	0,002	0,103
thuis_w2 → mhi3	-0,007	0,028	0,808	-0,063	0,049
thuis_w3 → mhi4	0,042	0,031	0,169	-0,018	0,102
Cross-lagged paden (tussen thuisgevoel en mhi)					

Parameter	Schatting	SE	p-waarde	CI Onder	CI Boven
mhi1 → thuis_w2	0,065*	0,030	0,049	0,030	0,114
mhi2 → thuis_w3	0,119**	0,035	0,001	0,050	0,188
mhi3 → thuis_w4	0,042	0,037	0,252	-0,030	0,114
Varianties					
RI mhi	0,364***	0,023	0,000	0,319	0,409
RI thuisgevoel	0,243**	0,024	0,000	0,195	0,291
Error mhi	0,622**	0,017	0,000	0,588	0,655
Error thuis	0,750**	0,023	0,000	0,704	0,796
Covarianties					
RI mhi <-> thuis	0,182**	0,018	0,000	0,147	0,216
Error mhi <-> thuis 1	0,225**	0,018	0,000	0,190	0,260
Error mhi <-> thuis 2	0,194**	0,018	0,000	0,159	0,228
Error mhi <-> thuis 3	0,184**	0,022	0,000	0,142	0,227
Error mhi <-> thuis 4	0,123**	0,022	0,000	0,081	0,165

Tabel B4.3.3 Modelfit RICLPM sociaal contact NL en mentale gezondheid

Model	df	AIC	BIC	χ^2	RMSEA
Vrije model	7	37.380	37.453	43.618	0,0455
Autoregressies gelijk	**11**	**37.250**	**37.451**	**73.472**	**0,0334**
Errorvariantie gelijk	17	37.231	37.445	116.649	0,0545

Tabel B4.3.4 Parameter schattingen RICLPM sociaal contact en mentale gezondheid

Parameter	Schatting	SE	p-waarde	CI Onder	CI Boven
Auto-regressieve paden (mhi op mhi)					
mhi1 → mhi2	0,171**	0,026	0,000	0,120	0,223
mhi2 → mhi3	0,171**	0,026	0,000	0,120	0,223
mhi3 → mhi4	0,171**	0,026	0,000	0,120	0,223
Auto-regressieve paden (sociaal contact op sociaal contact)					
sociaal_w1 → sociaal_w2	0,414**	0,032	0,000	0,351	0,477
sociaal_w2 → sociaal_w3	0,414**	0,032	0,000	0,351	0,477
sociaal_w3 → sociaal_w4	0,414**	0,032	0,000	0,351	0,477
Cross-lagged paden (tussen mhi en sociaal contact)					
mhi1→ soc 1	0,002	0,045	0,961	-0,086	0,090
mhi2 → soc 2	-0,088	0,059	0,131	-0,203	0,026
mhi3 → soc 3	0,017	0,047	0,722	-0,075	0,108
Cross-lagged paden (tussen sociaal contact en mhi)					
soc 1→ mhi2	0,039	0,028	0,158	-0,015	0,094
soc 2 → mhi3	0,052	0,031	0,093	-0,009	0,114
soc 3 → mhi4	-0,013	0,031	0,684	-0,074	0,048
Varianties					
RI mhi	0,366***	0,023	0,000	0,321	0,422
RI sociaal	0,534***	0,030	0,000	0,476	0,174
Error mhi	0,621***	0,017	0,000	0,588	0,592
Error sociaal	0,406***	0,012	0,000	0,382	0,653
Covarianties					
RI mhi <-> sociaal	0,133***	0,021	0,000	0,093	0,174
Error mhi <-> sociaal 1	0,056***	0,020	0,004	0,017	0,094
Error mhi <-> sociaal 2	0,086***	0,018	0,000	0,050	0,121
Error mhi <-> sociaal 3	0,061***	0,020	0,003	0,021	0,101
Error mhi <-> sociaal 4	0,017	0,019	0,390	-0,021	0,055

Tabel B4.3.5 Modelfit RICLPM financiële situatie en mentale gezondheid

Model	df	AIC	BIC	χ^2	RMSEA
Vrije model	7	37380	37453	43.618	0.0453
Autoregressies gelijk	**11**	**47941**	**48141**	**53.630**	**0.0244**
Errorvariantie gelijk	17	47935	48099	59.989	0.0434

Tabel B4.3.6 Parameterschattingen RICLPM financiële situatie en mentale gezondheid

Parameter	Schatting	SE	p-waarde	CI Onder	CI Boven
Auto-regressieve paden (mhi op mhi)					
mhi1 → mhi2	0,171**	0,026	0,000	0,120	0,223
mhi2 → mhi3	0,171**	0,026	0,000	0,120	0,223
mhi3 → mhi4	0,171**	0,026	0,000	0,120	0,223
Auto-regressieve paden (fin op fin)					
fin1 → fin2	0,132**	0,025	0,000	0,084	0,180
fin2 → fin3	0,132**	0,025	0,000	0,084	0,180
fin3 → fin4	0,132**	0,025	0,000	0,084	0,180
Cross-lagged paden (tussen fin en mhi)					
fin1 → mhi2	0,023	0,023	0,325	-0,023	0,069
fin2 → mhi3	-0,007	0,028	0,814	-0,061	0,048
fin3 → mhi4	0,063*	0,030	0,034	0,005	0,122
Cross-lagged paden (tussen mhi en fin)					
mhi1 → fin2	0,064*	0,033	0,049	0,000	0,128
mhi2 → fin3	0,055	0,037	0,137	-0,018	0,128
mhi3 → fin4	0,069	0,042	0,094	-0,012	0,151
Varianties					
RI mhi	0,368***	0,023	0,000	0,323	0,413
RI fin	0,176***	0,021	0,000	0,136	0,216
Error mhi	0,620***	0,017	0,000	0,588	0,652
Error fin	0,811***	0,019	0,000	0,773	0,849
Covarianties					
RI mhi <-> fin	0,092***	0,015	0,000	0,062	0,122
Error mhi <-> fin 1	0,103***	0,020	0,000	0,065	0,141
Error mhi <-> fin 2	0,105***	0,019	0,000	0,068	0,142
Error mhi <-> fin 3	0,133***	0,022	0,000	0,090	0,170
Error mhi <-> fin 4	0,169***	0,023	0,000	0,125	0,213

Literatuur

Lund, L., & Ritz, C. (2025). Flexible and modular latent transition analysis—A tutorial using R. *PLOS ONE*, *20*(1), e0317617. doi.org/10.1371/journal.pone.0317617.

Nylund-Gibson, K., Garber, A. C., Carter, D. B., Chan, M., Arch, D. A. N., Simon, O., Whaling, K., Tartt, E., & Lawrie, S. I. (2023). Ten frequently asked questions about latent transition analysis. *Psychological Methods*, *28*(2), 284–300. doi.org/10.1037/met0000486.

Van Lissa, C. J., Garnier-Villarreal, M., & Anadria, D. (2024). Recommended Practices in Latent Class Analysis Using the Open-Source R-Package tidySEM. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, *31*(3), 526–534. doi.org/10.1080/10705511.2023.2250920.

Vermunt, J. K. (2024). The Vuong-Lo-Mendell-Rubin Test for Latent Class and Latent Profile Analysis: A Note on the Different Implementations in Mplus and LatentGOLD [e12467]. *Methodology*, *20*(1). doi.org/10.5964/meth.12467.

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC), Kennisinstituut voor de rechtsstaat, is een onafhankelijk kennisinstituut dat valt onder het ministerie van Justitie en Veiligheid. Het WODC draagt bij aan behoud en verbetering van de rechtsstaat via het (laten) uitvoeren van kwalitatief hoog wetenschappelijk onderzoek. En door het aanbieden van gevraagde en ongevraagde kennis, verbeterpunten en (waar mogelijk) denkrichtingen.

Voor meer informatie, bezoek www.wodc.nl